

Prys 1/-

Almanak

van die

Nederduits Hervormde Kerk
van Afrika

1938

Hoof-Redakteur Prof. Dr. S. P. Engelbrecht

*Uitgegeë vanweë die Algemene Vergadering
van die Nederduits Hervormde Kerk.*

32ste JAARGANG

UNIVERSITEIT VAN DIE
WITWATERSRAND
JOHANNESBURG

Waarby Ingelyf Is
DIE SUID-AFRIKAANSE SKOOL
VAN MYNE EN TEGNOLOGIE

VIR INLIGTING
SKRYF AAN
DIE REGISTRATEUR,
POSBUS 1176,
JOHANNESBURG.

ALMANAK

VIR DIE

Nederduits Hervormde Kerk van
Afrika

1938

Hoof-Redakteur Prof. Dr. S. P. ENGELBRECHT.

32ste JAARGANG

Komm. van Redaksie : Prof. Dr. S. P. Engelbrecht, Ds. T.
F. J. Dreyer, Ds. J. M. G. Dreyer. Prof. Dr. B. Gemser.

Die Potchefstroomse Universiteitskollege vir Christelike Hoër Onderwys

(Universiteit van Suid-Afrika.)

Opleiding word verskaf vir die volgende graad- en diploma-kursusse:

Fakulteit van Lettere en Wysbegeerte: B.A., B.A. in Regsvakke (vir kandidate wat later vir LL.B. wens te studeer), M.A.

Fakulteit van Wis- en Natuurkunde: B.Sc., M.Sc., Fakulteit van Opvoedkunde: Hoër Onderwys Diploma, M.Ed.

Fakulteit van Teologie: B.D., M.Div.

Fakulteit van Handelswetenskap en Administrasie: B.Econ. (Staats-administrasie en Maatskaplike studies), M.Econ.

Voorsiening word verder gemaak vir die Eerste-jaars-eksamen van die B.Sc.-kursusse in Landbou, Medisyne en die Ingenieurs-vak.

Beurse van hoogstens £25 p.j. word toegeken aan studente wat die Matrikulasie of latere eksamens in die eerste klas aflê. Verder word 'n beperkte aantal leningsbeurse van hoogstens £30 p.j. elke jaar beskikbaar gestel.

Losiesgeld: £48.10.0 per jaar (was ingesluit).

Nadere besonderhede word op aanvraag verstrekk deur—

**DIE REGISTRATEUR, P.U.K. vir C.H.O.,
POTCHEFSTROOM.**

ORRELS

VIR KERK OF SAAL

Nuwe Orrels op bestelling sluit die volgende in:—

Bloemfontein	Ned. Geref. Kerk.
Middelburg (Kaap)	Ned. Geref. Kerk.
Victoria Wes	Ned. Geref. Kerk.
Bredasdorp	Ned. Geref. Kerk.

Stem en herstelwerk deur gekwalifiseerde personeel.
Spesifikasies en prysopgaaf gratis.

Kerk-Acousticon vir Dowes

(Enigste Agente in S.A.)

**DIE ACOUSTICON MAAK DAT DOWE LIDMATE DIE
PREEK GOED KAN HOOR.**

COOPER, GILL & TOMKINS

(EDM.) BPK.

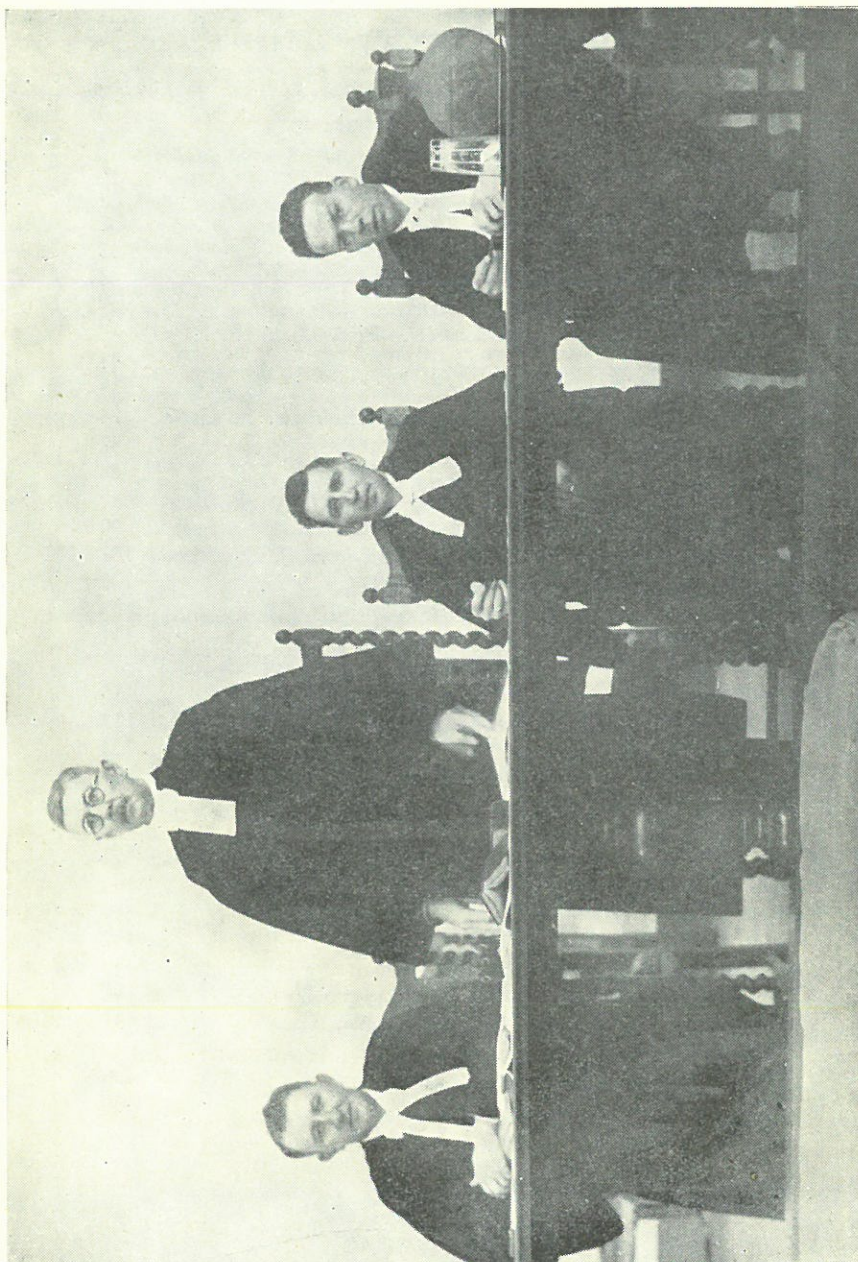
JOHANNESBURG: 68 Kleinstraat, Hospitaal-Heuwel.

KAAPSTAD: 42 Loopstraat.

Ook te DURBAN en PORT ELIZABETH.

INHOUD.

	Pag.
Predikant-lede van Komm. van die Alg. K.V.	4
Voorberig.....	5
Feesdae en Seisoene	7
Historiese Kalender.....	9
Johanna Catharina Bode.....	32
Ds. Robert Nicolaas Aling	33
Verbond en Kinderdoop—Ds. Joh. Dreyer	34
Ds. N. J. van Warmelo as Student	40
Die Gem. Heidelberg en die Kerkver.—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	41
Ds. Jac. van Belkum as Student	73
Die laaste Pasga, die eerste Nagmaal—Prof. Dr. B. Gemser	74
Ds. J. J. Kuhn—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	87
Ds. W. J. Poën—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	88
Die eerste ses Suid-Afr. predikante—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	90
Uit die Tweede Engelse Oorlog—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	101
Pentekening Alg. Kergverg. 1937	102
'n Psalmberymer van die sewentiende eeu—Dr. Tj. Buning	103
'n Sondagsbee—Totius	111
Op die stasie van die hoofstad van Rusland—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	113
Die godsdien in ons kultuurstryd—Dr. H. P. Wolmarans	114
Uitboezeming—Bilderdyk.....	123
Op Kleinfontein in 1879—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	125
Prof. Moorrees se Gesk. v. d. N.G. Kerk—Prof. Dr. S. P. Engelbrecht	126/
Een tekst uit het Tempelarchief van Ugarits—A. van Selms	129
Soos dit tydens die Groot Trek was	140
Trek Trekker, Trek—A.K.	141
Ned. Herv. Kerk van Afrika, Kommissies	142
Kaapse Predikante voor 1814	144
Vroeëre Predikante sedert 1853	146
Diensdoende Predikante op 31 Oktober 1937	147
Teologiese professore	149
Teologiese studente	149
Ringe en Gemeentes	150

VOORBERIG.

Dit is met blydschap en dankbaarheid dat ons hierdie twee-en-dertigste jaargang van die Almanak publiseer. Ook in die afgelope jaar was daar groei en vooruitgang. Tog word ons weemoedig gestem deur die afval wat daar in ons dae so sterk is. Hoeveel kragtiger kon die ganse Christenheid nie gestaan het as dit nie die geval was nie! Ook dink ons aan die wrede vervolgings van Kerk en Godsdiens in Rusland en aan die stelselmatige teenwerking en verdrukking wat die Belydende Kerk in Duitsland ondervind. Dit lyk asof die ou tye van die geskiedenis van die Christelike Kerk met hulle verdrukings en vervolgings terugkeer. En wat staan nog voor die deur!

Ons hartelike dank aan algar wat meegehelp het aan hierdie uitgawe. Veral aan ons bekwame en wakker administrateur, die heer J. H. Janson, wat vir die statistiese gedeelte verantwoordelik was.

'n Geseënde jaar vir ons ganse Kerk.

S. P. Engelbrecht.

Pretoria,

14 Oktober, 1937.

Op die bladsy hiernaas vind ons die predikant-lede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering soos in Junie 1937 gekies; (van links na regs): Ds. A. J. G. Oosthuizen, vise-voorsitter; ds. J. J. Prinsloo, voorsitter; ds. T. F. J. Dreyer, skriba; ds. E. S. Mulder, Vise-skriba.

Moenie Moed verloor nie! Moenie u laat opereer nie!

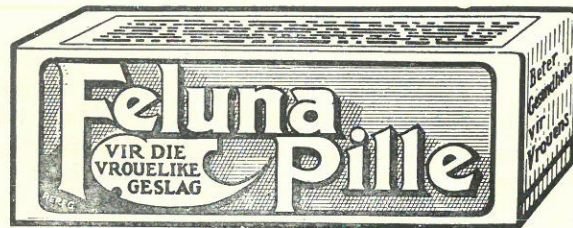
Voordat u
Feluna-Pille vir
die Vroulike
Geslag
probeer het!

U mag pyn hê, of „nie lekker” voel. Veelvuldige hoofpyne, bloeddang na die hoof, suur maag, bloedarmoede, seer ledemate, swakte, en dergelike bewyse van inwendige ongesteldheid maak die lewe ellendig, maar meer as waarskynlik sal 'n behandeling met *Feluna-Pille* verligting en geluk bring met die juiste werking waarvoor hulle beroemd is. Hulle het dui-sendende vroue en meisies gesond en sterk gemaak en mag dit ook vir u doen. Hoekom probeer u nie? Die koste is laag. Weldadige resultate volg spoedig na gebruik.

Feluna-Pille word nou verkoop in twee groottes, 1/9 (20 pille) en 3/3 (40 pille). Koop 'n klein botteltjie en let op hoeveel goed dit u doen. Daar sal 'n gevoel van inwendige skoonheid wees. Die onaangename volle gevoel na ete sal weg wees. Oë sal helderder, stap elastieser, gelaatskleur beter wees en lus vir werk en spel sal die plek inneem van die vroeëre swaar gevoel van inaktiwiteit.

En as *Feluna-Pille* hulle krag bewys en hulle werk gedoen het, neem so nou en dan 'n dosis om gesond te bly. Hulle het 'n wonderlike regulerende uitwerking.

Indien u enige moeite het om hulle te verkry, stuur dan die prys aan Posbus 731, Kaapstad.—Alle winkels verkoop *Feluna-Pille*.

FEES- EN VAKANSIEDAE.

Nuwejaarsdag	Saterdag, 1 Januarie.
Biddag vir Gesaaides	10 April.
Goeie Vrydag	15 April.
Paasmaandag	18 April.
Hemelveaartsdag	Donderdag, 26 Mei.
Ryksdag	Dinsdag, 24 Mei.
Uniedag	Dinsdag, 31 Mei.
Koning se Verjaarsdag	Maandag, 1 Augustus.
Algemene Vakansiedag	Maandag, 3 Oktober.
Dankdag vir Oes	9 Oktober.
Krugerdag	Maandag, 10 Oktober.
Hervormingsdag	31 Oktober.
Dingaansdag	Vrydag, 16 Desember.
Kersdag	Sondag, 25 Desember.
2de Kersdag	Maandag, 26 Desember.
Algemene Vakansiedag	Dinsdag, 27 Desember.

SONS- EN MAANSVERDUISTERING IN 1938.

Gedurende 1938 is daar twee SONS- en twee Maansverduisterings.

1. Volkome Maansverduistering op 14 Mei. Onsigbaar in Suid-Afrika.
2. Volkome SONSverduistering op 29 Mei. Slegs 'n klein gedeelte sal teen sonsondergang in Suid-Afrika sigbaar wees.
3. Volkome Maansverduistering op 7 November. Sigbaar in Suid-Afrika. Verduistering begin 11.45 n.m., en bereik die middelpunt om 12.26 v.m. op 8 November. Om 1.8 v.m. is die verduistering verby.
4. Gedeeltelike SONSverduistering op 21 November. Onsigbaar in Suid-Afrika.

JAARGETYE, 1938.

- 21 Maart (Dag- en nag-ewening), Hers begin.
- 21 Junie (kortste dag), Winter begin.
- 23 September (Dag- en nag-ewening), Lente begin.
- 22 Desember (langste dag), Somer begin.

ONS VORDER

Ekonomiese omstandighede het meegebring dat 'n groot gedeelte van die Afrikaner-volk vandag sy bestaan in die groot stede van ons land moet vind. Hierdie verandering van woonplek bring mee 'n verandering van werk of beroep. Gelukkig toon die Afrikaner 'n besonder goeie aanpassingsvermoë. Afgesien van die boerdery, het hy reeds naam verwerf as staatsamptenaar, professionele man, ambagsman en werktuigkundige en langamerhand dring hy deur tot al die vertakings van onse ekonomiese lewe. Alleen op besigheidsgebied het hy nog maar min presteer hoewel almal erken hoe noodsaaklik dit is dat hy ook sy gewig hier sal laat voel. Maar selfs op die gebied van handel en finansies begin hy nou vinnig te vorder. 'n Uitstaande voorbeeld hiervan is SANLAM, die Suid-Afrikaanse Nasionale Lewens Assuransie Maatskappy, Beperk, die groot Afrikaner-lewens-versekeringsinrigting met 'n Afrikaanse direksie, Afrikaanse hoofbestuur en personeel en Afrikaans as voertaal.

SANLAM se vooruitgang was in alle opsigte merkwaardig en oortref die van enige aassuransiemaatskappy wat nog ooit in Suid-Afrika sake gedoen het. Na sy kort bestaan van slegs 19 jaar bedra sy fonds £2,500,000 en jaarlikse inkomste £700,000. Die gemiddelde vermeerdering van hierdie inkomste van die grootste Suid-Afrikaanse maatskappye was gedurende die ergste jare van die depressie, 1930-1934, 7.2 persent. SANLAM se vermeerdering was 44.8 persent en die 2de hoogste daarna 9.5 persent.

Vandag pronk daar twee pragtige SANLAM-geboue, een, die hoofkantoor-gebou aan Waalstraat 28, Kaapstad, en die ander in Johannesburg, wat monumente is van 'n Afrikaanse inrigting op besigheidsgebied. Honderde Afrikaner-seuns en -dogters het reeds besigheidsopleiding by hierdie inrigting ontvang, sommige waarvan vandag groot poste by ander assuransiemaatskappye beklee.

Die verbasende groei en teenswoordige bloeiende toestand van SANLAM is die trots van elke Afrikaner, en sy prestasie is 'n prestasie van die Afrikanervolk, vir wie dit 'n aanmoediging is om verder in die rigting uit te brei en meer en meer veld te wen.

U kan ook bydra tot hierdie vordering en terselfdertyd uself daardeur bevoordeel.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand.		opg. ond	
			Spoorweg-tyd.	
		1, Nuwe Maan, 8.58 n.m. 9, Eerste Kwartier, 4.13 n.m. 16, Volle Maan, 7.53 n.m. 23, Laaste Kwartier, 10.9 v.m. 31, Nuwe Maan, 3.35 n.m.		
S	1	Verskyning van die Almanak, 1907.	v m. 5 18	n.m. 7 3
S	2	Oorgawe van Jameson, 1896.	5 19	7 3
M	3	Ds. P. J. L. Bierman op Gwelo georden, 1937.	5 19	7 3
D	4	Kommando teen Dingaan, 1840.	5 20	7 3
W	5		5 21	7 4
D	6	Inswering van Pres. M. W. Pretorius, 1857. Die Vierkleur te Potchefstroom gehys, 1857.	5 22	7 4
V	7	Ds. L. E. Brandt te Niezyl georden, 1901.	5 23	7 4
S	8	Dr. J. J. Strydom op Zwartuggens georden, 1932.	5 23	7 4
S	9	Ds. D. P. Ackerman te Wakkerstroom bevestig, 1875. Ds. P. v. Drimmelen te Pietersburg bevestig, 1915. Ds. S. Vermooten te Pretoria bevestig, 1926.	5 24	7 4
M	10	Stigting van die Gereformeerde Kerk, 1859.	5 25	7 4
D	11	Ds. A. J. Barger te Bovensmilde georden, 1914.	5 26	7 4
W	12	Ds. J. J. Kuhn te Zwartuggens bevestig, 1916.	5 26	7 4
D	13		5 27	7 4
V	14	Die Kerk van Wolmaransstad ingewy, 1911.	5 28	7 4
S	15		5 28	7 4
S	16		5 29	7 4
M	17	Sandrivier Konvensie, 1852. Ds. P. J. J. Venter te Klerksdorp bevestig, 1930.	5 30	7 4
D	18	Eerste Gekomb. Kerkverg. aan die Kaap gehou, 1746	5 30	7 3
W	19	Die Kaap 'n Engelse Kolonie, 1815.	5 31	7 3
D	20	Generaal P. J. Joubert gebore.	5 32	7 3
V	21	Die Gemeente Rustenburg gestig, 1850. Dr. H. C. M. Fourie te Erasmus georden, 1911.	5 33	7 3
S	22	Dr. C. H. Rautenbach te Erasmus georden, 1927.	5 33	7 3
S	23	Slag by Spioenkop, 1900.	5 34	7 3
M	24	Ds. J. J. Prinsloo te Krugersdorp bevestig, 1920.	5 35	7 3
D	25	Potchefstroom aangelê deur die Voortrekkers, 1851.	5 35	7 3
W	26		5 36	7 2
D	27	Ds. A. J. Begemann te Pretoria bevestig, 1861.	5 37	7 2
V	28	Slag van Laingsnek, 1881.	5 38	7 2
S	29	Inname van Ermelo, 1901.	5 38	7 2
S	30	Die Holl. taal in die Kaapse Geregshowe belet, 1824.	5 39	7 1
M	31		5 40	7 1

WELDRA SAL U MOET BESLUIT.

Die ongekennde voorspoed wat Suid-Afrika tans geniet kan nie van 'n blywende aard wees nie. Weliswaar kan groter voorspoed verwag word maar die dag van teenspoed sal sekerlik aanbreek.

Dis 'n dwaalbegrip om te dink dat voorspoed 'n mens van 'n permanente betrekking verseker. Dis nou 'n goeie tyd om 'n betrekking te aanvaar, maar as tye begin sleg word sal alleenlik diegene wat wetenskaplik opgelei is, sekerheid hê dat hulle hul betrekkings sal bly behou.

Die student wat nou besluit om hom wetenskaplik te laat oplei sal voorkeur geniet in slegte sowel as goeie tye. Diegene wat hulle kanse verbeur sal tevrede moet wees met wat hulle kan kry.

DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

lê hom daarop toe om jong Afrikaners op te lei en hulle met wetenskaplike kennis toe te rus vir hulle lewensberoep.

Beroepe waarvoor studente wetenskaplike opleiding kan geniet aan die Universiteit van Pretoria:

ADVOKAAT.	PROKUREUR.
BANKIER.	REKENMEESTER.
SAKEMAN.	PREDIKANT.
BOER.	LANDBOUKUNDIGE.
LANDBOU-ONDERWYSER.	LANDBOU-INGENIEUR.
LANDMETER.	ARGITEK.
KWANTITEITSOPNEMER.	VEEARTS.
TAALKUNDIGE.	OPVOEDKUNDIGE.
HUISHOUDKUNDIGE-	STAATSAMPTENARE.
ONDERWYSERES.	
MAATSKAPLIKE WERKERS(STERS).	
VOLKEKUNDIGES EN DESKUNDIGES OP DIE GEBIED	
VAN NATURELLE-ADMINISTRASIE EN INBOORLING-	
TALE.	

Die gees van die Universiteit is Afrikaans, en dit staan in hoofsaak in diens van die Afrikanervolk, maar daar word gesorg dat die studente in altwee die offisiële tale deeglik toegerus word vir die lewenstryd.

Die Jaarboek word op versoek aangestuur. Verdere besonderhede verkrygbaar van

**DIE REGISTRATEUR,
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA,
PRETORIA,**

FEBRUARIE, 28 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand		opg. ond.	
		8, Eerste Kwartier, 2.32 v.m. 14, Volle Maan, 7.14 n.m. 22, Laaste Kwartier, 6.24 v.m.	Spoorweg-tyd.	
			v m.	n.m.
D	1	Die Kerk van Eendracht ingewy, 1919.	5 41	7 0
W	2	Ds. D. J. v. Staden op Newlands georden, 1936.	5 42	7 0
D	3	Generaal C. de Wet oorlede, 1922.	5 43	6 59
V	4	Retief-Dingaen-traktaat onderteken, 1838.	5 44	6 58
S	5	Dr. H. P. Wolmarans te Pietersburg bevestig, 1927. Die Kerk van Heilbron ingewy, 1916.	5 44	6 58
S	6	Ds. J. J. Kuhn oorlede, 1937.	5 45	6 57
M	7		5 46	6 57
D	8		5 47	6 56
W	9	Ds. F. J. Z. Booysen op Wolmaransstad bevestig, 1935.	5 47	6 55
D	10	Generaal de Wet trek Kaapkolonie binne, 1901.	5 48	6 55
V	11	Ds. M. J. Goddefroy te Lage-Zwaluwe georden, 1877.	5 49	6 54
S	12	Ds. C. W. du Toit oorlede, 1932.	5 49	6 53
S	13	Grondwet van die S.A. Republiek aangeneem, 1858.	5 50	6 52
M	14	Stigting van die Republiek Natal, 1840.	5 51	6 52
D	15		5 52	6 51
W	16	Ds. L. E. Brandt te Johannesburg bevestig, 1908.	5 52	6 50
D	17	Voortrekkerslaer by Moordspruit uitgemoor, 1838.	5 53	6 49
V	18	Martin Luther oorlede, 1546.	5 54	6 48
S	19		5 54	6 48
S	20	Die Gemeente Ventersdorp gestig, 1892.	5 55	6 47
M	21	Holland herneem besit van die Kaap, 1803.	5 56	6 46
D	22	Die eerste Kerk van Pretoria ingewy, 1857. Ds. P. Smit te Losberg georden, 1930.	5 56	6 45
W	23	Die Vierkleur te Pretoria gehys, 1857.	5 57	6 45
D	24	Die Kerk van Potchefstroom ingewy, 1866.	5 58	6 44
V	25	Ds. Jac. v. Belkum te Varik georden, 1877. Die Kerk van Pretoria ingewy, 1905.	5 59	6 43
S	26		5 59	6 42
S	27	Amajuba 1881. Die Gem. Johannesburg gestig, 1895. Ds. W. J. Kemp op Louis Trichardt georden, 1932.	6 0	6 41
M	28	Ds. P. W. v. Drimmelen in Humpata oorlede, 1919.	6 1	6 40

KOOP U

VRUGTEBOME

BY DIE BETROUBARE FIRMA

PICKSTONE,

P.K. SIMONDIUM, K.P.

Alle Boubenodighede

BY

HUNT, LEUCHARS & HEPBURN, Bpk.

H/V QUEEN- EN VERMEULENSTRAAT,
Foon 2701. PRETORIA. Posbus 653.

TIMMERHOUT EN SINKPLATE, STAALBEWAPENING,
OONDGEDROOGDE SKRYNWERK, HOUTVLOERBLOKKIES,
„MALTHOID“-WATERDIGTING, KROOMORDEKTE DEUR-
BESLAG, BOUERSYSTERWARE, LOODGIETERSBENODIGD-
HEDE, SEMENT EN KALK, OMHEININGSMATERIAAL,
SIFDRAAD, „FERRODOR“-VERF, SKILDERSBENODIGD-
HEDE, ASBESPLATE.

Ons spesialiseer in die lê van Blokvloere.

Ons sal graag prys opgee vir enigiets wat U nodig het.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand.		opg. ond.	
		2, Nuwe Maan, 7.40 v.m. 9, Eerste Kwartier, 10.35 v.m. 16, Volle Maan, 7.15 v.m. 24, Laaste Kwartier, 3.6 n.m. 31, Nuwe Maan, 8.52 n.m.	Spoorweg- tyd.	
			v.m.	n.m.
D	1	Ds. J. J. Prinsloo, Gz., te Johannesburg georden, '30.	6 1	6 39
W	2		6 2	6 38
D	3		6 3	6 37
V	4	Insvering van President Steyn, 1896.	6 3	6 36
S	5	Hoeksteen van die Kerk van Ermelo gelê, 1910.	6 4	6 35
S	6	Die Gemeente Oos-Londen gestig, 1937.	6 5	6 34
M	7	Ds. P. W. van Drimmelen te Zeerust georden, 1907.	6 5	6 33
D	8		6 6	6 32
W	9	Slagtersnek, 1816.	6 6	6 31
D	10	Ds. P. W. Venter op Durban bevestig, 1935.	6 7	6 30
V	11	Lydenburg skei af, 1857.	6 7	6 29
S	12	Oudl. A. H. Klazinga van Lichtenburg oorlede, 1920.	6 8	6 29
S	13	Ds. J. J. Engelbrecht op Louis Trichardt georden, 1937.	6 8	6 28
M	14		6 9	6 27
D	15		6 9	6 26
W	16		6 9	6 25
D	17		6 10	6 24
V	18	Sandrivier Konvensie op Rustenburg bekragtig, 1852.	6 10	6 23
S	19		6 11	6 22
S	20	Ouderl. A. Rocher van Ventersdorp oorlede, 1912. Die Gemeente Bloemfontein-Noord gestig, 1937.	6 11	6 20
M	21	Ds. A. J. G. Oosthuizen te Germiston georden, 1924.	6 12	6 19
D	22		6 12	6 18
W	23	Afkondiging van die vrede op Pretoria, 1881.	6 13	6 17
D	24		6 13	6 16
V	25	Ds. A. Brandt op Johannesburg georden, 1936. Die Kerk te Potgietersrust ingewy, 1924.	6 14	6 15
S	26	Ds. M. J. Goddefroy te Middelburg bevestig, 1905.	6 14	6 14
S	27	Generaal P. J. Joubert oorlede, 1900. Ds. W. M. Wolmarans op Dullstroom georden, 1937.	6 14	6 12
M	28	Die Kerk van Ventersdorp ingewy, 1913.	6 15	6 11
D	29	Ds. Jac. P. van den Berg te Nylstroom bevestig, 1930.	6 15	6 10
W	30		6 16	6 9
D	31	Ds. J. D. Storm op Zwarttruggens georden, 1934.	6 16	6 8

'n Begrafnis moet plegtig bestuur word.

Carstens voer begrafnisse uit vanuit alle hospitale. Groot verskeidenheid van kiste en kranse. Diens onmiddellik beskikbaar.

Op 'n telefoniese of telegrafiese berig word onmiddellik 'n kis afgestuur.

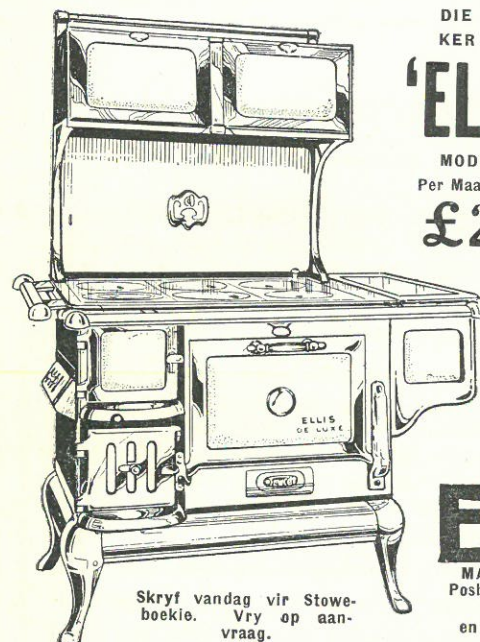
Die laaste eer wat aan 'n oordene bewys word behoort op 'n passende wyse uitgevoer te word.

W. F. CARSTENS (EDMS)
BPK.
BEGRAFNISONDERNEMERS

Sentraalweg 52,
FORDSBURG, JOHANNESBURG

FOON DAG EN NAG 33-3927.

Tak: Milnerstraat 4, Germiston.

DIE HELE GESIN GENIET DIE LEKKER KOS GEKOOK OP 'N BEROEMDE

'ELLIS de LUXE'

MODERNE ENEMMEL KOLESTOOF

Per Maand

£2

Toegeus met elke nuwe uitvinding om U beter resultate by al U kokery te verseker. Pragtig ontwerp en afgewerk in ivoorenemmel; hierdie beroemde stoof is 'n pronkstuk in U huis, doelmatig en sindelik en modern van voorkoms. Besluit NOU om een te kom sien en hom te installeer.

ELLIS & KIE
"DIE MEUBELHOEK"

MARKSTR., h/v. SAUERSTR.
Posbus 5359. Telefoon 33-1254.
JOHANNESBURG.

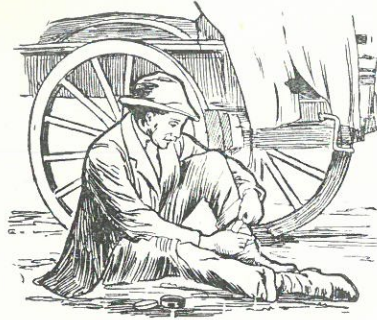
en 235 ST. ANDRIESSTRAAT,
PRETORIA.

Skrif vandag vir Stowe-
boekie. Vry op aan-
vraag.

APRIL, 30 DAE.

Dag van die Week.		MAANSVERANDERING.		Sons	
Week.		Maand.		opg. ond.	
		7, Eerste Kwartier, 5.10 n.m.			
		14, Volle Maan, 8.21 n.m.			
		22, Laaste Kwartier, 10.14 n.m.			
		30, Nuwe Maan, 7.28 v.m.		Spoorweg-tyd.	
V	1	Stigting Teologiese Fakulteit te Pretoria, 1917. Dr. J. H. Greyvenstein Hooglaraar te Pretoria, 1917 Dr. S. P. Engelbrecht Hooglaraar te Pretoria, 1921.		v. 6 17	n.m. 6 7
S	2	Ds. W. P. J. Poën te Potchefstroom bevestig, 1926		6 17	6 6
S	3			6 18	6 5
M	4			6 18	6 4
D	5			6 18	6 3
W	6	Aank. v. Riebeeck in Tabelbaai 1652; Gemeente Christiesmeer gest. 1892.		6 19	6 2
D	7	Die Kerk van Nylstroom ingewy, 1922.		6 19	6 1
V	8	Ds. L. E. Brandt te Pietersburg bevestig, 1904.		6 20	6 0
S	9	Die Grondwet in die O.V.S. geproklameer, 1854.		6 20	5 59
S	10	Ds. J. J. Prinsloo te Standerton bevestig, 1919.		6 21	5 58
M	11	Die Kerk van Bronkhorstspuit ingewy, 1913.		6 21	5 57
D	12	Die eerste Anneksasie van Transvaal, 1877.		6 22	5 56
W	13	Oud. M. J. Prinsloo van Witfontein oorlede, 1892.		6 22	5 55
D	14	Ds. P. W. Venter te Volksrust georden, 1929.		6 23	5 54
V	15	Hoeksteen van die ou Kerk van Ventersdorp gelê, 1893.		6 23	5 53
S	16			6 24	5 53
S	17	Ds. M. J. Goddefroy emeritus, 1917.		6 24	5 52
M	18			6 25	5 51
D	19	Die eerste Kerk van Potchefstroom ingewy, 1851. Ds. T. F. J. Dreyer te Standerton georden, 1924.		6 25	5 50
W	20	Hoeksteen van die Kerk op Chrissiesmeer gelê, 1892.		6 26	5 49
D	21	Ds. G. W. Smits te Rustenburg bevestig, 1861. Ds. N. J. v. Warmelo oorlede, 1892.		6 26	5 48
V	22	Eerste Kerk van Middelburg ingewy, 1876. Ds. S. J. Strydom te Makwassie bevestig, 1919. Ds. J. J. Prinsloo te Rustenburg bevestig, 1922. Ds. F. J. Z. Booyen te Trichardsfont. georden, '92.		6 27	5 47
S	23	Die Kerkraad Witfontein wil nie verenig nie, 1886. Ds. J. C. du Plessis op Germiston georden, 1937.		6 27	5 47
S	24	Oud. F. G. Wolmarans van Potchefstroom oorlede, 1872.		6 28	5 46
M	25	Protes van die Hervormers te Spiers, 1529—vandaar Protestante.		6 28	5 45
D	26	Eerste Kerk van Rustenburg ingewy, 1851.		6 29	5 44
W	27			6 29	5 43
D	28	Ds. J. P. v. d. Berg te Makwassie bevestig, 1934.		6 30	5 42
V	29	Tweede Dorsland-trek, 1875.		6 30	5 41
S	30	Prinses Juliana van Nederland gebore, 1909.		6 31	5 40

„Wat het ons in die Huis?“

Dit is die dringende vraag as 'n ongeluk gebeur. En u sal dwaas en miskien ongerus voel as u niks goeds byderhand het nie.

Hoeveel beter om iets te hê wat u weet dat 'n antiseptiese, veilige geneesmiddel is, 'n salf wat siektekieme dood maak en die gebreke vleeswesels opbou.

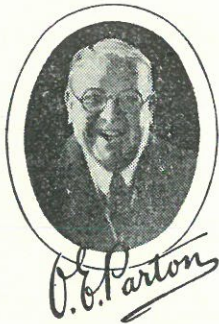
Moderne skeikunde het so'n preparaat binne u bereik gebring teen 'n billike prys. Dit bly altyd in 'n goeie toestand, word nooit galsterig nie, is gereed vir gebruik wanneer nodig en staan deur heel Suid-Afrika gunstig bekend as „Roxo“ **Genesende Salf.**

Het u dit al probeer? Waarom koop u nie 'n blik en hou dit byderhand nie? Beter om seker as om jammer te wees. Verwaarloosde wonde, brandplekke, ens. kan septies word. En gevaarlik. Bloedvergiftiging kan die gevolg wees en dit het partymaal die verlies van 'n arm of been of selfs die dood ten gevolge gehad.

Roxo is nie slegs antisepties nie. Dit is ook goed vir velversorging. Verbasend goed vir gebarste hande, huidvlekke en dergelike. Alle handelaars verkoop dit teen 1/6 per blik. Of kry dit direk van **Posbus 731, Kaapstad.** Geld by bestelling.

Dag van die		MAANSVERANDERING.		Sons	
Week.	Maand.	6, Eerste Kwartier, 11.24 n.m. 14, Volle Maan, 10.39 v.m. 22, Laaste Kwartier, 2.36 n.m. 29, Nuwe Maan, 4 n.m.		opg. ond.	
				Spoorweg-tyd.	
				v.m.	n.m.
S	1	Die Gemeente van Ermelo gestig, 1909.		6 31	5 40
M	2	Hollands in Kaapse Parlement toegelaat, 1882.		6 32	5 39
D	3	Ds. G. P. J. Grobler op Potgietersrust bevestig, 1936. Dr. J. H. Greyvenstein te Pretoria bevestig, 1914. Ds. J. G. M. Dreyer te Dullstroom bevestig, 1924.		6 32	5 38
W	4	Ds. A. R. Smit Hulpprediker te Pretoria, 1929.		6 33	5 37
D	5	Ds. A. J. Barger te Johannesburg bevestig, 1918.		6 33	5 36
V	6	Dr. H. P. Wolmarans op Boksburg bevestig, 1937.		6 34	5 35
S	7	Ds. G. W. Smits in Den Haag georden, 1860. Ds. J. J. Kuhn te Krugersdorp bevestig, 1909.		6 34	5 35
S	8	Prof. Dr. P. J. Muller te Pretoria bevestig, 1904. Die Gemeente Memel gestig, 1915.		6 35	5 34
M	9	Stigting van die gemeente Soekmekaar, 1931. Paul Kruger ingesweer as Staatspresident, 1883.		6 35	5 33
D	10			6 36	5 33
W	11	Die Kerk van Witbank ingewy, 1929.		6 36	5 32
D	12	Eerste Avondmaalsviering aan die Kaap, 1652.		6 37	5 32
V	13			6 38	5 31
S	14			6 38	5 31
S	15	„Die Hervormer“ verskyn, 1909. Die Gem. Schweizer Reneke gestig, 1925.		6 39	5 30
M	16	Gemeente Losberg gestig, 1925.		6 39	5 30
D	17			6 40	5 29
W	18			6 40	5 29
D	19			6 41	5 28
V	20	Inwyding van die Kerk van Delmas, 1933.		6 41	5 27
S	21	Ds. G. E. Alers te Germiston bevestig, 1921.		6 42	5 27
S	22			6 42	5 26
M	23	Stigting Gemeente Bothaville, 1936.		6 43	5 26
D	24			6 43	5 25
W	25	Dr. C. H. Rautenbach te Pretoria bevestig, 1930.		6 44	5 25
D	26			6 44	5 24
V	27	Aankoms van Ds. v. d. Hoff te Potchefstroom, 1853. Ds. M. M. Grobler te Brakpan bevestig, 1923.		6 45	5 24
S	28	Ds. P. S. Grobler te Krugersdorp georden, 1922.		6 45	5 24
S	29	Ds. G. W. Smits oorlede, 1894. Dr. S. P. Engelbrecht georden, 1921.		6 46	5 24
M	30	Eerste Uniale Ministerie gevorm, 1910.		6 46	5 23
D	31	Ds. E. S. Mulder te Zwartburg georden, 1930.		6 47	5 23

„Ek is trots op my uitvinding”

Ek het my lewe gewy aan mediese navorsingswerk. Dit het altyd my strewe gewees om in een preparaat 'n versterkmiddel en 'n purgeermiddel te verenig. En eindelijk het ek daarin geslaag.

Die meeste purgeermiddels is net purgeermiddels en niks anders nie. 'n Sterk purgeermiddel help by verstopping vir die oomblik maar verswak die spysverteringsorgane. Die lyer word algou weer hardlywig en dinge is dan erger as tevore.

Met my ontdekking, nou bekend as Parton se Suiweringspille, is dit anders, want in hulle het ek met sukses 'n versterk- en purgeermiddel verenig.

Mense is verskillend van gestel. Sommige het 'n groter dosis nodig as ander. Begin by gebruik van my pille met 'n middelmatig dosis en neem meer of minder na vereiste. By maagwerking die volgende oggend sal hulle sterkte blyk. Hou aan met hulle in steeds kleinere dosis te gebruik om die spysvertering aan gereelde werking gewoon te maak.

Terwyl die gif van agtergeblyfde afbraakprodukte verwyder word, sal die versterkbestanddele van Partons, wat in die bloed opgeneem word as hulle deur die ingewande passeer, die senuwees voed en versterk, waardeur aan die senugestel krag en aan die liggaam aksie gegee word.

Sodoende bewys die versterk- en purgeerinvoede in Parton se Suiweringspille hulle unieke krag en meerderwaardigheid in die groot veld van purgeermiddels.

Dit het my baie maande van probeer en toets geneem om hierdie formule te ontdek, maar my werk is met sukses bekroon. Vandag is Parton se Suiweringspille in algemene gebruik dwarsdeur Suid-Afrika en die omset word gereeld groter.

Het u hulle al probeer? Doen dit en let op die verskil!

Hulle word oral verkoop teen 1/- (30 pille) en 1/6 (50 pille) of direk van Posbus 1032, Kaapstad, op ontvangs van posorder.

PARTONS

PURIFYING

PILLE

Versterkende Purgeermiddel vir die Gesin.

JUNIE, 30 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand		opg. ond.	
		5, Eerste Kwartier, 6.32 n.m. 13, Volle Maan, 1.47 v.m. 21, Laaste Kwartier, 3.52 v.m. 27, Nuwe Maan, 11.10 n.m.	Spoorweg-tyd.	
W	1	Dr. B. Gemser Hoogleraar te Pretoria, 1926.	v.m. 6 47	n.m. 5 23
D	2	Die Gemeente Gwelo gestig, 1923.	6 48	5 23
V	3	Oud. G. J. Engelbrecht van Standerton oorlede, 1901.	6 48	5 23
S	4		6 49	5 23
S	5	Ds. Jac. v. Belkum te Rustenburg bevestig, 1891. Uitspraak Hoog Ger. Hof in sake Trichardtsfontein, 1893.	6 49	5 23
M	6	Gemeente Humpata gestig, 1910. Dr. H. C. M. Fourie te Johannesburg bevestig, 1924.	6 50	5 23
D	7	F. W. Reitz as Staatssekr. ingesweer S.A. Rep., 1898.	6 50	5 23
W	8		6 51	5 23
D	9		6 51	5 23
V	10	Ds. J. Beyer te Standerton bevestig, 1899.	6 52	5 23
S	11		6 52	5 23
S	12	Verantwoordel. Bestuur aan Kaapkol. toegestaan, '72.	6 52	5 23
M	13	Die Kerk van Ermelo ingewy, 1910.	6 53	5 23
D	14		6 53	5 23
W	15	Ds. N. J. v. Warmelo te Potchefstroom georden, 1864.	6 53	5 23
D	16		6 53	5 23
V	17		6 53	5 23
S	18	Ds. F. S. du Toit van Ventersdorp oorlede, 1914. Ds. P. J. J. Venter te Lichtenburg georden, 1921.	6 53	5 23
S	19		6 54	5 23
M	20	Komdt. Salomon Prinsloo oorlede, 1892.	6 54	5 23
D	21		6 54	5 23
W	22		6 54	5 23
D	23	Tweede Volksraad ingestel, 1890.	6 55	5 24
V	24	Oud. J. C. Coetzee van Zeerust oorlede, 1933.	6 55	5 24
S	25	Potgieter en Trichardt in Zoutpansberg, 1836.	6 55	5 25
S	26		6 55	5 25
M	27	Die Gemeente van Vliegpoort gestig, 1931.	6 56	5 26
D	28	Ds. A. J. Begemann emeritus, 1872.	6 56	5 26
W	29	Eerste Kaapse Parlement geopen, 1854.	6 56	5 27
D	30		6 56	5 27

Ons sortering ringe en oorlosies is so groot dat dit onmoontlik is om alle ontwerpe te illustreer.

Indien u die artikel wat u verlang nie hier sien nie, skryf ons dan, en ons sal met genoeë besonderhede van ander soorte aanstuur en u by u keuse help.

Volledige besonderhede van ons Gedenkskema op aanvraag.

No. 1245

DIE NUUTSTE TABLETRINGE.

Diamant geset in hoek, verskillende ontwerpe. Soliede Goud,

40/-, 50/-, 60/-.

Ander ligtere soorte vanaf 12/6.

No. 1246

Skryf om volledige geïllustreerde Katalogus 9, posvry.

Skryf om volledige geïllustreerde Katalogus 9, posvry.

No. 675 — Nuwe en Populêre Grootte. Chromium of 18 Kt. Goud gevulde kasse. 75/-, 85/-, 95/- en op. Solied Goue kasse, £5.10.0, £6.10.0, £8.10.0 en op. Almal Gewaarborg.

No. 1305. — Soliede Goud, 21/-, 25/-, 30/- en op. Beset Diamante 45/-, 55/- en op. In verskeie ontwerpe verskaf.

No. 249 — 18 Kt. Goud, beset met Burma-Diamante en Robyne, 50/-.

No. 1312. — Soliede Goud, 25/-, 30/- en hoër. Beset met Diamante, 45/-, 60/- en hoër. Verskillende ontwerpe.

5/- IN DIE £ KONTANTKORTING.

1185

1182

DIAMANT RINGE soos afgebeeld. Ook in baie ander Pragtige Fatsoene, geset met Pure Diamant in Platina met Houers van 18 Kt. Goud. Prys £10, £12, £15, £20, £25 en hoër. Beset met egte Siam-diamant, vanaf £6.

1181

1171

1188

1189

WOLF BROS.

St. Georgesstraat 44, voorheen Adderleystraat 34, Kaapstad.

Miskien sien u op hierdie bladsy nie die oorlosie of ring wat u verlang nie. Skryf ons en ons sal u volledige besonderhede van ander ontwerpe stuur.

Ons het 'n groot sortering artikels geskik vir Huweliks-, Verjaarsdag-Kersgeskenke, ens. en sal u met genoeë help by u keus.

Skryf om besonderhede omtrent ons gratis geskenkskema.

No. 725 — Goud van 18 Kt. met Diamante, £3, £5 en hoër.

No. 5064 — Goud van 10 Kt., beset met 3 diamante, 50/-.

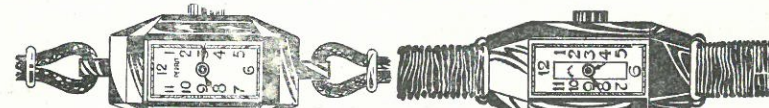
Ander, £4, £6 en hoër.

No. 2105. — Goud van 18 karaat, 6 diamante £5. Ander £6, £8 en hoër.

Skryf om volledige geïllustreerde Katalogus No. 9, Posvry.

5/- IN DIE £ KONTANTKORTING.

No. 1206 — Chroomvernikkel £5, £6, £7, £8 elk.

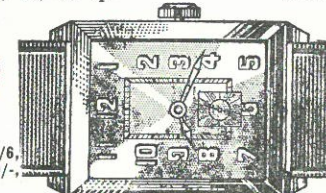
1194. — Chroomvernikkel £4, £5, £6, £7 elk.

Kasse van oorgeblaaie Goud van 18 kt. £5.10.0, £6.10.0 op. Soliede Goud, £6, £7, £8 op.

Almal Gewaarborg.

Trouringe: Soliede Goud. 10/6, 15/-, 20/-, 35/-, 40/-, 50/- tot £10.

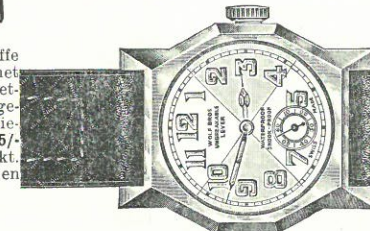

No. 9524 — 18 kt. Goud, beset met Diamante, £6.10.0. Ander £7, £10, £12 en hoër.

No. 3788. — Gehele Uurwerk loop op juwele. Silveroid Kas teen 40/- en hoër. 18 Kt. Goudgevlude Kas teen 70/- en hoër. Radium Wyserplaat en Wysters 10/- ekstra. Gewaarborg vir 20 jaar. Spesiale goedkoop aanbod vir kinders. Chromium Kas, Radium Wyserplaat, teen 5/6 12

No. 951 — Effie Plating met enige voorleer daarop ge-graveer. Soliede Goud 25/- en 30/-; 18 kt. Goud 50/-, en 60/-.

No. 1203. Tabletringe, beset met Diamant en ge-graveer in verskillende patrone. Soliede Goud. Prys 30/-.

Sonder diamant vanaf 21/-.

Die HEIRLOOM-oorlosie No. 1276. — Besonder duursame, Swaar, Onvelekbare Chromiumkas. Allerbeste kwaliteit. Voortreflike, onbreekbare beweging met juwele. Word nie beskuldig as hy 'n rukkie in die water lê nie. Kos nou slegs £5/5/-.

WOLF BROS.

St. Georgesstraat 44, voorheen Adderleystraat 34, Kaapstad.

22
JULIE, 31 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand.		opg. ond.	
			Spoorweg-tyd.	
		4, Eerste Kwartier, 3.47 n.m. 12, Volle Maan, 5.4 n.m. 20, Laaste Kwartier, 2.19 n.m. 27, Nuwe Maan, 5.54 v.m.		
V	1	President T. F. Burgers ingesweer S.A. Rep., 1872.	v.m.	n.m.
S	2		6 56	5 27
S	3		6 56	5 28
M	4	Oud-Ouderl. H. C. J. v. Rensburg, Zoutpansberg, oorl. 1909.	6 56	5 28
D	5		6 55	5 28
W	6	Joh. Huss gebore, 1373.	6 55	5 29
D	7	Die Kerk van De la Rey ingewy, 1928.	6 55	5 29
V	8	Die Gemeente Bloemhof gestig, 1916. Ds. H. P. Wolmarans te Zeerust georden, 1922.	6 55	5 30
S	9	Oud. S. E. Grobler van Zoutpansberg oorlede, 1903.	6 55	5 30
S	10	Calvyn gebore, 1509.	6 55	5 31
M	11		6 55	5 31
D	12	Senator Ouderl. A. D. W. Wolmarans oorlede, 1928.	6 54	5 32
W	13		6 54	5 32
D	14	President Brandt, O.V.S., oorlede, 1888.	6 54	5 33
V	15	Verlating van Schoemansdal, 1867.	6 54	5 33
S	16		6 54	5 34
S	17	Oud. J. v. Graan van Ventersdorp oorlede, 1917.	6 53	5 34
M	18	Ds. N. J. v. Warmelo te Heidelberg bevestig, 1868.	6 53	5 34
D	19	Ds. L. G. F. Biccard oorlede, 1900. Ds. E. S. Mulder bevestig op Bronkhorstspuit, 1931.	6 53	5 35
W	20	Ds. L. E. Brandt te Turffontein bevestig, 1930.	6 53	5 35
D	21		6 52	5 36
V	22		6 52	5 36
S	23	Generaal Andries Pretorius oorlede, 1853.	6 52	5 37
S	24	Ds. L. G. F. Biccard te Zoutpansberg bevestig, 1875	6 51	5 37
M	25	Afskeid van Prof. Dr. P. J. Muller van Pretoria, 1909.	6 51	5 38
D	26	Kerkorde van de Mist ingevoer, 1804.	6 51	5 38
W	27	Die Prokurasie-Kommissie gestig, 1890.	6 50	5 39
D	28		6 50	5 39
V	29	Die Gemeente Van der Hoff gestig, 1933.	6 49	5 40
S	30	Ds. N. J. v. Warmelo te Schoemansdal bevestig, 1864	6 49	5 40
S	31		6 48	5 41

23
AUGUSTUS, 31 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons.	
Week.	Maand		opg. ond.	
			Spoorweg- tyd.	
		3, Eerste Kwartier 4 v.m. 11, Volle Maan, 7.57 v.m. 18, Laaste Kwartier, 10.30 n.m. 25, Nuwe Maan, 1.17 n.m.		
M	1		v.m.	n.m.
D	2		6 47	5 41
W	3	Ds. Jac. v. Belkum te Heidelberg bevestig, 1903.	6 46	5 42
D	4	Oud. A. Alberts van Humpata oorlede, 1928. Ds. J. G. M. Dreyer te Ermelo bevestig, 1928.	6 45	5 42
V	5	Ds. S. P. J. v. Rensburg op Eendracht bevestig, '33.	6 44	5 43
S	6		6 44	5 43
S	7		6 43	5 44
M	8	Die eerste Alg. Kerkverg. van die Ned. Herv. Kerk te Rustenburg geopen, 1853.	6 42	5 44
D	9	Ds. M. J. Goddefroy oorlede, 1920.	6 42	5 45
W	10	Louis Trichardt gebore, 1783. Ds. W. P. J. Poën oorlede, 1937.	6 41	5 45
D	11		6 40	5 46
V	12		6 39	5 46
S	13	Aanval op Veglaer, 1938.	6 38	5 47
S	14	Oud. F. P. H. Alberts van Humpata oorlede, 1930.	6 37	5 47
M	15	Slag van Thaba Bosiga, 1865.	6 37	5 48
D	16	Die Gemeente van Vereeniging gestig, 1913.	6 36	5 48
W	17	Die Kerk van Venterskroon ingewy 1889. Ds. A. Lagerwy oorlede, 1898.	6 35	5 48
D	18	Ds. D. v. d. Hoff in Den Haag georden, 1852.	6 34	5 49
V	19		6 33	5 49
S	20	Eerste Doopbediening aan die Kaap, 1653.	6 33	5 50
S	21		6 32	5 50
M	22	Ds. Abr. Ras op Volksrust bevestig, 1936.	6 31	5 51
D	23	Ds. J. v. Arckel eerste predikant aan die Kaap, 1665	6 30	5 51
W	24	Bloedbad van St. Bartholomeus, 1572. Ds. L. M. le Roux op Trichardtsfontein bevestig, 1935.	6 29	5 51
D	25	Aankoms van die Eerste Hugenote, 1688.	6 28	5 52
V	26	Generaal Louis Botha oorlede, 1919.	6 27	5 52
S	27	In gebruik neem van Bybel in Afrikaans, 1933.	6 26	5 52
S	28	Slag van Boomplaas, 1848.	6 25	5 53
M	29		6 24	5 53
D	30	Ds. P. A. C. van Heyningen oorlede, 1904.	6 23	5 54
W	31	Die Lydenburgse Gemeente skei van die Herv. Kerk af, 1854.	6 22	5 54

Verligting Gewaarborg

vir

**RUMATIEK-,
HEUPJIG- en
SPITLYERS**

Hierdie, en geswede gewrigte, lende-pyn, neuralgie, neuritis, ens., is almal veroorsaak deur te veel Urinesuur, opgehoop in verskillende dele van die liggaam. Los hierdie suur op en dryf dit af en verligting sal volg, so seker as die nag volg op die dag.

Maar hoe om dit te doen? Dit is die moeilikheid. Ons waarborg dat Jones se Rheumaticuro hierdie verligting sal bring, indien gebruik volgens aanwysing.

Die eerste paar dosisse sal bewys dat die verligting aan die kom is. Pyn sal verminder. Die gewrigte en spiere sal los word. Die lyer sal kan „opstaan en wandel.” Krukke en kieries sal gou-gou afgedank word.

So nou en dan 'n dosis Jones se Rheumaticuro sal 'n herhaling van die aanvalle voorkom en ons raai hierdie voorsorgbehandeling sterk aan. Want mense met 'n aanleg vir urinesuurkwale moet 'n aanval **voorkom**. Moenie met verligting tevrede wees nie. **Gebruik hierdie middel om gesond te word en te bly.**

Soek op die pakkie vir die man met die kruk.

**Jones'
RHEUMATICURO**

Alle aptekers en winkels verkoop dit teen 3/6. Of posvry op ontvangs van Posorder, van **Posbus 938, Kaapstad.**

25
SEPTEMBER, 30 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand.		opg. ond.	
		1, Eerste Kwartier, 7.28 n.m. 9, Volle Maan, 10.8 n.m. 17, Laaste Kwartier, 5.12 v.m. 23, Nuwe Maan, 10.34 n.m.	Spoorwegtyd.	
D	1	Transvaal geannekseer, 1900.	v m.	n.m.
V	2	Ds. D. v. d. Hoff gebore, 1814.	6 20	5 55
S	3		6 19	5 55
S	4		6 18	5 56
M	5		6 17	5 56
D	6	Koningin Wilhelmina gekroon, 1898.	6 16	5 57
W	7		6 15	5 57
D	8	Ds. N. J. v. Warmelo gebore, 1835.	6 14	5 58
V	9		6 13	5 58
S	10		6 12	5 59
S	11		6 11	5 59
M	12	Die Kerk van Vrededorp ingewy, 1908.	6 10	6 0
D	13		6 9	6 0
W	14		6 8	6 1
D	15	Eerste Uniale Volksraad verkies, 1910.	6 7	6 1
V	16		6 6	6 2
S	17	President M. W. Pretorius gebore, 1819.	6 5	6 2
S	18		6 4	6 2
M	19		6 2	6 3
D	20	Die Huweliks Ordonnansie van de Mist ingevoer, 1804	6 1	6 3
W	21		6 0	6 4
D	22		5 59	6 4
V	23	Ds. P. W. Ennis te Klerksdorp levestig, 1905.	5 58	6 5
S	24	Ds. P. J. J. Venter te Zeerust bevestig, 1927.	5 57	6 5
S	25		5 56	6 6
M	26		5 55	6 6
D	27	Generaal Louis Botha gebore.	5 54	6 6
W	28	Die Kerk op Witpoort ingewy, 1912.	5 53	6 7
D	29		5 52	6 7
V	30	Ds. M. J. Goddefroy te Witfontein bevestig, 1887.	5 51	6 8
			5 50	6 8

Knop op die Maag

Gevaar van Ongeneeslike Gewasse

Die
Mensemaag

DIE gevoel van 'n knop op die maag is die gevolg van 'n gebrek aan Maagsappe. So 'n toestand is ernstig en kan aanleiding gee tot ongeneeslike ingewandsgewasse. Die enigste uitweg is om die Maagsappe te vervang of aan te vul deur die gebruik van die **Dr. Heinz Maag Drank**. Hierdie behandeling gee onmiddellike verligting en verhoed ernstige verwikkelinge. Geen ander behandeling dan die vervanging van die Maagsappe is hier doeltreffend nie. Alle gevalle van Slegte Spysvertering wat geen gehoor gee aan die gewone medisynes moet met die **Dr. Heinz Maag Drank** behandel word.

„Vriende vrees Maagkanker”

Mnr. J. W. Hoffman van Rysmierbult, Transvaal, verklaar: „Ek voel my verplig om u te laat weet hoedat Dr. Heinz Maag Drank my gesond gemaak het. Twee jaar terug was ek so moedeloos en so siek aan my maag dat ek gereken het dat dit klaar was met my. My vrou en vriende het gedink dat dit 'n Maagkanker was. Toe koop ek 'n bottel Dr. Heinz Maag Drank en vanaf die eerste week was daar groot beterskap gewees. Nou kan ek weer alles eet en is gesond en dit na 'n lym van 20 jaar!” (Geval 822.)

Dr. Heinz Maagdrank

kos 5/6 per bottel of 6 bottels vir 30/- by alle aptekers en medisyn-verkopers. Kroniese gevalle het 'n lang kuur nodig. Met ieder bottel word daar 'n pakkie Dr. Heinz Maag Pille ingesluit vir Hardlywigheid. Wanneer dit met slapenstyd gebruik word gee hierdie uitmuntende pilletjies een behoorlike stoelgang laat die anderdagmore. Verkrygbaar by alle aptekers teen 3/6 per bottel van 100 pille.

Dag van die		MAANSVERANDERING.		Sons	
Week.	Maand.	1, Eerste Kwartier, 1.45 n.m. 9, Volle Maan, 11.37 v.m. 16, Laaste Kwartier, 11.24 v.m. 23, Nuwe Maan, 10.42 v.m. 31, Eerste Kwartier, 9.45 v.m.		opg.—ond.	
				Spoorweg-tyd.	
S	1	Ds. A. Ras op Dullstroom bevestig, 1932.		v.m. 5 49	n.m. 6 8
S	2	Slag van Vegkop, 1836.		5 48	6 9
M	3			5 46	6 9
D	4	Ds. A. J. Barger te Middelburg bevestig, 1919.		5 45	6 10
W	5	President F. W. Reitz gebore.		5 44	6 10
D	6	Stigting van die gemeente Barberton, 1934.		5 43	6 11
V	7	Oud. D. P. J. v. Schalkwyk van Trichardts oorl. 1911.		5 42	6 11
S	8			5 41	6 11
S	9	Ds. D. v. d. Hoff oorlede, 1881. Ds. P. W. Venter op Brits bevestig, 1936.		5 40	6 12
M	10	President Kruger gebore, 1825. Ds. S. J. Strydom te Krugersdorp bevestig, 1914.		5 39	6 12
D	11	Die Hervormer Ulrich Zwingli gesneuwel, 1531.		5 38	6 13
W	12			5 37	6 13
D	13	Eerste diamant in S.A. gevind, 1867.		5 36	6 14
V	14			5 35	6 14
S	15	Hoeksteenlegging van die Kerk van Pietersburg, 1892.		5 34	6 15
S	16	Afskeidspreek van Ds. Jac. van Belkum met sy emeritaat, 1927.		5 33	6 15
M	17	Ds. S. Vermooten te Zeerust georden, 1915.		5 32	6 16
D	18			5 31	6 17
W	19	Eerste Kerk op Stellenbosch ingewy, 1687.		5 30	6 17
D	20	Die Kerk van Louis Trichardt ingewy, 1906.		5 29	6 18
V	21	Oud. F. Boshoff van Waterberg oorlede, 1918.		5 28	6 19
S	22	Die Edik van Nantes herroep, 1685.		5 28	6 19
S	23	Ds. D. F. Erasmus te Ventersdorp bevestig, 1920.		5 27	6 20
M	24	Sinode in die Kaap besluit dat Engels ook gepreek moet word in Hollandse Kerke, 1859.		5 26	6 20
D	25			5 25	6 21
W	26			5 24	6 21
D	27	Ds. L. E. Brandt te Vereeniging bevestig, 1923. Ds. P. J. J. Venter te De la Rey bevestig, 1923.		5 23	6 22
V	28			5 22	6 22
S	29			5 22	6 23
S	30	Ds. J. J. Prinsloo te Trichardts bevestig, 1909. Hervormingsdag. Samekoms Komm. N. Herv. en N. Geref. om oor kerkvereniging te handel, 1882.		5 21	6 23
M	31	Ds. P. W. Ennis oorlede, 1932.		5 20	6 24

KYK ALTYD DAT
DIE NAAM

PRETORIA

OP ELKE SAK

SEMENT

IS WAT U GEBRUIK

Elke Sak Gegarandeer

FABRIKANTE:

PRETORIA PORTLAND CEMENT CO., BPK.

Posbus 3811 GENEVA HOUSE
JOHANNESBURG Tel. „Cement”

NOVEMBER, 30 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand		opg. ond.	
		8, Volle Maan, 0.23 v.m. 14, Laaste Kwartier, 6.20 n.m. 22, Nuwe Maan, 2.5 v.m. 30, Eerste Kwartier, 5.59 v.m.	Spoorweg- tyd.	
D	1		v.m. 5 19	n.m. 6 24
W	2	Eerste Alg. Kerkverg. Ned. Herv. Kerk te Kaapstad, 1824.	5 19	6 26
D	3	Hoeksteenlegging eerste Herv. Kerk op Christiana, 1876.	5 18	6 25
V	4	Ds. Jac. van Belkum oorlede, 1933.	5 17	6 26
S	5	Naam Ned. Hervormd in die Kaap verander in Ned. Gereformeed, 1842. Aankoms van Ds. D. v. d. Hoff in Suid-Afrika, 1852	5 17	6 26
S	6		5 16	6 27
M	7	Vasco da Gama te St. Helenabaai, 1497.	5 15	6 27
D	8		5 15	6 28
W	9		5 14	6 28
D	10	Martin Luther gebore, 1483.	5 14	6 29
V	11		5 13	6 30
S	12	Piet Retief gebore, 1780.	5 13	6 30
S	13		5 12	6 31
M	14	Ds. W. F. H. Huyzers bevestig op Vereeniging, 1931.	5 12	6 32
D	15	Ds. A. J. Begemann oorlede, 1925.	5 11	6 33
W	16	Pretoria aangelê, 1855.	5 11	6 34
D	17		5 10	6 35
V	18	Vasco da Gama se eerste reis om die Kaap, 1497.	5 10	6 36
S	19	Hoeksteenlegging van die Kerk te Potgietersrust, 1921.	5 10	6 36
S	20	Die Kerk op Eldoret ingewy, 1921.	5 9	6 37
M	21	Ds. H. D. v. Broekhuizen Predikant van die Hervormde Kerk, 1917.	5 9	6 38
D	22	Die Gemeente Trichardts gestig, 1879.	5 9	6 39
W	23		5 9	6 40
D	24	Hoeksteenlegging van die Kerk van Laeveld, 1924.	5 8	6 41
V	25	Ds. W. P. J. Poën te Pietersburg bevestig, 1922.	5 8	6 41
S	26	Die Kerk van Memel ingewy, 1915.	5 8	6 42
S	27	Die Kerk van Bethal ingewy, 1926.	5 8	6 43
M	28	President Steyn oorlede, 1916.	5 8	6 44
D	29		5 8	6 44
W	30		5 8	6 45

Hardlywigheid en Grootdermontsteking

Die Kolon

HARDLYWIGHEID veroorsaak inflammasie in die voering van die ingewande—bekend as Grootdermontsteking. Gewoonlik gaan dit gepaard met Aambeie en Galblaaskwaal.

INTESTONE is 'n middel wat 'n heilsame uitwerking het op alle aandoenings van die Spysverteringstelsel. **Intestone** ruim saamgepakte massas uitwerpsels in die ingewande op. Grootdermontsteking verbeter vanaf die eerste dosis en deurdat **Intestone** die bloeddruk in die verstopte are verminder gee dit merkwaardige verligting in gevalle van Inwendige en Uitwendige Aambeie.

Galblaasontsteking is 'n alledaagse aandoening wat 'n dowwe pyn in die bors veroorsaak. **Intestone** verdun die opgehoopte en verdikte gal en ledig op hierdie wyse die Galblaas.

„Verlos my van my lyding”

Mevr. J. P. Havenga, „Kwaggafontein,” Bloemfontein, verklaar:—

„Mits dese betuig ek my hartelike dank vir die hulp wat ek in Intestone gevind het. Ek het 20 jaarlank aan aambeie gely en was onder behandeling van verskeie dokters, maar Intestone het my verlos van my lyding, asook van 'n pyn in my regtersy wat ek nou niks meer van weet nie.” (geval 891.)

„Die uitwerking van Intestone op my kwaal was in een woord wonderbaarlik. Ek het 'n verstopping in die Grootderm gehad en dokters het voorgegee dat ek nie meer lang sal leef nie. Gedurende die afgelope drie jaar het Intestone my meer goed gedoen as al die dokters saam. Dit het my bepaald 'n ernstige operasie laat vryspring.”—A. Welham, „Walmer,” Antrimweg, Wynberg, Kaap. (Geval 828.)

INTESTONE kos 1/9 (proef-grootte botteltjie) en 7/6 (standard-grootte bottel) by alle aptekers en medisyne-verkopers. Kinders hou van **Intestone** en dit werk absoluut skadeloos op hulle tere organe.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand		opg. ond.	
		7, Volle Maan, 12.22 n.m. 14, Laaste Kwartier, 3.17 v.m. 21, Nuwe Maan, 8.7 n.m. 30, Eerste Kwartier, 0.53 v.m.	Spoorweg-tyd.	
D	1	Slawe vry verklaar in die Kaap, 1834.	v m.	n.m.
V	2	Verkiezing eerste Voortrekker-Volksraad, 1836.	5 8	6 46
S	3	Engelse besetting van Port Natal, 1838.	5 8	6 46
S	4	Die Ned. Geref. Kerk in die S.A.R. gestig, 1866.	5 8	6 47
M	5		5 7	6 48
D	6	Voortrekkersgelofte, 1838.	5 7	6 49
W	7	Die Ned. Herv. of Geref. Kerk gestig, 1885.	5 7	6 50
D	8		5 7	6 50
V	9	Pres. T. F. Burgers oorlede, 1881.	5 7	6 51
S	10	Slag van Stormberg, 1899.	5 7	6 52
S	11	Slag van Magersfontein, 1899.	5 8	6 53
M	12	Ds. C. W. du Toit emeritus, 1918.	5 8	6 54
D	13	Republiek herstel op Paardekraal, 1880.	5 8	6 54
W	14		5 8	6 55
D	15	Slag van Colenso, 1899.	5 9	6 56
V	16	Slag van Bloedrivier, 1838. Hoeksteenlegging van die Kerk van Middelburg, 1896.	5 9	6 56
S	17	Eerste grondwet van die Z.A.R. op Potchefstroom geteken, 1856.	5 9	6 57
S	18	Die Kerk van Vereeniging ingewy, 1915.	5 10	6 58
M	19	Generaal A. H. Potgieter gebore, 1792.	5 10	6 58
D	20	Komdt. F. Joubert (Fransheld) behaal oorwinning by B.H.Spruit, 1880.	5 11	6 59
W	21	Oud-oud. G. J. Z. Helberg van Zoutpansberg oorlede, 1926.	5 11	6 59
D	22		5 12	7 0
V	23		5 13	7 0
S	24		5 13	7 1
S	25	Kersfees.	5 14	7 1
M	26	Hoeksteenlegging van die Kerk van Potchefstroom, 1859.	5 14	7 2
D	27	Ds. G. C. Coetzee op Delarey georden, 1934. Ds. S. P. Viljoen op Durban georden, 1936.	5 15	7 2
W	28	Hoekst. gelé v. d. Eerste Kerkgebou i. d. Kaap, 1700.	5 15	7 2
D	29	Die Kerk van Germiston ingewy, 1917.	5 16	7 3
V	30	Jameson-inval, 1895.	5 17	7 3
S	31	Die Gemeente Heidelberg gestig, 1865.	5 17	7 3

JOHANNA CATHARINA BODE.

Sy was 'n dogter van Ds. J. F. Bode wat van 1758 tot 1780 predikant van Kaapstad was, en die vrou van Ds. R. N. Aling wat van 1784 tot 1797 predikant aan die Paarl was.

Ds. ROBERT NICOLAAS ALING.

Hy was van 1784 tot 1797 predikant aan die Paarl. Hierdie twee portrette is baie interessant met die oog op die kleredrag van honderd-en-vyftig jaar gelede.

VERBOND EN KINDERDOOP.

Vyftig jaar gelede het J. A. Wormser geskryf: „Onze natie is gedoopt. Leer dan der natie haren doop verstaan en waardeeren, — en Kerk en Staat zijn gered.”

Sy waarskuwing was egter tevergeefs. Die gevolg is dat die onkunde in verband met die betekenis van die doop voortduur en dat die vermeerdering van die sektes daarmee tred hou.

Globaal geneem kan ons sê dat alle Christelike kerke die kinderdoop voorstaan en alle sektes die grootdoop. Die onkunde in verband met die kinderdoop en die dwaling ten opsigte van die betekenis van die doopsverbond is een van die direkte, een van die hooforsake van die ontstaan en groei van die sektes, wat soos 'n poliep, 'n uitwas op die liggaam van die kerk is.

Die swak skakel in die doopstandpunt van die verskillende sektes is die verbond. Omdat hulle die verbondsgedagte in die Skrif nie verstaan nie, ja wat meer is, dit links laat lê of verwerp, daarom verwerp hulle die kinderdoop. Die verbond is immers die *grondslag* waarop die kinderdoop rus. Sonder die verbond is die kinderdoop nie moontlik nie.

Die eerste groot dwaling van die teenstanders van die kinderdoop is dat hulle die eenheid van Ou en Nuwe Testament of Ou en Nuwe Verbond prysgee. Die Nuwe Verbond is vir hulle dus nie die voortsetting en vervulling van die Ou Verbond nie, maar die twee aparte verbonde.

Hierteenoor het veral die Hervormers en met name Zwingli, Bullinger en Calvyn op grond van die Skrif die eenheid van die verbond gehandhaaf. Zwingli wys daarop dat deur dieselfde genade (in die verbond belowe en verseël) waardeur die Ou Testamentiese gelowiges Abraham, Moses, Dawid salig geword het, ook die Nuwe Testamentiese gelowiges Paulus, Petrus, Johannes gered is. Die eenheid van Ou en Nuwe Verbond grond hy op

Matteüs 21:33 en volgende; Hand. 2:39; 3:15; Efesiërs 2:11 en volgende; 2 Petrus 2:9, 10. Uit hierdie verse blyk dat dit dieselfde verbond is wat God opgerig het in die Paradys en wat, hoewel vernieu, dieselfde bly tot die wêreld einde toe.

Die tweede groot dwaling is dat die sektemense die doop alleen opeis vir volwassenes.

In die Ou Verbond is die kinders van die verbonds-volk egter nie uitgesluit nie. Op die agtste dag moes hulle die uiterlike teken van die verbond, nl. die besnydenis ondergaan, want God het sy verbond opgerig met Abraham en sy saad. Genesis 17:7. Hoe kan dan onder die Nuwe Verbond die kinders van verbondslede uitgesluit word? Dit sou immers beteken dat met die volheid van die tyd, onder die nuwe bedeling, die verbond van God armer geword het, nog meer beperk as onder die ou bedeling. Toe is die kinders nie uitgesluit nie, nou wel! Hoe kan dit? Een van die kenmerke wat die Nuwe van die Ou Verbond onderskei is juis dat die genade van God voller en breër uitgestrek is, nie alleen oor Israëel nie maar ook oor die Heidene, nie net in skadubeelde nie (Kolossense 2:16, 17) maar in werklikheid, nie slegs in belofte nie, maar in vervulling. In Israel vervul die Gees van God slegs enkelinge, maar in die Nuwe Testamentiese tyd stort God dit uit oor alle vlees, oor oues én jonges, oor here én diensknegte, oor man én vrou (1 Korintiërs 12:13; Galate 3:28, 29; Kolossense 3:11). Voortaan sal nie net die man die bondseël dra nie, maar ook die vrou.

Sou dan by hierdie uitbreiding van die genade-bedeling die kind meteens uitgesluit wees van die verbondsteken? Sê die Skrif dan nie: „Ek sal my verbond oprig tussen My en jou en jou nageslag ná jou in hulle geslagte, tot 'n ewige verbond om vir jou 'n God te wees en vir jou nageslag ná jou.” (Genesis 17:7) Vergelyk Matteüs 18:1-10; 19:13 en volgende; Hand. 2:39. 'n Ewige verbond wat alle eeue deurgaen en nie verbreek sal word nie en wat dus nog voortduur, het God opgerig. Wat ewig is kan nie verval nie. Wel kan die

vorm van die verbondsteken gewysig word, maar nie die *wese* nie. Die vorm onder die Ou Verbond het met bloedstorting gepaard gegaan. Sinds die bloed van Christus aan die kruis gevloei het, kan en mag dit natuurlik nie bestendig word nie en moes sowel die paaslam by die nagmaal deur brood, as die besnydenis deur die doopwater vervang word. (Vergelyk die Nederlandse Geloofsbelydenis Art. xxxiv oor die Heilige Doop.)

Waar God duidelik sy geestelike weldade ook aan die kinders skenk, daar gaan dit nie op om hulle as heidene buite die verbond te sluit nie en hulle die verbondsteken te onthou. As 'n *mens* die doop vir die kinders weier, dan weier 'n *mens* vir hulle die verbond waarin *God self* hulle opgeneem het. Hierteenoor staan as 'n mens hulle beskou as ook ingesluit in die verbond, mag jy hulle die verbondsteken nie onthou nie. As die kinders van verbondslede geen bondelinge is nie, dan is hulle verlore, want 'n mens kan nie buite Gods genadeverbond staan en tog 'n verbondskind wees nie.

En dat die verbond nie alleen Abraham en sy *vleeslike* nageslag geld nie, maar ook sy *geestelike* nageslag blyk uit Galate 3:29 „En as julle aan Christus behoort, dan is julle die nageslag van Abraham en volgens die belofte erfgename.”

Die *derde* groot dwaling van die teenstanders van die kinderdoop is dat hulle die grond vir die doop nie soek in die verbond nie, maar by die mens self, sy voortrefflikheid, sy gelowigheid. Maar dit is nie bybels nie. Die Skrif leer dat die kinders gedoop moet word omdat hulle die kinders is van gelowige ouers. Die kinders is geheilig, volgens 1 Korinthiërs 7:14, in die geloof van hulle ouers. (Vergelyk die mooi uitspraak van die Dortse Leerreëls hieroor 1, 17). Hulle word nie deur die doop gemaak tot verbondskinders nie, maar hulle word as sodanig *gebore* en deur die doop bestempel as bondelinge. As lidmate van Christus, so lees ons in die doopsformulier, *behoort* hulle gedoop te word. Op grond van hierdie skriftuurlike waarheid is die Hervormde Kerk in Nederland korrek as hy tot lidmate reken nie alleen die bely-

dende en dooplede nie, maar ook die ongedoopte kinders uit Hervormde ouers gebore.

Die Hervormers wat hierdie bybelse leer weer sterk na vore gebring het nl. dat kinders van verbondslede 'n verbondsreg op die doop het netsoos die kinders van die ou verbondsvolk van God dit gehad het op die besnydenis, het tereg geleer dat die doop in die plek van die besnydenis gekom het. (Kolossense 2:11 en 12.) (Vergelyk die Nederl. Geloofsbelydenis Art xxxiv). Volgens Kolossense 2 is die doop dus „die besnydenis van Christus.” Albei, besnydenis en doop, is tekens, beelde, simbole van die doding en afsterwing van die liggaam van die sondige vlees, die ou mens, en die aandoen en aantrek, die geboorte en opstanding van die nuwe mens in Christus (Rom. 6:6; 2 Kor. 4:10; Kolos. 2:11). Wat die besnydenis afgebeeld het vóór die koms van Christus, beeld die doop af ná sy koms. Soos die besnydenis die merkteken van die ou verbondsvolk was, so is die doop die onderskeidingsteken van die Nuwe Testamentiese bondsvolk.

Die teenstanders van die kinderdoop verwerp met die kinderdoop feitlik ook die verbond. Die krag van die verbond is egter nie dat ons 'n verbond met God sluit nie, maar dat Hy as die Eerste en Enige 'n verbond met ons sluit. Daarom om te wag tot die kinders van die gelowiges eers groot geword het en self glo, beteken ons keer dit net anders om as wat God dit in sy wysheid beskik het. Waar die kerke die doop aan die kinders van gelowige ouers bedien kragtens die verbond, daar bedien die sektes dit alleen op grond van die individuele geloof by die dopeling. Hulle ken dus net die bekerings- of belydenisdoopt en verwerp die verbonds- of kinderdoop. Hulle beroep hulself vir hierdie standpunt op die feit dat die Skrif geen *direkte* opdrag van Christus bevat om kinders onder die nuwe bedeling te doop nie. Dat in die Nuwe Testament meermale vermeld is van hele gesinne wat gedoop is, laat hulle links lê, bv. Lydia, die purperverkoopster (Hand. 16:15); die sipier van Filippi (Hand. 16:33); Crispus (Hand. 18:8); Stefanus (1 Kor. 1:14-16). Hulle sterk punt is dat daar staan: „Hy wat glo

en hom laat doop, sal gered word." (Mark. 16:16). Hulle beskou die doop as 'n teken en seël van wat die *mens* is, as 'n seël op sy geloof. Maar dit is juis wat die doop nie verseël nie. Dit is nie 'n seël op wat ons is nie, maar op wat God ons uit genade belowe.

Ook as 'n volwasse persoon tot die geloof kom en gedoop word, dan is die doop nie 'n seël op die egtheid van sy geloof nie, maar op die genade-beloftes van God. Volgens die formulier om die heilige doop aan die volwassenes te bedien betuig en verseël die doop aan volwasse dopelinge dieselfde as aan dopelinge wat as suigeling die doop ontvang n.l. die beloftes dat God, die Vader, ons in sy genadeverbond opneem, dat God, die Seun, ons was in sy bloed en dat God, die Heilige Gees, ons wil heilig tot lidmate van Christus.

Dat die doop die beloftes van God aan ons verseël leer die Bybel orals. As die bloed op die deurposte van Israel in die land Gosen gestryk word is dit nie 'n merkteken van God wat beteken: hier woon goeie mense met goeie kinders, wat verdien om gespaar te word nie. Intendeel, hier woon sondige mense, maar Ek betoon aan hulle my genade.

Die besnydenis van 'n Israelitiese seuntjie was geen merkteken van God met die betekenis: dit is 'n goeie kind nie, maar dit is 'n sondige kind wat ek vir My afsonder en op wie Ek die merkteken van my genade afgedruk het.

En as Paulus skryf dat Abraham die besnydenis ontvang het as 'n seël van die geregtigheid van sy geloof (Rom. 4) dan beteken dit nie dat dit 'n merkteken van die egtheid van sy geloof is om van sy uit-die-werke-verdiende-geregtigheid nie, maar 'n merkteken van die geregtigheid van Christus wat hom uit genade toegereken word deur die geloof sonder die werke (Romeine 4:16).

Die merkteken van die besnydenis of doop is dus geen seël op die meerdere voortreflikheid van een mens bo die ander uit homself nie, maar 'n seël op die genade-belofte van God in Christus.

So raak druk dr. Kohlbrugge dit êrens uit. Hy skryf: „Dieselfde dwaalleraars wat Paulus bestry, ont-

moet ons in die Wederdopers . . . Met hulle op een lyn staan almal wat die kinderdoop nie toelaat nie en netso erg, ja erger nog as hulle is almal wat hulle eie doop en die kinderdoop van geen betekenis ag nie. Die mens is onverskillig vir die groot barmhartigheid van God of hy wil aan die sterwende kind eers dan die moederbors gee as dit tekens gee dat dit weer bykom. So soek die mens *dit altyd in en by die vlees, wat hy moes soek in en by die Woord (Christus) wat die lewe uit die dood te voorskyn roep.*"

Deur die doop te beskou as 'n seël op die geloof van die mens en nie op die *verbondsgenade* van God nie, verlê die sektes die swaartepunt van die evangelie van God na die mens, na die toestand van die dopeling.

Waar die kerke volhou op grond van Romeine 4 en Galate 3 dat die verbond van God met Abraham alleen uit genade was, nie uit verdienste nie, maar uit toegerekende geregtigheid, daar kom die sektariese standpunt daarop neer dat die verbond van God rus op die werke van die mens. Die geloof word dan ook deur hulle as verdienste of goeie werke gereken en op grond daarvan mag die gelowige gedoop word. Hiermee egter word die prediking, wat veral deur die Hervormers weer sterk na vore gebring is, n.l. dat die mens alleen uit genade, deur die genoegdoening van Christus aan die kruis geregverdig kan word, verwerp. Dit moet dan plek maak vir die verdienste-prediking van die Roomse Kerk. Die mens moet feitlik dan deur sy geloof, sy bekering, sy wedergeboorte verdien om gedoop te word.

Hierteenoor juig die kerk op grond van die Skrif:

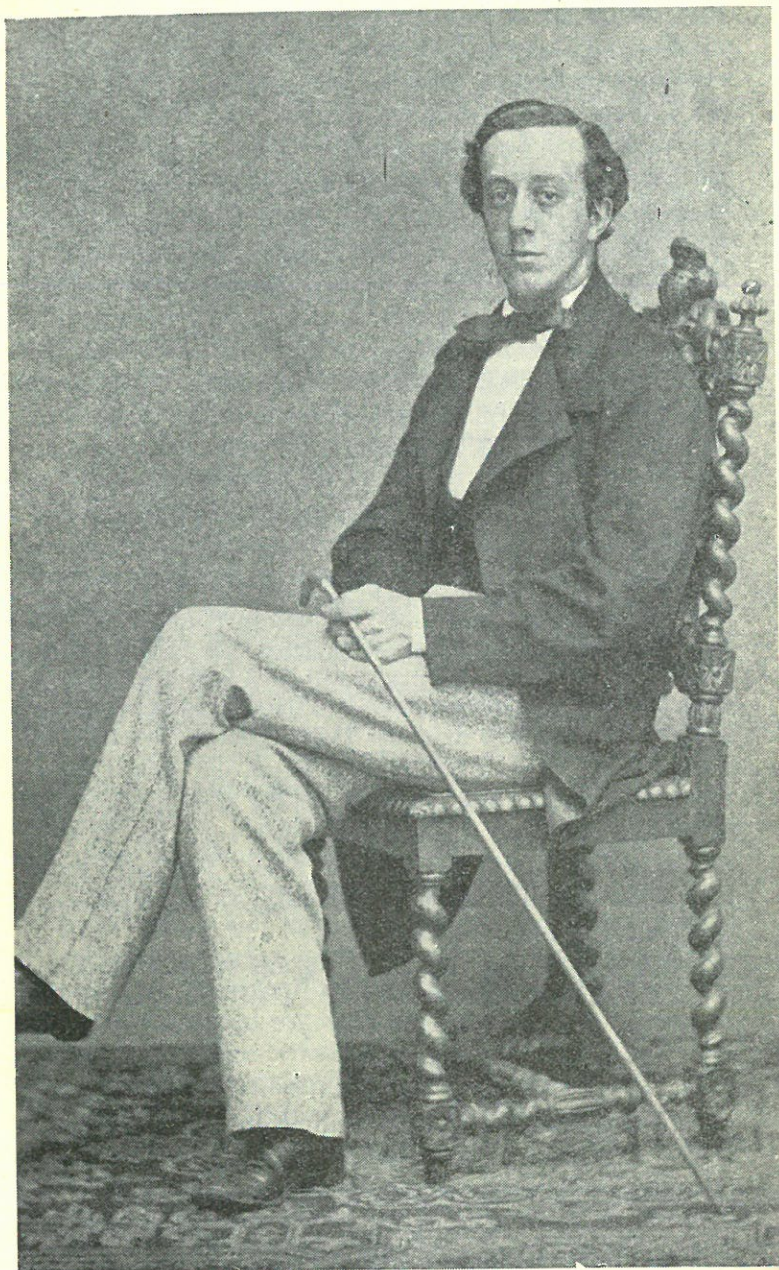
„Verdien? Neen

Gená alleen

„Doet ons op redding hopen."

JOH. DREYER.

Ermelo.

Ds. N. J. van Warmelo as student.

DIE GEMEENTE HEIDELBERG EN DIE KERKVERENIGING VAN 1885.

Die Kerkvereniging.

Daar was voor en ná ds. Van Warmelo geen predikant in Transvaal wat so 'n weemoedige lewenseinde as hy gehad het nie. Sy dae is verkort; sy son het ondergegaan toe dit nog dag was! Van verdriet is hy dood, met 'n gebroke hart. Dit het gekom deur die kerkvereniging en alles wat daaruit voortgespruit het.

Die kerkvereniging het soos 'n warrelwind in Transvaal gekom en het twis en verdeeldheid gebring ook daar waar liefde en eensgesindheid geheers het. Ook in Heidelberg. Die Hervormde Kerk was in daardie dae die groot kerk van Transvaal, die Staatskerk. Naas die Hervormde Kerk het daar wel die (enkel) Gereformeerde Kerk bestaan wat in 1859 onder leiding van ds. D. Postma hom van die Hervormde Kerk afgeskei het, en die Ned. Geref. Kerk wat hom weer in 1866 onder ds. L. Lion Cachet afgeskei het. Maar die oorgroot meerderheid van die bevolking het aan die Hervormde Kerk behoort. Sy ledetal het ongeveer drie-vyfdes van die bevolking uitmaak, en was ongeveer driekeer so groot as die van die Ned. Gereformeerde Kerk. In die distrik Heidelberg het ds. Cachet ook 'n Ned. Gereformeerde gemeente gestig, maar dit was so gering dat dit nie eers 'n eie kerkgebou besit het nie. Die getalsterkte van hierdie gemeentetjie in verhouding tot die Hervormde gemeente blyk uit die getal gedooptes en aannemeling. Vanaf die stigting in 1866 tot die kerkvereniging in 1885 is in die Ned. Gereformeerde Gemeentetjie 178 kinders gedoop en 68 nuwe lidmate aangeneem, terwyl in die Hervormde Kerk gedurende daardie selfde tydperk die getal dopelinge 4,087 en die getal aannemeling 1,553 bedra het.

In 1879 het ds. H. S. Bosman, wat destyds predikant van die Ned. Hervormde gemeente van Pretoria was, op die Algemene Kerkvergadering die vraag oor die wenslikheid van 'n kerkvereniging ter sprake gebring. Die kerk het dit goedgekeur om met die Ned. Gereformeerde Kerk hieroor te onderhandel, maar dan op voorwaarde dat die Verenigde Kerk sy selfstandigheid teenoor die Kaapse Kerk sou bewaar, dat die naam daarvan Ned. Hervormd sou bly en dat daar geen sprake sou wees dat 'n sendeling onder die gekleurdes ook as predikant vir die witmense kon optree nie. Met die onderhandelinge het die leier van die Ned. Gereformeerde Kerk, ds. H. L. Neethling van Utrecht, 'n gees van onverdraagsaamheid teenoor die Hervormde Kerk aan die dag gelê, en die Hervormdes het geleidelik toegegee waardeur die oorspronklike voorwaardes van kerkvereniging heeltemal verkrag is. Die afgevaardigdes van die Konsulentsgemeente van Pretoria (Witfontein en Renosterpoort) het voortdurend hulle waarskuwende stem laat hoor en in die notule laat aanteken dat hulle nie daarmee instem nie. Ook ds. Van Warmelo het hom verset. Maar die slotsom was dat die vereniging uiteindelik deurgedaan het sonder die Konsulentsgemeente wat as geheel buitekant gebly het, terwyl ds. Van Warmelo teen sy sin in die Verenigde Kerk beland het. Maar dit was nie 'n vereniging van gemeentes in die eerste plek nie, maar 'n vereniging van kerkrade. Die stem van die gemeentes is glad nie gehoor nie. Oor die hele Transvaal was daar egter baie mense wat nie wou verenig nie. Hulle het uit die ou Voortrekkers bestaan en hulle groot beswaar was die oorheersing wat die Kerk van die Kaapkolonie, 'n Britse Kolonie, deur die halwe onderworpenheid van die Verenigde Kerk in die onafhanklike Transvaal sou kry.

In Heidelberg het dit alles 'n baie skerp invloed gehad. Op 20 April 1885 is in die vergadering van die kerkraad genotuleer dat die kerkvereniging in beginsel beslis is, en op 28 September het die ineensmelting van die twee kerkrade plaas gevind sonder dat die gemeente eers geraadpleeg is. Die groot Hervormde gemeente sou

nou met die klein klompie lede van die Ned. Geref. gemeente die nuwe verenigde gemeente uitmaak met ds. Van Warmelo as predikant. Dit was egter van die begin af ook in Heidelberg duidelik dat daar met hierdie vereniging 'n heerskappy sou gevoer word oor die regte van die ou Voortrekker-element. Dit sou 'n heerskappy word van die later uit die Kaapkolonie ingetrokke persone oor die ou deel van die bevolking wat die land skoongemaak het. Ds. Van Warmelo het dit eers later ingesien, maar die ou bevolking van die distrik soos die families Jacobs, Marais, Van der Westhuizen, Strydom, Smit, Pretorius en baie ander het dit dadelik raak gesien en van die begin af teen die vereniging beswaar gemaak.

Ds. Van Warmelo het op 2 April 1886 aan die Kerkraad bekend gemaak dat die wet van die Verenigde Kerk op 15 April in werking sou tree, en reeds op 17 Mei het 'n afgevaardigde van Heidelberg op die Sinode van die Ned. Hervormde of Gereformeerde Kerk—soos die Verenigde Kerk voorlopig genoem is—verklaar dat daar in Heidelberg 'n „groot gewoel en algemeene ontevredenheid” is, „die bij den dag gevaarlijker word.” Op 4 Junie was daar 'n brief voor die Ned. Herv. of Geref. kerkraad van Sarel Marais, 'n seun van Jan Gabriel Marais. Hy was een van die kollektante vir die bou van 'n nuwe kerk, en het in die brief kennis gegee „dat hij wel werkzaam wil zijn als collectant van de Hervormde maar niet van de Vereenigde Kerk.” Die antwoord van die kerkraad was alleen om die brief vir kennisgewing aan te neem. In dieselfde vergadering is ook briewe van gemeentelêde uit die wyk Suikerboschrand gelees waarin hulle meegedeel het „dat zij de Vereenigde Kerk bedanken.” Hierdie „bedanken” was hulle wyse om te sê dat hulle nie aan die kerkvereniging wou deelneem nie. Die kerkraad het genotuleer „dat zulke personen geen aanspraak kunnen maken op kerkelijke voorrechten alhier, tenzij hunne namen worden teruggetrokken” en 'n kommissie is gekies om met hulle te praat „en te trachten ze voor de Vereenigde Kerk te behouden.” Hierdie kommissie het op 8 en 9 Oktober 'n gemeentevergadering belê

met die doel om die „onrust” weg te neem. Op hierdie gemeentevergadering is ooreengekom om lyste te laat rondgaan om deur middel hiervan „den wensch der gemeente te leeren kennen.”

Die Konsulentsgemeente van Pretoria—Witfontein en Renosterpoort—wou in sy geheel nie verenig nie en die kerkraad het van toe af opgetree as kerkraad van Pretoria. Op 7 November het hierdie kerkraad in kombinasie met Standerton 'n beroep op ds. Van Warmelo uitgebring. In Desembermaand het verskillende van daardie kerkraadslede, waaronder ook die heer Piet Roets—'n skoonseun van Gabriel Jacobs van Houtpoort—na Heidelberg gegaan om hom te beweeg om die beroep aan te neem, maar hy het tog bedank. Hierop het die kerkraad van Pretoria op 3 Januarie 1887 op Witfontein met die kerkraad van Standerton en Middelburg saamgekom om weer te beroep. Daar was ook drie lede van die Hervormde gemeente van Heidelberg aanwesig, naamlik die ou bekende Voortrekker Jan Gabriel Marais, sy seun Sarel Johannes Marais wat getroud was met 'n dogter van Gabriel Jacobs van Houtpoort, en Jan Hendrik Jacobs, van moederskant 'n agterkleinseun van die eerste ouderling David Jacobs. Aldrie was bekende persone uit die distrik, en van die vroegste inwoners.

Intussen het die lyste waardeur die Heidelbergse gemeentede hulle wens moes te kenne gee, rondgegaan, en op 7 Februarie is dit by die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref gemeente ingedien. Dit het 1,060 naamtekenings van persone bevat „verklarende dat zij voor de Ned. Hervormde Kerk zijn.” Verder was daar twee briewe wat onderteken was deur die so ewe genoemde J. G. Marais, J. H. Jacobs en S. J. Marais. Die eerste brief was gerig aan die kerkraad en het as volg gelui:

„Houtpoort, Dist. Heidelberg, 5-2-1887.

Aan den WelEerw. Kerkeraad,

Te Heidelberg.

WelEerw. Heeren !

„Wij de ondergeteekende leden van den Ned. Herv. Kerk van Heidelberg wenden ons hiermede met de namen-

lijst van 1,060 leden der N.H. gemeente tot U Eerw. Kerkeraad met dezen onzen ernstigen en tevens vriendelijke verzoek; namelijk daar wij eene vriendelijke verzoek bij deze doet aan den WelEerw. Heer N. J. Van Warmelo om als onze Herder en Leeraar voor ons te willen optreden zoo als vroeger. Namelijk als Herder en Leeraar der Ned. Herv. gemeente zoo doet wij aan U Eerw. Kerkeraad deze vriendelijke verzoek, om ook voor ons te willen optreden als vroeger. Met de erkentelijke regten en wetten van de Ned. Herv. Kerk volgens onzen Ned. Herv. Kerkewetten.

„In afwagting op U Eerwds. gunstig antwoord op Maandag 7 dezer,

Hebben wij de eer ons te noemen, WelEerw. Heeren,
U Eerwd's Dienstw. Dienaren,

J. G. Marais,

J. H. Jacobs,

S. J. Marais.

Die tweede brief was ook gedateer Houtpoort 5 Feb. 1887 en het as volg gelui :

„Aan Den WelEerw. Heer

N. J. Van Warmelo,

Predikant te Heidelberg.

WelEerw. Heer !

„Hiermede wenden wij ons de ondergetekende leden van den Ned. Herv. Kerk van Heidelberg tot U Eerw. Heer N. J. Van Warmelo met de naamlijsten van 1,060 leden der Ned. Herv. gemeente van het distrikt Heidelberg met eene ernstige en tevens vriendelijk verzoek aan U Eerw. als onzen herder en leeraar te willen voor ons optreden zoo als vroeger met de erkentelijke regten, en wetten van de Ned. Hervormde Kerk volgens onzen Ned. Herv. Kerkewetten en volgens genomen besluit van het jaar 1879, dat de naam van onze Kerk namelijk Nederduitsch Hervormd zal blijven tot eene erfenis voor onze kinderen en kindskinderen, ten einde daar wij ons ten eenemaal niet kunnen vereenigen met andere Kerkgenootschappen. En in dien dit ons verzoek door U Eerw. niet

aangenomen zoude worden vinden wij ons vervolgens verplicht om alsdan alleenlijk ons te houden aan onzen Ned. Herv. Kerk en kerkwetten genomen en vastgesteld in het jaar 1869 en alsmede door onzen Achtbare Regering goedgekeurd en aangenomen is geworden. Hiermede verzekeren wij de ondergeteekenden der Ned. Herv. Kerk U Eerw. dat wanneer U Eerw. Heer aan dit ons vriendelijk verzoek zullen voldoen, om de salaris van U Eerw. te verhogen tot £400.

„Wel Eerw. Heer! Vertrouwende dat U Eerw. deze onze verzoek in overweging zullen nemen, moeten wij U Eerw. tevens verzoeken om ons op Maandag den 7den Februari, a.s., een schriftelijke antwoord te zullen geven op dezen onzen verzoek.

In afwachting hebben wij de eer ons te noemen,
Wel Eerw. Heer,

U Eerwds. Dienstw. Dienaren,

J. G. Marais,
J. H. Jacobs,
S. J. Marais.

Mens sou sê dat waar die kerkraad in Oktobermaand so begerig was om die wens van die gemeente te verneem en sodoende die „onrust” te kan wegneem, hy ook nou ooreenkomstig die wens wat deur 1,060 handtekeninge te kenne gegee was, sou handel. Maar nee, nadat die kerkraad die hele môre in 'n vergadering met oop deure in die kerk in aanwesigheid van die here J. G. Marais, J. H. Jacobs en S. J. Marais, terwyl die gebou met belangstellendes gevul was, aan die bespreking van hierdie vraagstuk bestee het, is met algemene stemme besluit dat

„aan het verzoek van de afgevaardigden der Ned. Herv. Kerk, die Heeren J. G. Marais, J. H. Jacobs en S. J. Marais, ook volgens de door hen ingediende lijsten van 1,060 namen, dat de ouderlingen en diakenen der N. H. of G. Kerk alhier zullen optreden als vroeger met de erkentelijke rechten en wetten van de Ned. Herv. Kerk, niet kan worden voldaan.”

Ds. Van Warmelo het die pynlike loop van sake baie gevoel. Sy antwoord was kort: „Na de beslissing van de ouderlingen en diakenen gehoord te hebben, weigerende om als opzieners op te treden in de Ned. Hervormde Kerk, zoo ben ik verplicht om met alle beleefdheid voor uw aanbod te bedanken.”

Hierdie antwoord was vir die gemeente 'n groot teleurstelling. Dit teken ook ds. Van Warmelo. Vroeër was hy die kragtige man wat leiding gegee het en wat 'n baie groot invloed gehad het. Nou was dit met sy invloed gedaan. In die Ned. Herv. of Geref. Kerk het hulle nie meer na hom geluister nie. Hy het nie meer gelei nie maar moes volg. Te midde van al hierdie kerklike moeilikhede het hy dit selfs beter geag om 'n ruk weg te gaan. In April 1887 het hy dan ook van sy kerkraad verlof gekry om vyf maande na Europa te gaan. Hy het die moeilikhede dus voorlopig ontwyk.

Hierdie vertrek van ds. Van Warmelo na Europa, en die beroep wat Pretoria in Januarie van dieselfde jaar in kombinasie met Standerton en Middelburg op 'n Hervormde predikant uit Holland uitgebring het, het die houding van die Hervormde gemeente van Heidelberg bepaal toe besluit is om voorlopig tot die volgende jaar „een afwachtende houding” aan te neem.

Die Konsulentskap van Ds. M. J. Goddefroy.

Dit was vir die hele Kerk 'n verademing toe ds. M. J. Goddefroy die beroep van die gekombineerde gemeentes van Pretoria, Middelburg en Standerton aangeneem het. Nadat hy op 30 September te Witfontein bevestig is, het sy tyd van rondreise begin, want oral waar die gemeentes deur die kerkvereniging ontwrig was, moes hy hulle reorganiseer. In die eerste week van Januarie 1888 het die oue heer Gabriel Jacobs hom laat haal om op Sondag 8 Januarie op Heidelberg te kom kerkhou. Die kerkgebou van die gemeente was in besit van die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente en hierdie liggaam het geweier om toe te staan dat ds. Goddefroy daarin vir die Hervormde gemeente sou preek. Die gemeente is dus

uit sy regmatige eiendom, sy kerkgebou geweer. Hierop het ds. Goddefroy die dienste in die waenhuys van die heer Jacobs op Houtpoort gehou. Daar was baie mense aanwesig, en Sondagaand is die volgende besluit geneem:

„De vergadering van lidmaten der Ned. Hervormde Kerk te Heidelberg (Z.A.R.) heden, den 8sten Januari 1880, 's avonds ten 7 ure, op de plaats Houtpoort te zamen gekomen;

„In aanmerking nemende dat tot algemeen leedwezen aan het verzoek om den predikant der Ned. Herv. Kerk in de Z.A. Republiek, Ds. M. J. Goddefroy, tot den kansel der Ned. Herv. Kerk te Heidelberg toe te laten, niet is voldaan;

„In aansluiting aan het vroeger genomen besluit, waarbij door de Hervormden in deze gemeente is te kennen gegeven, dat zij in zake de vereeniging der *Ned. Hervormde en Gereformeerde Kerken* een afwachtende houding zullen aannemen tot 1888,

„Verklaren hiermede uitdrukkelijk, ten einde mogelijk misverstand te voorkomen:—

„Dat de Hervormden alhier zoodanig een afwachtende houding hebben aangenomen, alleen ter wille en uit achting voor hun predikant, den WelEerw. heer ds. N. J. Van Warmelo; alsmede:

„Dat allen hier tegenwoordig zijn en blijven van de oude Ned. Hervormde Kerk in de Z. A. Republiek; verder, dat zij aan niemand machtiging verleend hebben om hun lidmaatschap of hunne kerkelijke eigendommen in eenig ander Kerkgenootschap (en dus ook niet in de „Ned. Herv. of Geref Kerk”) over te brengen, en ten slotte:

„Dat zij ook niet voornemens zijn deel te nemen aan eenige stemming die gehouden zal worden door of van wege de „Ned. Herv. of Geref. Kerk.”

„Van deze verklaring zal kennis worden gegeven aan ds. N. J. van Warmelo, aan den kerkeraad der Ned.

Herv. of Ger. Kerk te Heidelberg, aan de Alg. Vergadering der Ned. Herv. Kerk, uitgeschreven in Feb. a.s. te Pretoria, en waar zulks noodig zal blijken.”

Die gemeente het landdros F. K. Maré, G. G. Jacobs van Houtpoort en J. G. Marais van Diepkloof opgedra om die besluit in sy naam te teken. Aldrie stoere Voortrekkers wat die land help skoonmaak en aanlê het, en die kerk wat deur die Voortrekkers geplant is, wou handhaaf.

Die tweede kerkviering het op 21 en 22 Julie plaasgevind, hierdie keer op die dorp. Die dienste is onder bokseile gehou op die plek waar nou die laer Volksskool staan, want die kerkgebou, die wettige eiendom van die gemeente, was ook nou weer vir hom toegesluit. Die kerkraad het weer opgetree en het uit die volgende persone bestaan:

Ouderlinge: J. D. Weilbach, J. G. Marais, J. H. Jacobs, P. D. Jacobs, en W. W. Pretorius, *Diakens:* J. J. Viljoen, G. G. Jacobs, H. J. van Staden, Van der Westhuizen en P. Strydom. Dit was algar uit die ou Heidelbergse families. J. D. Weilbach was die kommandant van die distrik; J. G. Marais was die bekende ou inwoner wat op Diepkloof gewoon het; J. H. Jacobs is in 1852 op die plaas Elandsfontein in die distrik gebore. Sy vader P. D. Jacobs, was 'n kleinseun van P. D. Jacobs wat in Bloedrivier se slag kommandant was, en sy moeder, Martha Sophia Claassen, was 'n kleindogter van die eerste ouderling David Francois Jacobs; P. D. Jacobs en G. G. Jacobs was kinders van die bekende Gabriël G. Jacobs van Houtpoort; W. W. Pretorius, J. J. Viljoen en H. J. van Staden het ook tot die oudste bewoners van die distrik behoort en P. Strydom was 'n seun van P. F. Strydom, die eerste diaken van Suikerboschrand in 1842. Die leier van die kerkraad was J. H. Jacobs. Hy het in die vervolg as voorsitter van die kerkraad opgetree as die konsulent afwesig was. In hierdie moeilike jare het hy onskatbare dienste aan die gemeente bewys en hy het hom baie opgeoffer. Sy naam sal nog meermale genoem word. Die landdrosklerk, die heer N. H. Pannevis, 'n broer van Arnoldus Pannevis wat in verband met die eerste Afri-

kaanse Taalbeweging baie bekendheid in Suid-Afrika verwerf het, was die skriba van die kerkraad en het as sulks in hierdie moeilike tyd goeie dienste aan die gemeente bewys.

In Januarie 1889 het die gemeente besluit om 'n hulpkerkgebou op te rig. Jacob van der Westhuizen, 'n seun van die reeds vroeër genoemde N. J. G. van der Westhuizen en Aletha Jacobs, het daarvoor 'n erf gegee. Hy en sy vrou, wat weer 'n kleindogter was van die eerste diaken, P. F. Strydom, was altwee troue lede van die Hervormde Kerk en hulle het die erf met die servituut gegee dat dit nooit op die naam van 'n ander kerk oorgeplaas mag word nie. En as die Hervormde Kerk sou verval dan moet die grond weer aan sy familie terugval. Landdros F. K. Maré was voorsitter van die boukommissie. Die bou het so goed gevorder dat die kerk op Saterdagmiddag, 20 Julie 1889, ingewy is. Hoewel dit as 'n hulpkerk bedoel was, is dit tog tot 1933 gebruik toe dit deur die teenswoordige fraai kerkgebou vervang is.

Hierdie loop van sake was vir ds. Van Warmelo baie pynlik en hy het daaronder gely. Sy hart was by die Hervormde Kerk, die Hervormde mense was sy vriende, die ou deel van die Transvaalse volk waarmee hy lief en leed gedeel het, terwyl daar na die ontdekking van die goudvelde 'n instroming uit die Kaapkolonie gekom het van mense wat niks van die vroegste ontwikkelingsgeskiedenis van Transvaal verstaan het nie, en wat nou in die Verenigde Kerk oor die ou Transvalers 'n heerskappy wou voer. Ds. Van Warmelo het nou tussen hierdie mense gestaan en het dit raak gesien. En eienaardig, hierdie nuwe inkomelinge het hom nie vertrou nie, terwyl die Hervormde mense nog altyd hom as een van hulle beskou het, hoewel hy nie meer tot die Hervormde Kerk behoort het nie. Van al kante het die Hervormde mense wat met die loop van sake teleurgesteld was, hom om raad gevra, veral waar die Metodisme in die Verenigde Kerk hulle afgestoot het. So het hy b.v. op 1 Maart 1887 aan die heer N. A. van Herwaarden te Klerksdorp geskryf dat sy gewete hom „nu nog niet” toelaat om met die

Verenigde Kerk te breek nie: „in Heidelberg gaat alles op den ouden voet, zooals 18 jaren lang, zonder eenige verandering. Er zijn geen bidstonden.” Maar hy het in dieselfde brief tog daarop gewys dat daar in die Verenigde Kerk 'n oorheersing uit Stellenbosch sou kom. Op die Sinode van die Verenigde Kerk van 1888 het dit al baie sterk uitgekóm. Die Hervormde element was daar ver in die minderheid en baie van die nuwe inkomelinge uit die Kaapkolonie het hulle om die grondslae van die vereniging glad nie bekommer nie. Ds. Van Warmelo het hom in daardie Sinode soos hy dit self verklaar het „vanwege de vele vreemde aangezichten” nie meer heeltemal op sy plek gevoel nie. Al wat hy kon doen was om teen die verkeerde koers wat in die Verenigde Kerk geneem is, te waarsku: „Gerechtigheid verhoogt een volk, en gerechtigheid moet worden toegepast.” In hierdie Sinode van die Verenigde Kerk is selfs agteraf teen die Hervormde element georganiseer.¹⁾ Na die Sinode het hy op 16 Junie 1888 aan die heer A. D. W. Wolmarans geskryf dat „de toestand van onze kerkelijke zaken is niet opbeurend, en de toekomst is alles behalve helder.” Van sy gemeente het hy geskryf dat „Heidelberg is door en door Hervormd.” Hy het „van de christelijke liefde verwacht, dat men de Hervormde Kerk in hare eer zal laten, omdat zij de oudste is,” maar die Sinode van die Verenigde Kerk, het bewys „dat men over ons heerschappij wil voeren.” Byna twee maande later, op 6 Augustus 1888, het ds. Van Warmelo in 'n brief aan die heer Wolmarans sy hart uitgestort: „Met de beste bedoelingen heb ik medegewerkt tot de vereeniging, hopende dat daarvan goede vruchten zouden gezien worden, maar helaas! Ik moet bekennen ik ben zeer teleurgesteld, de vruchten zijn bitter. Van alle kanten van den Staat krijg ik brieven, klagende over de vereeniging, en de toekomst donker inziende. Hier in Heidelberg is de gemeente onherroepelijk verscheurd, die tot dusverre zoo eensgezind en tevreden was. Er is reeds een kerkraad der Hervormde Ge-

¹⁾ Sien my „Geschiedenis van die Ned. Herv. Kerk,” tweede druk, bls. 380.

meente opgericht. De laatste Alg. Kerkvergadering heeft mij niet bevredigd. Reeds nu zijn er duidelijke bewijzen, dat er heerschappij zal gevoerd worden, zodra daartoe de kans zal zijn. De vergadering is nu reeds opgevuld met jonge predikanten, die zich maar weinig bekommeren omtrent de rechten van de oude Transvalers; als zij eenmaal voorgoed de macht in handen hebben, dan is de Hervormde Kerk een geheele Kaapsche Kerk geworden." Maar ds. Van Warmelo het tog nog hoop gehad en eindig sy brief met die woorde: „Misschien heeft de Transvaalsche Hervormde Kerk, evenals het geheele Transvaalsche volk nog een groote roeping in Zuid-Afrika te vervullen."

Die kerkraad van die Hervormde gemeente van Heidelberg het op 2 November 1888 ds. Van Warmelo as predikant beroep. Dit was vir hom 'n moeilike keuse: as hy die beroep sou aanneem, sou baie Hervormde mense wat saam met hom in die vereniging gegaan het, weer saam met hom terugkom, maar dan sou al die regte wat die Hervormde mense in die Verenigde Kerk gehad het, losgelaat word en met name ook die kerklike goedere van die Heidelbergse gemeente wat in besit van die Verenigde gemeente was. Oor die hele land was 'n kwessie oor die eiendomsreg, en hy het gemeen dat die Hof moes uitmaak aan wie die kerklike eiendomme behoort: aan die Hervormde Kerk of aan die Verenigde Kerk. As die uitspraak sou wees dat dit aan die Hervormde Kerk behoort, dan was die kerkvereniging dus onwettig en sou hy met die deel van die gemeente wat by hom was, weer teruggaan na die Hervormde Kerk, maar as die Hof sou besluis dat die eiendomme aan die Verenigde Kerk behoort, dan was dit vereniging wettig en sou hy as man van eer daar bly en die gevolge dra. Al wat hy voorlopig kon doen was om in die Verenigde Kerk teen die loop van sake te protesteer. Maar dit sou hom nie help nie, want toe die Hof in Junie 1893 die Trichardtfonteinse kerkzaak ten gunste van die Hervormde Kerk uitgewys het, kon hy nie meer na die Hervormde Kerk terugkom nie — hy was reeds gestorwe.

Ds. Van Warmelo het dan ook vir die beroep na die Hervormde gemeente van Heidelberg bedank, maar 'n paar weke later, op 21 Desember 1888, het hy die volgende merkwaardige stuk in sy kerkraadsnotule laat opneem met die bedoeling om later, as dit nodig mog wees, daarop te kon terugkom:

„De ondergeteekende, predikant van de Ned. Herv. of Ger. Kerk te Heidelberg, Zuid-Afrikaansche Republiek, verzoekt het volgende in de notulen te plaatsen van de Kerkeraadsvergadering, gehouden te Heidelberg, 26 December 1888;

„De ondergeteekende, gezien hebbende dat de zaak der kervereeniging in de gemeente Heidelberg aanleiding heeft gegeven en nog geeft tot scheuring en verdeeldheid, terwijl vroeger vrede in ons midden heeft gewoond;

„Overwegende, dat, naar zijn oordeel, men is afgeweken van de voorwaarden, waarop de Vereeniging is tot stand gebracht, zie notulen, Commissierapport 1882, omdat men aan de gemeente volle vrijheid heeft gelaten, eenigen naam te kiezen, in plaats van, zooals bepaald was, twee kandidaten voor te stellen, Nederduitsch Hervormd namelijk of wel den anderen naam Nederduitsch Gereformeerd;

„Overwegende verder dat nog niet bepaald is geworden, zie notulen Alg. Kerkvergadering 1888, of de stemming omtrent den naam hoofdelijk dan wel gemeentelijk zijn zal, welke zaak beslist had moeten zijn, voordat de hoofdelijk stemming was geëindigd:

„Geeft bij deze te kennen dat hij geen enkelen hinderpaal in den weg der Kerkvereeniging wil leggen, maar acht zich verplicht deze bezwaren te notuleeren, omdat hij geroepen is als vertegenwoordiger der Ned. Hervorm-Kerk om voor de belangen en de rechten der Hervormde Kerk te waken, en ze zooveel mogelijk te beschermen;

„Laat dientengevolge aantekenen dat hij, bij de vaststelling van den naam der kerk in Mei 1889, zich het recht voorbehoudt om zich te onderwerpen, ja of neen, en geeft zijn voornemen te kennen om den kerkeraad en

de gemeente te raadplegen voor en aler beslissend zal worden uitgemaakt of men met de vereeniging verder medegaat.

„En eindlijk worden deze consideration in de notulen geplaatst om de rechten te verzekeren van de Ned. Hervormde Kerk op het bezit van de kerkelijke eigendommen alhier.

N. J. Van Warmelo,
Predikant."

Van die twaalf aanwesige kerkraadslede het vyf, nl. ouderlinge J. T. Labuschagne, J. W. Spruyt, J. S. Venter, en diakene H. W. Pretorius en R. P. Ueckermann versoek om hulle name ook onder die stuk te plaas.

Die kerkvereniging het vir ds. Van Warmelo 'n doolhof geword, waarin hy sy pad hoe langer hoe meer kwytgeraak het. Op 16 Junie 1888 het hy aan die heer Wolmarans geskryf: „Wij moeten nooit vergeten, dat de gemeente de Kerk uitmaakt, niet de predikant, ook niet de ouderling of een diaken." Maar op 4 Feb. 1889 skryf hy weer aan Wolmarans: „Het spreekt vanzelve, dat het lichaam dat vereenigt, ook alleen de macht heeft om de vereeniging te breken." Dus alleen die Algemene Kerkvergadering wat sonder opdrag van die gemeentes gaan verenig het, kon die vereniging weer ontbind, en daarom weet hy nie of die deel van die gemeente wat nie wou verenig nie „onze oude Herv. Kerk is." Maar aan die slot van die brief skryf hy: „Het blijkt meer en meer dat de vereeniging te vroeg, met dwang en door onwettige middelen is tot stand gebracht. Het volk was daarvoor nog niet ryp. En elke dag, die voorbij gaat, maakt het moeilijker om het gedane werk te vernietigen. De kerk-raden zijn langzamerhand te veel Gereformeerd geworden, en zij maken het bestuur uit. De gemeente is te weinig gekend." Intussen het die stemming oor die naam van die Verenigde Kerk in Heidelberg in die verenigde gemeente aangegaan, met die volgende uitslag:

Ned. Hervormde Kerk		167	stemme
Vereenigde Ned. Herv. Ger. Kerk		167	„
Ned. Herv. en Geref Kerk		4	„
Ned. Herv. Ger. Kerk		125	„
Ned. Gereformeerde Kerk		2	„
Ned. Herv. of Geref. Kerk		35	„

Die Sinode van die Verenigde Kerk het in Mei 1889 *Nederduitsch Hervormd of Gereformeerd* as naam van die Verenigde Kerk vasgestel. Van die 7606 stemme wat oor die hele land uitgebring is, het hierdie naam slegs 2882 stemme gekry, en dus nie 'n volstreekte meerderheid nie. Met die vasstelling van die naam is die vereniging finaal beklank. Ds. C. W. du Toit van Potchefstroom het hierteen geprotesteer, maar ds. Van Warmelo het die kans laat verbygaan.

Die Verenigde kerkrade van Heidelberg het op 3 Julie 1889 onder die vasgestelde naam opgetree, en wou die eiendomme wat nog altyd op naam van die Hervormde gemeente getranspoteer was, op naam van die Ned. Herv. of Geref. gemeente laat oortranspoteer, en wou die ou kerkgebou dadelik laat afbreek. Landdros F. K. Maré en die ouderlinge J. H. Jacobs het met die skriba N. H. Pannevis op 14 Oktober namens die Hervormde kerkraad en gemeente hierteen geprotesteer. Die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente het op 3 Feb. 1890 hierop geantwoord „dat men de verschuldigde gehoorzaamheid zal betoonen aan de bevoegde machten, die over ons gesteld zijn." Hiermee is bedoel: laat die Hof die saak uitmaak en ons sal ons aan die uitspraak onderwerp.

Byna deur die hele land was daar 'n ontevredenheid onder die Hervormde mense wat met die kerkvereniging saamgegaan het. Onder leiding van die heer A. D. W. Wolmarans is toe in Julie 1890 die Prokurasiekommissie gevorm om vir die belange van daardie teleurgestelde mense op te kom en te verhinder dat die kerklike goedere van die Hervormde kerk wat in die besit van die Verenigde kerk was, verlore sou raak. Ds. C. W. du Toit van Potchefstroom het hom met sy kerkraad en gemeente

by die Prokurasiekommissie gevoeg, en hiermee met die kerkvereniging gebreek. Ds. Van Warmelo het egter gehuiwer, en op 24 Julie 1890 oor sy gemeente aan die heer Wolmarans geskryf:

„Zij, die bij de oude Hervormde Kerk wenschen te blijven, zijn uit de Vereenigde Kerk uitgegaan, hebben een afzonderlijk kerkgebouw met eigen consulent. Het overige gedeelte van de gemeente is tevreden met den bestaanden toestand van zaken, en die tevredenheid is in vele opzichten begrijpelijk. Zij hebben hun ouden predikant, hebben nog dezelfde vormen, zien dus niet de minste verandering, en gevoelen zich niet genegen de vrede te verstoren. Men verstaat het ook zeer goed, dat men, weggaande uit de vereeniging, zich zal moeten behelpen met een ander kerkgebouw, evenals ik dan verplicht zal zijn de pastorie te moeten verlaten. Maar hier zijn honderde leden, die zich zouden verheugen indien het Hof uitspraak deed, dat de Hervormde Kerk hare eigendommen zal behouden, zonder den eersten stap te doen omtrent die zaak een proces te beginnen.”

Sy posisie in die Ned. Herv. of Geref Kerk as geheel was baie moeilik. Hy was as skriba van die Sinode te veel gekompromitteer om aan 'n openbare aksie deel te neem. Hy het dan ook aan die heer Wolmarans in dieselfde brief geskryf: „Ik heb met Jesuïeten te doen, die mij niet zullen sparen, indien zij daartoe kans zien.” Maar hy was bereid om in die Hof voor die regter openhartig en vrymoedig te antwoord. Ds. Van Warmelo het ook hierdie kans laat verbygaan om hom saam met ds. C. W. du Toit by die Prokurasiekommissie te voeg en oor hierdie brug weer na die Hervormde Kerk terug te kom. Dit was veral die heer Piet Viljoen wat in Heidelberg die Prokurasiekommissie beveg en die terugkeer na die Hervormde Kerk teengestaan het. In later jare, toe ds. Van Warmelo lankal dood was en in die Ned. Herv. of Geref. Kerk omtrent niks van die Hervormde gees meer oor was nie, het hy die fout ingesien en het na die Hervormde Kerk teruggekom. Al wat vir ds. Van Warmelo oorgebly het, was om te hoop dat daar oor die kerk-

like goedere 'n uitspraak van die Hof ten gunste van die Hervormde Kerk sou kom. Maar, soos reeds gesê, soiets sou eers na sy dood gebeur.

Die stryd oor die kerklike eiendomme.

Die Hervormde kerkraad, onder leiding van ouderling J. H. Jacobs, het in Augustus 1890 verkry dat die Hof 'n interdik gelê het op die oortransportering van die kerklike eiendomme op naam van die Verenigde Kerk, en 'n paar maande later is 'n ander interdik verkry wat die Verenigde Kerk belet het om aan te gaan met die bou van 'n nuwe kerk op die Hervormde kerkplein. Die interdik teen die bou van die kerk is egter gou opgehef want dis toe besluit om die hele saak in verband met die eiendomme voor die Hof te bring. Sonder die minste twyfel sou die Hof waarskynlik beslis het ten gunste van die Hervormde gemeente wat dan weer in besit sou geraak het van sy wettige eiendomme.

Die saak het egter nie voor die Hof gekom nie. Die eiendomskwessie was oor die hele land 'n brandende vraagstuk en die gevoelens het so hoog geloop dat president Kruger dit nodig geag het om „als christen en als Hoofd van den Staat” die bestaande geskille „in liefde en vrede” uit die weg te ruim. Met die oog hierop is van 24 Augustus tot 4 September onder sy voorsitterskap in Pretoria 'n samekoms gehou van verteenwoordigers van die verskillende partye oor die hele land. Die vergadering het 'n konsep-voorstel opgetrek waaraan ds. Van Warmelo meegewerk het, wat 'n plan bevat het van skikking en om tot 'n vredeliewende oplossing te kom. Die kommissie van die Algemene Vergadering van die Hervormde Kerk het die skikkingsvoorstel aangeneem. Ook wou die Ned. Herv. of Geref gemeente van Heidelberg skik, want in 'n gemeentevergadering op 9 en 10 Oktober 1891, waarin die heer J. P. Meyer die ontbinding van die kerkvereniging bepleit het, is 'n voorstel van die here R. Pretorius en P. R. Viljoen aangeneem om „opening te geven om met de Hervormde Gemeente alhier te trachten

een skikking aan te gaan." Verder is 'n kommissie van drie lede benoem om te probeer om 'n soortgelyke kommissie uit die Hervormde gemeente te ontmoet en dan te sien of daar nie tot 'n skikking kan gekom word nie. Ds. Van Warmelo het dit op 12 Oktober in 'n baie vriendelike brief aan die Hervormde Kerkraad meegedeel. Hy wou alles doen wat hy kon om te skik en sodoende die bitter gevoelens te laat verdwyn. Ja, hy het sover gegaan om op 7 November die Hervormde gemeentevergadering in die Hervormde kerkgebou te gaan bywoon en 'n skikking persoonlik te gaan bepleit. Hy het selfs sover gegaan om te sê dat by 'n eventuele mislukking van die poging om te skik daar 'n bloedschuld sal kom oor die kop van die party wat nie wil skik nie. Die Hervormde gemeente het die voorstel van die ander gemeente aangeneem en 'n kommissie van drie lede gekies, n.l. die here J. D. Weillbach, J. H. Jacobs en Sarel J. Marais as 'n kommissie om die drie ander te ontmoet. Hierdie twee kommissies het op 9 en 10 November saamgekom. Hulle het in 'n broederlike gees probeer werk en het tot 'n ooreenkoms gekom wat hierop neergekom het dat al die bate en laste van voor die kerkvereniging gelykop verdeel moes word, terwyl die Hervormde gemeente ook nog die gelde sou terugkry wat sy lede vóór 1885 aan die fonds vir kerkbou bygedra het.

Vir ds. Van Warmelo het dit egter 'n galbeker toeberei wat hy heeltemal moes leeg drink en wat sy algehele ondergang sou veroorsaak. Eers het die Sinode van die Ned. Herv. of Geref. Kerk, nadat dit die skikkingsvoorstel van Pretoria verwerp het, op 18 November 'n voorstel aangeneem met motiverings vol haatlikhede en beledigings vir die Hervormde Kerk, en wat hierop neergekom het dat daar 'n afwagtende houding moes aangeneem word. Dit het die gevoelens van die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Heidelberg sodanig beïnvloed dat toe die ooreenkoms van die twee skikkingskommissies op 9 Januarie 1892 voor die gemeente gelê is, daar in die gemeentevergadering heeltemal 'n ander gees geheers het as drie maande tevore. Toe wou hulle skik en het selfs

die voortou geneem, maar nou wou hulle van geen skikking hoor nie. Daar het selfs 'n vyandige gees geheers teen die Hervormde gemeente en 'n gevoel van wantroue teen ds. Van Warmelo. Dit is hom hard kwalik geneem dat hy in die Hervormde gemeentevergadering 'n skikking gaan bepleit het en daar gesê het dat by 'n mislukking die bloed oor die hoof van die party sal kom wat nie wil skik nie. Die heer P. R. Viljoen, wat drie maande tevore die voorstel gesekeundeer het om te skik, het nou elke skikking beveg en die volgende voorstel gesekeundeer, wat met algemene stemme aangeneem is:

„De gemeente van Heidelberg, vernomen hebbende het rapport der Commissie over de skikking, betreurt het dat zij niet in staat is het goed te keuren, aangezien zij door de aanneming zichzelf buiten staat zou stellen om de schulden van onze kerk te betalen, omdat het rapport zegt dat wij de helft moeten afgeven. De Gemeente ziet geen andere uitweg dan den kerkraad dadelijk op te dragen stappen te nemen om de eigendommen volgens besluit van de Algemeene Vergadering van 1889 te transporteeren op den naam van de Ned. Herv. of Geref. Kerk.”

Vir ds. Van Warmelo was dit 'n bittere teleurstelling, en dit het hom swaar geval toe hy op 11 Januarie die kommissie van die Hervormde gemeente hiervan moes kennis gee. Die brief waarin hy dit gedoen het, was koud-saaklik. In die aanhef het hy gesê dat „de kerkraad der Ned. Herv. of Geref. Gemeente van Heidelberg heeft mij opgedragen u het navolgende ter kennisgeving aan te bieden.” en dan het die dorre mededeling en besluit gevolg, en daarop hierdie slotwoorde: „Aldus aan den last voldoende, noem ik mij met heilbede uw dw. dr. en br. in Chr.”

Die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente het toe twee lede na Pretoria gestuur om die kerklike eiendom van die naam van die Ned. Hervormde gemeente op sy naam te laat oortransporteer. Maar, soos vanself spreek, het hulle onverrigtersake teruggekom. Van die Registrateur van Aktes, die Staatsprokureur en die

Uitvoerende Raad het hulle dieselfde antwoord ontvang: Die kerklike eiendomme van Heidelberg staan getransporteer op naam van die Hervormde gemeente, en nog die Registrateur van Aktes, nog die Staatsprokureur, nog die Uitvoerende Raad kan dit van die Hervormde gemeente afneem, en as daar 'n geskil is wat nie geskik kan word nie, moet die Hof dit uitmaak.

Die spanning en teleurstelling het langamerhand vir ds. Van Warmelo te sterk geword. Die Hervormde mense was sy mense, en by baie van hulle het hy 'n huisvriend gebly, soos by die ou heer Gabriel Jacobs van Houtpoort. Baie keer het hulle sy geestelike hulp by siekte en dood ingeroep. Meermale het die leier van die Hervormde kerkraad, ouderling J. H. Jacobs, die kerkzaak met hom bespreek en sy raad ingewin. En toe ouderling Jacobs se moeder, 'n kleindogter van die eerste ouderling David Francois Jacobs, sterwende was, het sy 'n uur voor haar dood nog met hom oor die kerkzaak gepraat en hom gewaarsku. Onder sulke omstandighede het daar ook verwyderings gekom. Mevrouw van Warmelo het selfs nie meer by hom aan die nagmaal gegaan nie, want sy en die kinders het Hervormd gebly. Hy het hoe langer hoe meer 'n eensame geword. Die loop van sake was vir hom te magtig. Op Sondag 24 Januarie 1892 het hy vir die laaste maal gepreek. In dieselfde week het hy gaan lê en langamerhand het hy van smart en verdriet weggeteer sonder dat die dokters 'n siekte as oorsaak kon noem. Sy hart was gebreek. Terwyl hy so gelê en weggekwyn het, het die Hervormde gemeente op 11 Maart, tydens 'n kerkviering, vergader om kennis te neem van sy brief van 11 Januarie wat die Ned. Herv. of Geref. Gemeente se besluit waarmee hulle die skikkings voorstel verwerp het, bevat het. Die konsulent, ds. M. J. Goddefroy, het sy krankheid in die gemeentevergadering gedenk, en ook sy woorde dat die bloed op die hoof sal kom van die party wat nie wil skik nie, genoem as „een profetie van wat nu komen zal: „n.l. dingen zullen nu door een Hof moeten beslist worden en de goederen, die de Ned. Hervormde Kerk toebehooren, zullen aan de Ned.

Hervormde Kerk toegewezen worden en wel zonder de minste moeite.” Oor die saak self is nie verder gehandel nie, want die gemeente het besluit „in aanmerking genomen den toestand van den kraken leeraar zal daar later over gesproken worden.” Dis 'n treffende bewys van die agting wat die Hervormde gemeente hom nog altyd toegedra het, al was hy nie meer by hulle nie. Hulle het nog altyd bly hoop dat hy eenkeer nog weer sou terugkom. Maar dit sou nie meer gebeur nie, want op 21 April is hy dood. Op sy begrafnis was baie Hervormde mense. Ds. M. J. Goddefroy het spesiaal daarvoor na Heidelberg oorgekom.

Die Ned. Herv. of Geref. gemeente het op 2 April 1892 besluit om na die Hof te gaan en oor die kerklike eiendomme te prosedeer, maar op 26 April, die aand van die begrafnisdag van ds. Van Warmelo, is besluit om eers die uitspraak van die Hof oor die Trichardsfonteinse kerklike goedere af te wag. Hierdie uitspraak het op 5 Junie 1893 geval. Dit was heeltemal ten gunste van die Hervormde gemeente. Die Ned. Herv. of Geref. gemeente moes al die kerklike eiendomme daar aan die Hervormde gemeente teruggee en ook nog die koste betaal. Dit het oor die hele Transvaal in die Ned. Herv. of Geref. Kerk baie groot verontwaardiging gewek en die kraste bedreigings van rusverstoring is uitgespreek, woorde wat aan minagting van die Hof gegrens het. Die Sinode van die Ned. Herv. of Geref. Kerk het selfs sover gegaan om op 22 Julie 1893 'n brief aan die Volksraad te rig met die versoek om die uitspraak van die Hof te vernietig! Dit kon natuurlik nie gebeur nie, want die Volksraad sou deur gehoor te gee aan so'n versoek 'n end gemaak het aan alle regsekerheid in die Republiek. Die Volksraad het egter wel op 29 Julie by die verskillende gemeentes waar 'n eiendomskwessie was, aanbeveel om te skik en van sy kant daarby stoflike steun belowe.

Ook in Heidelberg was die gemoedere onder die lede van die Ned. Herv. of Geref. gemeente opgewin, want nou het die gevaar opgekom dat al die kerkgoedere hier ook aan die Hervormde gemeente teruggegee sou moet

word. Mevrouw van Warmelo kon volgens die wette van die Hervormde Kerk tot 30 Junie 1893 in die pastorie bly woon, en op 20 Junie het die kerkraad van die Hervormde gemeente as „een blijk van hoogachting en dankbaarheid aan de nagedagtenis van wijlen haren leeraar Ds. N. J. van Warmelo” aan mevrou van Warmelo die reg gegee om die pastorie kosteloos te bly bewoon totdat daar weer ’n predikant beroep sou word. Hierdie besluit laat duidelik sien hoe die Hervormde kerkraad ds. Van Warmelo na sy oorgaan na die Ned. Herv. of Geref. Kerk tog nie wou loslaat nie en hom as ’n Hervormer bly beskou het.

Mevrou Van Warmelo het reeds met ’n gedeelte van haar goed na ’n ander huis getrek en wou na die besluit van die Hervormde kerkraad weer teruggaan na die pastorie.

Die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente wou die pastorie in besit gaan neem as woning vir sy nuwe predikant, ds. A. J. Louw, maar mevrou Van Warmelo het in opdrag van die Hervormde kerkraad geweier om die sleutels af te gee. Die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente het toe op 3 Julie besluit om die pastorie in besit te gaan neem, en diaken R. Ueckermann het, terwyl die kerkraad vir ’n uur verdaag het, met behulp van ’n timmerman A. Owen deur middel van valse sleutels die deure oopgemaak en die pastorie gevat, en mevrou van Warmelo moes haar goed in die studeerkamer pak waar sy dit ’n week lank kon bêre. Ouderling J. H. Jacobs en diaken F. C. Rosslee het dadelik namens die Hervormde kerkraad hierteen by die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente geprotesteer en ’n beëdigde verklaring oor die gebeurtenis voor die landdros gaan aflê. Op versoek van die heer Jacobs het Owen ook ’n beëdigde verklaring gemaak. Die publieke aanklaer het toe op las van die Staatsprokureur ’n kriminele vervolging teen Ueckermann weens inbraak ingestel en na ’n voorlopige ondersoek op 18 Julie is Ueckermann onder borgtog van £150 gestel. Die Staatsprokureur was met die geval verlee en het dit laat sloer, want dit het die hele kerksaak

geraak. In November was hy deur siekte afwesig en toe het die waarnemende staatsprokureur Carl Uckermann, ’n oom van die aangeklaagde R. Uckermann, geweier om verdere kriminele stappe te neem en aan die hand gegee dat die partye ’n siviele aksie of ’n privaat prosekusie kon instel.

Die kerkraad van die Hervormde gemeente het op 23 Augustus in ’n skrywe aan die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente aanspraak gemaak op al die eiendomme wat op naam van die Ned. Hervormde gemeente getransporteer was. Die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente wou toe wel skik maar het onaanneemlike voorwaardes gestel. Op advies van die Algemene Kerkvergadering van 13 November 1893 het die Hervormde kerkraad op 8 Desember sy bereidwilligheid uitgespreek om te skik en met die oog hierop ’n kommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente te ontmoet, maar onder uitdruklike bepaling dat hierdie kommissie van laasgenoemde gemeente volmag moes hê om die saak af te handel, want die Hervormde gemeente was bevrees vir ’n herhaling van die mislukking van 1891-92, toe die Ned. Herv. of Geref. gemeente ook wou skik, waarop twee kommissies uit die twee gemeentes mekaar ontmoet het en ook inderdaad tot ’n skikkingssooreenkoms geraak het, maar wat tog misluk het omdat die Ned. Herv. of Geref. gemeente drie maande later glad nie meer wou skik nie en die skikkingsvoorstel van die twee kommissies verwerp het.

Nadat daar heelwat onderhandelinge plaasgevind het, het die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente nou weer ’n kommissie van drie persone benoem met „volmacht om de zaken finaal af te handelen.” Van Hervormde kant is toe ook drie persone benoem, n.l. J. D. Weilbach, J. H. Jacobs en S. J. Marais—dieselfde persone wat in 1891 die skikkingskommissie uitgemaak het.

Hierdie twee kommissies het op 5 en 6 Februarie 1894 mekaar ontmoet en hulle het weer tot ’n vergelyk gekom om te skik. Daar is uitvoerige notule van die samesprekings gehou, en aan die end van die samekoms is

deur al die kommissielede van weerskante as die offisiële en korrekte notule onderteken. Mens sou sê dat alle twyfel dus uitgesluit moes wees.

Die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente het op 31 Maart 1894 saamgekom en die skikkingskommissie uit hierdie gemeente het 'n rapport van die ooreenkoms gemaak en dit voorgelê. In hierdie rapport is van die offisiële notule, wat deur altwee die kommissies onderteken was, gesê dat dit „soms onvolledig en in een paar gevallen selfs onjuist zijn.” Die Ned. Herv. of Geref. gemeente het hierop die rapport van sy drie kommissielede goedgekeur, maar oor die offisiële notule van die twee gesamentlike kommissies is daar geen besluit geneem nie. Hierdie eensydige rapport is toe na die kerkraad van die Ned. Herv. gemeente gestuur.

Die Ned. Hervormde gemeente het op 26 Mei 'n vergadering gehou en die offisiële notule van die gesamentlike skikkingskommissies goedgekeur, maar nie die rapport wat die skikkingskommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente buite die Hervormde kommissie opgestel het nie. Van hierdie rapport is selfs verklaar dat dit „niet geheel eensluidend is met de Notulen, doch integendeel daarvan afwijkt en verschilt,” en die afwykings en verskille is opgenoem. Daar was werklik groot verskille tussen die rapport wat die kommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente *alleen* opgestel het en die offisiële notule wat die twee kommissies gesamentlik onderteken het. Die vernaamste verskilpunt het die stuk grond Tulpvlei betref wat op naam van die Ned. Herv. gemeente getransporteer was. Dit was 'n stuk goud-grond en het 'n belangrike waarde gehad. In die notule van die twee kommissies staan duidelik dat die Hervormde kommissie gewillig was om daarvan af te sien en dit aan die Ned. Herv. of Geref. gemeente te laat mits die Regering aan die Hervormde gemeente „een stuk grond van gelijke waarde” sou gee. Maar intussen was die Regering nie geneë om 'n stuk grond wat net soveel werd was as Tulpvlei aan die Hervormde gemeente te gee nie, en nou het die Ned. Herv. of Geref. gemeente volgehou dat die ge-

samentlike skikkingskommissies Tulpvlei in elk geval aan die Ned. Herv. of Geref. gemeente toegeken het. Dit was korrek volgens die rapport wat die kommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente *alleen* opgestel het, maar dit was in stryd met die offisiële notule wat deur al die lede van die twee kommissies *gesamentlik* onderteken was. Maar—die kommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente het nou die houding ingeneem dat die notule wat hulle self eiehandig onderteken het, „onvolledig” en „onjuist” was. Hierdie skikkingspoging het dan ook weer in die water geval want op 4 Junie 1894 het ds. A. J. Louw as voorsitter van die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente aan die kerkraad van die Hervormde gemeente geskryf dat die skikkingsplan voorlopig „als niet te zijn gemaakt” beskou moes word, tensy die Hervormde gemeente die rapport van die kommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente aanneem. Die kerkraad van die Hervormde gemeente het die saak toe in hande van prokureur G. H. Buskes van Pretoria gestel. Hierop het die Ned. Herv. of Geref. gemeente die notule van die twee skikkingskommissies en die uitleg wat die Hervormde kerkraad daarvan gegee het, op 20 Oktober aangeneem. Die skikkingskommissie van die Hervormde gemeente wat nou bestaan het uit J. H. Jacobs, J. D. Weilbach en D. S. van der Westhuizen, het toe op 23 November aan die ander kommissie skriftelik gevra om mekaar op 5 Desember 1894 te ontmoet, maar in Desember ¹⁾ het die skikkingskommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente gevra om mekaar op Woensdag 2 Januarie 1895 te ontmoet en as dit nie gebeur nie, sou hulle die skikking staak. Hierop het die Hervormde kommissie teruggeskryf dat hulle gereed is vir die 2de Januarie, maar het tog gevra of die byeenkoms met die oog op die Nuwejaar en die kerkviering van die Hervormde gemeente nie liever op Vrydag 4 Januarie kon plaas vind nie. Hierop het die Hervormde kommissie nie antwoord gekry nie en dus op 2 Januarie

¹⁾ Die brief, in die kerkraadsargief van die Ned. Herv. gemeente van Heidelberg, is net gedateer „Dec. 1894” sonder nadere datum.

nie verskyn nie, en toe hulle op 4 Januarie opdaag was die kommissielede van die Ned. Herv. of Geref. gemeente weer nie daar nie. Die heer Jacobs het toe op 4 Februarie weer na die ander kommissie geskryf en 9 Februarie 1895 as datum van samekoms voorgestel, maar nadat hy sy brief reeds gepos had kry hy 'n brief van die kommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente met die mededeling dat laasgenoemde gemeente besluit het „verder niets aan de zaak te doen maar stil te zitten” en sy kommissie dus non-aktief te maak. Die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente wou blykbaar eers die afloop van die hofsak tussen die Hervormde kerkraad en die Ned. Herv. of Geref. kerkraad van Rustenburg oor die eiendomme van die Hervormde kerk aldaar afgewag, en het een van die lede van sy skikkingskommissie na Pretoria afgevaardig om die hofsitting oor die saak by te woon. Hierdie afgevaardigde en die predikant van die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Rustenburg het op Saterdagmore 13 April in die Heidelbergse Ned. Herv. of Geref. kerkraadsvergadering verklaar „dat men algemeen zeer goeden moed heeft” dat die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Rustenburg die saak sou wen, maar hulle het daaraan toegevoeg dat as hulle die saak mag verloor, „dan bestaat er weinig kans voor eene andere gemeente om naar 't hof te gaan met de hoop om te slagen.” Op dieselfde dag het daar egter 'n telegram uit Pretoria gekom met die berig dat hulle die Rustenburgse saak verloor het en al die kerklike eiendomme daar aan die Hervormde gemeente moes teruggee, en daarom het die Heidelbergse Ned. Herv. of Geref. gemeente dieselfde aand nog besluit om aan sy skikkingskommissie op te dra om met die skikkingskommissie van die Hervormde gemeente in verbinding te tree om dan die skikkingsvoorstel van 1894 in die Hervormde sin uit te voer.

Die Hervormde gemeente kon, omdat die April-nag-maalsviering reeds verby was, nie handel voor na die winter nie. Op 19 Oktober 1895 het die gemeentevergadering aan die skikkingskommissie opnuut opdrag gegee om die kommissie van die Ned. Herv. of Geref. ge-

meente te ontmoet en „de hangende geschillen omtrent de kerklike goederen tot een finaal einde te brengen.” Die heer J. H. Jacobs, voorsitter van die Hervormde kommissie het op 21 Oktober aan die skikkingskommissie van die Verenigde gemeente geskryf en gevra dat die twee kommissies mekaar op 29 Oktober sal ontmoet. Hy het hieraan toegevoeg: „Na hetgeen voorgevallen is zult u ons niet ten kwade duiden dat wij verlangen dat uwe geloofsbrieven opnieuw vertoond worden en dat die ten grondslag hebben een besluit van uwe gemeente, genomen in eene *wettige geconstitueerde en tot dat doel belegde* gemeentevergadering.” Die twee kommissies het op die bepaalde dag saamgekom, maar dit het tot niks gelei nie, omdat die geloofsbriewe van die kommissie van die Ned. Herv. of Geref. gemeente „niet in orde waren, en zij dus geen bindende schikking konden aangaan.” Die kerkraad van die Hervormde gemeente wou die saak nie langer op die „sleep-touw” laat neem nie. Sy geduld was lang-samerhand op 'n end en hy het besluit om die saak voor die Hof te bring. Die kerkraad van die Verenigde gemeente is dan ook gedagvaar om al die kerklike eiendomme van die Hervormde gemeente terug te gee en £2,000 skadevergoeding te betaal. Die gedagvaarde kerkraad het hierop 'n deputasie na die Regering gestuur, maar officieel kon natuurlik niks gedoen word nie; die lede van die Uitvoerende Raad het alleen beloof om in private hoedanigheid hulle bes te doen dat daar nog geskik sal kan word. Op 20 April 1896 het die advokaat van die kerkraad van die Verenigde gemeente aan hierdie liggaam gesê dat daar weinig kans vir hulle bestaan om te wen. In Augustus 1896, toe die saak op die rol van die Hof was, het die heer Jan Meyer van Heidelberg, dieselfde persoon wat in 1892 in 'n vergadering van die Verenigde gemeente voorgestel het om die kerkvereniging te ontbind, in Pretoria aan ouderling J. H. Jacobs gevra of daar dan nie nog 'n kans was om te skik nie, en op die bevestigende antwoord van die heer Jacobs is die saak van die rol geneem. Dit het egter niks gehelp nie, want die heer Jacobs wou volgens die notule van die twee skikkings-

kommissies van Februarie 1894 skik en die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente het op die rapport van sy kommissie gestaan. Die saak het dan ook weer op die rol gekom en op Saterdag 21 November het die Hof 'n begin gemaak met die verhoor. Die heer J. H. Jacobs was die eerste getuie, en nadat hy aan die Hof 'n oorsig gegee het van die pogings wat vanaf 1894 gedoen was om te skik, en ook die redes waarom dit misluk het, het die Hof die voorstel gemaak dat die skikkingsplan volgens die notule van die twee kommissies van 5 en 6 Februarie en soos deur die Ned. Hervormde gemeente op 26 Mei van genoemde jaar goedgekeur, deur die Hof bekrachtig word. Die partye het daarin toegestem en op 24 November is die brief wat die Hervormde kerkraad op 28 Mei 1894 aan die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente geskryf het, 'n order van die Hof gemaak. Van die rapport van die skikkingskommissie van laasgenoemde gemeente wat al die moeilikheid veroorsaak het, is nie eers notisie geneem nie.

Die order van die Hof was as volg :

In het Hoog Gerechtshof der Zuid
Afrikaansche Republiek.

In Zake.

Ned. Herv. Gemeente te Heidelberg.
Eischeresse.

vs.

Ned. Herv. of Geref. Gemeente
te Heidelberg.

Verweerderesse.

Schikking tusschen partijen in deze zooals voorgesteld door Eischeresse brief gedateerd den 28sten Mei 1894 en aangenomen door Verweerderesse brief gedateerd 27sten October.

Art. 1. Dat de Ned. Herv. of Geref. Gemeente aan de Ned. Herv. Gemeente het Pastorie erf met de daarop staande geboue zal afgeven acht maanden na datum nadat deze overeenkomst door

beide partijen finaal zal zijn goedgekeurd en dat de Ned. Herv. Gemeente dan dadelijk overnemen zal het schuld bewijs groot £570.6. dat ten behoeve van de pastorie is aangegaan met de Thes. van 't Pred. Wed. Fonds der Nederduitsche Hervormde Kerk.

Art. 2. Dat de Ned. Herv. of Geref. Gemeente aan de Ned. Herv. Gemeente zal terug betalen alles wat door hare leden en de helft van wat door Vreemdelingen is bijgedragen tot den bouw van den nieuwen kerk alhier voor het jaar 1887.

Art. 3. Dat de overeenkomst afhankelijk zal zijn van de bepaling duidelijk in de Notulen der beide Commissies neergelegd, dat namelijk de regeering bereid zou bevonden worden na daartoe door partijen gezamenlijk te zijn aangezocht, om stoffelijke hulp ter waarde van de plaats Tulipvale als compensatie uit te keeren aan die partij die afstand zou doen van Tulipvale.

Art. 4. Dat dan de Ned. Herv. of Geref. Gemeente behouden zal het Kerkerf tezamen met het oude Kerkgebouw en alles wat er toe behoort met uitzondering van banken die particulier eigendom zijn; alsmede de plaats Tulipvale, indien de Hoog Edele Regering aan de Ned. Herv. Gemeente van Heidelberg stoffelijke hulp of gronden van gelijke waarde als Tulipvale toekent.

Art. 5. Dat de Ned. Herv. Gemeente toegelaten zal worden, binnen acht maanden na de finale goedkeuring dezer overeenkomst door beide partijen, zich extracten uit de registers of afschriften uit de Kerkboeken te maken voor zoover zij dat noodig acht, altijd wel te verstaan tot op het tijdstip der vereeniging van de kerkraden te Heidelberg, en dat de boeken daartoe benodigd door de Ned. Herv. of Geref. Gemeente zullen verschaft worden.

Art. 6. Dat alle protesten tegen het overmaken van de goederen en eigendommen der Ned. Herv. Gemeente op eenigen andere naam of op eenige andere Corporatie zullen worden terug genomen onmiddellijk na de finale goedkeuring dezer overeenkomst door beide partijen. Tot verder inlichting heb ik de eer onder Uwe aandacht te brengen dat het navolgend voorstel van Br. G. G. Jacobs gesecondeert door Br. F. C. Botha werd gedaan en goedgekeurd; namelijk „dat de overeenkomst van de schikking van de beide Commissies zooals voorkomende in de Notulen, welke door beide Commissies geteekend zijn, worde goedgekeurd; doch aangezien de HEd. Regering heeft besloten niet stoffelijke hulp te verleen in gelijke waarde als de plaats Tulipvale daaromtrent worde goedgekeurd dat zoowel de plaats Tulipvale als de plaats nog toegezegd door de H.Ed. Regering aan een der partijen met en benevens de gronden die na de finale schikking nog door de regering zullen worden toegewezen, gezamenlijk en gelijkelijk door de beide partijen worden gedeeld tot beider genoegen.”

De Schikkings Commisies, ten einde alle misverstand te voorkomen, verklaren de volgende toelichting.

Ad. Art. 2. „Door Vreemdelingen” wordt verstaan personen die tot geen van beide gemeenten te Heidelberg behoren.

Ad. Art. 4. De grens van het Kerkerf wordt verstaan en aangenomen te zijn de gevel van de Oude Kerk, aan den kant van de Pastorie; door „gronden die na die finale schikking nog door de Regeering zullen worden toegekend” wordt verstaan gronden toegekend uit consideratie van de schikking.

De partijen zijn overeengekomen, wat betreft par. 1, dat bezit van de pastorie zal gegeven worden 4 maanden na datum van de Order van het Hof in deze, en wat betreft par. 5, dat dienselfden tijd gegeven wordt voor het maken van extracten.

Aldus gedaan en geteekend te Pretoria op heden de 23ste dag van November 1896.

(w. g.) A. H. Truter.

„ P. S. Rautenbach.

(w.g.) J. H. Jacobs.

„ J. D. Weilbach.

„ D. S. van der Westhuizen.

„ A. J. L. Pretorius.

„ G. C. J. Buys.

„ R. P. Uckermann.

„ P. A. Myburgh Cloete,
Precureur van Eischer.

„ H. Malherbe,

Procureur van Verweerderesse.

Dit was 'n oorwinning vir die Hervormde gemeente en tegelykertyd ook 'n baie grootmoedige daad van hom om so vlak voor die hofsak, wat hy mensliker wyse seker sou gewen het, tog nog van die helfte van die kerklike eiendomme af te sien.

Op 10 Maart 1897 het twee kommissies van die twee gemeentes in die kerkgebou van die Ned. Hervormde gemeente saamgekom om die skikking uit te voer. Die Hervormde gemeente was verteenwoordig deur ds. A. J. Lagerwey en ouderlinge J. H. Jacobs en Chr. J. Jacobs, en die Ned. Herv. of Geref gemeente deur G. C. Buys, A. J. L. Pretorius en R. P. Uckermann. Ds. A. J. Louw was ook aanwesig en het opgetree as voorsitter en die samekoms met gebed geopen. Notaris A. von Geusau het as sekretaris geageer. Die vergadering het die skikking suksesvol uitgevoer en na afloop het ds. A. J. Lagerwey met

gebed gesluit. So het daar dus 'n end aan hierdie onverkwiklike aangeleentheid gekom.

Ouderling J. H. Jacobs het 'n baie groot aandeel gehad aan die pogings om tot hierdie gewenste resultaat te kom. Hy het daarvoor baie opofferings gedoen, ook van geldelike aard, en die Hervormde gemeente behoort hom altyd daarvoor dankbaar te wees en sy nagedagtenis in ere te hou.

S. P. ENGELBRECHT.

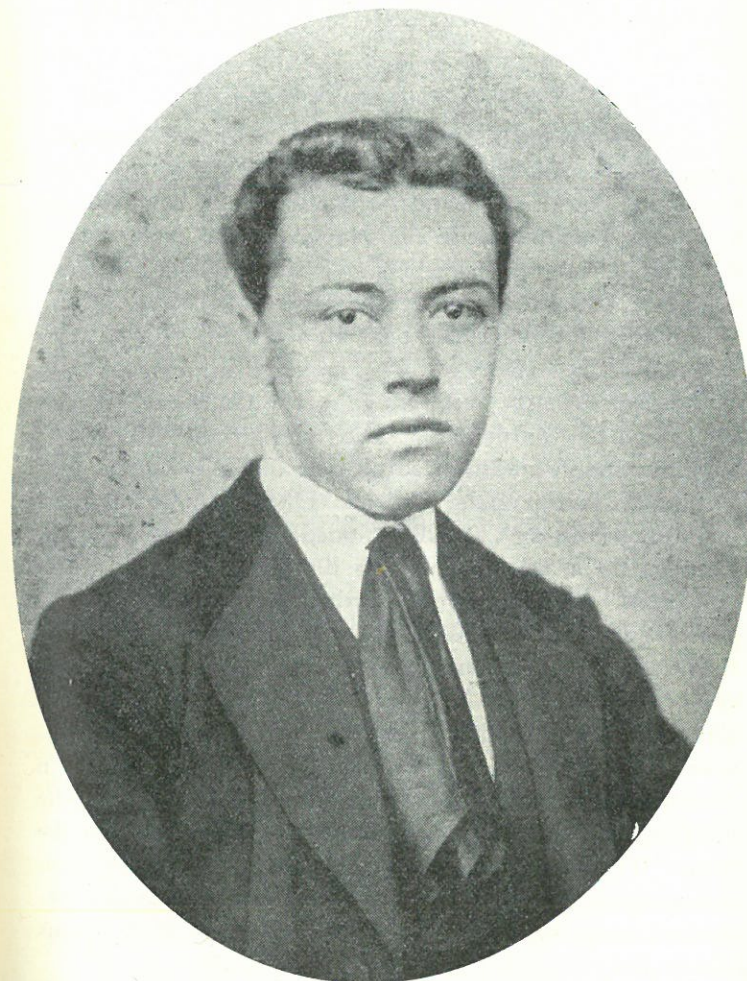
VAN DE RUST DER ZIELEN.

Al ruisen alle Wouden,
Al bruist het wilde Meer,
Al beeft het al van Donder,
Al straald de Bliksem neer:
Mijn hert blijft zonder vreezen,
In zijn wezen.

Het kan ons niet verschrikken,
Al wat van buiten woeld,
Wanneer men maar van binnen,
De schoonste ruste voelt:
Die schoonste rust van binnen,
Kan 't verwinnen.

Als Jezus zich in 't herte,
Te ruste heeft gezet:
Laat eens een onweer komen,
Dat deze rust belet:
Al 't quaed versmelt in vreezen,
Voor zijn wezen.

J. LUIKEN.

Ds. Jac. van Belkum as student.

DIE LAASTE PASGA, DIE EERSTE NAGMAAL.

I.

Die Nagmaalstye is die hoogtye van die Christelike gemeente en gemeentelewe. Dis 'n voorreg van die Christelike kerke van Suid-Afrika dat deur landelike en historiese omstandighede die Nagmaal baie meer in die middelpunt van die gemeentelewe staan as in Europese lande, en dat dit 'n baie feesteliker karakter dra. Daar kan ons nooit genoeg dankbaar vir wees nie. Maar hierdie sentrale posisie van die Nagmaal in ons kerklike lewe lê ook ernstige verpligtings op die Godvererende gemeente en sy voorgangers. Die Hervormde Kerk het altyd besondere nadruk daarop gelê dat hy wetenskaplik gevormde voorgangers wil hê. Dit is die Hollandse nugterheid van sy „redelike Godsdienst.” Ons wil weet wat ons doen, en waarom ons dit doen. Veral by die Nagmaal. En daarvoor is studie nodig, studie van die geskiedenis van ons Kerk, en van die ander Christelike Kerke, dus van die Kerkgeskiedenis. Maar ons moet nog verder teruggaan. In die Nuwe Testament lê die grondslae van ons geloof en van ons beginsels, ook insake ons Openbare Godsverering. Die Nagmaal is 'n Nieutestamentiese Sakrament; hoe digter ons met die inrigting van ons Nagmaal bly by die gegewens van die Nuwe Testament, des te veiliger is ons, des te meer waarborg is daar dat ons die Nagmaal hou na die bedoeling van sy Insetter en Stigter, ons Heer Jesus Christus.

Ons kan die Nuwe Testament egter nooit goed verstaan as ons nie kennis neem van sy Joodse agtergrond nie. Die saligheid is uit die Jode, het Christus vir die Samaritaanse vrou gesê. Immers die Saligmaker self is uit die Jode. Dit is een van die ergernisse wat die Christelike geloof meedra, veral vir baie mense van van-

dag. Maar daar is niks aan te verander nie. Dit bewys maar net dat ons heil nie aan bloed en bodem vassit nie, maar aan die aanvaarding van Gods gave, netsoos Hy dit gegee het. En Hy het dit vir ons gegee in Hom wat na sy aardse afkoms die seun was van Maria, die Joodse jonkvrou uit die geslag van koning David. Die kind Jesus is soos elke Joodse seun besny op die agste dag; as twaalfjarige met sy seremoniële mondigwording volgens Joodse gebruik vind ons Hom saam met sy ouers opgaan na die tempel te Jerusalem, maar Hy temidde van die rabbi's, die leraars van die Wet, Hom verdiep in die kennis van Skrif en oorlewing. Hy was gewoon om op die Sabbatdag na die sinagoge te gaan en het daar, as kundig in die lees van die Ou Testament in die Hebreeus, as voorleser opgetree en gesete op die „stoel van Moses”, die godsdienstige toespraak gehou (Luk. 4:16, 20). En nie alleen uiterlik nie, ook innerlik was Hy 'n seun van die Ou Volk. Die Ou Testament was, na die mens gesproke, die voedingsbodem van sy innerlike lewe, die lamp vir Sy voet en lig op Sy pad. In die oomblikke van hoogste lewensspanning, waar die siel op sy grondslae getoets word, is dit telkens 'n Skrifwoord uit die Ou Verbond wat opwel uit die bodem van Sy wese. Hy ly en sterf met Psalmwoorde op Sy lippe, Hy ly en sterf om so te sê vanuit die Skrifwoord. Soos Hy dan ook verklaar het dat Hy allermens gekom het om Wet en Profete te ontbind, nie om te ontbind en af te skaf en nietig te verklaar nie, maar om te vervul, te bevestig, te verwerklik tot selfs die jotas en titteltjies, die kleinste gebooi en verbooi van die Outestamentiese Wet.

Geen wonder dat ons die woorde en handeling van hierdie trouste Seun van Sy volk nie kan verstaan as ons nie die gewoontes van Sy volk verstaan nie. As ons dan ook in die Evangelie die beskrywing lees van die laaste maaltyd wat Hy met Sy disipels gehou het wat 'n Pasgamaaltyd was, dan kan ons die gang van die gebeurtenisse nie goed volg as ons nie weet wat die Joodse Pasga-gebruike in die tyd van die Heer Jesus was nie. Onge-lukkig is dit nie so gemaklik om daarvan op die hoogte

te kom nie. Die geskifte waaruit ons ons kennis moet put is die ou Joodse skrifte, geskrywe in Hebreeus en Aramees; en nie alleen hierdie tale nie maar ook die betoogtrant en gedagtege van hierdie geskifte is dikwels moeilik te verstaan vir ons moderne Westeringe. Die Duitse wetenskap (van voordat die antisemitisme aan die wetenskap onberekenbare skade gedoen het) het egter gelukkig baie van die geskifte vir ons toeganklik gemaak. Die Kommentaar op die Nuwe Testament uit Talmoed en Midrasj van die Duitse geleerdes prof. dr. Hermann L. Strack en Paul Billerbeck (hierdie laaste is die eintlike opsteller daarvan), in vier kloeke dele by C. H. Beck te Muenchen in 1928 verskene, gee by die hele Nuwe Testament 'n skat van Joodse tekste in vertaling, wat meer lig laat val op allerlei besonderhede van die Nuwe Testament as tientalle kommentare wat die Joodse agtergrond verwaarloos. Onskatbare werk het in hierdie opsig ook professor Gustav Dalman gedoen, die gelowige en besonder goed ingeligte geleerde wat jarelank die leiding van die Duitse Evangeliese Instituut in Palestina gehad het. Sy werke oor Plekke en Paaie van Jesus (Orte und Wege Jesu). Arbeid en Sede in Palestina, en vir ons doel: Die Woorde van Jesus (Die Worte Jesu) en Jesus-Jeschua (spreek uit: Jesjoea) is bronne van die beste informasie oor al wat met Jesus se omwandeling op aarde saamhang. Onderstaande gegewens het ek dan ook vernaamlik aan genoemde boeke ontleen.

II.

Aangesien die laaste maaltyd van Jesus en Sy dissipels 'n Pasga-maaltyd was, kon dit nie in Jesus se gewone gasverblyf by Maria en Martha in Bethanie gehou word nie. Die Pasga-maal moes binne die mure van Jerusalem gevier word, aan die deur God verkose plek (Deut. 16:7). Die huise van Jerusalem is beskou as gemeenskaplike eienendom van die volk, van die 12 stamme. Hulle mog tydens die Paasfees nie vir geld verhuur word, selfs vir die kussings en sitplekke (eintlik lêplekke) in die feesvertrek

mog geen huur geneem word nie; ook moes elke huisheer die bakoond in sy binnehof ter beskikking van feesvierendes stel. Dis dus begryplik dat Jesus en Sy dissipels nie besondere moeite moes doen om 'n feessaal te kry nie. Die min of meer geheimsinnige aanwysing van die plek deur Jesus (Matth. 16:10) het seker die bedoeling gehad om te verhoed dat die verraaier en sy medestanders te gou daarvan kennis sou kry, sodat die laaste plegtige ure ongehinderd kon deurgebring word.

Die verdere voorbereidings, die koop van die lam, die slag daarvan op die Tempelvoorhof, die offer van sy vet en bloed deur die priester, die koop van die ongesuurde brood en die wyn, die bittere kruie (slaai-soorte soos „lettuce” e.a. andywie, pieterselie, bitterkers e.d.), die bestanddele vir die vrugtesous (sout, asyn, dadels, vye, rosyne), die haal van die geslagte lam, los in sy vel (die huiseienaar het die vel gekry) en die braai daarvan in die huislike bakoond — dit alles het Jesus aan 'n paar van Sy dissipels oorgelaat; die huiseienaar wat 'n vriend van die Heer was, het moontlik ook die helpende hand gebied. Die lam moes „teen die aand” (Ex. 12:6, letterlik: „tussen die twee aande”) geslag word; weens die geweldige aantal lammers op die Paasfees is die tyd uitgebrei tot tussen 12 uur in die middag en sononder. Die Pasga-maaltyd mog nie voor sononder begin het (vgl. Ex. 12:8 „in die nag”) somtyds kon al die voorbereidings nie voor 9 uur in die aand gereed wees nie; die maaltyd moes in alle geval voor 12 uur middernag afgeloop wees.

Die Pasga moes in liggende houding genuttig word; staande of sittende te eet was teken van diensbaarheid. In die feesvertrek moes daar dus rusbedde met kussings om die tafel wees. Die normale getal deelnemers aan 'n gasmaal was dertien; Jesus en Sy twaalf dissipels was dertien in getal. Gewoonlik het die gasheer en sy twee meer geëerde gaste aan die smal hoofeind van die tafel aangelê, die mees geëerde aan sy regtersy, sodat dus sy hoof „aan die bors” of „in die skoot” van sy gasheer gelê het (Joh. 13:23, 25; 21:20). Die ander agt gaste het vier aan elke langsye van die tafel aangelê.

Elke maaltyd moes met handewas begin en eindig, egter nie in 'n skottel nie maar van die opgehewe hande is die vingers afgespoel. Die was van die voete was nie 'n seremoniële plig nie, maar wenslik aan die end van die dag. Albei was die werk van die bediende, wat ook die wyn moes meng en die spyse aanbring; vir die was het hy sy kleed afgelê en 'n doek omgord (Luk. 17:8); omdat daar geen bediende was en niemand van die dissipels hom daartoe geroepe gevoel het nie, het Jesus self hierdie knegdiens aan sy jongeres bewys.

Uit die gemeenskaplike skottel is die spyse geëet. Die afgebreekte stuk brood het as lepel gedien waarmee die groente in die vrugtesous gedoop is. Dié wat die seën oor die brood spreek, steek eerste die hand na die skottel uit. Van die gebraaide Paaslam wat in sy geheel gebraai moes word, maar in stukke op die tafel mog kom, mog by die eet nie 'n been gebreek word nie (Ex. 12:46, Lev. 9:12), om nie die indruk van gulsigheid te gee nie; die vleis eet dien nie tot versadiging van honger nie, maar is 'n plegtige handeling tot godsdienstige gedagtenis aan die eerste Pasga by die uittoeg uit Egipte. 'n Stukkie vleis so groot soos 'n olyf was voldoende, hoewel dit ook groter mog wees.

Die maaltyd word geopen met die eerste beker wyn. Eers moet die wyn in die beker met water gemeng word; wat die werk van die bediende is by elke gas. Elkeen het sy eie beker of kelkie voor hom gehad (ons sal later sien dat hiermee die gebruik van kelkies by die Nagmaal eensins geregverdig kan word nie). Die wyn word met driemaal soveel water gemeng (oor die kwessie van alkoholiese wyn spreek ons later). Tenminste viermaal moes die bekere tydens die Paasmaal gevul en gedrink word. Die viertal word gevind uit die viermaal noem van Farao se beker in Gen. 40:11 en 13 of uit die vier bekere van Gods toorn oor die heidene (Jer. 25:15, 51:7, Ps. 75:9, 11:6) of uit die vier troosbekere (Ps. 16:5, 23:5 en 116:13 „verlossinge” dus meervoud). By die eerste beker word die seën gespreek: „Geloof sy die Here, ons God, die Koning van die wêreld, wat die vrug van die wyn-

stok skep.” Die eerste beker word die wydingsbeker genoem, en by die seën word besondere wydingswoorde gevoeg met toepassing op die fees. Dis een persoon, gewoonlik die gasheer, wat die seën vir almal spreek, terwyl hy die beker met die regterhand 'n handbreed bo die tafel ophef (dus nie met die linkerhand terwyl hy met die regter die beker sou geseën het nie). Die oë van dié wat die seën spreek moes daarby op die beker gerig wees (Jesus het egter by gebed en seën na die hemel opgesien: Matth. 14:19, Mark. 6:41, 7:13, Johs. 11:41, 17:1). Nadat die gaste met „Amen” die seën beantwoord het, mag elkeen drink. Daarna word die voorkos, brood en groente geëet.

Die tweede beker word gedrink sonder gemeenskaplike seënbede. Na hom word die geskiedenis van die eerste Paasfees by die Uittog uit Egipte deur die huisvader vertel, waarna die eerste deel van die Groot Hallel, Psalm 113 of Psalm 113 en 114 aangehef word, en daarna die eintlike maaltyd met die Paaslam geëet.

Die huisheer of gasheer open die eintlike ete deur hom op te rig van sy aanleëbed en in sittende houding die brood in die hand te neem en daaroor 'n „seën” d.i. 'n lof- en danksegging uit te spreek, soos by elke maaltyd. Die gewone seën het gelui: „Geloof sy die Here, ons God, die Koning van die wêreld, wat brood uit die aarde laat voortkom!” waarop die gaste met „Amen!” antwoord. By die Pasgamaal was die seën uitgebreider met toepassing op die fees. Dan breek die gasheer 'n stuk brood vir homself af en gee die orige deur aan die gaste; as almal hulle stuk voor hulle het, neem die gasheer sy stuk en eet, waarna die gaste ook mag eet. Dit skyn asof Jesus 'n besondere manier van open van die maaltyd gehad had, miskien 'n eie gebed, altans sal Hy God as „Ons Vader wat in die hemele is” aangespreek het. Die Emmausgangers herken Hom aan Sy eie wyse van „brood breek” d.i. van die maaltyd te open (Luk. 24:35). Die „seën” is nie 'n seëning van die brood met handoplegging nie, maar God word „geseën” d.i. geloof en geprys oor die gawe van die brood.

Die derde beker was weer baie belangrik in die sere-monieel. Dit vorm die einde van die plegtige maaltyd en gaan direk vooraf aan die danksegging oor die maaltyd. Daarom word hy die „seën-“ of „dankseggingsbeker“ genoem (so ook Matth. 26: 27, Mark. 14: 23, 1 Kor. 10: 16, 11: 25). Eers roep die gasheer die aanwesiges die sogenoemde oproepingseën toe met die woorde: „Laat ons die Here, ons God, loof weens die spys wat ons geniet het,” waarop die gaste antwoord: „Geloof sy ons God vir die spys wat ons geëet het.” Dan hef die gasheer die beker met albei hande op tot 'n handbreed bokant die tafel, daarna hou hy die beker alleen met sy regterhand en spreek daarop die dankgebed oor die maaltyd uit. In die tyd van Jesus het dit waarskynlik uit twee lofseggings bestaan, later na die verwoesting van die Tempel uit vier. Daarin word God geloof wat die hele wêreld deur Sy goedheid voed, gedank vir die land Israel, die besnydenis-verbond en die Wet, gebid om erbarming vir Israel en die heilige stad, geloof as die God wat aan elkeen ryklik goed doen. Dan volg die oproep: „So antwoord: Amen!” en die gaste antwoord met „Amen!”

Na hierdie belangrike dankseggingsbeker word die tweede helfte van die Hallel, nl. Psalm 114 of 115 tot en met Ps. 118 aangehef en daarna die vierde beker gemeng en gedrink, wat die einde van die plegtigheid beteken.

So het in hoofsake die Pasgamaaltyd in die tyd van die Heer Jesus verloop.

III.

Uit die Evangelieverhale blyk duidelik hoe nou die Heer hom aan die gewoontes van Sy volk by die Pasgaviering aangesluit het. Ons kan die handeling en woorde van die Heer mooi inpas in die hierbo uiteengesette skema van die Joodse Pasga.

Die deur Lukas 22: 17 vermelde beker is die eerste of wydingsbeker wat Jesus met die woorde: „Neem dit en deel dit onder julle” aan Sy dissipels gegee het, met die bedoeling om die wyn daaruit in elk-

een se kelkie te giet. Hierdie beker staan volgens die bogenoemde ondersoekers Strack en Billerbeck in geen betrekking tot die Heilige Nagmaal nie (Kommentaar, Deel IV, bl. 75).

As daar in die Evangelies van Mattheus en van Markus tweemaal van eet gesprek word (Matth. 26: 21 en 26, Mark. 14: 18 en 22), bedoel die eerste eet die eet van die voorkos met die intoop van die brood en groente in die sous. Hierby is die gebeurtenis met Judas afgespeel, waarby die verraaier aangewys is (Matth. 26: 21-25, Joh. 13: 26). Die tweede eet bedoel die eintlike hoofmaaltyd met die Pasga-lam, wat geopen word deur die broodbreking en broodseën. Dis hierby dat die Heer die woorde gesprek het: „Neem, eet, dit is my liggaam” (Matth. 26: 26, Mark. 14: 22, Luk. 22: 19).

Daarna het die maaltyd gevolg, en aan die end daarvan het die Heer die seën- of dankseggingsbeker opgehef, die derde beker van die Paasfees; waarby Hy die woorde gesprek het: „Drink almal daaruit, want dit is My bloed, die bloed van die Nuwe Testament.”

Op die dankseggingsbeker volg die dankseggingsgebed en daarna die aanhef van die Hallel (tweede gedeelte). So lees ons ook Matth. 26: 30: „En nadat hulle die lofsang gesing het, het hulle uitgegaan na die Olyfberg.” Die vierde beker wat op die Hallel volg, is waarskynlik nie meer deur die dissipels genuttig nie.

So nou as die Heer Hom aan die Joodse Pasga van Sy dae aangesluit het, so vrymagtig het Hy andersyds daarvan gebruik gemaak om dit om te skep in iets nuuts. Soos hierbo reeds vermeld, het Jesus 'n eie vorm van „broodbreek” d.i. waarskynlik van gebed en danksegging gehad. Verder was baie opvallend dat die Heer na die seën oor die brood die dissipels oproep om dit te neem en te eet. Die gewoonte was dat die gasheer eenvoudig na uitdeling van die brood begin en eet, waarna die gaste ook kan eet. Jesus het egter self nie gaan eet nie; Hy moes dus deur die oproep aan Sy dissipels die teken gee, dat hulle kon gaan eet. Allermoes deur Sy verklarende woord: „Dit is My liggaam, wat vir julle gegee word;

doen dit tot My gedagtenis!" het Jesus 'n heel ander betekenis aan die ete gegee. Van 'n Outestamentiese sakrament, die gedagtenis aan die Pasga by die Uittog uit Egipte, het Hy dit gemaak tot 'n Nieutestamentiese sakrament, die gedagtenis aan Sy sterwe en die daarmee verband houdende verlossing van sonde. Ook van die wyn het die Heer nie gedrink nie, in teenstelling met die gevestigde gebruik. Volgens Lukas 22:18 het die Heer dit met soveel woorde gesê: „Ek sê vir julle: Ek sal sekerlik nie drink van die vrug van die wynstok totdat die Koninkryk van God gekom het nie.” Waarskynlik het, soos hierbo vermeld, die Heer hierdie woorde reeds by die eerste beker gespreek. Seker het die Heer nie van die derde, die seënbeker, gedrink nie. Hy het die geneem en aan Sy jongere gegee met die woorde: „Drink (julle) almal daaruit, want dit is My bloed, die bloed van die Nuwe Testament.” Van hierdie woorde sê professor Dalmán (Jesus-Jeschua, bl. 153): Hierdie verklaring was inderdaad 'n koene rede, wat met een slag aan die Joodse Pasga en aan die besnydenis die bodem ontruk, ja aan die hele Oue Testament 'n einde berei en 'n Nuwe in sy plek stel — van die standpunt van die Jodedom revolusionêr en lasterlik. Die dissipels van Jesus word deur hierdie woorde voor die vraag gestel of hulle hul lewe en toekoms voortaan op die grondslag van Sy dood wou stel, 'n lewenskeuse waarby die wens van Petrus om met Jesus te sterwe slegs 'n geringe saak was.

Met die woorde: „Doen dit tot My gedagtenis” (Luk. 22:19, 1 Kor. 11:24) en die uitsig op die voleinding in die Koninkryk van Sy Vader (Matth. 26: 29, Mark. 14: 25, Luk. 22: 16 en 18, 1 Kor. 11: 26) het die Heer die Heilige Nagmaal as blywende instelling vir Sy gemeente gestig tot die voleinding van hierdie bedeling, „toddit Hy kom.” Hiermee was die Pasga bestempel as die laaste Joodse Pasga wat die dissipels van Jesus sou eet, en was dit omgeskep in die eerste Heilige Nagmaal van die Gemeente van Christus.

IV.

Twee strydpunte in verband met die viering van die Nagmaal wil ek kortliks tot slot behandel. Die eerste is dié aangaande die wyn. Matigheidsmense en geheelonthouers het in hulle oordrewe ywer vir 'n goeie saak somtyds gewens en dan ook beweer dat die wyn by die Pasga en by die Nagmaal ongegist, onalkoholiese wyn sou gewees het. Dis nie moeilik om die teendeel te bewys nie. Ten eerste reeds die feit dat die wyn gemeng moes word, en wel die sterkere „Italiese” wyn met driemaal soveel water en die ligtere „Saronwyn” met tweemaal soveel, bewys dat die wyn alkoholis was. Verder is ook die hoeveelheid wyn in die individuele bekere noukeurig bepaal en opsetlik klein gehou. Die vier bekere tesame mog namelijk nie meer as $\frac{1}{4}$ „log” d.i. $\frac{1}{4}$ pint suiwer wyn bevat nie, d.i. tesame ongeveer 'n taamlik groot wynglas of kelkie. Aangesien dit gedeeltelik tesame met die ete genuttig is, kon dit nie ongewenste gevolge hê nie. Die bedoeling was dat dit net soveel sou wees om 'n feestelik verhoogde stemming te bewerk. Dat dit alkoholisiese wyn was bewys ook die bepaling dat $\frac{1}{4}$ „log” wyn (dus die hoeveelheid by die Paasfees voorgeskrywe) beskou is as in gewone omstandighede die priester en die regter onbekwaam te maak tot vervulling van hulle pligte; 'n hele „log” (pint) wyn sou 'n roes bewerk waarby die besinning heeltemal verloor word. Dat niesteenstaande die hoeveelheid wyn by die Pasga-maaltyd nie gevaarlik was nie, dit tog verbonde met die feestelike stemming lank gevoel kon word, bewys die verhale dat 'n sekere Rabbi Jona dié uitwerking tot aan Pinkster en 'n sekere Jüda ben Ilaj dit selfs tot aan die Loofhuttefees, dus tot in Oktober sou gevoel het. Die verhale is natuurlik oordrewe en dit bedoel waarskynlik nie enkel die liggaamlike nie maar meer die liggaamlik-geestelike deurwerking van die Pasgawyn, maar hulle tesame met die genoemde redes bewys oortuigend dat die wyn alkoholis was.

'n Moeiliker en teerder kwessie is die van „beker of kelmies.” In die dae van Jesus was dit soos reeds hierbo

opgemerk is, gewoonte dat elkeen van die gaste sy eie kelkie voor hom op tafel gehad het, sowel by gewone gasmaaltye as by die Pasga-maaltyd. Die redes wat daarvoor genoem is in die oud-Joodse geskrifte is dat dit teensin en afskuw by 'n mens kon wek en dat dit gevaarlik vir die gesondheid kon wees om uit dieselfde beker met 'n ander persoon te drink. Dis dieselfde redes wat ook teen die gemeenskaplike beker by die Nagmaal aangevoer word. Maar dit lyk asof dit 'n later gebruik van die Jode was. Prof. Dalman sê: Dis baie waarskynlik dat dit oorspronklik gebruik was om net soos van die gemeenskaplike brood elke gas 'n stukkie gekry het uit die hande van hom wat die seën oor die brood gespreek het, so ook by die wyn altans van die wydings- en dankseggingsbekers die persoon wat die seën daarvoor uitgespreek het sy beker laat rondgaan het; en dit selfs wanneer elkeen sy eie kelkie gehad het. Die bedoeling was om elkeen van die gaste sy aandeel te gee aan die lofsegging oor die wyn. So gebeur dit bv. nog met die wydingsbeker by bruilofte in Jerusalem; en ook by die koffiedrink van boere en bedoeïene waar die klein koppie rondgaan (hierby egter drink elkeen op sy beurt dit heeltemal leeg). By die seën- of dankseggingsbeker (die derde beker) van die Pasga in die besonder het dit voorgekom dat die beker deur die gasheer aan sy vrou en kinders en aan geëerde gaste by wyse van eerbetoon oorgereik is (Dalman, Jesus-Jeschua, bl. 140). Strack en Billerbeck stem saam met Dalman, waar hulle (Kommentaar, dl. IV, bl. 60) skryf: Dus is Dalman seker reg, wanneer hy sê, dat daar aanduidinge is dat mens hom by die „seënbeker” na die maaltyd dikwels anders as gewoonlik gedra het, d.i. geen besware gehad het hom aan andere oor te reik. Lukas 22: 17, „deel dit onder julle” sou op sigself kan beteken dat Jesus by die eerste beker sy beker rondgedeel het aan die dissipels en hulle die inhoud daarvan in hulle bekens (of kelkies) sou oorgegiet en dus „gedeel” het (Kommentaar, bl. 58). Maar by die vernaamste, die derde beker, die „seën- of dankseggingsbeker,” wat die Heer in die Nagmaalsbeker omgeskep het, is die enigste verklaring wat met die

Evangelieverhaal ooreenkom dié dat Jesus die beker neem 'het en dit aan Sy dissipels gegee het en hulle „daaruit” gedrink het (Matth. 26: 27, Mark. 14: 23, let op hoe daar gesê word „daaruit” d.i. uit die beker, en nie „daarvan” d.i. van die wyn nie). Strack en Billerbeck skrywe dan ook op bl. 76 van hulle Kommentaar: Die bewoordinge van Matth. 26: 27 en Mark. 14: 23 pleit in alle geval daarvoor dat alle dissipels uit die een van hand tot hand gaande beker of kelk gedrink het, wat Jesus aan hulle gereik het.

Ook in hierdie opsig lyk dit dus of die Heer Jesus Hom by die laaste maaltyd met Sy jongere wel aangesluit het by die Joodse Pasga-gebruike van Sy dae, maar op belangrike punte welbewus en vrymagtig daarvan afgewyk het. By die dankseggingsbeker het Hy blykbaar teruggegryp na die ouere gebruik, wat deur, as ek dit so mag noem, „wêreldse” oorwegings van teensin teen die drink uit 'n gesamentlike beker en vrees vir besmetting in onbruik geraak het, reeds in Sy dae. Deur die oorhandig van die beker aan Sy jongere het Hy hulle besonder wil eer, oneindig meer as wat hulle toe nog kon besef; en het Hy hulle almal wil laat deel kry aan die seën wat Hy nie alleen maar oor die beker uitgespreek het nie, maar self daarin as in die teken van Sy dierbaar en kosbaar bloed, die verbondsbloed van die Nuwe Bedeling, gelê het.

B. GEMSER.

Ver van den troon der troonen
 En 's hemelsch zonneshijn,
 Wilt G' onder menschen wonen
 Der menschen hoeder zijn!
 Met God wilt G' ons verzoenen;
 Tot God heft G' ons omhoog,
 En onder millioenen
 Hebt Gij ook mij in 't oog.

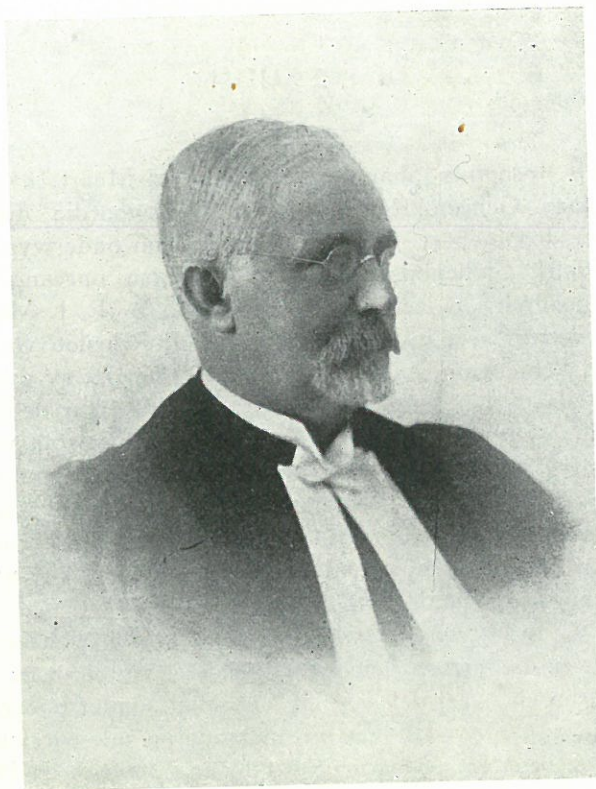
Portret geneem op 31 Okt. 1909 :
 Voor: (van regs na links): Ds. Jac. van Belkum en Ds. J. J. Prinsloo.
 Agter: Ds. J. J. Kuhn en Ds. L. E. Brandt.

Ds. J. J. KUHN.

Ds. Josephus Johannes Kuhn is op 15 Maart 1881 op die plaas Gembokfontein in die teenswoordig distrik Krugersdorp gebore. Hy het sy middelbaar onderwys aan De Paarl, Stellenbosch en Potchefstroom ontvang, en daarna het hy 'n leerling van professor dr. P. J. Muller geword deur wie hy saam met ds. J. J. Prinsloo vir die Evangeliebediening opgelei is. In 1909 het hy sy propo-nents-eksamen afgelê en is nog in dieselfde jaar deur sy leermeester as predikant van Krugersdorp bevestig, waar hy tot 1913 gearbei het toe hy 'n beroep na Lichtenburg aangeneem het. In 1916 het hy dit met Zwarttruggens verwissel en in 1926 met Germiston. Op 6 Februarie 1937 is hy in die hospitaal van Germiston oorlede waar hy byna drie maande lank siek gelê het.

Ds. Kuhn was 'n welsprekende kanselredenaar en het altyd die mense getrek. Hy was 'n studie-mens en het verbasend veel gelees. Hy het nooit sonder boeke op reis gegaan nie. Hy het ou en moderne tale vir louter genoegte beoefen. Meermale het hy in Almanak en Hervormer geskryf, en sy digterlike talent beoefen. Sy nage-late papiere bevat menig bewys van sy studie-sin. As lid van die Bybelvertalingskommissie en van die Psalmberymingskommissie het hy groot dienste aan die kerk bewys, en as sy gesondheid in die laaste jare nie so swak was nie, sou ongetwyfeld baie van sy berymings verbeter en in die Psalmbundel opgeneem kon word.

S. P. E.

Ds. W. P. J. POËN.

Ds Wilhelmus Petrus Johannes Poën is op 7 Januarie 1867 in Dordrecht, Nederland, gebore. Sy ouers het hom op jeugdige leeftyd ontval, sy moeder toe hy agtien maande was en sy vader toe hy sewe jaar oud was. Eers het hy nog by sy grootmoeder en tante gebly, maar al spoedig is hy in 'n weeshuis in Dordrecht opgeneem, en op sy tiende jaar is hy na 'n Rooms-Katolieke Seminarium in Turnhout, België, gestuur waar hy as Roomse

geestelike opgelei is. Die voertaal was Latyn en Frans. Die dissipline was baie streng en die voedsel baie sober.

Later is hy na Suid-Afrika gestuur en bestem om as sendeling van die Roomse Kerk na Midde-Afrika te gaan. In Graaff-Reinet het hy egter met ds. C. Murray in aanraking gekom en tot die Protestantisme oorgegaan, en in 1890 is hy na Wellington waar hy as sendeling opgelei is. Na afloop van sy studie in Wellington is hy na Jacobsdal in die Vrystaat, waar ds. Andrew Murray, die latere Hervormde predikant van Rustenburg, destyds predikant van die Ned. Geref. Kerk was. Hier het hy as onderwyser opgetree en ook sendingswerk onder die gekleurdes gedoen. Daarna is hy na Beaconsfield waar hy onderwys gegee het en later as sendeling beroep is. Hierop is hy na Transvaal en was hoofonderwyser in Amersfoort waar hy dikwels die kerkdienste vir ds. Knobel waargeneem het. Tydens die tweede Engelse oorlog het hy sy dienste aan die Boere gegee, totdat hy uiteindelik met sy vrou en kinders na Holland is. Na die vrede het hy weer teruggekom en het hoof van die C.N.O.-skool in Vryheid geword. Daarna is hy na Philipolis beroep waar hy hulpprediker van ds. Perold was en tegelyk ook sendeling. Hy was die eerste persoon wat in Durban onder die Afrikaners gewerk het, eers alleen tydens sy wintervakansies, later met 'n vaste aanstelling toe die Ned. Geref. Kerk van Natal hom die status van predikant verleen het. In 1922 het hy 'n beroep na die Hervormde Gemeente van Pietersburg aangeneem, en in 1926 na Potchefstroom, waar hy tot aan sy dood gearbei het.

Ds. Poen het verbasend veel belang gestel in die jeug en was 'n ywerige lid van die kommissie vir die jeug.

Op 7 Augustus is hy in Durban oorlede waar hy op vakansie was, en op die 10de onder groot belangstelling in Potchefstroom begrawe.

S. P. E.

DIE EERSTE SES SUID-AFRIKAANSE PREDIKANTE.

In die Hervormde Kerk word dikwels nadruk geleë op beginsels en tradisies wat nie losgelaat mag word nie, beginsels en tradisies wat draers is van geestesgoedere, maar ons gee onself nie altyd genoeg rekenskap van die oorsprong van daardie geestesgoedere nie. Wel word daar altyd op gewys dat dit uit Holland afkomstig is en dat dit die ou Hollandse predikante was wat vanaf die dae van wyle ds. Dirk van der Hoff gehelp het dat hierdie geestesgoedere onder ons bewaar gebly het, maar van die ou Hollandse predikante wat vanaf die aanleg van die Kaap die Evangelie in Suid-Afrika verkondig het, weet ons so goed as niks. Meermale word die fout gemaak asof die geskiedenis van die sewentiende en agtiende eeuse Suid-Afrika nie eintlik tot ons gewone geskiedenis behoort nie, asof dit 'n stuk voorgeskiedenis is, 'n soort prehistorie. Die houding word ingeneem asof ons beskawing met die eerste Afrikaanse Taalbeweging begin, en die kerkgeskiedenis met die negentiende eeu. Daar word te veel uit die oog verloor dat daar 'n hele reeks van manne in die sewentiende en agtiende eeu was wat die geestelike voorgangers van ons volk was en wat 'n stempel op die Afrikaner afgedruk het. In die negentiende eeu is gepoog om die werk van die ou Hollandse predikante te vervorm. Die geestesinhoud van die Afrikaner moes na 'n nuwe model omgegiet word. Dit is probeer op kerklike gebied, op onderwysgebied en op die gebied van die regswee. Die Hervormde Kerk wou egter nog altyd aan die ou Hollandse beginsels vashou en dit op Suid-Afrikaanse bodem handhaaf en beleef. Nooit wou die Hervormde Kerk dit loën dat ons die geesteskinders van hierdie ou Hollandse Evangelie-predikers is nie, en nooit het die Hervormde Kerk na 'n Angel-Saksiese geestesagtergrond gesoek nie.

Die ou Hollanders het in die sewentiende en agtiende eeu verbasend veel gedoen vir die uitbreiding van die Christendom. Hulle verdien alle bewondering vir hulle moed, ywer en volharding. Byna oral waar hulle hul voetstappe gesit het, daar het hulle gemeentes gestig en op baie plekke waar nog nooit iets van die Christelike godsdiens gehoor is nie, het hulle Evangelie-predikers heengestuurt. Verskillende van daardie ou predikante het onbekende vreemde tale aangeleer om te kan help dat die Skrif en ook die Kategismus daarin oorgesit kan word. Op die skepe het hulle gepreek, die sakramente bedien en gekatkeiseer. Hulle het die opsig gehad oor die skole in hulle dikwels uitgebreide kerklike distrikte. Hulle moes lang togte maak en besoekreise waar groot gevare aan verbonde was. Baie van hulle het skipbreuk gely, ander weer is vermoor. In 1661 en 1662 is vyf predikante op Formosa deur die inlanders onthoof. Drie van hulle, ds. Petrus Mus, ds. Joh. Campius en ds. A. Winsemius het in 1655 aan die Kaap gepreek en die sakramente bedien. Een van die predikante op Formosa is selfs gekruisig en is op die vyfde dag eers aan die kruishout dood. Verskillende het deur hulle geestelike arbeid in streke met 'n moordende klimaat hulle gesondheid verloor en het 'n vroegtydige dood gesterf. Op tal van plekke is in die sewentiende en agtiende eeu deur hierdie ou Hollandse predikante Hervormde gemeentes gestig; in Rusland op plekke soos Moskou, Argangel, Petersburg, Odessa, Riga ens., in Amerika in Nu-Nederland (die teenswoordige Nu-York), Brasilië, Guiana, Suriname, die Wes-Indiese eilande; in Afrika in Angola, die kus van Guinea, Kaap De Goede Hoop ens., om van Indië nie eers te praat nie. Suid-Afrika, en met name ons Nederduits Hervormde Kerk, is ook 'n planting van daardie ou Hollanders. Die negentiende eeuse imperialisme het egter die Afrikaner wou leer om die sewentiende en agtiende eeuse geesteswerksaamhede te verkleiner. Die eie geestebesit moes agteruitgesit word om die vreemde oorheersing van die negentiende eeu ook op geestelike gebied te kan bevorder. Die ou Hollandse predikante is teruggestoot terwille van

die negentiende eeuse Skotte. Hulle gebreke is met opset breed uitgemeet, en hulle deugde verswyg.

Die Oos-Indiese Kompanjie het dit ook as sy plig beskou om die geestelike belange op sy skepe en op sy nedersettings te behartig. Toe Jan van Riebeeck na Suid-Afrika gekom het, het hulle 'n sieketrooster, Willem Barents Wylant, saamgestuur. So'n sieketrooster moes nie alleen die siekmense besoek nie, maar ook katkisasie hou, die geestelike sake lei en Sondae voorgaan in die godsdiensoefening. Hy mog nie sakramente bedien nie. Wylant het elke aand na die ete 'n gebed gedoen en twee of drie psalmverse laat sing. Op Sondae het hy 'n preek voorgelees en moes die jong matrose die kategismusvrae opsê en die antwoorde met tekste uit die Bybel bewys. Hy wou graag twee keer op 'n Sondag boekevat, maar Van Riebeeck het een keer genoeg gevind want die mense moes in die week hard werk, en Sondae kon hulle rus. Dit klink vreemd, maar is tog nie so vreemd nie as mens bedink dat 'n godsdiensoefening in die sewentiende eeu soms tot drie uur agtermekaar kon duur. Maar Van Riebeeck was baie streng daarop dat hulle die een godsdiensoefening dan ook moes bywoon. Die wat eenkeer van 'n diens weggebly het, het sy wynrantsoen — in daardie dae het hulle nie eintlik koffie en tee gedrink nie — verbeur, en as dit vir die tweede keer gebeur, het so'n persoon 'n maand lank nie betaling gekry nie, en as dit die derde keer plaasvind dan moes hy 'n jaar lank in die ketting sonder betaling harde arbeid verrig. Wylant moes altyd 'n gedrukte preek van 'n predikant voorlees, en mog nooit self 'n preek maak nie. Toe hy later 'n preek uit sy kop geleer het en dit so voorgedra het omdat sy oë swak was, soos hy gesê het, het die Kerkraad vanuit Batavia hom daaroor 'n berisping toegedien. Hy moes nie vergeet dat hy nie predikant maar sieketrooster was nie en „t behoorte hem wel bekend te zijn sijnen sickel in eens anderen oogst niet te slaan noch aan sich die eere te trecken, die tot nog toe hem nie toe ende comt.”

Die seuntjie van Wylant wat op 6 Junie 1652 gebore is, was die eerste wit kind wat in Suid-Afrika die

eerste lewenslig aanskou het. Die tweede een was Abraham van Riebeeck, die seun van Van Riebeeck wat tussen 17 en 18 Oktober 1653 gebore is en later Gouwerneur-Generaal van Ned. Indië was. Toe die mense op die eersvolgende Sondag, 19 Oktober, algar in die fort na die preek geluister het wat Wyland voorgelees en God vir die voorspoedige geboorte van die kind gedank het, het die Hottentotte buitekant 'n jong seun wat die vee opgepas het, doodgeslaan en byna al die beeste en skape gesteel.

Wylant het in 1656 na Batavia gegaan en nog in Desember van dieselfde jaar het hy 'n aanstelling op Malakka gekry waar hy vanaf die begin van 1657 gearbei het.

Die tweede sieketrooster aan die Kaap was Pieter van der Stael. Sy vrou was 'n suster van Jan van Riebeeck. Hy het op 5 Maart 1656 aan die Kaap gekom en sy werk dadelik aangepak en dit op 'n pligsgetroue wyse vervul. Hy het hom ook die lot van die slawe aangetrek en vir hulle begin skoolhou. In 1657 het hy aan die klassis Amsterdam 'n wissel van dertig gulde en agt stuiwers gestuur van geld wat met die avondmaalsdienste deur predikante van verbygaande skepe gehou, gekollekteer was. Die Bewindhebbers in Holland het dit egter afgekeur dat kollektegelde daarheen gestuur moes word en het gelas dat dit aan Van Riebeeck afgedra moes word om te bewaar of op rente uit te sit, sodat dit, wanneer nodig, ten behoeve van Kaapse arm mense kon gebruik word. Toe Van Riebeeck in 1662 die Kaap verlaat het en na Indië vertrek het, wou Van der Stael hom volg en het daarvoor in Holland toestemming gevra. Dit is hom gegee en in Mei 1663 het hy vertrek.

Van der Stael is opgevolg deur die sieketrooster, Ernestus Back. Hierdie aanstelling was nie 'n gelukkige nie. Sy lewenswandel het ergernis gegee en toe daar in Desember 1664 'n komeet verskyn het, het Zacharias Wagenaar — Van Riebeeck se opvolger — in hierdie „ijzelicken steert sterre aen den hemel” 'n bedreiging van God gesien weens die gedrag van die Sieketrooster, en

het hy by die Goewerneur van Batavia op sy verwydering aangedring. Nog voordat daar antwoord op hierdie versoek gekom het, het Wagenaar op eie gesag Back met sy gesin op 'n skip gelaai en weggestuur, en begin Mei Jan Joris Graa in sy plek aangestel. Hierdie nuwe sieketrooster het voldoening gegee, maar reeds 'n maand na sy aankoms is hy dood.

Johan van Arckel. Hy was die eerste vaste predikant in Suid-Afrika. Van 1652 tot sy koms in 1665 het verskillende predikante wat op die skepe van die Oos-Indiese Kompanjie was en wat die Kaap aangedoen het op pad na Indië om daar te werk of op 'n terugreis na Holland, daar gepreek en die Sakramente bedien. Ds. Van Arckel is in 1640 in Den Briel gebore. Op 12 Mei 1661 is hy as student in die godgeleerdheid aan die Universiteit van Leiden ingeskryf, waar hy deur begunstiging van die Bewindhebbers van Zeeland vir rekening van die Oos-Indiese Kompanjie gestudeer het. Hier het hy geheel of gedeeltelik saamgestudeer met Johannes en Adri- aan de Vooght en Rudolphus Meerlandt wat aldie later na hom aan die Kaap as predikant werksaam sou wees. Op 28 Junie 1664 het hy volgens die gebruik van daardie dae 'n disputasie gehou onder voorsitterskap van professor Hoornbeeck. Dit wys daarop dat hy nie onbegaafd moes gewees het nie. Kort hierop is hy as predikant vir die Kaap georden en op 24 Maart 1665 met die skip „Nieuw Middelburgh” daarheen vertrek. Hy was ongetroud en daarom het sy suster Elizabeth van Arckel hom vergesel. Die reis was nie al te voorspoedig nie. Die skip het eers op 17 Augustus Tafelbaai bereik, terwyl daar op die seereis dertig van die bemanning dood is en tagtig aan skeurbuik siek geword het. Ses dae later, op 23 Augustus, het ds. Van Arckel vir die eerste keer die dienste waargeneem en nege kinders gedoop, en op 13 September het hy vir die eerste keer die nagmaal bedien. Dit was agtien maande dat die nagmaal die laaste keer bedien was, waardeur daar 'n geestelike agteruitgang ge-

kom het, en alleen vier-en-twintig persone aan die nagmaal gegaan het. Ds. Van Arckel het hard begin werk en het die gemeente georganiseer. Daar is 'n kerkraad ingestel wat uit een ouderling en een diaken bestaan het, en 'n „Resolutie- Doop- Trou- en Ledematen-boek” is deur hom aangelê. 'n Hout gebou wat op die plein binne in die fort gestaan het, is as kerkgebou ingerig. Op 25 Desember van dieselfde jaar was daar weer 'n nagmaalsviering en hierdie keer het daar baie meer mense aan deel geneem. Die toewyding van ds. Van Arckel het veel vir die jong gemeentetjie belooft, maar hy sou daar nie lank werksaam wees nie. Op 2 Januarie 1666 het hy nog aan die steenlegging van die nuwe kasteel wat nou nog in die Kaap te sien is, deelgeneem. Die Goewerneur het die eerste steen gelê en hy die tweede. 'n Paar dae later het hy siek geword en op 10 Januarie was die „uitterende brandige koorts” so erg dat hy nie kon preek nie en dat die sieketrooster leeskerk moes hou. Op 12 Januarie het hy sy laaste asem uitgeblaas onder „overvloed van tranen van alle de omstaanders, en voornamelyk van zijn suster.” In die dagregister van die Kommandeur word van hom gesê dat hy nie alleen 'n „goet leeraar en stichtelycke voorganger in alle deughden gewees is,” maar ook „een wel geleert liefstaligh, goedertieren, barmhartigh en sorgdragent jongman voor deze Caapse ingesetenen en de huys arme lieden,” met die toevoeging „de Goede God wil zijne ende onser zielen (als wij comen te volgen) in Genaden ontfangen en dese laets 't sijner tijdt weder met een andere bequaem en stichtelijck leeraar besorgen.”

Die volgende dag teen die aand is hierdie eerste Suid-Afrikaanse predikant met veel statigheid en 'n groot lykstoet begrawe. Sy graf is op sy eie versoek in 'n groot timmerloods gemaak wat op die plein in die nuwe kasteel gebou was om as kerk te dien en waarin hy reeds 'n paar Sondae gepreek het.

Sy suster is 'n jaar later, op 30 Januarie 1667 aan die Kaap met ds. Jakobus Buremus getroud, 'n predikant wat uit Holland op pad was na Indië waar hy nog in dieselfde jaar predikant op Ceylon geword het.

Johannes de Vooght. Die ledige plek van ds. Van Arckel is spoedig opgevul. Ruim ses weke na sy dood het ds. Johannes de Vooght met die skip "Constantia" aan die Kaap gekom. Hy is in 1636 of 1637 te Amsterdam gebore en het in Leiden gestudeer waar hy op 25 Mei 1657 as student in die godgeleerdheid ingeskryf is. Tussen Julie 1663 en Julie 1664 is hy deur die klassis Leiden geëksamineer en as proponent toegelaat. Op 23 Februarie 1665 is hy vir die predikdiens in Indië aangeneem en op 8 Oktober van dieselfde jaar het die klassis Amsterdam hom daarheen uitgestuur. Toe hy op 26 Februarie 1666 aan die Kaap kom het hy ingewillig om die werk daar provisioneel op hom te neem. In dieselfde jaar, op 3 Oktober, is hy met Elizabeth Pauw getroud, 'n Hollandse dame wat op 25 Augustus daar aangekom het. Sy verblyf aan die Kaap was maar kort, want reeds op 21 November het hy sy dienswerk aan ds. P. Wagtendorp oorgedra en het hy na Indië vertrek en het predikant op Jafnapnam (Ceylon) geword waar hy tot 1670 werksaam was, toe hy tot leedwese van die gemeente na Colombo verplaas is. In 1678 is hy op verlof na Holland terug en die kerkraad het om sy „prijselijke gaven ende seer groote diensten aan de Ceylontze kerkcken" hom „een seer ampel en de loffelijke getuygenisse" gegee. In 1681 is hy weer na Indië terug en het sy dienswerk op Colombo hervat, maar in 1682 is hy na Batavia verplaas. In 1687 moes hy „wegens zijn langdurige indispositie" sy ontslag vra waarop hy na Holland terug is.

Ds. De Vooght was 'n bekwame persoon. In Indië het hy verskillende tale aangeleer en was in die Tamulse en Portugese tale baie ervare. In 1691 het hy 'n Tamulse spraakkuns opgestel. Die datum van sy oorlyde is nie bekend nie.

Petrus Wagtendorp, die opvolger van ds. Johannes de Vooght, het 29 Oktober 1666 saam met sy vrou Maria Prignon en hulle kinders met die skip „De

Beurs" in 'n sieklike toestand aan die Kaap gekom. Hy het wel gou beter geword, maar was tog nog te swak om die seereis na Indië te hervat, en nadat hy 'n paar keer tot algar se genoeë die dienste waargeneem het, het hy op 21 November die dienswerk van ds. De Vooght oorgeneem. Hy het egter nooit heeltemal gesond geword nie, en is op 15 Februarie 1667 skielik oorlede.

Adrianus de Vooght. Nog in dieselfde jaar is ds. Wagtendorp deur ds. Adrianus de Vooght opgevolg. Hy is in 1637 in Amsterdam gebore en was waarskynlik 'n tweeling broer van ds. Johannes de Vooght met wie hy saam op 25 Mei 1657 op twintigjarige leeftyd aan die Universiteit van Leiden as student in die godgeleerdheid ingeskryf is. Hulle is saam tussen Julie 1663 en Julie 1664 deur die klassis Leiden geëksamineer en as proponent toegelaat, en op 23 Februarie 1665 is hulle saam vir die predikdiens in Indië aangeneem. Ds. Adrianus de Vooght het op 10 Mei 1667 met die skip „De Handelaar" aan die Kaap gekom. Sy gesondheid was baie swak en het aan die Kaap sterk agteruitgegaan. Sy dienswerk moes herhaalde male stilstaan sodat hy Sondae nie kon preek nie. Hy het aan hewige kolieke gely en veral gedurende die laaste twee jaar van sy verblyf aan die Kaap het dit baie vererger. Op 8 Februarie 1674 het hy sy ontslag gevra met die versoek om na Indië te gaan in die hoop dat die verandering van klimaat 'n verbetering sou bring. Dit is toegestaan en drie dae later het hy met die skip „De Gecroonde Vrede" vertrek, terwyl ds. Meerlandt wat op die skip was, in die Kaap agtergebly het om hom te vervang. Die verandering het egter nie gehelp nie, want nog in dieselfde jaar is hy in Batavia oorlede.

Rudolphus Meerlandt. Hy is in 1660 of 1661 in IJsselstein gebore waar daar in 1665 'n familielid van hom Burgemeester was. Op 1 Augustus 1661 is

hy as student in die godgeleerdheid te Leiden ingeskryf, en tussen Julie 1663 en Julie 1664 deur die klassis Leiden as proponent toegelaat. In 1673 word hy deur die klassis Hoorn na Indië gestuur. Op 24 Januarie 1674 het hy aan die Kaap gekom met die skip „De Gecroonde Vrede”. ’n Week later het daar nog ’n ander predikant, ds. Rudolphus van Varrick, geland. Die uiters sieklike toestand van ds. A. de Vooght het dit noodsaaklik gemaak dat een van hulle hom sou vervang, maar die vraag was wie van die twee dit sou doen. Die Kaap was vir die predikante nie baie aantreklik nie. In agt-en-’n half jaar tyds is twee van die vier predikante wat daar gebly het, dood en een het sy gesondheid daar heeltemal verloor. Dit het afgeskrik. Daarom het die twee predikante geloot waarop die lot op ds. Meerlandt geval het en hy dan ook op 11 Februarie sy dienswerk aanvaar het. Hy het egter na ’n geleentheid uitgesien om so spoedig moontlik na Indië te vertrek.

Die gemeente was nie groot nie, dit het slegs ongeveer sewentig lede getel. Daar het ook nog ’n paar Rooms-Katolieke huisgesinne gewoon en hulle het kinders gewoonweg in die Hervormde gemeente laat doop en het dan nog met Rooms-Katolieke doopsgetuies voor die preekstoel verskyn, want dit was in daardie dae in Holland en dus ook aan die Kaap die gebruik dat die ouers saam met die doopsgetuies voor die preekstoel gestaan het om die doopsformulier aan te hoor. Ds. Van Meerlandt het besluit om ’n end hieraan te maak. Onder sy leiding het die Kerkraad besluit dat die Roomse doopsgetuies Protestantse doopsgetuies moes bring, en as dit nie moontlik was nie kon die kinders alleen gedoop word nadat aan die Roomse doopsgetuies die betekenis van die doopsformulier en die doopgelofte goed duidelik gemaak was, in die hoop dat hulle later na die Hervormde Kerk sou oorgaan.

Op 21 Maart 1676 is ds. Van Meerlandt deur ’n ander predikant vervang en het hy na Batavia vertrek waar hy op 7 Junie aangekom het. Hy is nog in dieselfde jaar as predikant in Cochín op die Malabaarse

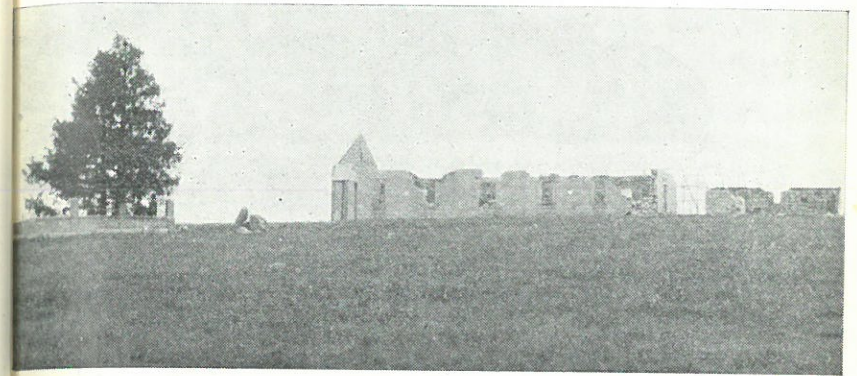
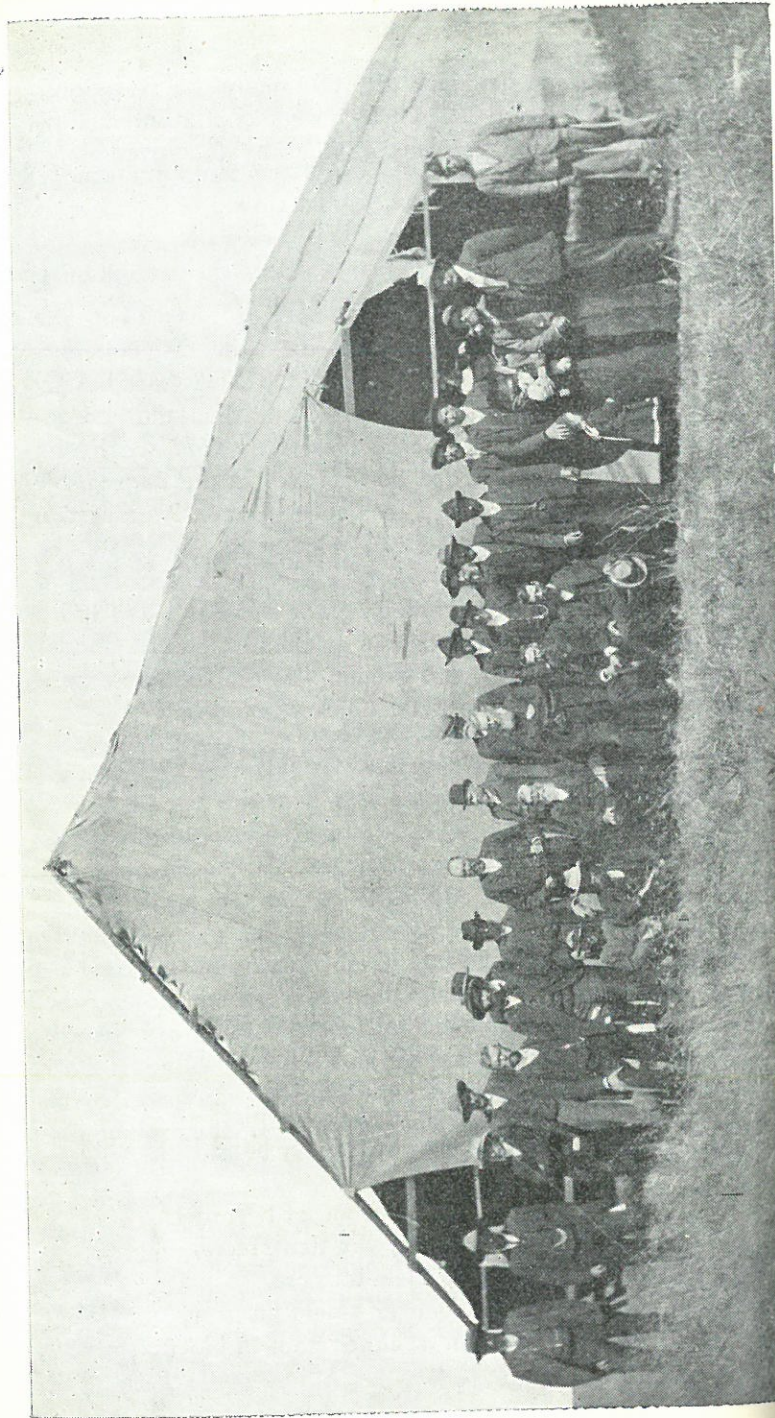
kus aangestel en het daar tot 1691 gebly toe sy gesondheid so sleg geword het dat hy „wegens sijn onpasselikeit” na Colombo verplaas is waar hy in November of Desember 1699 oorlede is.

Petrus Hulsenaer. Hy het op 24 Februarie 1676 aan die Kaap gekom met die skip „Silversteyn”. Veël is van hom nie bekend nie. Op 21 Maart het hy die werk aan die Kaap van ds. Van Meerlandt oorgeneem, en daar gearbei tot 16 Desember 1677 toe hy na ’n siekte van veertien dae oorlede is. In die dagregister van die Goewerneur word hy genoem „een Leeraar van een modest humeur, burgerlijke omgang en een christelijke leven, aan denwelke de Kaapsche Gemeente voorwaar al veel heeft komen te verliesen.” Die volgende dag is hy „met die behoorlijke staatsie en solemniteit” in die middel van die plek begrawe wat bestem was om die nuwe kerk op te bou wat later in 1704 ingewy sou word.

S. P. ENGELBRECHT.

Nu gaat, dan komt een heilgezant;
Een ander mag er zaaijen,
Een ander zal er maaijen,
Maar wie er zaai' of maai' of plant',
De wasdom komt van hooger hand.

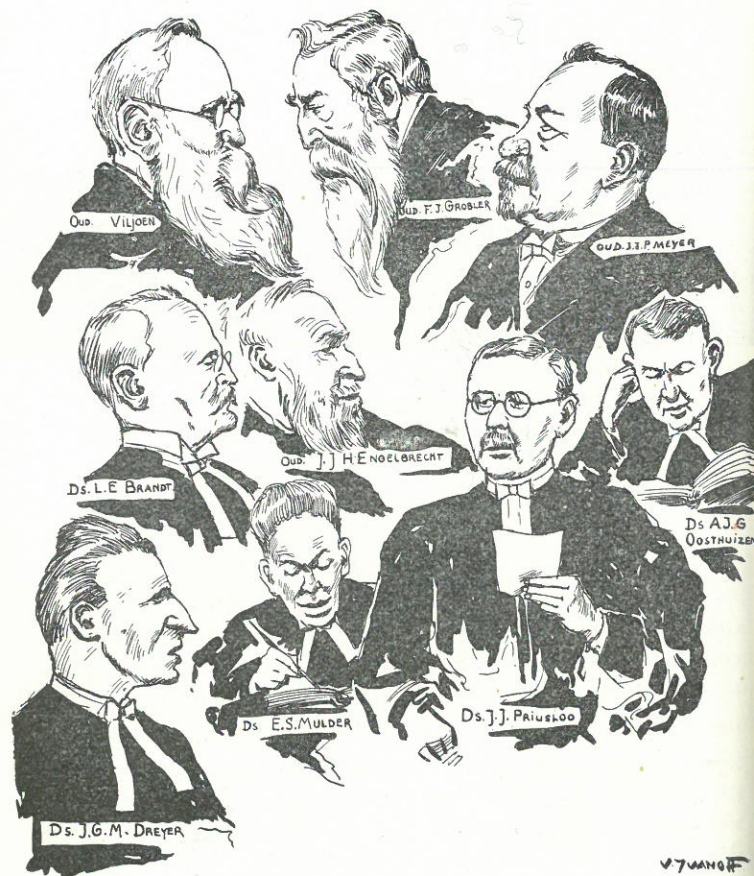
Wie 't zaad hier uitstrooi' of besproei,
't Zijn dienaars van den Heere,
Die uitgaan Hem ter eere.
Geen dienaar geeft er kracht en groei;
God spreekt, en d' akker staat in bloei.

UIT DIE TWEDE ENGELSE OORLOG.

Dit is 'n foto van die ou historiese kerkgebou van Trichardtsfontein soos dit in die Tweede Engelse Oorlog verwoes is. Eers drie jaar na die vrede kon dit weer herbou word en in die tussentyd moes die godsdiensoefeninge onder bokseile gehou word. Op die portret hiernaas sien ons die bokseil-kerk. Ds. Jac. van Belkum staan met die kerkraad en 'n paar gemeentelide voor die tent. Die meeste van hierdie ou garde het reeds die ewige rus ingegaan, en wat het die tye vanaf daardie dae nie verander nie! 'n Nuwe geslag het opgestaan wat hom byna geen voorstelling kan maak van daardie benoude dae nie. Ook die gemeente van Trichardtsfontein het baie verander. Dit bestaan vandag nie meer net uit een gemeente nie, maar uit vyf bloeiende gemeentes waarvan vier hulle eie predikant het. Mag hierdie groei veral ook in die diepte wees.

S. P. E.

'N PENTTEKENING.

Bowestaande is 'n karikatuur wat die tekenaar van *Die Vaderland* tydens die sitting van die Algemene Kerkvergadering gemaak het. Ons is bly dat genoemde blad dit so welwillend aan ons afgestaan het, waarvoor ons hom ons dank betuig.

Dirck Rafaël Camphuyzen.

'N PSALMBERYMER VAN DIE SEWENTIENDE EEU.

Die onlangse verskyning van die psalms in Afrikaans laat 'n mens onwillekeurig terugdink aan die Hollandse beryming deur ons kerke solank gebruik en aan die digters wat reeds vroeër hulle kragte en talente aan hierdie werk gewy het.

Die eerste berymings van die psalms in Nederlands dateer uit die 16e eeu. Gedurende die woelige Hervormingstryd was dit veral die bundel van Dathenus en die s.g. *Souterliedekens*, weer later die uitstekende beryming van Marnix van St. Aldegonde, 'n leerling van Calvyn in Genève en die bekende digter van die Hollandse volks-

lied, wat ons voorouers in die donker dae van wanhoop en verdrukking bemoedig en geïnspireer het.

In die 17e eeu word weer deur die stigtelike digter, Dirck Rafaelsz Camphuyzen (1586-1627), 'n nuwe beryming vir die Remonstrantse broederskap saamgestel, 'n beryming wat tussen 1630 en 1875 nie minder as neëntien herdrukke beleef het nie en waarvan ons Afrikaanse Totius ook dankbaar gebruik gemaak het.

Dirck Rafaelsz. Camphuyzen is een van die simpatiekste, maar ook een van die mees tragiese figure in die Nederlandse letterkunde. Gebore in 'n tydperk van die hewigste godsdienstryd, nl. tussen die Remonstrante en Contraremonstrante, was hy geen partyganger nie, het sy groot gematigheid hom by altwee partye verdag gemaak en moes hy keer op keer onder die onverdraagsaamheid van sy tydgenote ly.

Camphuysen het van 'n innig vrome doopsgesinde familie afgestam. Sy vader was dokter op Gorkum, 'n man bekend en bemind om sy eenvoud en menseliefde. Die moeder weer, Maria van Mazeick, was die dapper en godvrugtige dogter van 'n Gorkumse handelaar, wat deur die Rooms-Katolieke as ketter ter dood gebring is. Op agtjarige leeftyd moes die jong Dirck egter al altwee sy ouers deur die dood verloor. 'n Ouer broer het verder toegesien op sy opleiding en hom by 'n skilder, Diderik Govertse, in die leer gestel.

Hoewel die later digter ook in die skilderkuns goeie vordering gemaak het, het hy soveel aanleg getoon vir letterkunde dat die toenmalige hoof van die Gorkumse hoërskool hom uitnooi om by hom aan huis te kom inwoon en hom boonop privaatles gee, sodat hy in drie jaar tyd reeds instaat was om na die Universiteit te vertrek. Aan die Universiteit van Leiden kom ons digter juis toe die stryd tussen Arminius en Gomarus op sy hewigste was, en word daar al gou 'n oortuigde Remonstrant. Sy eie karakter en opvoeding het miskien hiertoe meegewerk, maar meer nog die invloed van sy boesemvriend, Johannes van Alendorp, met wie se suster, Anne, hy later ook in die huwelik tree.

Intussen het die dogmatiese stryd Camphuysen weinig aangestaan en sy begeerte om predikant te word heeltemal weggeneem. Miskien deur bemiddeling van sy voormalige hoogleraar, Arminius, word hy huisonderwyser en later sekretaris van Gideon van Boetzelaer. Hier het die digter die aangenaamste tydjie van sy so kommervolle lewe deurgebring. Ongelukkig het 'n onverwagte en onaangename voorval dit plotseling beëindig. Die goewernante van die familie van Boetzelaer het gaan trou, en Camphuysen het sy verloofde, Anna van Alendorp, vir die betrekking aanbeveel, sonder om egter die verhouding tussen hom en Anna aan die familie mee te deel. Aangesien laasgenoemdes Camphuysen besonder geneë was en die plan opgevat het om hom met 'n ryk adellike dametjie te laat trou, het die verlowing met Anna allerhande onaangenaamhede meegebring en Camphuysen was genoodsaak om sy betrekking neer te lê.

Hiermee was die onbekommerde dae verby. In die grootste armoede swerf Camphuysen en sy vrou rond, word o.a. tydelik deur sy vroeër studievriend, Johannes van Alendorp, aan 'n huis gehelp en eindelik deur bemiddeling van die familie Van Boetzelaar kry Camphuysen 'n betrekking as onderwyser aan die Hieronymusskool in Utrecht teen die vorstelike salaris van 300 gulde per jaar (£25).

Camphuyzen se groot begaafdheid het nie onopgemerk gebly nie. Keer op keer is hy gevra om preekdienste waar te neem, en so groot was die opgang wat hy as redenaar gemaak het, dat die kerk nie al die toehoorders kon bevat as Camphuyzen sou preek nie. Eindelik het hy voor die aandrang van vriende beswyk en besluit om weer die predikamp te aanvaar. In 1617 word hy Remonstrantse predikant te Vleuten.

Hoewel op Vleuten baie Roomsgesindes gewoon het, het Camphuyzen besonder seën op sy werk ondervind. Van aanleg gematigd, het hy nie veel omgee wat die geloofsinsigte van sy toehoorders was nie, solank as hulle deur dae getoon het dat hulle die Christelike leer in die praktyk uitleef het.

Slegs twee jaar kon Camphuyzen hier arbei. In 1619 het die Contraremonstrantse party met Prins Maurits aan die hoof die oorhand gekry en is alle Remonstrantse predikante ontslaan. In die geval van Camphuyzen het die owerheid lank geaarsel. Nie alleen het Camphuyzen se preke op dogmatiese gebied nie aanstoot gegee nie, maar sy populariteit en die groot aantal Rooms-Katolieke wat hy oorgebring het, het hom 'n begenadigde persoon gemaak. Toe egter soms tot 400 lidmate van die Utrechtse gemeente na Vleuten gegaan het vir die Sondagse godsdiensoefening het die owerheid ingegryp.

Vir 'n tyd swerf Camphuyzen nog rond om in die geheim preekbeurte waar te neem. Meer en meer het hy egter besef dat hy ook nie met die Remonstrante kon saamvoel nie, en het dus besluit om nie langer te preek nie. Tog het hy geweier om die belofte te teken dat hy sy preke sou staak omdat hy bang was dat hy van lafhartigheit beskuldig sou word. Die owerheid het hierop hom uit die land verban.

Camphuyzen het egter besluit om Holland nie te verlaat nie, niesteenstaande verraad hom gedurig bo die hoof gehang het. Terwyl hy telkens van woonplek verander, wy hy al sy talente aan die vertroosting, bemoediging en opwekking van sy verdrukte geloofsgenote deur 'n reeks godsdienstige verse wat later onder die titel *Stichtelijke Rijmen* nie minder as 50 herdrukke beleef het tussen 1628 en 1747.

Opmerklik is in hierdie stigtelike verse die Christelike vergewensgesindheid van die digter. Nêrens is daar die minste spore van bitterheid of haat nie. Terwyl sy lewe deur sy teenstanders bedreig word, sy vrou ernstig siek is en hy self in die grootste armoede verkeer, kan hy nog uitroep:

*Ik weet wel Heer (en zegh u dank
Dat ick het waerlijck weet)
Dat uw's Rijcks waerden inneganck
Is door veel kruijs en leedt;
Ick weet oock mijns vermogens nietigheijdt;*

*Nochtans 'k wil volgens alwaer ghij mij leijsdt.
Geen noodt te groot, zoo ghij maer medegaet,
Geen leedt te wreedt, zoo ghij maer bij en staet.*

Die verblyf in Holland het intussen so gevaarlik geword, veral na 'n som van 500 gulde op die hoof van elke verbanne predikante geplaas is, dat Compuyzen in 1620 verplig was om Amsterdam te verlaat en hom in Norden te gaan vestig. Hier rig hy saam met Geesteranus 'n drukkerij op. Die ongeluk het ook hier weer nie uitgebly nie, aangesien Camphuyzen se gesondheid snel agteruit gegaan het. Toe in dieselfde jaar vermoedelik builepes in die stad uitbreek, en die inwoners by honderde aan die siekte dood is, het Camphuyzen se groot moed weer duidelik geblyk. Dag en nag het hy die krankes verpleeg, die gestorwenes begraaft, die treurendes vertroos, getrou aan sy eie woorde in die gedig, *Dood-Troost; Hij acht geen ding, of 't doet zijn ziele stâ. En waar men is, men is God even na.*

'n Inval van 'n Hollandse leer onder die graaf van Mansvelt maak ook Norden onveilig en na 'n verblyf in Harlingen en Ameland vestig ons digter hom in Dockum, nie sonder lyfgevaar nie. Hoewel die stedelike owerheid oogluikend eers voortvlugtige predikante 'n verblyf verskaf het, is al spoedig 'n bevel van die Hollandse regering ontvang om strenger op te tree. Camphuyzen word die stad verbied maar aangesien hy aan 'n kwaadaardige eensiekte gely het en nie kon loop nie, word deur die voorspraak van vriende die besluit nie uitgevoer nie.

Die rondswerf van die laaste paar jaar het hande vol geld gekos, en die digter en sy gesin moes deur Remonstrantse vriende uit Amsterdam ondersteun word. Camphuyzen besluit toe om sy *Stichtelijke Rijmen* uit te gee, wat dadelik baie populêr geword het. Die groot digterlike vaardigheid wat uit die bundel geblyk het, het Remonstrante soos Van Limborch op die idee gebring om aan Camphuyzen die beryming van die psalms op te dra. Vir hierdie beryming sou hom dan 'n vaste maandelikse ondersteuning aangebied word. Aangesien die bedrag te

klein was om daarvan met sy gesin te bestaan, besluit die digter 'n vlashandel te begin.

Hierdie laaste paar jaar van sy lewe het Camphuyzen in rustelose arbeid deurgebring. Oordag moes hy in sy winkel werk, saans laat en smôrens van vier uur af die psalmberyming voortsit. Sy swak gesondheid het die werk egter so langsaam laat vorder, dat die vriende ongeduldig geword en geweier het om nog iets te betaal voor die hele werk afgedaan was. Die gevolg was dat die digter deur broodsgebrek homself so moes haas dat al die psalms nie ewe geslaag is nie. As voorbeeld van Camphuyzen se beryming volg hieronder *Psalm 23*:

*Als een Herder zijne schapen in een groen landouwe weidt
En, om haar den dorst te laven, na de versche beken leydt:
Zoo is ook de Heer mijn Hoeder. En omdat de Heer mij
hoedt,*

*Zal voor 't lijf noch spijs ontbreken, noch verquikking
voor 't gemoed.*

*Doe ik, als een doolend schaapjen, afgegaan van 't rechte
pad,*

*Ongewisse gangen dede en verkeerde wegen trad:
Bragt Hij, als een trouwe Herder, braght Hij mijne voeten
weêr*

*Op des levens rechte straten, om zijns Naams hoogwaarde
eer.*

*Of ik schoon (gelijk een kudde die in doodspierikel staat,
En somwijlen langs der heyde tot een prooy der wolven
gaat)*

*Wand'len moest op zulke wegen daar men eynd noch uit-
komst ziet,*

*En geen mensch in 't nare donker zich tot leydsman aan
en biedt:*

*Ja, in zulke noden raakte daar de dood voor oogen stond,
En de ziel bij geene menschen hoop' van troost noch hulpe
vond.*

*Nog en zoud ik niet verzagen, nu gij helpt en bij mij zijt,
Als een Herder die zijn schapen trouw' lijk met zijn staf
bevrijt.*

*Gij bereijdt mij voor de oogen van mijn vijand een
banket:*

*Daar zoo word mij overvloedig alle spijsse voorgezet:
Daar zoo druipst mijn hoofd van olij, en mijn beker vloeijst
van wijn:*

*Dit vervult mijn geest met vreugde en mijns vijands hart
van pijn.*

*All' de dagen die ik leve (en daar op vertrouwt ik mij)
Blijft mij Godes rijke gunste en zijn milde goedheid by:
All' de dagen die ik leve (des ben ik in 't hart gewis)
Zal ik blijven in de woning daar de Heer mijn God in is.*

Maar die dae wat die digter nog sou lewe was reeds getel. Pas was sy psalmberyming voltooi, toe sy nierkwaal weer vervat. Met die grootste verlange het hy uitgesien na die dood, want

't Aardsch Vaderland te missen, valt hem licht,

Die 't eeuwig goed en U heeft in 't gezicht.

Op slegs 41 jarige leeftyd is die sagmoedige digter weggeneem uit 'n lewe wat vir hom slegs ellende, armoede en vervolging bevat het deur die liefdeloosheid en onverdraagsaamheid van sy medemense. Geen wonder dat sy bekende *Maysche Morgenstond* met die volgende versugting sluit:

Ach! had de Mensch (zoo waar zijn stand

Vol hart en zinnen-vreugd)

Of zonder deugde, min verstand:

Of bij 't verstand meer deugd!

Ach! waren alle Menschen wijs,

En wilden daar bij wel!

De Aard' waar haar een Paradijs,

Nu is ze meest een Hel.

Maar selfs na sy dood is aan die beendere van die digter geen rus gegun nie. So vind ons dat in 1823 'n Dordrechtse advokaat 'n brief rig aan die stadsraad van Dockum waarin hy hulle meedeel dat hy kort vantevore op 'n vandisie die kopbeen van Camphuyzen gekoop het. Die stadsvaders het dit met dank aangeneem en na dit tot 1860 in die stadshuis bewaar is, is in daardie jaar die

grafsteen verwyder uit die ou kerkhof en is die skedel
weer onder die steen in die nuwe kerkhof begrawe.

En hier rus nou die digter wie se hele lewe die waar-
heid bewys het van hierdie roerende, diep aangrypende
woorde:

*Daar moet veel strijds gestreden zijn,
Veel kruys en leeds geleden zijn;
Daarmoeten heijl'ge zeden zijn,
Een naauwe weg betreden zijn,
En veel Gebeds gebeden zijn,
Zoo lang wij hier beneden zijn,
Zoo zal 't hier na in vreden zijn.*

Slegs langs hierdie weg is dit vir die mens moontlik
om, in Camphuyzen se woorde, sy hart te vorm tot „een
scatkamer vol goddelijke wijsheid.”

TJ. BUNING.

Ik ben mijn zonde moe en mijn berouw,
Ik ben mij zelve moede en ik ben
Het zoeken moe naar God, dien ik niet ken,
En dien ik toch zoo gaarne kennen zou.

Ik ben mijn zwakheid moe en mijn verdriet,
Mijn arbeid en mijn hoop en mijn genot,
Maar bovenal het zoeken naar mijn God! —
Ik ben het zoeken moede — maar God niet.

Hij ziet en kent mijn zonde en vergeeft
Ze zeventig maal zeven maal en meer.
Hij wil niet, dat mijn ziele sterft maar leeft.
O, wonderbare goedheid van den Heer,
Die naar zoo moedeloos een ziel nog vraagt,
Die alle dingen, en ook mij verdraagt.

Jacq. v. d. WAALS.

'N SONDAGSBEE.

Die seemansvolk die bid sy sonbagsbee
vir wie in skepe uitvaar op die see.
Die see, anders 'n vredevlakke wyd,
kan plots ontwaak en opkrul in sy nyd.
Wat is die mens dan as sy vaartuig kraak
en stuurloos in die storm verslinger raak?
Daarom bid hul die skone sonbagsbee
vir wie in skepe uitvaar op die see.

Maar ek, ek bid bestendiglik my bee
vir hul wat ver moet wag hou by die vee;
vir hul ook wat moet reis oor berg en dal
as donders kraak en onweer op hul val.
Wat is die herder dan wat skaars beskut
moet wegskuil in sy brose herdershut;
en wat die man wat oor die vlakke ry,
of werkers wat langs pad in tentjies bly?

Daarom bid ek wat smaak die bitter wee
van onweerswaard, in angs vir hul my bee:
„Dink, Heer, wat in die wolk u bliksems wend,
aan wie dan vlug of wegskuil in hul tent.

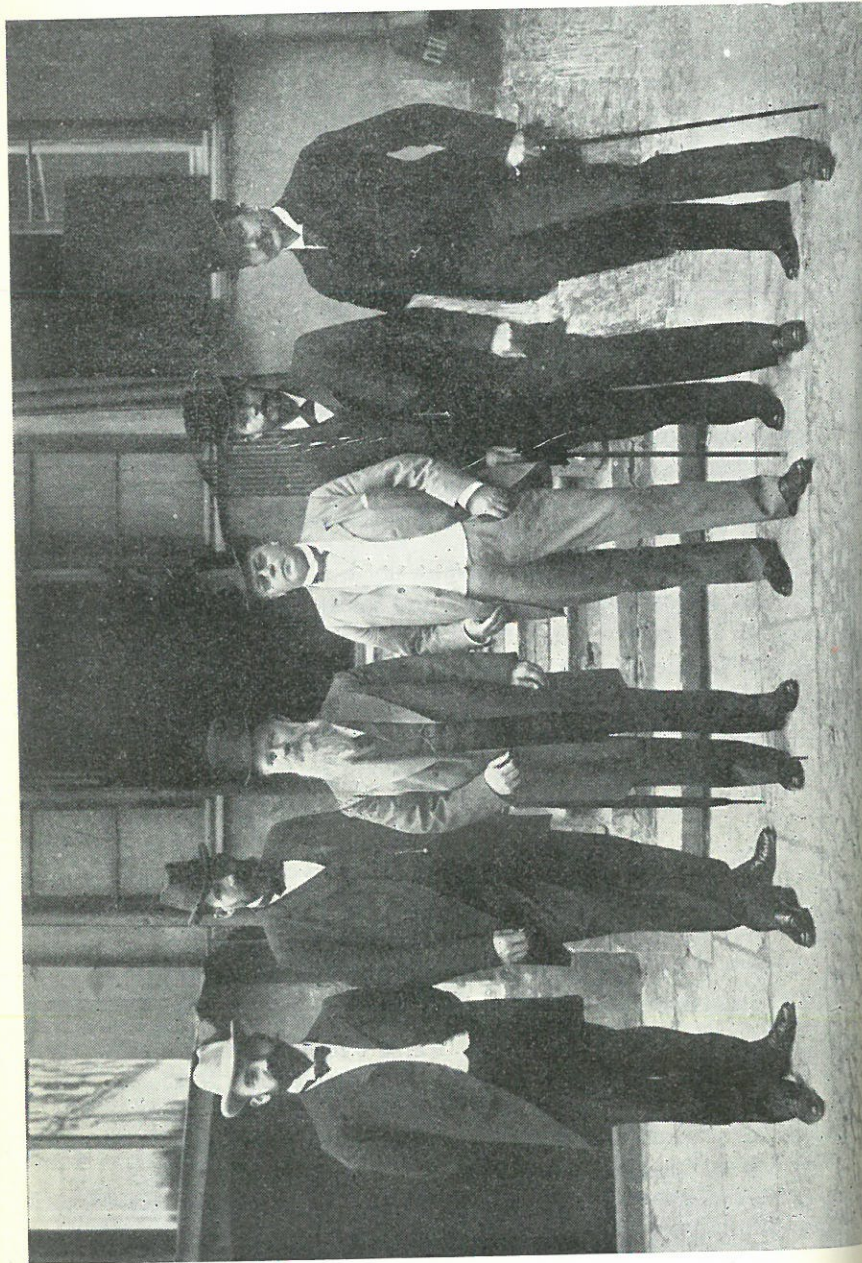
*Uit Passieblomme
Verse van Totius
Nas. Pers*

OP DIE STASIE VAN DIE HOOFSTAD VAN RUSLAND.

Hierdie portret is op 15 Augustus 1900 op die stasie van St. Petersburg geneem toe die deputasie van die twee Republieke wat moes probeer om in Europa intervensie te soek, daar aangekom het. Die name van regs na links is: Dr. W. J. Leyds, gesant van die Suid-Afrikaanse Republiek; A. D. W. Wolmarans, lid van die deputasie; Ds. A. Gillot, predikant van die Ned. Hervormde gemeente van St. Petersburg; A. Fischer, voorsitter van die deputasie; C. H. Wessels, lid van die deputasie; J. H. de Bruyn, sekretaris van die deputasie.

In Berlyn was die ontvangs van die deputasie „zoo misselijk als maar wezen kan,” soos dr. Leyds dit beskryf het. Duitsland het beslis aan die kant van Engeland gestaan en daardeur kon die ander lande ook niks doen nie. Op die stasie van die Russiese hoofstad is die deputasie deur die Hollandse Komitee met ds. Gillot aan die hoof ontvang, maar die Keiser wou geen audiënsie verleen nie. Op die straat mog die mense selfs nie eers hoera roep nie. Deur die houding van Duitsland het die deputasie oral voor 'n geslote deur gekom, en ook President Kruger wat die jaar daarop in Europa gekom het, kon niks uitrig nie en is deur Duitsland selfs smadelik bejeën. 'n Groot uitsondering was egter Holland. Die Koningin het net soos die Regering en die volk openlik hulle simpatie vir die Republiek betoon, en vir die saak van die Boere alles gedoen wat hulle kon doen. Hiervoor steeds 'n eresaluut!

S. P. E.

DIE GODSDIENS IN ONS KULTUURSTRYD. *

Ons gaan vanmôre uit van die veronderstelling dat u almal wat hier sit, van watter universiteit u ook afkomstig mag wees, belang stel in ons Afrikaanse kultuur, nêr nog veel sterker, dat u almal as lede van hierdie studentekongres, deelnemers is aan die groot Afrikaanse kultuurstryd wat aan die gang is en waarsonder van 'n eie kultuur hier nooit sprake kan wees nie. In al sulke bewegings waar daar gestry word om die geestesgoedere te vermeerder of om die wat daar is, te handhaaf en te bewaar, is 'n vaste historiese uitgangspunt altyd 'n dringende noodsaaklikheid. Op ons toegepas wil dit sê dat dit noodsaaklik is dat ons by die een of ander punt in ons volks-geskiedenis, in die geskiedenis van ons kulturele wending en groei, sal aansluit as die punt vanwaar ons moet uitgaan en waarheen ons altyd moet terugwys as 'n lig-tende ideaal, nie om dit bo waarde te verheerlik en verder dit maar daarby te laat nie, maar om die kern daarvan vir ons vas te gryp en dit te gebruik as fondament en hoeksteen waarop ons in dieselfde gees verder wil bou. Sulk 'n punt in ons geskiedenis wil ons gebruik as anker om ons ankertoue aan vas te knoop en te voorkom dat ons Afrikaanse kultuurstryd straks 'n doellose en koerslose beweging sal word, blootgestel aan die wind en weer van vyandige magte en elemente om dan teleurstellend 'n al te vroegtydige dood te sterf. En dat hierdie gevaar vir ons werklik bestaan is nie maar denkbeeldig nie.

As sulk 'n historiese uitgangspunt wil en moet ons die Groot Trek neem en die figuur van die Voortrekker, wat uit sy eie vaderland weggetrek het om noodgedwonge die woesteny te gaan verander in 'n nuwe vaderland, om daar sy eeue-oue kultuurskatte vir sy nageslag te bewaar.

* Referaat gehou voor die Afrikaanse Nas. Studentebond te Pretoria op 3 Julie, 1935.

Hierdie Voortrekker is vir ons die liggende historiese figuur as 'n man wat sy man kan staan, al het hy hom maar met 'n sanna moes verdedig en al het hy 'n fluweel- of 'n velbroek moes dra. Dit geld nie alleen van die Trekker wat getrek het nie, maar ook van die geestelike Voortrekker wat deur omstandighede nie getrek het nie, maar agtergebly het in die Kaap om daar onder moeilike omstandighede dieselfde kultuurstryd voort te sit as sy medebroeder wat die Grootrivier vergoed oor getrek het.

In beeld voor ons geestesoog sal hierdie Voortrekker dan altyd staan as man wat geweet het wat hy wil en ook gewil het wat hy weet, doelbewus en oortuig van die regverdigheid van sy saak, omdat hy gedra is deur sy nugtere en vaste godsdiensbeginsels, die allerkosbaarste kultuurskatte wat hy dankbaar geërf het uit die nalatenskap van die Hollandse kolonis en die Franse Hugenoot, kultuurskatte wat die wortels van hulle bestaan uitsprei tot diep in vastelandse bodem, waarby die land van 'n Willem die Swyger, die Vader van die Vaderland, altyd as die ver-naamste gesien moet word.

Hierdie Voortrekkerfiguur met al sy geestesgoedere wil ons voor oë hou wanneer ons nasionale volksdae vier soos Dingaansdag en Krugerdag, maar ook wanneer ons soos vanmôre die vraag moet bespreek: Watter betekenis het die godsdiens vir die kultuur en watter plek moet die godsdiens in onse kultuurstryd inneem?

Voor ons by die antwoord van hierdie vraag kom, vra ons ons met kommer en besorgdheid af: wat moet die toekoms oplewer as ons let op die godsdienstige geestetoestand van ons volk van vandag. Sonder die noodsaaklike radikale verandering sal 'n ineenstorting van die godsdienstige en sedelike lewe en daarmee ook van die Afrikaanse kerk nie kan uitbly nie. Ons leef in die tyd van die lekkergeloof, die tyd van die eiesinnige godsdiens, die tyd waarin die subjektiwisme in al sy verskillende vorms hoogty vier. Dis die tyd waarin daar op godsdienstige gebied nie meer gesoek word na die lig van Gods Woord nie, wat ons duistere en verduisterde lewe moet verlig, soos wat dit in die tyd van die Voortrekker

was, maar 'n tyd waarin die mens altyd soek naar lig in homself. Dis die tyd waarin die lewensvraag self by die deurgaans godsdienstige mens ook al nie meer is nie: wat wil Gods Woord, Gods Woord uit die Ewigheid my leer? maar wat is my opinie? Of beter nog: wat is my smaak en gevoel, my menslike oordeel? As ons in een woord die teenstelling moet aantoon tussen die godsdienssin van van die Voortrekker en die van die deurgaans godsdienstige Afrikaner van vandag, dan sê ons dit só: die Voortrekker het op sy donker lewenspad altyd gevra na Gods Waarheid en na Sy Lig, na die Lig van Sy Woord. Die nageslag vra: Wat sê ek self daarvan, wat sê die lig van my eie woord en van my eie verstand en gevoel en wat die woord en verstand van my medemens?

Ek spreek dit as my diepste oortuiging uit dat die meeste van ons Afrikaners van vandag, in die diepste sin van die woord, geen behoefte meer het aan die Evangelie van Jesus Christus en Hy alleen nie. Dis my in die werk van evangelie-verkondiging deur ontwikkelde persone uit ons volk dan ook al gesê: maar vertel ons tog nou iets anders ook, ons is nou al moeg vir daardie een verkondiging: dat Jesus Christus die seun van God is.

En dis nie net die Wederdopers of die Russelliete of die A.E.B.s of die mense van die „Oxford Group” wat na 'n eiesinnige godsdienst verlang nie. Ook die kerk. Die kerk wat nie meer gedra word deur die geloofsgees van die Voortrekker nie, wat alleen van Gods Woord uitgegaan het, maar deur die oppervlakkige gees van selfvertroue, wat uit kultuurvreemde lande naar ons oorgewaai het, nee deur die kerk in meer dan een opsig self ingevoer is, waardeur die Voortrekker-geloofslawe tot ons onberekenbare skade bederf is. Die grootste en gevaarlikste vyand is nooit die „outsiders” gewees nie, maar hulle sit in ons eie boesem.

Daardie geloofsbeginself, dat Christus as die vleesgeworde Woord van God in ons gestalte moet verkry, vir ons die lewensbeginself moet word en ons een en al moet wees, het vir ons volk vreemd geword. Ons wil wel graag luister na wat vertel word van die Jesus van Nasaret, wat

ons kan begryp in sy leer en lewe; luister hoe Hy vir ons 'n volmaakte voorbeeld is, die knapste mens op aarde, wat die moeite werd is om na te volg en wat ons vir ons as ideaal kan stel, maar van die Christus, die Seun van die lewende God, God self voor wie ons in stille aanbidding behoort neer te val, omdat hy is die Heiland, ons Heer, van Hom wil ons nie meer veel weet nie. Ons is nie meer gretig om ons in ons godsdiensoefening alleen te bepaal by die Here God tot wie se eer alles in leer en lewe moet geskied nie. Ons wil ons nie meer die vraag stel nie: hoe staan ek voor God? Ons wil ons veel liever besig hou met die mens, die mens wat nie uit die dood opgewek hoef te word nie, maar wat alleen leiding moet ontvang om te word wat hy behoort te wees en wat hy kan wees om self sy weg te voltooi na die ewige saligheid.

Daar is drieërlei weg wat die mens kan bewandel as hy soek na sy hoogste geluk: dis in die eerste plek daar in die wêreld, buite en sonder God, die weg wat in en met die wêreld begin en in die wêreld ophou. Dis die weg van die wêreldse materialistiese mens, wat vir die Ewigheid van geen betekenis is nie, en vir wie die Ewigheid ook geen betekenis het nie. Hy gaan aan Christus en sy Kerk onverskillig verby. Die tweede weg is die weg wat uitgaan van God na die mens, waar God die mens en sy verlossende genade wegruk uit die mag van die ewige dood, hom opwek, hom op nuut skep en op nuut laat leef. Dis die vrome godskind wat deur God self bekeer is en wat, soos Paulus, altyd verbaas staan oor hierdie onbegryplike wonder van Gods onbepaalde genade, wat hom, arme mens soos wat hy is, wegruk uit die kake van die dood. Maar dan is daar 'n derde weg en dit is die weg van die mens wat nie deur God bekeer is nie, maar wat homself, geheel en al, bekeer het. Dis nie die weg van God na die mens nie, maar van die mens na God. Die weg waarop die mens altyd in die eerste plek aan homself dink, die weg wat hy dapper moet en ook kan bewandel: Hy moet hieraan nie raak nie, daardie ding mag hy nie smaak nie en iets anders mag hy weer nie aanroer nie en dan sal sy weg nog seker uitloop daar by God. By hierdie

mens staan die vraag altyd voor die gees: Hoe staan ek in die lewe ten opsigte van die goeie waarvoor die mens kan en moet stry? hoever het ek al gevorder? Die gelowige vra: hoe staan ek voor God? Die wêreldling sê: met God het ek niks te maak nie en die lewe neem ek soos dit kom; laat ons eet, en laat ons drink, en laat ons vrolik wees want môre sterf ons tog.

Maar dis nie die mens van hierdie eerste weg wat die gevaarlikste vyand is van die Christelike geloof nie, maar wel die van die derde tipe; nie die wêreldling nie, maar die mens wat sy saligheid nie van God in Christus verwag nie, maar van homself. Dis die mens wat wel van die bose wêreld bekeer is tot die vrome wêreld, maar nog nie van die wêreld tot God nie. Sy wil, sy hart, sy sin en verstand en sy menslike oordeel en gevoel staan op die voorgrond en die stel aan hom die lewenseise en gee aan hom sy lewensnorm, en nie die wil van God nie. Hy is sy eie Heer en meester, geen slaaf van Christus nie al noem hy homself ook *Christen*. En van hierdie Christene het ons so baie 'n oorvloed in en buite die Kerk. Hulle is—vaak onbewus miskien—die grootste vyande van die Christelike geloof. In daardie bekende geskiedenis van die skattingpenning was dit nie die Herodiane, die godsdienslose kultuurgroep nie, maar die Jode, die Fariseërs, wat die grootste vyande van Christus was en so is dit vandag ook nog.

Hierdie soort van godsdienstige gesteldheid is dit wat ons bedoel, as ons praat van subjektiwisme en dit is dit wat ons veral van Amerika ingevoer het, *die vloek vir ons Christelik-nasionale volksbestaan*. Hierdie vermeende lewensbeskouing dreig nie alleen om ons volk sy Christelike karaktertrek te ontnem nie, maar ook sy nasionale karakter. Dis 'n kultuurgevaar. 'n Christelik-nasionale volksman is 'n man wat nie net sy eie smaak en sy eie sin volg nie, maar ook sy oorgeërfde vaste beginsels wat aan hom eenheid en rigting in sy lewe en werk gee. Wat ook al gebeur, hy hou koers. Hy is doelbewus, hy is man van een stuk waarby sy godsdienst die hoofrol speel. Die oppervlakkige subjektiewis, wat net die stem van sy hart onder die druk van

omstandighede volg, maak net soos die wind, nou is dit sus maar môre weer só. Vandag vervloek hy sy medemens en môre is dit weer „ou-boet,” „ou-maat.” Hierdie beginselloosheid op maatskaplik en politiek gebied wat soms in die mees roekelose bollemakiesieslanery openbaar word, het meestal 'n diep religieuse oorsaak. Die beginselvastheid kry die mens alleen wanneer sy godsdienst, wat ingerig is na Gods Woord as die rigsgaaf in sy lewe, hom staande hou. Dis die beginselvastheid en doelbewustheid wat die Voortrekker in sy lewe gekenmerk het en wat vrug van sy nugtere godsdienstsinn was.

Sir Harry Smith het goed gesien dat hy die Voortrekker-Afrikaner nooit sal kan dwing om sy vryheidsideaal op te gee, as hom nie eers sy godsdienstige selfstandigheid ontnem word nie deur middel van die geestelike swaard n.l. die Kerk en die buite-kerklike strome. U herinner u hoe hy die wegtrekkende Natallers in 1848 toegeroep het: „ek sal julle tem met die geestelike swaard.” En helaas—daarvan moet ons vandag die droewige getuigenis aflê — dit het hom en sy geesgenote vir 'n groot deel geluk. Daar het niks soveel daartoe bygedra om die Afrikaner tot so'n groot mate van sy kulturele selfstandigheid te beroof as juis sy kerk nie. Dit het ons op ons gewete maar dis beter om dit ronduit te erken en so veel moontlik te herstel wat vergroei is voor dat dit te laat is.

Dis oppervlakkig om die sektewese in ons land — wat meer 'n kultuurgevaar dan 'n gevaar vir die kerk is en wat gekenmerk word deur die sug na 'n eiesinnige godsdienst, in die vraag en gesoek na 'n lekker- geloof, 'n geloof wat ooreenstem met die mens se sin en gevoel — toe te skryf aan die persoonlike swakheid van die mense self wat die sektes aanhang. Al hierdie sektes van ons tyd is onbetaalde tjeks van die kerk wat teruggestuur word. Dis wat die kerk tot sover nog altyd uit die oog verloor het en op die oomblik ook nog nie wil erken nie. Wat ons hier dus pas, is nie roekelose veroordeling nie, maar selfbeskuldiging. Die taak wat daar vir ons lê is om te soek na die weg van die Voortrekker, die weg wat verlig word

deur Gods Woord. So lê daar voor ons die godsdienstige taak van hierdie geslag.

Daar word in ons tyd baie gepraat van kultuur, kuituuropbou en kultuurstryd en dit is ook goed dat ons dit doen, dis noodsaaklik veral op ons christelik-nasionale feesdae. Maar kultuur, die geesteslewe van 'n volk, van ons volk, is 'n dooie betekenlose klank, as die godsdienste, die nugtere Voortrekkergodsdienste, daarin nie sy wetmatige plek het nie. So 'n kultuur is sonder fondament, sonder stukrag en moet vroeër of later verbrokkel en vergaan. Dis wat so baie kultuurmense van ons tyd, die kultuurbouers, so skandelik uit die oog verloor het. Dis die oorsaak van ons kultuurslapheid, die gebrek aan geesdrif en geeskrag. Ons wil vaak 'n kultuurlewe waar die godsdienste, die nugtere Christelike godsdienste, buite staan of waarin dit 'n minderwaardige rol moet speel.

Geen kultuur mag ooit onverskillig gaan staan teenoor die bepaalde godsdienste van die volk nie. In die geskiedenis van die menslike geslag was dit nêrens so gewees nie. Die godsdienste hou nie alleen verband met die indiwidu, die enkeling nie, maar dis ook 'n sosiale verskynsel en staan dus in die nouste verband met die vorming en die ontwikkeling van die gemeenskap, d.i. met die kultuur. Die godsdienste is die magtigste kultuurfaktor wat ooit bestaan het. So was dit en so sal dit altyd wees. Daar is kulture in die verbygegane eeue gewees wat niks anders as godsdienste was nie. In elk geval, die twee is van mekaar nie te skei nie, hoewel die kultuur nie godsdienste en die godsdienste nie kultuur is nie. Elkeen is *sui generis* en het sy eie aard en sy eie voedingsbodem, maar tog het die een altyd 'n geweldige invloed op die ander uitgeoefen. Die twee staan voortdurend met mekaar in wisselwerking. Maar die godsdienste bly tog altyd die sement, wat die vaak ver uiteenliggende en toevallige kultuurelemente tot een geheel saambind. En die deur die godsdienste bevrugte kultuur skep altyd weer gunstiger voorwaardes vir die algemeen-menslike geestesontwikkeling.

Maar hierdie beïnvloeding van die kultuur deur die

godsdienste het helaas nie altyd 'n gunstige uitwerking nie. 'n Vreemde godsdienste kan die eie kultuur strem in sy ontwikkeling en selfs verongeluk.

Daar moet gedurig aan die kulturele opbou van die volk gewerk word. Elke burger wat dit ernstig meen met sy roeping teenoor land en volk is 'n kultuur-bouer, ja elke burger wat gedra word deur sy christelik-nasionale godsdienstebeginsels. Maar ons werk sal vrugtelos wees as ons ons kultuurgebou met vreemde godsdienste-stene wil optrek. Met die hulp van vreemde godsdienstelemente en vreemde kultuurstene sal daar nooit 'n kragtige en duurzame kultuurgebou hier in ons land of êrens anders ter wêreld kan verrys nie. En in sover dit die godsdienstige bydrae tot ons kultuurlewe aangaan is dit noodsaaklik om dit te weet en dit so te weet dat ons dit nooit weer sal vergeet nie, dat ons voorouers, wat ons godsdienstige kultuurfondament gelê het, nie van Amerika gekom het en ook nie van Engeland nie. Hulle oorsprong was op die vasteland van Europa met name Holland, Frankryk en Duitsland, veral die eerste. Laat ons dit tog goed onthou. Die fout is helaas te dikwels begaan deur die godsdiensteleiers en die kerk om hierdie afkoms van ons volk te vergeet. Amerika en Engeland en veral Amerika is vaak vir ons as 'n godsdienstige moederland voorgehou. Ons was vaak besig om vreemde kultuurstene op te pak op die ou Voortrekker-godsdienste-fondament.

En daarom loop dit verkeerd. Daarom dreig die kultuurgebou om in mekaar te sak, nog lank voor dit voltooi is. En daar vind al die sektes hulle oorsprong, wat meer 'n kultuurgevaar dan 'n godsdienstige gevaar is. Die Amerikaanse geestesgesteldheid is 'n heel andere as die nugter Hollands-vastelandse. Die twee staan vreemd teenoor mekaar en is vaak met mekaar in stryd. Daarom sal 'n Amerikaanse gevoelsgodsdienste, wat subjektivisties soos wat dit is, noodsaaklikerwys in allerlei sektariese rigtings moet vertak, altyd bots met 'n nugtere geloofslewe wat gebou is op Gods Woord as die bron, uitgangspunt en norm van 'n aan God toegewyde lewe, soos wat ons dit by die Voortrekker vind. En voordat

dit hier nie in orde kom nie, sal die Afrikaanse protestantse kerk met verval bedreig bly en voordat die Afrikaanse kerk nie weer is wat dit was en wat dit behoort te wees nie, sal van 'n eie selfstandige kultuur in eintlike sin geen sprake kan wees nie.

Laat elkeen nou vir hom- of vir haarself die vraag beantwoord: Wat is die verhouding van die godsdiens tot die kultuur en die kultuur tot die godsdiens.

H. P. WOLMARANS.

Deze eeuw zal nooit de mijne zijn;
 Ach rees in 't eind de mijne!
 Die eeuw, waarop mijn uitzicht staart,
 Die in mijn hart zich openbaart!
 Geef Heiland, 't zij mijn oog haar ziet,
 Of 't rijzend kroost haar heil geniet,
 Geef, dat zij haast verschijne!

Ach dragen wij die eeuw in 't hart,
 Dat rijk van hemelkennis!
 De borst zij rein, en vast de moed,
 En d'Almacht leeft, die wondren doet;
 Zij heeft het morgenuur bepaald,
 En als die blijde Heilzon straalt,
 't Is uit met godsdienstschennis.

BILDERDYK.

UITBOEZEMING.

O gij, die met doordringende oogen
 De plooiën van mijn hart doorziet!
 Gij ziet mij voor U neergebogen,
 En hoort mijn fluist'rend avondlied.

Ai, zie het zuchtend boezemprangen
 Eens harts, dat van verkropping berst!
 Aanschouw de tranen op mijn wangen,
 Door de onderdrukking uitgeperst!

Aanschouw ze, sla ze gunstig gade,
 Gij, die nooit hopende verstoot!
 Aanschouw ze, Godheid van genade!
 Gij, trouwe toevlucht in den nood!

Ik weet, geen zuchten, schreien, klagen,
 Eens harts, aan allen kant doodboord,
 Geen ziel, getroffen door uw slagen,
 Verdient o God! dat Gij ze hoort.

Ik buig het hoofd in zielsbetrouwen,
 En hoe Uw slaande hand mij grieft,
 Ik kan het als een gunst beschouwen,
 En voel, dat Gij mij teder liefst.

Dan, o genadig God en Vader!
 Gij, die mij dit beschouwen schenkt,
 Bevestig het mij na en nader,
 En trek mij waar Uw hand mij wenkt!

BILDERDYK.

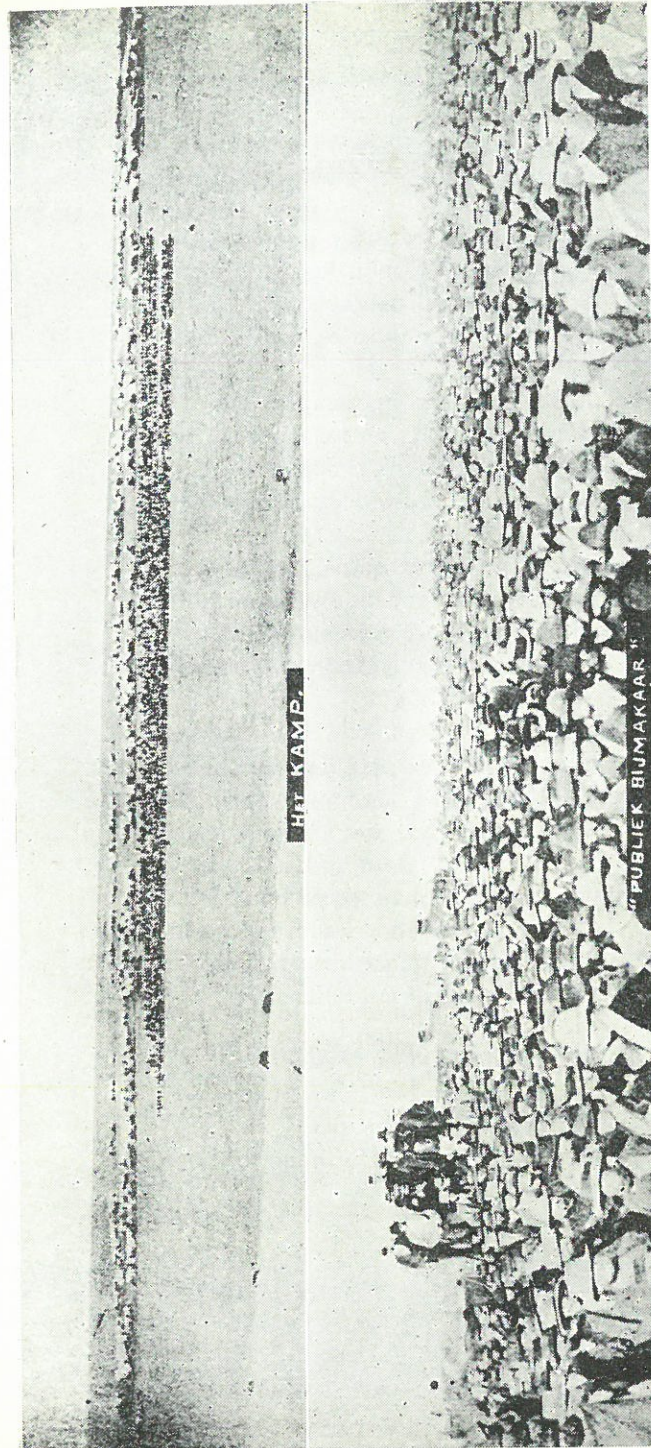
OP KLEINFONTEIN IN 1879.

Hier sien ons 'n gedeelte van die vergadering op Kleinfontein waar van 18 Maart 15 April 1879 vier tot vyf duisend Transvaalse burgers saamgekom het in verband met die planne om 'n end te maak aan die eerste Engelse oorheersing van Transvaal. Dit was in hierdie „patriotslager,” soos hy dit genoem het, waar Ds. N. J. van Warmelo na aanleiding van Psalm 122 oor vaderlandsliefde gepreek het.

Hierdie vergadering op Kleinfontein was beslissend vir die geskiedenis van Transvaal. Dit het die Transvaalse Burgers saam gebring en die moontlikheid geskep om twintig maande later as 'n eenheid op te staan en 'n end te maak aan die eerste anneksasie van die land. Dit was hier waar die Kaapse Goewerneur met eie oë kon sien dat dit die Boere erns was, en dit was hier waar hy die kans laat verby gaan het om sonder bloedvergieting 'n end aan die moeilikhede te maak. Dit was ook tengevolge van hierdie vergadering dat Ds. Van der Hoff twee jaar later kon uitspreek :—

Want biddend ging Transvaal ten stryd
En keerde dankend weer:
Brittanjes krijgsmagt lag geveld
Ontzield door 't doodend vuur.

S. P. E.

Op Kleinfontein in 1879.

PROF. A. MOORREES SE GESKIEDENIS VAN DIE NED GEREFORMEERDE KERK.

Professor Moorrees is een van die waardige figure van die Kaapse Kerk. Met ere het hy sy kerk gedien. Hy was as predikant nie alleen 'n bekende kanselredenaar nie, maar ook iemand met 'n fyn letterkundige smaak. Meermale was hy Assessor van die Kaapse Sinode, en in 1906 was hy Moderator, en van 1908 tot 1930 professor aan die Kweekskool van Stellenbosch. In Oktober 1937 het van sy hand 'n lywige boek verskyn oor die geskiedenis van die Ned. Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika. Dit is 'n wetenskaplike studie en doen die skrywer eer aan. Maar dit is eienaardig hoe professor Moorrees, sodra hy oor die vroeëre Transvaalse geskiedenis handel, die bal so telkens mis slaan omdat hy hom op die terrein van daardie ou Transvalers nie kan tuis maak nie. Dit is inderdaad 'n merkwaardige verskynsel dat baie Kaapse broeders dikwels toon dat hulle hulself nie kan indink in die geestesgesteldheid van die ou Transvaalse bevolking nie, en dat een van die redes waarom die Transvaalse Ned. Herv. of Gereformeerde Kerk besluit het om sy predikante in Transvaal te laat oplei, is omdat Stellenbosch vreemd bly aan die Transvaalse gees.

Professor Moorrees verset hom op bls. 755-757 teen my stelling dat dr. Andrew Murray die politiek van die geestelike swaard in Suid-Afrika help uitvoer het. Net asof dit moontlik is om dit met die storie in die hand te kan ontken. Dit is jammer dat prof. Moorrees nie die tweede uitgebreide en omgewerkte uitgawe van my geskiedenis van die Hervormde Kerk ken nie, hy ken alleen die eerste minder uitvoerige druk. In die tweede druk beskryf ek die politiek van die geestelike swaard uitvoeriger. Dr. Andrew Murray het ook hierdie politiek gesteun. Hy het gehelp om 'n vreemde kultuur op ons volk af te druk en om die bevolking deur middel van sy Engelse

skole met ingevoerde eentalige onderwyskragte te vergengels. Wellington kan mens vandag nog daarvan oortuig. Dit was en is die werk van die geestelike swaard, en dit is nie nodig om verder daaroor te praat nie. Iedereen wat op hoogte van sake is en sy oë nie vir die feite wil toemaak nie, moet dit daarmee eens wees dat die Voortrekkers in Transvaal gedwonge was om los van die Kaapse kerkverband te bly as hulle aan die geestelike swaard wou ontkom.

Daar was verskillende predikante van die Nederlands Gereformeerde Kerk van die Kaapkolonie wat tydens die vroeëre jare van die Suid-Afrikaanse Republiek die geestelike swaard teen die ou Transvalers gehanteer het. Verskeie name sou hier genoem kan word, maar ek volstaan met een persoon as voorbeeld. Dit was dr. J. J. Kotzé, eers predikant van Richmond en later van Kaapstad. Vanaf 1890 tot aan sy dood in 1899 was hy Actuaris van die Kaapse Sinode. In 1874 het hy 'n besoek aan Transvaal gebring en op verskillende plekke gepreek. In Pretoria het hy allerhande planne van die Regering agtergekom en dit na sy terugkoms in die Kaapkolonie skriftelik aan die Kaapse Goewerneur, Sir Henry Barkly, meegedeel, met die versoek om die Engelse Regering in Londen teen Transvaal te waarsku. Sir Henry Barkly wat toe reeds hard besig was om hierdie Boere-Republiek te beveg en te vernietig, het dan ook dadelik die briewe van dr. Kotzé na Londen gestuur, waar dit vandag nog in die argiewe te vinde is. Afskrifte is in my besit. Dit is nie aangenaam om sulke dinge publiek te maak nie, en mens word alleen deur pogings om die hantering van die geestelike swaard te ontken, daartoe gedwing.

Dit is net so vreemd dat professor Moorrees op bls. 810 en 811 van sy boek wil ontken dat die Kaapse Sinode tot op seker hoogte aan die Britse Goewerment onderworpe was !! „Britse Goewernement” was die benaming van die Voortrekkers vir die Kaapse Engelse regering in teenstelling met hulle eie republikeinse regering. En die Kaapse kerk was wel degelik tot op seker hoogte aan daar-

die Britse Goewerment onderworpe. Tot op vandag toe is die Kaapse Kerkwette alleen *bylae* van die kerkordonnansies wat die Kaapse Goewerneur in 1843 en later uitgevaardig het. Meermale moes die Goewerneur nuwe ordonnansies uitvaardig om dit vir die Kaapse Sinode moontlik te maak om sekere besluite te kon neem. Die leser kan homself oortuig deur die Kaapse Kerkwet na te slaan.

Dit is ook 'n raaisel hoe professor Moorrees die volgende sin op bls. 810 kan skryf: „*Ds. Van der Hoff het beweer dat die Synode verplig was om sekere veranderinge of nuwe wette wat hy aanneem, voor die uitvoering deur die Engelse Goewernement te laat bekragtig, en dit is beslis onwaar.*” Hierteen sê ek dat dit *beslis* waar is wat ds. Van der Hoff geskryf het, en my bewys is o.a. bls. i-xi van die Kaapse Kerkwet van 1929.

Professor Moorrees noem wat ds. Van der Hoff oor die eed van getrouheid geskryf het, „*ook 'n tasbare onwaarheid.*” Ook hiervan moet ek verklaar dat nie ds. Van der Hoff nie, maar prof. Moorrees dit hier by die verkeerde end het. Ek hoop om later in 'n derde druk van my geskiedenis van die Hervormde Kerk uitvoeriger hierop te kan terugkom, maar dit kan uit die aard van die saak eers oor enige jare gebeur, want die tweede druk het verlede jaar pas verskyn. Ek hoop dat ds. J. G. M. Dreyer in die tweede druk van sy lewensbeskrywing van ds. Van der Hoff waar hy mee besig is, die punt ook uitvoerig wil toelig.

Ek wil egter aan professor Moorrees die versekering gee van my hoë agting vir hom, en nogmaals my waardering uitspreek vir sy boek behalwe waar dit oor die vroeëre Transvaalse kerkgeskiedenis handel, en ek stuur hom langs hierdie weg my broedergroete.

S. P. ENGELBRECHT.

Okt. 1937.

EEN TEKST UIT HET TEMPELARCHIEF VAN UGARIT.

Inleiding.

Neem een oogenblik de kaart van de Middellandsche zee voor u; plaats een potlood op die uiterste N.O. punt van het eiland Cyprus, en trek vervolgens een lijn pal naar het Oosten. Snijdt uw lijn de Syrische kust? Houd daar dan op; ge zijt, althans met de punt van uw potlood, aangekomen in het Mekka van allen, die zich op het oogenblik met Bijbelsche oudheidkunde bezig houden.

Het was op dit punt, ongeveer 1000 meter het land in, dat een Arabische boer, een fellah, op een vroegen lentedag van het jaar 1928 aan het ploegen was. Zijn akker lag op een lagen heuvel, den Ras Sjamra, den „venkeltop.” Plotseling haakte de ploeg tegen een steenbrok. Dat was niet bijzonders; de akkers van Syrië en Palestina zitten vol steenen. Maar toen onze landman het obstakel trachtte weg te ruimen, bleek het deel te zijn van een gewelf, dat over een onderaardsche ruimte was gebouwd.

Gelukkig heeft de fellah niet op eigen houtje doorgegraven, maar een regeringsbeambte gewaarschuwd, die op zijn beurt den directeur van den oudheidkundigen dienst, den Franschman Ch. Virolleaud waarschuwde. Deze overlegde met den directeur van het Louvre, het groote Parijsche museum, R. Dusseaud; twee oudheidkundigen, de Franschen Schaeffer en Chenet, werden uitgezonden om den Ras Sjamra te onderzoeken.

Op het oogenblik is men nog steeds hier mee bezig. Er is namelijk geen tweede plaats aan die Syrisch-Palestijnsche kust aan te wijzen, waar ooit zoo belangrijke vondsten zijn gedaan. In dit korte opstel kunnen wij daar niet verder over uitwijden; wie er meer van lezen en vooral ook zien wil, moeten wij verwijzen naar de jaargangen van het prachtige Fransche oudheidkundige tijdschrift

Syria. Een mooie samenvatting van de resultaten der opgravingen tot 1934 geeft J. Friedrich, *Ras Schamra, ein Ueberblick ueber Funde und Forschungen* (Alte Orient, 33, 1-2).

Het belangrijkste uit Bijbelsch oogpunt was de ontdekking van een tempelarchief. Behalve Sumerische, Babylonische en Churrietische documenten vond men er ook teksten in een onbekend schrift. Denk u de moeilijkheid in: u krijgt een aantal teksten in de hand, waarvan niet één teken u bekend is. Bovendien zijn de steenen tafeltjes, waarop ze geschreven, of liever voor het bakken van den steen in gegriffeld, zijn, sterk beschadigd. Achteraf blijkt, dat de tekst soms zeer slordig geschreven is, met verschrijvingen en foutieve indeeling der woorden. U wordt verzocht, te zeggen wat er te lezen staat, maar men vertelt u niet, in welke taal deze schrifturen opgesteld zijn!

Toch is het gelukt, achter het geheim van deze tabletjes te komen. In het bijzonder moeten hier de namen van den Duitscher H. Bauer, helaas in 1937 aan de wetenschap ontvallen, en den Franschman P. Dhorme genoemd worden. Hun werk is een staaltje van taalkennis en scherpzinnigheid, dat niet licht geëvenaard zal worden. Op het oogenblik twijfelt niemand meer aan de juistheid van het resultaat, waartoe zij na onderlinge vergelijking van hun arbeid, zijn gekomen. Tevens hebben wij hier een prachtig voorbeeld van die internationale samenwerking, welke men zoo gaarne ook op ander gebied zou willen zien.

De eerste teksten, die uit de opgravingscampagne van 1929, waren in hoofdzaak lijsten van offeranden en andere fragmenten uit de tempeladministratie. Reeds deze wekten veel belangstelling onder de Oud-Testamentici, daar allerlei offergebruiken en offertermen, ons uit Israëls tempelordeningen van ouds bekend, hier ook voorkwamen. Voorts merkte men op, dat onze kennis van de Phoenicische godenwereld, welke tot nog toe uit laat-Grieksche, weinig betrouwbare bronnen moest worden geput, geweldig uitgebreid zou worden. Weldra kon men

een lijst van vijftig godennamen opstellen! Ook bleek de taal van deze documenten zeer belangwekkend: ze was in de woordenschat nauw verwant aan het Hebreeuwsch en aan de taal van Kana'an, zooals deze ons uit enkele gegevens in de El-Amarna-brieven bekend is, terwijl in de vervoeging van het werkwoord elementen steken, die aan Babylonië herinneren.

Maar de rechte sensaties kwamen in 1930 en volgende jaren. Men vond groote, samenhangende teksten, tabletten met zes en acht kolommen. Een geheele krans van verhalende gedichten behandelde de lotgevallen van 'Al'ijan, den zoon van Ba'al, den jongen god, die in den strijd met zijn broeder Mot (de dood) sterft en herleeft. Daarnaast vond men epische gedichten over Dan'el, een godengestalte, die men wel met den Daniël van Ez. 14: 14, 20; 28: 3 heeft willen vereenzelvigen, en een beschrijving van den strijd, die de Phoeniciërs onder aanvoering van Keret in Zuid-Palestina voerden tegen de bewoners van de woestijn. In het laatste gedicht komt de naam Terach voor; velen houden hem voor denzelfden Terach als ons uit Genesis bekend is als de vader van Abraham.

Men ziet reeds uit deze opsomming, hoe belangwekkend de wereld was, die op eenmaal openging. Daarin ligt een gevaar: te snel wil men het verband tusschen deze gegevens en de Bijbelsche berichten zoeken. Dit streven ontsiert een overigens zoo verdienstelijk werkje als dat van Jack, *The Ras Shamra letters, their bearing on the Old Testament*. M.i. moet men voorlopig zoowel met betrekking op Daniël als op Terach zeggen: wij weten het nog niet. Maar van veel meer belang dan deze enkele namen is de blik, die wij door deze teksten krijgen in de bonte godenwereld der Phoeniciërs. Wij gaan langzamerhand de achtergrond zien, tegen welke de klare eenvoud van het Bijbelsche getuigenis uitkomt. Wij leeren nu, waar eigenlijk een profeet als Elia tegen gevochten heeft, toen hij zich verzette tegen het streven van de Tyrische prinses Izebel, den Phoenicischen Ba'aldienst in Israël in te voeren.

Men moet daarbij natuurlijk rekening houden met het

feit, dat de gevonden teksten uit een tijdperk stammen, dat vele eeuwen aan dat van Elia en Achab voorafgaat. Op allerlei gronden kan men de tabletten in het tijdperk 1400-1300 plaatsen; wellicht zijn de liederen zelf nog aanmerkelijk ouder. Maar laat er dan sindsdien het een of ander veranderd zijn, de grondinstelling en structuur dezer religie is dezelfde gebleven. Wij hebben hier te doen met het puurste heidendom, dat zich goden schept naar de gedaante van de eigen maatschappij, goden die trouwen en vechten, liegen en bedriegen, jammeren en juchten. Zooals men kan verwachten in een heidendom, waar de natuur het een en al is, staat het zedelijk leven er op laag peil. In de onbebredelde zinnenlust meent men een ervaring van de goddelijke krachten op te doen, en de goden gaan erin voor. Zoo rechtvaardigt de heiden zijn eigen levenswandel.

Wij willen geen poging doen, om binnen de nauwe grenzen, ons voor dit opstel aangewezen, een overzicht over de lotgevallen van 'Al'ijan Ba'al te geven. Reeds nu bestaat over de voornaamste teksten, Ras Sjamra I AB - III AB een welhaast onafzienbare vloed van publicaties. Nuttiger scheen het, een enkelen tekst zoo volledig mogelijk te vertalen en daar enkele opmerkingen aan vast te knopen. De lezer komt dan zelf eenigermate met den arbeid en de moeilijkheden van de lezing en verklaring dezer literatuur in aanraking. Want het moet gezegd worden, dat er voorloopig nog zeer veel te doen blijft. Van de nieuwe taal, die men het best „Ugaritisch” of „vroeg-Kananeesch” kan noemen, bestaat nog geen spraakkunst, en een woordenboek moet ieder, die er zich ernstig mee bezig houdt, in langen moeizamen arbeid voor zich zelf samenstellen. Gelukkig kan kennis der andere Semitische talen, zooals Hebreeuwsch, Arabisch, Syrisch, Babylonisch enz. daarbij gewichtige diensten bewijzen.

Wij kozen ter bewerking een onlangs gepubliceerden tekst, waar nog niet veel over geschreven is. Hij is ons bekend gemaakt door Ch. Virolleaud, in *Syria* XVII (1936), p. 150-173, 'Anat et la Génisse, poème de Ras Shamra. Belangrijke opmerkingen over dezen tekst vindt

men in een studie van R. Dusseaud, *Cultes Cananéens aux sources du Jordan d'après les textes de Ras Shamra, Syria* XVII (1936), p. 282-295. Bij den huidige stand van onze kennis omtrent taal en gedachtenwereld van Ugarit kan het niet anders, of op allerlei punten blijft verschil van meening mogelijk, terwijl men dikwijls goed zal doen, zich tot vraagtekens en stippeltjes te bepalen. Niettemin meenen wij, dat de vergelijking met andere teksten en talen op verschillende punten de gelegenheid geeft, om hier en daar een stap verder te gaan dan de beide Franschen, terwijl wij ons ook menigmaal genoopt zagen, een andere vertaling voor te stellen, dan in het genoemde tijdschrift werd geboden. Maar wij beelden ons niet in, dat hiermede het laatste woord over dezen tekst gezegd is. Eerst de samenwerking van velen kan hier iets bereiken, en iedere gezegd fout, die de onderzoeker maakt, kan voor een ander aanleiding zijn tot het ontdekken van de waarheid.

De lezer heeft tevens de gelegenheid, om den dichtstijl van Ugarit met zijn veelvuldige herhalingen te vergelijken met die der Bijbelsche liederen.

RAS SJAMRA TEKST IV AB.

De tekst bestaat uit drie kolommen, waarvan de eerste grootendeels (o.a. de geheele linkerzijde) weggebroken is. Als goden worden hier genoemd: „de jonkvrouw 'Anat, de vrouwe der volkeren”; „'Al'ijan (de zoon van) Ba'al, die rijdt op de wolken” en een niet nader te definieeren „zoon van 'El.” Er is sprake van bergen en van sterren. van een neerdalen van den hemel, een zich neerzetten op de aarde, van de dooden. Het schijnt dat een god iets genadiglijk schenkt; er wordt iets tot vleesch; dan volgt het woord „volmaakt”, en vervolgens eindigen twee regels respectievelijk met „door mijn hand” en met „door mijn rechterhand.”

Waarschijnlijk is in dit gedeelte het volgende verhaald: Een god daalt neder van den hemel naar de aarde, naar de verblijfplaats der dooden, waar de oorsprong van

alle levende wezens is, en vormt daar een wezen, vermoedelijk, gezien het geen in de volgende kolommen verhaald wordt, een koe; het leem, waarvan deze gemaakt is, wordt tot vleesch, en de god juicht over het volmaakte werk, dat hij met zijn hand geschapen heeft. Wie deze god is, blijkt niet; de manlijke vorm der werkwoorden verbiedt, aan 'Anat te denken, en 'Al'ijan treedt nergens elders als scheppend god op. Misschien is de schepper de niet nader genoemde zoon van 'El, den oppergod. Vergelijkingen met Gen. 1 en 2 dringen zich op: een overleg in den hemelschen raad („laat Ons menschen maken. . .”); aardische stof die tot vleesch wordt (Gen. 2:7); een schepping die „volmaakt” heet („en zie, het was zeer goed”). Het zeer fragmentarisch karakter van dit gedeelte belet echter het trekken van conclusies.

De tweede kolom is beter bewaard:—

'Al'ijan Ba'al was in zijn huis,
de god Had in het midden van zijn tempel,
Toen hief aan de dienstknecht van Ba'al:
„Zie, Ba'al was in zijn huis,
„de god Had in het midden van zijn tempel.
„Zijn boog nam hij in zijn hand,
„En zijn zwaard in zijn rechterhand.
„Daarop richtte hij zijn aangezicht
„naar het grasland van Sjamak, dat vol wilde
stieren is.”

De jonkvrouw 'Anat verhief den vleugel,
verhief den vleugel en wendde zich in de vlucht
naar het grasland van Sjamak, dat vol wilde stie-
ren is,

Tot haar verhief 'Al'ijan Ba'al (de stem),
verhief (de stem) tot haar en hief aan;
en de jonkvrouw 'Anat gaf antwoord,
de lieflijke onder de zusters van Ba'al.
Hij schreed op haar af en hield stil,
voor haar voeten knielde hij en viel neer,

en verhief zijn stem en riep:

„O meesteres der zusters en der gezellinnen,
„den hoorn van uw overvloed (?), o jonkvrouw
'Anat,
„den hoorn van uw overvloed zal Ba'al zalven!
„Ba'al zal zalven! Zie, onder het vliegen
„hebben wij ter aarde geworpen mijn vijanden,
„en in het stof de tegenstanders van uw broeder.”

De jonkvrouw 'Anat verhief (haar stem) tot hem,
en verhief (haar stem) tot hem en antwoordde,
en antwoordde: „De koe! en zij wendt zich in het
gaan,

„wendt zich in het gaan en wendt zich in weëen;
„onder de lieflijken en schoonen

..... voor Ba'al; 'Anat gaf

..... de Ba'als, die

..... Had

..... 'Al'ijan Ba'al

..... de jonkvrouw 'Anat haar mond.

Opmerkingen bij kolom II:

'Al'ijan, de zoon van Ba'al, gewoonlijk in onze teksten 'Al'ijan Ba'al genoemd, is de kracht, die zich openbaart in het stervende en weder opluikende natuur-leven; zijn gestalte herinnert sterk aan Osiris in Egypte, Adonis in Syrië, Attis in Klein Azië, enz. Ten onrechte trachten sommige geleerden zijn naam in verband te brengen met 'El 'eljon, den „Allerhoogsten God” van Gen. 14; dat is op taalkundige gronden onmogelijk. Hij wordt ook genoemd „de god Had”; telkens treffen wij in het Pantheon van Ugarit goden met dubbele namen aan; zoo b.v. de goddelijke smid, die in één adem Chijan en Chasis wordt genoemd. Waarschijnlijk berusten de dubbele namen op het feit, dat verschillende bevolkingslagen hun respectieve goden met elkander vereenzelvigd hadden. Had is misschien dezelfde als Hadad, de hoofgod van Damascus.

Een andere naam voor 'Al'ijan komt elders voor: Zebul, de heer (Ba'al) der aarde, wat ons denken doet aan Belzebul: godsnaam is tot duivelnaam geworden. Ook heet 'Al'ijan de zoon van Dagan (zie het eind van kolom III), waaruit men kan opmaken, dat de eigenaam, behoorende bij den soortnaam „Ba'al” Dagan moet zijn geweest. Deze Dagan, wiens naam „koren” beteekent, is ons als „Dagon” uit het Oude Testament bekend; een visschengod is hij niet geweest, veeleer een god van koren en vegetatie.

Zooals we reeds in kolom I zagen, wordt 'Al'ijan „hij die rijdt op de wolken” genoemd. Daar uit de wolken de regen komt, die onmisbaar is voor het herleven der natuur, ziet men ook in de wolken het terrein voor de daden van 'Al'ijan. Elders merkt men aan het feit, dat „de hemel olie regent,” de herleving van 'Al'ijan op.

'Anat heet telkens „de jonkvrouw”; de nadruk ligt meer op de jeugd dan op de maagdelijkheid. Zij is een van die Oostersche godinnengestalten, die de functie van zuster en die van minnares in haar persoon vereenigen. Het best is zij met Isis in Egypte te vergelijken. Haar naam was reeds lang als die van een Syrisch-Palestijnsche godin bekend, vooral uit Egyptische bronnen. Plaatsnamen als Bet-'Anat en 'Anatot herinneren aan haar. De Joodsche militaire kolonie te Elefantine in de vijfde eeuw voor Christus kende ook haar, naast Israëls God, een zekere vereering toe. 1)

Interessant is de vermelding van „het grasland van Sjamak.” Hiermede is hoogstwaarschijnlijk het eerste meer bedoeld, dat de Jordaan bij zijn loop doorstroomt. Het heet tegenwoordig het Huleh-meer, wordt in den Bijbel niet genoemd (de wateren van Merom zijn niet zoo noordelijk te zoeken), doch draagt bij Flavius Josephus den naam van Semechonitis, in den Jeruzalemschen Talmud dien van Samko. De Noordkust is moerassig en dicht begroeid, voornamelijk met papyrus. Thans nog een

1) Zie over 'Anat ook wat Prof. Gemser schrijft op p. 120 van de Almanak van die Nederlands Hervormde Kerk van Afrika 1937 ('Auat' is daar drukfout voor Anat).

paradijs voor watervogels, is het juist het geschikte land, om in de oudheid „vol wilde stieren” te zijn geweest. Gelijkelijk bekend, komt de wilde stier in het Oude Testament voor als toonbeeld van kracht (Num. 23: 22; 24: 8).

Daar ontmoeten 'Al'ijan Ba'al en zijn zuster elkander; daar vestigt 'Anat de aandacht van haar broeder op een koe. Verder is de tekst niet meer in zijn samenghang verstaanbaar, wat ons waarschijnlijk een scabreuse scène bespaart, een scène die bij wijze van contrast ons het verbod van Ex. 22: 19; Lev. 18: 23-30; Lev. 20: 15, 16; Deut. 27: 21 in de herinnering zou kunnen roepen. Gods reine wet wijst al deze meer dan zwoele mystiek af.

De derde kolom luidt als volgt:—

.....de koe bracht ter wereld
 een stier voor de jonkvrouw 'Anat,
 een rund (?) voor de vrouwe der volkeren.
 Toen hief 'Al'ijan Ba'al aan:
 „Niet gelijk een schepping van
 „gelijk het geslacht (?) hetwelk voortbracht”
 Ba'al blies zichzelf geheel op,
 de god Had vulde zichzelf met kracht.
 De mond van de jonkvrouw 'Anat
 en de mond van de lieflijke onder de zusters.
 Ba'al ging op zijn berg,
 en de zoon van Dagan op zijn veld.
 Ba'al zette zich neer op den troon van zijn koningschap,
 de zoon van Dagan op het gestoelte zijner heerschappij.
 Voor den stier viel neer een gazelle,
 voor den viel neer een
 „Ga en wend u
 „Onder de lieflijken en schoonen.”
 De koe, de koe,
 en stier baarde zij voor Ba'al en Had,
 en een wilden stier voor hem, die op de wolken rijdt,
 De koe liefkoost haar stier,
 de koe liefkoost haar wilden stier,

en zij bedekt hem met
 Hij ging op en trof haar en wierp haar omver,
 wierp haar kleinen omver.
 De stem in zijn mond verschrikte den berg.
 Bestijgende (?) den Berg Tal'ijat.
 En zij ging op de op de
 op de en in het Noorden,
 op den schoonen, op den berg Tal'ijat.

Zij riep tot Baa'aal:
 „Boodschap een blijde tijding voor 'El, o Ba'al,
 „en boodschap die aan uw vader Dagan!
 „Namelik: een stier voor Ba'al en Had,
 „en een wilde stier voor hem, die op de wolken rijdt!”
 Toen verheugde zich 'Al'ijan Baa'al.

Opmerkingen bij kolom III:

In deze kolom word 'Anat „de vrouwe der volkeren” genoemd. Het woord, dat wij met „vrouwe” vertaalden, is verwant met het Hebreeuwsche woord voor „schoonzuster”. Het is de vraag of „vrouwe” hier niet een veel te mooi woord is. Een Oud-Nederlandsch woord voor schoonzuster, snoer, heeft in sommige streken de betekenis van „deerne” gekregen; verwant is in het Hebreeuwsch de overgang van „oom” naar „geliefde”. Dan is het dus mogelijk, dat wij in 'Anat een voorloopster hebben van de deerne uit Openb. 17.

Niet alles, wat zich in verband met de geboorte van den stier afspeelt, is duidelijk. Maar wel is aan te nemen, dat verhaald wordt, dat de stier zich weldra zijn kracht bewust wordt, zijn moeder omverwerpt en door zijn gebrul den berg doet schudden. Naam en ligging van den berg Tal'ijat waren tot nog toe onbekend.

Vervolgens word 'Al'ijan aangespoord, de blijde tijding van de geboorte van den stier aan den oppergod 'El en aan zijn vader Dagan bekend te maken. Het woord voor „blijde tijding” is hetzelfde als met het Grieksche woord „Evangelie” wordt aangeduid, een treffend voorbeeld, hoezeer bij gelijke terminologie de inhoud wis-

selen kan. Ons is het Evangelie van Jezus Christus dierbaarder dan dat van een stiergeboorte of welk natuur-evangelie ook. Wanneer wij dit belijden, hebben wij alle reden, om Israëls profeten, die groote bestrijders der natuur-religie, in dankbare herinnering te houden. Elia's strijd tegen de Ba'als was meer dan een twist over namen alleen.

A. VAN SELMS.

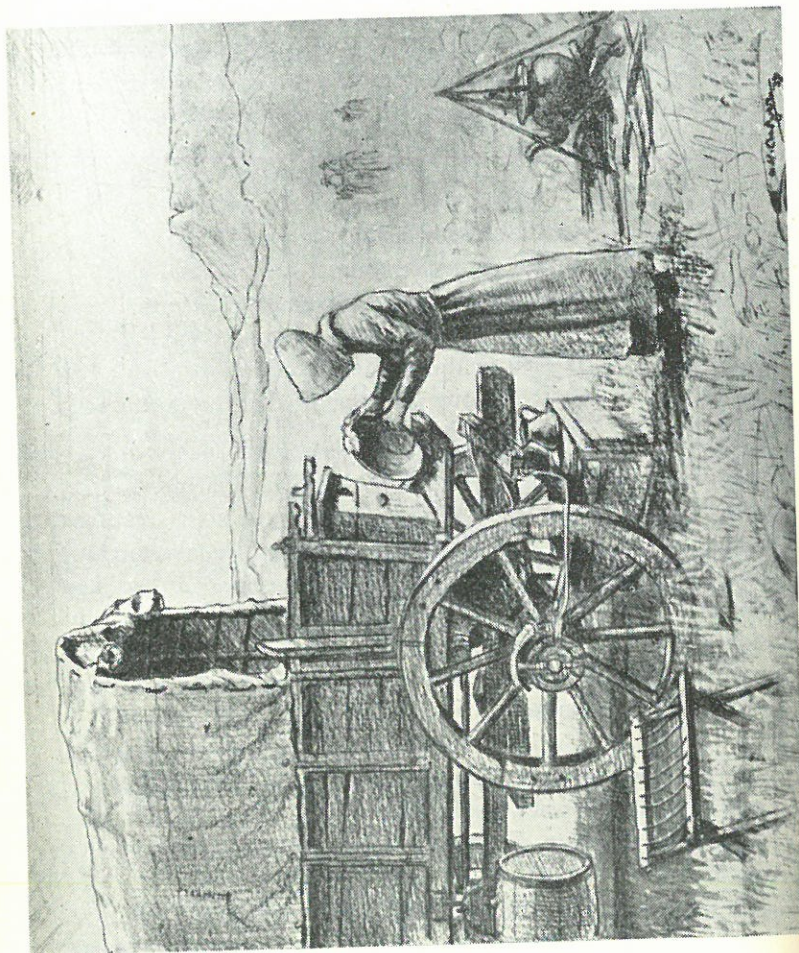
REPOS ALLEURS.

In die eensame veld
 staan 'n tentjie klein,
 en daarnaas in die skeemring
 skuif die lichtende trein;
 ik sien in die tentjie,
 deur die ope gordijn,
 'n tafel met bordjies,
 en glasies fijn,
 wat sag in die lig
 van 'n kersie skijn;
 en ik dag: „was ik net
 in die tentjie klein
ik sou tog o so gelukkig sijn.”

Naas die eensame tent
 staan 'n meisie klein
 in stille bewondering
 ver die lichtende trein;
 sy sien mij geniet
 mijn glansende wijn
 en kostlike maal
 by elektriese skijn;
 en ik raai die gedagte
 van die meisie klein:
 „ag, was ik maar net
 in die vrolike trein,
ik sou tog o so gelukkig sijn.”

TOTIUS.

(Wilgerboomvogies.)

SOOS DIT TYDENS DIE GROOT-TREK WAS.

Hiernaas is 'n tekening van die heer W. H. Coetzer, 'n jong en veelbelowende Suid-Afrikaanse kunstenaar. Dit stel 'n uitspanning voor uit die dae van die Groot Trek. Ons wil die heer Coetzer dank dat hy dit afge staan het om hier te publiseer.

TREK TREKKER, TREK !

Trek Trekker, trek! Vóór lê 'n hele wêreld
Wat sugtend wag op redding in sy nood.
Daar heers barbaar deur drifte onbeteuel —
Woes lê sy bloedspeer van geweld en dood.
Jou las is swaar, jou sorg word steeds vermeerder,
Maar elke stap tot vryheid lei in vree.
Hou koers en stry! Jou loon is triumfeerder!
Trek Trekker, trek, want God trek mee!

Trek Trekker, trek! Terwyl jou taak volbring is,
Moet ons dit handhaaf, trou jou dade roem —
En uitleef, want jou ideaal sal standhou
In algar wat hul trekkerkinders noem.
Jou stryd en voorbeeld leer in ons gedagte:
Ons sal onthou, wat volksplig ook ons vra
En kragtig sê aan komende geslagte.
Trek Trekker, trek, die vryheid na !

A. K.

Die Nederduits Hervormde Kerk van Afrika.

Die Algemene Kerkvergadering van die Nederduits Hervormde Kerk van Afrika kom gewoonlik al om die derde jaar bymekaar (Art. 12 van die Kerkwet), en bestaan uit al die diensdoende predikante, en hoogstens twee ouderlinge en een diaken uit elke gemeente, asook die Professore in die Teologie vanweë die Ned. Hervormde Kerk, en die emeriti predikante, beide met adviserende stem (Art. 9). Die laaste Algemene Kerkvergadering is in Mei 1937 gehou.

Die Algemene Kerkvergadering het die volgende benoemings gedoen :

Die Kommissie van die Alg. Kerkvergadering :

Voorsitter : ds. J. J. Prinsloo (Rustenburg), sek. ds. L. E. Brandt;
Vise-Voorsitter : ds. A. J. G. Oosthuizen, sek. dr. H. C. M. Fourie;
Skriba : ds. T. F. J. Dreyer, sek. ds. A. J. Barger;
Vise-Skriba : ds. E. S. Mulder, sek. ds. J. G. M. Dreyer;
Ouderlinge : N. J. Campher, sek. N. Prak; J. A. Wondergem, sek. —;
B. Fouché, sek. T. Pistorius; J. Venter, sek. J. H. Vorster;
T. F. Dreyer, sek. J. J. P. Meyer.

Die Finansiële Kommissie : dr. B. de Loor, di. A. J. G. Oosthuizen; L. E. Brandt, dr. C. H. Rautenbach, ds. A. Ras.

Die Kuratorium : di. L. E. Brandt, J. J. Prinsloo (Rustenburg), J. G. M. Dreyer, A. J. Barger, A. J. G. Oosthuizen, dr. H. C. M. Fourie, dr. B. de Loor.

Die Kommissie vir die Jeug :

Di. A. J. Barger (oproeper), P. W. Venter, J. D. Storm, L. M. le Roux; Ouderlinge S. J. Botha en B. Fouché.

Die Weeshuiskommissie :

Di. L. E. Brandt, voorsitter, P. S. Grobler, J. J. Prinsloo Gsn., W. F. Huysers, J. J. Prinsloo Jsn., P. J. Smit, oud. G. N. Pieterse en Mnre. O. A. van Melle en G. Ockeloen.

Die Kommissie vir Die Hervormer en die Almanak :
Di. Joh. Dreyer, T. F. J. Dreyer, prof. dr. S. P. Engelbrecht en prof. dr. B. Gemser.

Die Regskommissie :
Prof. dr. J. H. Greyvenstein, ds. J. J. Prinsloo (Rustenburg), en prof. dr. D. Pont.

Die Kommissie vir die Erediens :

Die Kommissie vir Arme-Blankes en Diakonale Versorging :
Di. L. E. Brandt (oproeper), S. Vermooten, dr. C. H. Rautenbach, di. D. S. Erasmus, A. Ras en G. P. J. Grobler.

Argivaris :
Prof. dr. S. P. Engelbrecht, 164 Lisdoganlaan, Pretoria.

Gesangeberymingskommissie :
Prof. dr. B. Gemser (voorsitter), di. J. G. M. Dreyer, T. F. J. Dreyer, dr. H. C. M. Fourie, dr. A. Coetzee, dr. T. Buning en H. C. de Kock.

Kommissie vir die vertaling van die Formuliere en Liturgiese Geskrifte :
Ds. E. S. Mulder (oproeper), prof. dr. S. P. Engelbrecht, prof. dr. B. Gemser, di. J. G. M. Dreyer, D. F. Erasmus, en M. M. Grobler.

Kommissie vir die Ned. Hervormde Kerkzaal :
Di. F. J. Z. Booysen (oproeper), S. P. J. J. van Rensburg, W. J. Kemp, S. P. Viljoen, J. C. du Plessis.

Kommissie tot bestryding van sektariese Geestesstrominge :
Dr. H. P. Wolmarans (oproeper); di. J. G. M. Dreyer, P. S. Grobler, W. F. Huyzers, J. J. Engelbrecht en W. M. Wolmarans.

Die Kommissie vir Opvoeding en Onderwys :
Ds. L. E. Brandt (oproeper), prof. dr. S. P. Engelbrecht, dr. H. P. Wolmarans

Die Kommissie vir die van-huis-tot-huis-kollekte :
Di. J. J. Prinsloo (oproeper), J. J. Prinsloo Gsn., P. S. Grobler, P. J. Smit, W. F. Huysers, Ouderlinge : G. N. Pieterse, J. F. Bolton en A. W. Heyneke.

Die Kommissie vir hulpaksie vir Protestantse Kerke en Evangeliese instellings in Europa :
Ds. L. E. Brandt (oproeper), prof. dr. B. Gemser, di. W. F. Huyzers, S. P. Vidjoen, Ouderlinge : P. D. Jacobs en Van Rooyen.

Boekverspreidingskommissie :

Di. G. C. Coetzee (oproeper), W. J. Kemp, J. C. du Plessis, L. M. le Roux, ouderling T. C. J. Erasmus.

Administrateur :

Mnr. J. H. H. Janson, Posbus 19 Dullstroom, Kantoor: Oranje Nassaustraat, Dullstroom.

Kerklike Publikasies :

Die Almanak, verskyn jaarliks. Prys 1/-.

Die Hervormer, 2/6 per jaar.

KAAPSE PREDIKANTE VOOR 1814.

- 1665 Johan van Arckel, Kaapstad 1665, oorlede 12 Jan. 1666.
 1666 Johannes de Vooght, Kaapstad 1666, na Batavia 1666.
 1666 Petrus Wagtendorp, Kaapstad 1666, oorlede 15 Feb. 1667.
 1667 Adrianus de Vooght, Kaapstad 1667, na Batavia 1674, oorlede 1674.
 1674 Rudolphus Meerlandt, Kaapstad 1674, na Batavia 1676, oorlede 1699.
 1676 Petrus Hulsenaar, Kaapstad 1676, oorlede 16 Des. 1677.
 1678 Johannes Overnei, Kaapstad 1678, oorlede 4 Mei 1687.
 1687 Johannes van Andel, Kaapstad 1687, na Batavia 1689, oorlede 1690.
 1688 Pierre Simond, Drakenstein 1688, na Holland 1702.
 1689 Leonardus Terwoldt, Kaapstad 1689, na Batavia 1693.
 1694 Hercules van Loon, Kaapstad 1694, na Batavia 1695, Stellenbosch 1700, oorlede 26 Junie 1704.
 1695 Petrus Kalden, Kaapstad 1695, na Holland 1708, Ceylon 1722—1737.
 1702 Henricus Beck, Drakenstein 1702, Stellenbosch 1707, Kaapstad 1726, emeritus 1731, oorlede 1757.
 1707 Engelbertus Franciscus le Boucq Drakenstein 1707, na Batavia 1708, oorlede 1748.
 1708 Johannes Godefridus d'Ailly, Kaapstad 1708, oorlede 1726.
 1714 Petrus van Aken, Drakenstein 1714, oorlede 1724.
 1723 Lambertus Slicher, Kaapstad 1723, Drakenstein 1725, oorlede 1730.
 1729 Franciscus le Sueur, Kaapstad 1729, emeritus 1746, oorlede 1757.
 1731 Johannes Wilhelmus Hersogenraad, Drakenstein 1731, oorlede 27 April 1736.
 1732 Henricus Cock, Kaapstad 1732, na Holland 1742, oorlede 1777.

- 1732 Solomon van Echten, Stellenbosch 1732, Drakenstein 1738, na Holland 1753, oorlede 1771.
 1738 Wilhelm van Gendt, Stellenbosch 1738, oorlede 14 Oktober 1744.
 1743 Arnoldus Mauritius Meyring, Tulbagh 1743, oorlede 1757.
 1745 Rutger Andreas Weerman, Swartland 1745, na Batavia 1748.
 1746 Ruardus Cloppenburg, Kaapstad 1746, na Holland 1748, oorlede 1751.
 1746 Petrus van der Spuy, Kaapstad 1746, Drakenstein 1753, emeritus 1781, oorlede 1809.
 1747 Eduard Arentz, Stellenbosch 1747, oorlede 1749.
 1750 Christiaan Benjamin Voltelen, Swartland 1750, Kaapstad 1755, oorlede 25 Maart 1758.
 1752 Henricus Kroonenburg, Kaapstad 1752, emeritus 1778, oorlede 24 April 1779.
 1753 Johannes Appeldoorn, Stellenbosch 1753, oorlede 29 Sept. 1772.
 1754 Gerhardus Croeser, Kaapstad 1754, Swartland 1755, oorlede 26 Mei 1770.
 1752 Remmerus Harders, Tulbagh 1757, emeritus 1775, oorlede 1807.
 1758 Johannes Fredericus Bode, Kaapstad 1758, oorlede 29 Julie 1784.
 1760 Johannes Petrus Serrurier, Kaapstad 1760, emeritus 1804, oorlede 3 Feb. 1819.
 1774 Daniel Goldbach, Swartland 1774, oorlede 19 Maart, 1783.
 1777 Philippus Kuys, Stellenbosch 1777, oorlede 29 Jan. 1785.
 1777 Johannes Abraham Kuys, Tulbagh 1777, Kaapstad 1794, oorlede Jan. 1799.
 1781 Christiaan Fleck, Kaapstad, 1781, oorlede 25 Oktober 1820.
 1784 Robert Nicolaas Aling, Drakenstein 1784, oorlede 24 April 1800.
 1785 Meent Borchers, Kaapstad 1785, Stellenbosch 1786, emeritus 1830, oorlede 28 Feb. 1832.
 1786 Petrus Johannes van der Spuy, Swartland 1786, Drakenstein 1806, oorlede 2 April 1807.
 1786 Helperus Ritzema van Lier, Kaapstad 1786, emeritus 1793, oorlede 21 Maart 1793.
 1792 Johann Heinrich von Manger, Graaff-Reinet 1792, Swellendam 1798, Kaapstad 1802, emeritus 1839, oorlede 2 Mei, 1842.
 1794 Michiel Christiaan Vos, Tulbagh 1794 tot 1802, Swartland 1810, Caledon 1811, emeritus 1818, oorlede 26 Feb. 1825.
 1798 Hendrik Willem Ballot, Graaff-Reinet 1798, Swellendam 1802, Tulbagh 1803, oorlede 1814.
 1803 Johannes Schütz, Swellendam 1803—1813, Graaff-Reinet 1815—

- 1806 Johannes Jaobus Kicherer, Graaff-Reinet 1806, Tulbagh 1815, oorlede 1825.
 1810 Johann Wilhelm Ludwig Gebhardt, Drakenstein 1810, emeritus 1823, oorlede 12 Okt. 1825.
 1811 Jacobus Scholtz, Swartland 1811, oorlede 9 Nov. 1827.
 1813 Tobias Herold, George 1813, Drakenstein 1823, Stellenbosch 1831, oorlede 10 Des. 1857.

VROEËRE PREDIKANTE SEDERT 1853.

(Die eerste predikante onder die Voortrekkers was die Sendelinge Erasmus Smit en Danieël Lindley.)

- 1853 D. van der Hoff, Potchefstroom 1853, oorlede 1881.
 1861 A. J. Begemann, Pretoria 1861, emeritus 1872, oorlede 1925.
 1861 G. W. Smits, Rustenburg 1861, emeritus 1886, oorlede 1894.
 1864 N. J. van Warmelo, Zoutpansberg 1864, Heidelberg 1868 (verenig 1885, oorlede 1892).
 864 P. A. C. van Heyningen (Lydenburg 1859) onder die Kerkverband van die Ned. Herv. Kerk 1864, (Kroonstad 1866, emeritus 1894, oorlede 1904).
 1875 D. P. Ackerman, Wakkerstroom 1875 (verenig 1885, oorlede 1916).
 1875 L. G. F. Biccard (Greytown 1861), Zoutpansberg 1875 (verenig 1885, oorlede 1900).
 1876 J. C. de Vries (Hulpprediker, Sutherland 1870, Du Toitspan 1873), Zeerust 1876 (Laingsburg 1884, emeritus 1894, oorlede 1906).
 1876 H. S. Bosman, Pretoria 1876 (verenig 1885, emeritus 1926, oorlede 1933).
 1883 C. W. du Toit (Hanover 1869, Pearston 1875, Kruisvallei 1876), Potchefstroom 1883, emeritus 1918, oorlede 1932.
 1887 M. J. Goddefroy (Lagezwaluwe 1877, IJselmonde 1880, Achlum 1882), Pretoria c.a. 1887, Middelburg 1905, emeritus 1917, oorlede 1920.
 1891 Jac. van Belkum (Varik 1877, Steenwijk 1882, Zierikzee 1889), Rustenburg 1891, Heidelberg 1903, emeritus 1927, oorlede 1933.
 1895 A. Lagerwey (Ankeveen 1881, Helenaveen 1884, Hoogeloo 1886, Maassluis 1889), Heidelberg c.a. 1895, oorlede 1898.
 1896 C. Spoelstra (Zoeterwoude 1894), Pretoria c.a. 1896 (Ned. Herv. verlaat 1897, Heinoo 1899, eervol ontslaan 1904, oorlede 1918).
 1898 J. Beyer (Lemele 1881, Yselmuiden 1883, Hierden 1886, Hardevyk 1888, Eemnes Binnen 1890), Zeerust 1898, Standerton 1899

- (na Holland terug 1900, Nuenen 1905, emeritus 1907, oorlede 1929).
 1899 A. Murray (Sanderton 1876, Jacobsdal O.V.S. 1880), Ventersdorp 1899, Rustenburg 1904, emeritus 1921, oorlede 1930.
 1904 Prof. Dr. P. J. Muller (Steenwijkerwold 1879, Wolsum 1882, Nijmegen 1884, Rotterdam 1888, Hoogleraar te Amsterdam 1890, Haarlem 1896), Pretoria 1904, emeritus 1909, oorlede 1922.
 1905 F. S. du Toit (Nu-Bethesda 1886, Hugenate-Gedenkskool 1889), Ventersdorp c.a. 1905, oorlede 1914.
 1905 P. W. Ennis (Ermelo 1886), Klerksdorp 1905, emeritus 1929, oorlede 1932.
 1907 P. W. van Drimmelen, Zeerust 1907, Pietersburg 1915, oorlede 1919.
 1907 C. J. L. Ruysch van Dugteren (Oosterland 1904), Pretoria 1908, bediening neergelê 1911, oorlede 1918.
 1908 K. T. van den Heever (Christiana 1899), Makwassie 1908, Ventersdorp 1915, (N.H. of G.K. 1915).
 1909 J. J. Kuhn, Krugersdorp 1909, Lichtenburg 1913, Zwarttruggens 1916, Germiston 1929, oorlede 1937.
 1914 S. J. Strydom, Krugersdorp 1914, Makwassie 1919, eervol ontslaan 1928, Krugersdorp-Weeshuis 1928—1934.
 1917 H. D. van Broekhuizen, Teol. Dr. (Pretoria 1898, Kuilsrivier 1902, Pretoria 1906), Pretoria 1917, eervol ontslaan 1925.
 1918 P. J. Ebersohn (Wolmaransstad 1916), Lichtenburg 1918, Germiston 1920 (Roodepoort by N.H. of G.K. 1920).
 1921 G. E. Alers (Haulerwijk 1914, Monnikendam 1917), Germiston 1921, Lichtenburg 1923, Gwelo 1930, terug na Holland 1932.
 1922 W. P. J. Poën (Hulpprediker Durban 1920), Pietersburg 1922, Potchefstroom 1926, oorlede 1937.
 1925 A. R. Smit, Pietermaritzburg 1925, eervol ontslaan 1928, Ned. Herv. Kerk verlaat 1932.
 1932 J. J. Strydom, Teol. Dr., Zwarttruggens 1932, eervol ontslaan 1934.
 1936 D. J. van Staden, B.A., B.D., Newlands ca. 1936, eervol ontslaan 1936

DIENSDOENDE PREDIKANTE OP 31 OKTOBER 1937.

- 1904 L. E. Brandt (Niezijl 1901), Pietersburg 1904, Johannesburg 1908, Vereeniging c.a. 1923, Kensington-Turffontein, 1930.
 1909 J. J. Prinsloo, Trichardsfontein 1909, Bethal 1915, Standerton 1919, Krugersdorp 1920, Rustenburg 1922.
 1911 H. C. M. Fourie, Teol. Doct., Erasmus 1911, Johannesburg 1924, Groot Marico 1930.

- 1915 S. Vermooten, Zeerust 1915, Potchefstroom 1919, Pretoria 1926.
 1928 A. J. Barger (Bovensmilde 1914), Johannesburg 1918, Middelburg 1919.
 1920 D. F. Erasmus (Pietermaritzburg 1918), Ventersdorp 1920.
 1921 P. J. J. Venter, Lichtenburg 1921, Delarey 1923, Zeerust 1928, Johannesburg 1929, Klerksdorp 1930.
 1922 P. S. Grobler, B.A., B.D., Krugersdorp 1922.
 1922 H. P. Wolmarans, M.A., Teol. Doct., Zeerust 1922, Pietersburg 1927, Boksburg 1937.
 1924 A. J. G. Oosthuizen, B.A., B.D., Germiston 1924, Heidelberg 1926.
 1924 T. F. J. Dreyer, B.A., B.D., Standerton 1924.
 1924 J. G. M. Dreyer, B.A., B.D., Lydenburg 1924, Ermelo c.a. 1928.
 1927 C. H. Rautenbach, M.A., B.D., Ph.D., Erasmus 1927, Pretoria 1930, Noordelik Pretoria 1934.
 1928 M. M. Grobler, B.A., B.D., Brakpan 1928.
 1929 P. W. Venter, B.A., B.D., Volksrust 1929, Durban 1935.
 1930 J. P. van den Berg, B.A., B.D., Waterberg 1930, Makwass 1934, Bloemfontein 1937.
 1930 P. Smit, B.A., B.D., Losberg 1930.
 1930 J. J. Prinsloo, B.A., B.D., Johannesburg 1930.
 1939 E. S. Mulder, B.A., B.D., Zwartuggens 1930, Bronkhortspruit 1931.
 1931 W. F. H. Huyzers, B.A., B.D., Vereeniging 1931.
 1932 W. J. Kemp, B.A., B.D., Louis Trichardt 1932, Waterberg 1935.
 1932 F. J. Z. Booysen, B.A., B.D., Trichardsfontein 1932, Wolmaransstad 1935, Witbank 1937.
 1932 A. Ras, B.A., B.D., Dullstroom c.a. 1932, Volksrust 1936.
 1933 S. P. J. J. v. Rensburg, B.A., B.D., Eendracht 1933.
 1934 J. D. Storm, B.A., B.D., Zwartuggens 1934.
 1934 C. S. v. H. Steenekamp, B.A., B.D., Lichtenburg 1934.
 1934 G. C. Coetzee, B.A., B.D., Delarey, c.a. 1934.
 1935 L. M. le Roux, B.A., B.D., Trichardsfontein 1935.
 1936 G. P. J. Grobler, B.A., B.D., Potgietersrust c.a. 1936.
 1936 A. Brandt, B.A., B.D., vir Oos-Afrika 1936.
 1937 S. P. Viloen, B.A., B.D., Durban c.a. 1937.
 1937 J. J. Engelbrecht, B.A., B.D., Louis Trichardt 1937.
 1937 P. J. L. Bierman, B.A., B.D., Gwelo c.a. 1937.
 1937 W. M. Wolmarans, B.A., B.D., Dullstroom c.a. 1937.
 1934 J. C. du Plessis, B.A., B.D., Germiston 1937.

DIE TEOLOGIESE FAKULTEIT AAN DIE UNIVERSITEIT PRETORIA.

- Prof. dr. J. H. Greyvenstein, B.A. (Sutherland 1911), Pretoria 1914, Hoogleraar 1917.
 Prof. dr. S. P. Engelbrecht, Hoogleraar 1921.
 Prof. dr. B. Gemser, (Lutjegast 1917), Hoogleraar 1926.
 Dr. H. P. Wolmarans, M.A. Zeerust 1922, Pietersburg 1927, Boksburg 1937, Lektor 1935.

Teologiese studente aan die Univ. van Pretoria 1937:

Sesde jaar :

- P. W. A. Bierman, B.A., Middelburg.
 P. J. Booysen, B.A., Trichardsfontein.
 C. H. Muller, B.A., Bethal.
 A. J. Nolte, B.A., Rustenburg.

Vyfde jaar :

- H. Muller, B.A., Potchefstroom.
 T. J. van Zyl, B.A., Groot Marico.

Derde jaar :

- A. H. Geyser, Ermelo.
 H. J. Geyser, Ermelo.
 J. P. Labuschagne, Heilbron.

Tweede jaar :

- A. H. Cornelissen, Womaransstad.
 H. M. R. Rex, Rustenburg.
 G. J. J. Roos, Rustenburg.

Eerste jaar :

- T. N. H. Janson, Dullstroom.
 W. J. Roos, Rustenburg.
 A. J. van Staden, Brits.
 H. F. Venter, Belfast.
 E. E. Young, Zwartuggens.

RING VAN POTCHEFSTROOM.

Gemeentes: Potchefstroom, Klerksdorp, Venterskroon, Makwassie, Wolmaransstad, Krugersdorp, Heilbron, Vereeniging, Bloemhof, Losberg, Parys, Bothaville, Christiana, Bloemfontein.

Rings-Kommissie:

Voorsitter: Ds. Jac. P. v. d. Berg.

Vise Voorsitter: Ds. P. J. Smit.

Sriba: Ds. P. J. J. Venter.

Vise Skriba: Ds. W. F. H. Huyzers.

Ouderlinge: J. A. du Toit, G. C. J. van Vuuren, D. A. Greyling.

Sekundi: Nico J. Campher, B. C. Kruger, G. F. Prinsloo.

POTCHEFSTROOM.

Gestig 1842.

Sieletal: 2600. *Lede:* 1372. *Aangeneem:* 87. *Gedoopt:* 109. *Getroud:* 29 pare. *Oorgekom met Attestasies:* 12. *Vertrek met Attestasies:* 34. *Oorgekom van ander Kerke:* 15. *Vertrek met bewys van Lidmaatskap:* 36.

Konsulent: Ds. P. S. Grobler.

Skriba: A. S. du Toit, Bus 187, 40 Retiefstraat, Potchefstroom.

Kassier: J. C. Malherbe, Krugerstraat.

Superintendent van Sondagskole: Oudl. H. J. van Heerden.

Orrelis: Mej. S. Kriegler.

Koster: J. Watt.

Ouderlinge: H. P. Geldenhuys, P. C. Bouwer, J. N. T. Fourie, B. C. Kruger, J. L. P. Grimbeek, J. J. Roestorf, G. P. Prinsloo, M. J. Wolmarans, P. M. Wilmans, Carel Fouché, P. J. Groenewald, H. J. van Heerden, J. J. Theunissen, T. J. du Toit, J. H. Visser, P. W. du Preez, A. S. du Toit.

Diakene: H. J. Klopper, H. M. van Vuuren, H. J. Viljoen, J. B. Joubert, J. R. Pienaar, Thys Rousseau, J. L. Pretorius, J. N. Redelinghuys, W. W. Dreyer, B. H. Koster, J. P. Briers, S. P. Bezuidenhout, J. L. P. Botha, J. E. Briedenhann, C. F. van Zyl, H. Muller.

Ring van Potchefstroom.

KLERKSDORP.

Gestig 1866.

Sieletal: 1663. *Ledetal:* 906. *Aangeneem:* 82. *Gedoopt:* 89. *Oorgekom met Attestasies:* 4. *Vertrek met Attestasies:* 26. *Oorgekom van ander Kerke:* 19. *Getroud:* 39 pare.

Predikant: Ds. P. J. J. Venter.

Konsulent: Ds. W. F. H. Huyzers.

Skriba en Kassier: Nico J. Campher, Palmietfontein, P.K. Rykaartspas.

Aanvraag Sertifikate aan Ds. P. J. J. Venter, No. 9 Ennisstraat, Klerksdorp.

Superintendent van Sondagskole: Ds. P. J. J. Venter, No. 9, Ennisstraat, Klerksdorp.

Orrelis: Mevr. M. Blom.

Koster: W. J. P. v. Tonder.

Voorleser: Oudl. Nico J. Campher.

Ouderlinge: P. F. Visser, A. A. Pienaar, A. J. v. Zyl, R. M. Esterhuizen, G. N. Pieterse, S. J. v. Vuuren, J. J. L. Terblanche, Nico J. Campher, J. A. Botes, M. P. A. Coetzee, J. P. v. d. Merwe, D. J. Barnard, F. G. J. Freislich, J. M. Joubert, S. F. Marais, G. J. Pieterse, W. J. Nel.

Diakene: Jan Wilkens, S. H. du Toit, K. N. de Kock, L. J. Esterhuizen, F. H. Jonker, D. P. Pienaar, D. G. Jacobs, J. P. Jonker, W. J. P. v. Tonder, C. J. Oosthuizen, J. A. Muller, J. A. v. Vuuren, Jan Rykaart, C. F. Swart, J. P. Mans, Isaak J. v. Vuuren, B. E. Swart, B. P. Jordaan, Isaak J. Celliers.

VENTERSKROON.

Gestig 1888.

Sieletal: 504. *Ledetal:* 208. *Aangeneem:* 7. *Gedoopt:* 6. *Oorgekom met Attestasies:* 7. *Vertrek met Attestasies:* 1. *Vertrek met Bewys van Lidmaatskap:* 7.

Konsulent: Ds. P. J. J. Venter.

Skriba: W. H. Barnard, Eigenaarsfontein, P.K. Losberg.

Kassier: G. C. J. v. Vuuren, Buffelshoek, P.K. Koedoesfontein.

Superintendent van Sondagskole: W. H. Barnard, Eigenaarsfontein, P.K. Losberg.

Orrelis: Mev. P. J. J. Venter.

Koster: P. A. Hattingh.

Voorleser: P. L. J. v. Vuuren.

Ouderlinge: P. L. J. v. Vuuren, G. H. Grobler, P. A. Lourens, G. C. J. v. Vuuren, D. H. v. Biljon, J. J. Kruger.

Diakene: P. A. Hattingh, L. M. Pretorius, W. H. Barnard, W. S. Coetzer, N. M. Fourie.

Ring van Potchefstroom.

MAKWASSIE.

Gestig 1888.

Sieletal: 1650. Ledetal: 780. Aangeneem: 39. Gedoop: 51.
Vertrek met Attestasies: 4. Oorgekom van ander Kerke: 12. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5. Getroud: 7 pare.

Konsulent: Ds. P. J. J. Venter.

Skriba en Kassier: A. V. Bergh, Bosmansrust, Oor Leeuwdoornsstad.

Superintendent van Sondagskole: J. A. du Toit, Leeuwkop, P.K. Klipspruit.

Koster: J. J. Swanepoel.

Voorleser: Oud. D. J. Fouché.

Ouderlinge: J. A. du Toit, W. J. v. Rensburg, D. J. Fouché, J. C. Rossouw, P. A. Fouché, D. J. Smith, G. Labuschagne, J. Swanepoel, J. A. Rossouw, J. A. Jonker, W. Oldewagen.

Diakene: C. J. Oldewagen, J. F. v. Rensburg, F. L. Pieterse, C. A. Gagiano, J. Pretorius, C. M. Brits, E. G. de Beer, T. Victor, J. H. Viljoen, J. J. Fouché, J. J. Botha.

WOLMARANSSTAD.

Gestig 1891.

Sieletal: 2089. Ledetal: 897. Aangeneem: 42. Gedoop: 60.
Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 21. Oorgekom van ander Kerke: 15. Getroud: 25 pare.

Konsulent: Ds. Jac. v. d. Berg.

Skriba: L. J. Fouché, Rooibult, Wolmaransstad.

Kassier: J. P. Koekemoer, Kameelboom, Wolmaransstad.

Superintendent van Sondagskole: G. Rossouw, Rooibult, Wolmaransstad.

Orrelis: Mej. de Wet.

Koster: Tobie Nell.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. H. Steijn, G. J. Stols, G. S. Rossouw, R. J. Coertze, J. H. Knoetze, J. P. Koekemoer, H. J. Kriel, L. J. Fouché, J. J. Liebenberg, A. B. Terblanche, G. F. J. van Rensburg, H. D. Kotzé, C. J. Zastron, P. J. Huijsers, B. J. Badenhorst.

Diakene: J. C. Botes, E. C. Botma, J. J. Steijn, J. C. Coetzee, D. A. Renke, T. J. Kotzé, P. J. van Eeden, G. C. van Niekerk, F. G. Basson, C. J. Barnard, M. J. van Vuuren, J. G. Knoetze, C. J. Swanepoel.

Ring van Potchefstroom.

KRUGERSDORP.

Gestig 1891.

Sieletal: 2775. Ledetal: 1195 Aangeneem: 102. Gedoop: 182.
Oorgekom met Attestasies en oorgekom van ander Kerke: 57. Vertrek met Attestasies en Bewys van Lidmaatskap: 37. Getroud: 43 pare.

Predikant: Ds. P. S. Grober.

Skriba: M. J. Redelinghuys, P.K. Sterkfontein, Oor Krugersdorp.

Skriba vir Registrasie: Mevr. Ds. P. S. Grobler, Ottostraat 35, Krugersdorp.

Kassier: A. Stafleu, Markstraat 78, Krugersdorp.

Superintendent van Sondagskole: J. G. de Bruin, 81 Holtzstr., Krugersdorp.

Orrelis: Mevr. M. Grobler.

Koster: N. J. Prinsloo.

Voorleser: J. S. Roos.

Ouderlinge: J. N. Lindeque, H. van Goverden, J. Ayres, I. Cronjé, F. J. Joubert, N. M. Prinsloo, J. G. de Bruin, D. J. H. Fourie, D. J. Francis, H. J. Zentgraf, J. Coetzee, W. W. Viljoen, J. van Zyl, M. J. Redelinghuys, M. J. v. d. Berg, M. J. Fourie, D. J. Labuschagne, B. T. Harmse, C. L. v. d. Merwe, J. S. Roos, J. P. Nortje, P. S. Steenkamp, J. J. van Vuuren.

Diakene: J. Z. M. Bolton, M. J. Steenekamp, G. J. Rautenbach, J. v. d. Merwe, P. Barnard, N. J. Maree, C. du Toit, J. Jacobs, A. J. v. d. Berg, J. J. S. Pennels, P. Viljoen, C. van den Berg, N. J. Theunissen, T. H. Duvenage, P. Pretorius, A. Louw, B. Barnard, J. Heyneke, T. P. Oosthuizen, N. J. Steinberg, A. J. v. d. Merwe, A. W. Nortje, J. Wissing, W. J. Muller, P. van Deventer, J. Cronjé.

HEILBRON.

Gestig 1911.

Sieletal: 376. Ledetal: 205. Aangeneem: 9. Gedoop: 14.
Oorgekom met Attestasies: 7. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 4. Getroud: 2 pare.

Predikant: Vakant.

Konsulent: Ds. W. Huyzers, B.A., B.D.

Skriba-Kassier: M. J. Herbst, Bus 86, Heilbron.

Superintendent van Sondagskole: P. F. Smit, Philadelphia, Heilbron.

Orrelis: Mev. P. F. Smit.

Koster: P. F. Smit.

Voorleser: M. C. Strydom.

Ring van Potchefstroom.

Ouderlinge: M. C. Strydom, J. H. Campher, F. J. Labuschagne, Josua v. d. Merwe, M. J. Herbst.

Diakene: P. Smit, J. D. Weilbach, J. T. Broodryk, J. Habig, B. D. van Deventer.

VEREENIGING.

Gestig 1913.

Sieletal: 1800. Ledetal: 993. Aangeneem: 47. Gedoop: 59. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 8. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Getroud: 19 pare.

Predikant: Ds. W. F. H. Huyzers, B.A., B.D.

Skriba en Kassier: Ds. W. F. H. Huyzers.

Superintendent van Sondagskole: Ds. W. F. H. Huyzers.

Orrelis: T. van Hulsteyn.

Koster: A. W. Marx.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. P. Badenhorst, M. P. C. Lindeque, H. P. Willemse, P. D. Jacobs, J. Muller, S. I. W. Marx, L. R. G. Marx, M. M. Basson, P. D. Pretorius, D. Grobler, D. Greyling, J. P. Cronje, J. F. Greyling, B. van Niekerk.

Diakene: T. F. Cronje, G. Lindeque, J. J. van Zyl, J. Venter, C. Muller, A. J. Kleynhans, M. Strydom, D. F. Pretorius, J. P. Pretorius, T. Fourie, G. Pretorius, P. Roux, J. F. Nel, C. Lubbe.

BLOEMHOF.

Gestig Junie 1916.

Sieletal: 360. Ledetal: 210. Aangeneem: 5. Gedoop: 23. Oorgekom met Attestasies: 1. Vertrek met Attestasies: 4. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2. Getroud: 2 pare.

Konsulent: Ds. Jac. P. van den Berg.

Skriba en Kassier: W. J. L. Opperman, Palmietfontein, Bloemhof.

Superintendent van Sondagskole: N. J. Coetzee, Bus 100, Bloemhof.

Kosteer: H. Matthews.

Voorleser: G. P. van der Merwe.

Ouderlinge: D. C. J. Bloem, G. P. van der Merwe, N. J. J. Combrink, G. van Niekerk, J. J. Jacobs, N. J. Coetzee.

Diakene: D. Viljoen, H. Matthews, N. Wiese, G. Meyer, J. Bezuidenhout, I. van Aswegen, S. P. Erasmus.

Ring van Potchefstroom.

LOSBERG.

Gestig 1925.

Sieletal: 985. Ledetal: 566. Aangeneem: 30. Gedoop: 28. Oorgekom met Attestasies: 20. Vertrek met Attestasies: 15. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 4. Getroud: 17 pare.

Predikant: Ds. P. J. Smit, B.A., B.D.

Skriba: D. J. Bloem, Rietfontein, P.K. Fochville, Tvl.

Kassier: A. L. Oosthuizen, Cardoville, P.K. Hermina.

Superintendent van Sondagskole: Ds. P. J. Smit, P.K. Fochville.

Orrelis: Mevr. S. E. Steyn.

Koster: W. C. Greef.

Voorleser: Ouderling T. P. Pretorius.

Ouderlinge: F. R. P. Schutte, T. P. Pretorius, T. F. J. Steyn, H. J. Dreyer, A. J. G. Dreyer, I. W. Ferreira, G. F. Prinsloo, D. J. Bloem, W. J. van der Merwe, H. J. Mienie, F. Pretorius.

Diakene: L. C. Klopper, A. J. C. Swamers, W. J. C. Pretorius, J. P. Prinsloo, J. H. C. Pretorius, I. J. Pretorius, J. H. Waller, J. F. van Rensburg, C. L. Steyn, T. F. J. Oosthuizen, H. J. Bloem.

PARYS.

Gestig 13 Junie 1925.

Sieletal: 437. Ledetal: 220. Aangeneem: 5. Gedoop: 12. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 7. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Getroud: 2 pare.

Konsulent: Ds. P. J. Smit, B.A., B.D.

Skriba en Kassier: N. Prak, Koedoesfontein, Oor Parys.

Orrelis: Johanna Bezuidenhout.

Koster: F. Terblanche.

Voorleser: Oud. G. H. Grobler.

Ouderlinge: D. C. L. J. v. Vuuren, G. H. Grobler, J. N. Risseuw, W. Joubert, Balth. Erasmus, N. Prak.

Diakene: D. J. Scholtz, J. E. Risseuw, L. J. v. Vuuren, J. H. Muller, E. K. Cronje, H. S. Fourie, J. Benadie.

Ring van Potchefstroom.

BOTHAVILLE.

Gestig 23 Mei 1936.

Sieletal: 220. Ledetal: 147. Aangeneem: 10. Gedoop: 9. Oorgekom met Attestasies: 2.

Konsulent: Ds. P. S. Grobler (Krugersdorp).

Skriba en Kassier: Diaken T. J. Conradie, Hart-van-Boomtuin, P.K. Regina.

Superintendent van Sondagskole: J. J. van Rensburg, Vascodagama, P.K. Harrisburg.

Koster: B. J. Smith.

Voorleser: Br. J. J. van Rensburg.

Ouderlinge: J. A. Swanepoel, J. C. Swanepoel, J. v. d. Berg.

Diakene: D. de Klerk, H. Harmzen, T. J. Conradie.

CHRISTIANA.

Gestig 1936.

Sieletal: 54. Ledetal: 39. Aangeneem: 2. Gedoop: 3. Oorgekom met Attestasies: 12. Oorgekom van ander Kerke: 27.

Konsulent: Ds. Jac. v. d. Berg.

Skriba en Kassier: J. Rosenblatt, Hoofstraat, Christiana.

Voorleser: P. de la Rey.

Ouderlinge: P. de la Rey en B. Lubbe.

Diakene: M. Massijn en P. Gouws.

BLOEMFONTEIN.

Gestig 20 Maart 1937.

Sieletal: 400. Ledetal: 230. Aangeneem: 20. Gedoop: 7.

Predikant: Ds. Jac. P. v. d. Berg, B.A., B.D., Bainsvlei.

Konsulent: Ds. W. Huyzers.

Skriba en Kassier: J. C. Hulme, Bus 267, Bloemfontein.

Superintendent van Sondagskole: Ds. Jac. P. v. d. Berg, Bainsvlei.

Orreliste: Mej. Mohr, Mevr. Hulme, Mej. Kachelhoffer.

Kosters: Diakene Viljoen en v. Heerden.

Ouderlinge: C. du Plessis, J. Blignaut, A. v. Wyk, F. Fourie, J. Venter, E. Mohr, P. Kotzé.

Diakene: J. C. Hulme, J. v. Heerden, B. Saaiman, J. Saaiman, C. Rheeder, J. Viljoen, P. van Aswegen.

RING VAN ZEERUST.

Gemeentes: Zeerust, Lichtenburg, Ventersdorp, Zwartruggens, Goede Hoop, Delarey, Groot Marico, Schweizer Reneke, Mafeking. *Rings-Kommissie*:

Voorsitter: Dr. H. C. M. Fourie.

Vise Voorsitter: Ds. J. D. Storm.

Skriba: Ds. D. F. Erasmus.

Vise Skriba: Ds. C. S. van H. Steenekamp.

Ouderlinge: J. H. Snyman, J. A. Wondergem, H. J. Visser.

Sekundi: A. A. van Jaarsveld, P. S. v. d. Berg, C. G. van Niekerk.

Superintendent van Sondagskole: Ds. J. D. Storm, Bus 43, Zwartruggens.

ZEERUST.

Gestig 1869.

Sieletal: 1480. Ledetal: 753. Aangeneem: 33. Gedoop: 61. Oorgekom met Attestasies: 7. Vertrek met Attestasies: 13. Oorgekom van ander Kerke: 9. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 13. Getroud: 13 pare.

Predikant: C. S. v. H. Steenekamp, B.A., B.D.

Konsulent: Dr. H. C. M. Fourie.

Skriba en Kassier: A. S. Pretorius, Bus 105, Zeerust.

Superintendent van Sondagskole: M. M. J. Basson, P.K. Vaalkop.

Orrelis: Mej. C. Reichel.

Koster: R. J. Benade.

Voorleser: Oud. J. H. Snyman.

Ouderlinge: J. H. Snyman, A. S. Meyer, J. H. Fouché, F. P. v. d. Merwe, J. A. Oosthuizen, P. J. Coetzee, G. L. Roos, M. M. J. Basson, G. P. J. Grobler, G. J. van Aarde, R. J. Benade, L. van Niekerk.

Diakene: A. J. Swanepoel, P. H. Coetzee, D. J. Nortje, F. C. Meyer, J. J. Haywood, P. P. van der Merwe, L. J. Erasmus, W. J. Seymore, J. P. B. Blignaut, R. A. Fourie, J. G. Vossler, G. A. van Zyl, P. J. J. Basson, A. J. du Plessis.

Ring van Zeerust.

LICHTENBURG.

Gestig 1891.

Sieletal: 1300. Ledetal: 650. Aangeneem: 24. Gedoop: 46. Oorgekom met Attestasies: 13. Vertrek met Attestasies: 25. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 7. Getroud: 2 pare.

Predikant: Ds. G. C. Coetzee, B.A., B.D.

Konsulent: Dr. H. C. M. Fourie.

Skriba: D. P. J. van Schalkwyk, Loslapdoorns, Posbus 84, Lichtenburg.

Kassier: T. F. J. Steyn, Laerskool, Lichtenburg.

(L.W. Doop- en Lidmate-registers by Ds. G. C. Coetzee nie by Skriba.)

Superintendent van Sondagskole: M. F. A. de Beer, Burgersdorp-skool, P.K. Lichtenburg.

Koster: G. Swanepoel.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: C. L. Engelbrecht, J. N. v. d. Berg, H. J. van Aarde, J. P. Snyman, L. J. Coetzee, J. F. van Rensburg, J. A. Wondergem, M. J. Smith, M. W. van der Linde, G. D. de Beer, A. Labuschagne, J. G. Steyn, T. F. J. Steyn, W. Pienaar.

Diakene: J. N. Steyn, W. J. du Toit, J. G. Benade, D. J. C. van Wyk, J. B. Celliers, H. J. Cordier, D. P. J. van Schalkwyk, A. J. Joubert, J. v. d. Berg, E. v. d. Berg, T. F. J. Steyn, M. F. A. de Beer, J. Esterhuizen, C. J. J. Coetzee.

VENTERSDORP.

Gestig 1892.

Sieletal: 1516. Ledetal: 835. Aangeneem: 31. Gedoop: 64. Oorgekom met Attestasies en Oorgekom van ander Kerke: 37. Vertrek met Attestasies 33. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 7. Getroud: 22 pare.

Predikant: Ds. Daniël F. Erasmus.

Konsulent: Dr. H. C. M. Fourie.

Skriba: Ds. D. F. Erasmus, Bus 76, Ventersdorp.

Kassier: B. A. Naudé, Ventersdorp.

Superintendent van Sondagskole: Die Predikant.

Orrelis: Mevr. A. C. G. Erasmus.

Koster: D. W. Fourie.

Voorleser: Om die beurt.

Ouderlinge: H. J. Visser, H. M. P. Visser, J. G. Visser, H. F. Joubert, F. W. C. Buitendag, J. P. Buitendag, J. N. M. Pretorius, A. J. Tredoux, B. P. v. d. Berg.

Diakene: H. J. Scheffer, A. J. Coetzee, S. H. Coetzee, H. P. v. Graan, B. A. Naudé, J. C. Labuschagne, C. J. Visser, P. Liebenberg, J. L. J. Viljoen, J. N. Pretorius.

Ring van Zeerust.

ZWARTRUGGENS.

Gestig 1913.

Sieletal: 2146. Ledetal: 780. Aangeneem: 46. Gedoop: 56. Oorgekom met Attestasies: 24. Vertrek met Attestasies: 16. Oorgekom van ander Kerke: 5. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 28. Getroud: 11 pare.

Predikant: J. D. Storm, B.A., B.D.

Konsulent: D. F. Erasmus.

Skriba: A. A. van Jaarsveld, Witrand, P.K. Orangedale.

Kassier: Ds. J. D. Storm, Posbus 43, Zwarttruggens.

Superintendent van Sondagskole: A. A. van Jaarsveld, Witrand, P.K. Orangedale.

Koster: J. Robbertse.

Voorleser: Ouderling om die beurt.

Ouderlinge: A. A. van Jaarsveld, J. Minie, D. B. Snyman, J. H. van Staden, G. C. Kachelhoffer, P. L. Bezuidenhout, D. J. Hattingh, J. J. Pienaar, C. A. Young, G. P. Pretorius, G. J. Engelbrecht, A. S. Naudé, J. F. Coertse.

Diakene: D. J. Bodenstein, J. J. Nolte, P. T. van Staden, A. W. J. van Rensburg, D. L. Cronje, M. G. Mostert, C. J. Smit, J. H. van Dyk, C. I. Dreyer, A. J. N. Bezuidenhout, H. Breedt, J. C. Cronje, A. J. Schoeman, J. J. Brits, W. J. Pienaar.

GOEDE HOOP.

Gestig 1914.

Sieletal: 256. Ledetal: 131. Aangeneem: 3. Gedoop: 11. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 1. Getroud: 2 pare.

Konsulent: Ds. C. S. v. H. Steenekamp.

Skriba en Kassier: P. C. van der Westhuizen, P.S. Halifax, Oor Vryburg.

Koster: P. C. v. d. Westhuizen.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: W. P. Viljoen, M. J. Herbst, F. van Niekerk.

Diakene: S. L. J. van Dyk, A. P. Mynhardt, C. F. Kriel, P. Smit.

DELAREY.

Gestig 1922.

Sieletal: 572. Ledetal: 318. Aangeneem: 10. Gedoop: 17. Oorgekom met Attestasies: 7. Vertrek met Attestasies: 5. Oorgekom van ander Kerke: 5. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 4. Getroud: 3 pare.

*Ring van Zeerust.**Predikant:* J. D. Storm.*Skriba:* B. H. Pieterse, Doornbult 55, P.K. Sannieshof.*Kassier:* J. C. van der Merwe, Doornbult, Privaat Sak Bosjes.

Oor Welverdiend.

Superintendent van Sondagskole: Ds. J. D. Storm, P.K. Zwart-ruggens.*Voorleser:* Oud. J. F. du Toit.*Koster:* J. B. Rudolph.*Ouderlinge:* J. F. du Toit, W. J. Kamffer, H. H. Nieuwoudt, J. A. Pretorius, W. B. J. Badenhorst, J. C. van der Merwe, J. P. J. van Vuuren, M. S. Engelbrecht, G. J. Engelbrecht.*Diakene:* J. J. Bezuidenhout, J. G. Ackhurst, J. C. du Toit, P. J. N. Grobler, W. H. Leroux, B. H. Pieterse, J. B. Rudolph, D. R. van der Westhuizen, F. Rautenbach.

GROOT MARICO.

Gestig 1924.

Sioletal: 1334. Ledetal: 700. Aangeneem: 42. Gedoop: 48. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 8. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 17. Getroud: 21 pare.

Predikant: Dr. H. C. M. Fourie.*Konsulent:* Ds. D. F. Erasmus.*Skriba:* P. T. van Staden, Vergenoeg, P.K. Groot Marico.*Kassier:* C. B. Otto, Groot Marico.*Superintendent van Sondagskole:* P. T. van Staden, Vergenoeg, Groot Marico.*Orrelis:* Mevr. Dr. Fourie.*Koster:* P. D. van Staden.*Voorleser:* Dr. H. C. M. Fourie.*Ouderlinge:* P. S. van den Berg, L. S. Gast, C. C. Mans, J. F. van Staden, J. Meintjes, A. Esterhuizen, M. Wolmarans, J. Grobler, D. van Staden, en G. Z. van Loggerenberg.*Diakene:* P. S. van Staden, P. T. van Staden, F. van Straten, G. Oberholzer, C. Cloete, P. du Toit, J. van Tonder, E. van der Merwe, H. Smit.

SCHWEIZER RENEKE.

Gestig 1925.

Sioletal: 290. Ledetal: 177. Aangeneem: 15. Gedoop: 19. Oorgekom van ander Kerke: 17. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap 6. Getroud: 4 pare.

Konsulent: Ds. G. C. Coetzee.*Ring van Zeerust.**Skriba en Kassier:* J. H. van Wyngaardt, Johannesrust, P.K. Koosfontein.*Superintendent van Sondagskole:* J. M. C. Nortje, Republiek, P.K. Schweizer Reneke.*Voorleser:* J. M. C. Nortje.*Koster:* Barend Bezuidenhout.*Ouderlinge:* J. M. C. Nortje, I. S. Viljoen, A. J. van Wyk, A. W. Smit, G. J. Basson, J. H. de la Rey, C. G. van Niekerk.*Diakene:* J. B. Havenga, J. P. van Wyngaardt, H. J. Kotzee, W. F. van der Westhuizen, M. J. Fourie, J. G. Meyburg, J. J. Herbst.

MAFEKING.

Gestig 1929.

Sioletal: 230. Ledetal: 100. Aangeneem: 4. Gedoop: 13.

Konsulent: Ds. C. S. van H. Steenekamp.*Skriba en Kassier:* Ouderling P. J. Croukamp.*Superintendent van Sondagskole:* P. J. Croukamp, 106 Weslaan, Mafeking.*Ouderling:* P. J. Croukamp.

RING VAN RUSTENBURG.

Gemeentes: Rustenburg, Pietersburg, Pretoria, Waterberg, Louis Trichaardt, Messina, Laeveld, Potgietersrust, Koedoesrand, Brits, Vliegpoort, Soekmekaar, Noordelike Pretoria, Ebenhaeser, Van Warmelo.

Rings-Kommissies:

Voorsitter: Ds. S. Vermooten.

Vise Voorsitter: Dr. C. H. Rautenbach.

Skriba: Ds. W. J. Kemp, Bus 53, Nylstroom.

Vise Skriba: Ds. P. W. Venter.

Ouderlinge: Primi: P. G. Roets, W. J. Roos, F. J. Grobler.

Sekundi: G. van Wyk, J. F. Roos, D. J. Jacobs.

Superintendent van Sondagskole: S. J. Botha, Prospectstraat 1051, Pretoria.

RUSTENBURG.

Gestig 1851.

Sieletal: 3264. Ledetal: 1604. Aangeneem: 146. Gedoop: 90. Oorgekom met Attestasies: —. Vertrek met Attestasies: 24. Oorgekom van ander Kerke: —. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 17. Getroud: 48 pare.

Predikant: Ds. J. J. Prinsloo.

Konsulent: 1ste. Ds. G. P. J. Grobler; 2de. Ds. W. J. Kemp.

Skriba: S. F. Malan, Posbus 225, Rustenburg.

Kassier: P. A. Bentum, Posbus 225, Rustenburg.

Superintendent van Sondagskole: Oud. J. W. Minie, P.K. Waggenpadspruit.

Orrelis: Mevr. Downing.

Koster: C. J. Joubert.

Voorlesers: Oud. A. W. J. van Rensburg en Oud. W. J. Roos.

Ouderlinge: A. W. J. van Rensburg, J. J. Robbertze, M. J. Jacobs, J. S. Verster, H. Esterhuizen, J. W. Minie, J. Lewies, S. A. Kock, H. P. J. de Beer, E. L. du Plessis, W. J. Roos, J. L. Pieterse, D. S. Fourie, R. J. Viljoen, A. G. Pieterse, W. C. van Wyk, S. F. Malan, S. J. Esterhuizen.

Diakene: W. C. Robbertze, C. J. Grobler, A. P. Putter, W. H. Steenekamp, P. N. Esterhuizen, S. van der Linde, J. C. Steenekamp, J. Roux, J. E. de Beer, J. C. Esterhuizen, S. J. Hermitage, J. C. Pieterse, H. J. Nortjie, P. Els, P. J. de Beer, J. H. Groenewaldt, P. A. Bentum.

Ring van Rustenburg.

PIETERSBURG.

Gestig 1852.

Sieletal: 1275. Ledetal: 653. Aangeneem: 25. Gedoop: 60. Oorgekom met Attestasies: 1. Vertrek met Attestasies: 5. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 4. Getroud: 11 pare.

Predikant: Vakant.

Konsulent: Ds. J. J. Prinsloo, Rustenburg.

Skriba: W. P. Viljoen, p/a. Die Tronk, Pietersburg.

Kassier: C. J. van Staden, Kalbasfontein, P.K. Veekraal.

Superintendent van Sondagskole: Oud. P. J. Brits, 385 Bovenstraat, Pietersburg.

Koster: A. F. Duvenhage.

Voorleser: 'N ouderling.

Ouderlinge: A. Korff, H. L. Venter, G. van Wyk, P. van Rooyen, C. P. Pienaar, J. A. Burger, W. K. Jansen, T. C. Nel, J. C. J. van Schalkwyk, J. M. van Schalkwyk, A. F. Duvenhage, H. J. Venter, P. J. Brits, J. L. P. Botha, J. E. Moulder, B. M. Bezuidenhout.

Diakene: C. J. van Staden, J. J. van Staden, J. H. van Staden, J. H. van Rensburg, J. S. Veldman, J. H. Botha, P. J. Smit, R. Oelofse, G. Heinlein, B. Fourie, E. J. Nel, J. J. le Roux, W. S. J. Jansen, R. C. J. van Wyk, H. Barnard, W. P. Viljoen.

PRETORIA.

Gestig 1854.

Sieletal: 2744. Ledetal: 972. Aangeneem: 35. Gedoop: 63. Oorgekom met Attestasies: 24. Vertrek met Attestasies: 25. Oorgekom van ander Kerke: 23. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 15. Getroud: 30 pare.

Predikant: D. S. Vermooten, 151 Kotzestraat, Pretoria.

Konsulent: Dr. C. H. Rautenbach.

Skriba en Kassier: H. Engelmohr, 93 Devenishstraat, Pretoria.

Superintendent van Sondagskole: Ds. S. Vermooten, 151 Kotzestraat, Pretoria.

Orrelis: Mnr. H. C. de Kock.

Koster: Mevr. C. M. Reyneke.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. D. Reyneke, H. Engelmohr, J. J. Piso, A. Wypkema, E. J. Grobbelaar, J. J. Venter, J. de Veer, D. J. Jacobs, H. W. Theron, F. J. Scholtz, G. Stewart, H. J. van Rensburg, J. F. van der Merwe, S. J. Botha, J. P. Hugo.

Ring van Rustenburg.

Diakene: E. S. van Zyl, O. D. Oosthuizen, D.sn., W. W. Scheepers, C. N. Buckle, B. de Loor, A. S. Pretorius, G. F. J. van Tonder, H. J. Scheffer, N. v. d. W. Nolte, J. Scheepers, M. J. Malan, J. Hornsveld Jr., J. J. Lange.

WATERBERG.

Gestig 1886.

Sieletal: 1920. Ledetal 1056. Aangeneem: 52. Gedoop 87. Oorgekom met Attestasies: 8. Vertrek met Attestasies: 8. Oorgekom van ander Kerke: 9. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5. Getroud: 20 pare.

Predikant: Ds. W. J. Kemp, B.A., B.D.

Konsulent: 1e Ds. J. J. Engelbrecht; 2e Ds. G. P. J. Grobler.

Skriba en Kassier: Ds. W. J. Kemp, Bus 53, Nylstroom.

Superintendent van Sondagskole: M. J. Willemse, S.A.S., Nylstroom.

Orrelis: G. Engelbrecht.

Koster: D. J. Booysen.

Voorleser: H. J. Geyser.

Ouderlinge: H. J. Geyser, J. J. H. Engelbrecht, G. P. Badenhorst, M. J. Oosthuizen, A. J. Bronkhorst, C. J. Vorster, W. S. I. van Heerden, L. P. van der Merwe, C. W. H. Boshoff, G. C. Booysen, A. J. J. Botes, M. H. J. van Staden, J. F. Viljoen, J. J. Willemse, J. L. J. van Rensburg, P. W. Botes, W. H. Duvenage, G. H. J. Venter, M. J. Willemse.

Diakene: J. L. Bronkhorst, H. F. C. Bronkhorst, J. J. Prinsloo, P. F. Jooste, A. H. Botha, C. H. van Staden, G. van Staden, D. P. Boshoff, C. Prinsloo, A. A. van der Merwe, A. van Rooyen, H. Henderson, C. van der Westhuizen, P. Backhouse, J. J. van Rensburg, D. J. Booysen.

LOUIS TRICHARDT.

Gestig 1916.

Sieletal: 891. Ledetal: 503. Aangeneem: 51. Gedoop: 38. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 27. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5. Getroud: 1 paar.

Predikant: Ds. J. J. Engelbrecht, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. W. J. Kemp.

Skriba en Kassier: J. J. Robbertze, P.K. Bus 93, Louis Trichardt.

Superintendent van Sondagskole: J. J. Robbertze, P.K. Bus 93, Louis Trichardt.

Ring van Rustenburg.

Orrelis: Mevr. A. R. Robbertze.

Koster: D. D. Brits.

Voorleser: Oud. F. A. Geyser.

Ouderlinge: F. A. Geyser, F. Botha, J. J. Robbertze, W. J. Nel, F. Engelbrecht, J. Badenhorst, S. Verster.

Diakene: P. J. Schoeman: D. S. Jacobs, J. Barwise, J. J. van der Merwe, L. Laurence, W. A. Grobler, H. Kuypers.

MESSINA.

Gestig 1920.

Sieletal. 244. Ledetal: 121. Aangeneem: 3. Gedoop: 9.

Predikant: Ds. G. P. J. Grobler, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. J. J. Prinsloo.

Skriba: A. S. Pretorius, P.K. Messina.

Kassier: Oud. J. F. Roos, Bus 12, Messina.

Superintendent van Sondagskole: J. P. Engelbrecht, Bus 12, Messina.

Orrelis: Mevr. Annie Roets.

Koster: J. A. Reyneke.

Voorleser: Oud. J. F. Roos.

Ouderlinge: J. P. Engelbrecht, J. F. Roos, P. C. Potgieter, A. S. Pretorius.

Diakene: Hans Roos, J. J. Albasini.

LAEVELD.

Gestig 1921.

Sieletal: 449. Ledetal 222. Aangeneem: 8. Gedoop: 15. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 4. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Getroud 2 pare.

Predikant Ds. J. J. Engelbrecht.

Konsulent: Ds. G. P. J. Grobler.

Skriba: R. J. Coertse, P.K. Mokeetse.

Kassier: W. H. Lombard, Rubbervale.

Orrelis: A. H. Helberg.

Koster: P. de Bruyn.

Voorleser: Oud. W. H. Lombard.

Ouderlinge: W. H. Lombard, P. S. J. L. Venter, H. L. J. Bronkhorst, T. Pienaar, P. C. Helberg, H. C. de Beer.

Diakene: H. J. Botha, R. J. Coertse, M. G. v. Schalkwyk, J. J. Pienaar, J. J. de Beer, F. Botha.

Ring van Rustenburg.

POTGIETERSRUST

Gestig 1921.

Sieletal: 610. Ledetal: 350. Aangeneem: 34. Gedoop 47.
Oorgekom met Attestasies: 21. Vertrek met Attestasies: 8. Ge-
troud: 6 pare.

Predikant: Ds. G. P. J. Grobler, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. W. Kemp, B.A., B.D.

Skriba: B. J. Vermooten, Hoogestraat.

Kassier: D. de Beer, Rabiestraat.

Superintendent van Sondagskole: D. de Beer, Rabiestraat.

Orrelis: Mej. v. Staden.

Koster: P. Bosch.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: G. R. J. Strydom, J. J. Prinsloo, C. Diederiks, N. S. Wolmarans, C. Storm, G. Smit, H. P. Kern, F. A. Venter, C. Pieterse, C. McDonald, F. J. Prinsloo

Diakene: G. P. van Staden, P. van Nieuwenhuizen, D. van Rensburg, F. J. J. Potgieter, J. F. Joubert, E. Greeff, H. Geyser, K. du Plessis, W. Burger, H. van Rensburg, J. H. Keulder, P. Kotzé.

KOEDOESRAND.

Gestig 1924.

Sieletal: 685. Ledetal: 362. Aangeneem: 33. Gedoop: 13.
Oorgekom met Attestasies: 0. Vertrek met Attestasies: 0. Oor-
gekom van ander Kerke: 1. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 1.
Getroud: 3 pare.

Predikant: Ds. G. P. J. Grobler, B.A., B.D.

Skriba: G. J. Smith, Tijgerfontein, P.K. Maasstroom, Oor Pot-
gietersrust.

Kassier: J. J. Diederiks, Welgedacht, P.K. Tolwe, Oor Pot-
gietersrust.

Orrelis: A. P. Botha.

Koster: H. Z. Joubert.

Voorleser: Oud. F. J. Grobler.

Ouderlinge: F. J. Grobler, L. van Niekerk, J. S. Viljoen, D. G. van der Heever, P. S. Nortje, L. J. J. van Wijk, J. H. Henrico.

Diakene: H. L. Joubert, L. J. Smith, D. S. du Toit, H. P. du Toit, J. H. Prinsloo, H. van Aarde, F. J. J. Henrico.

Ring van Rustenburg.

BRITS.

Gestig 1927.

Sieletal: 1413. Ledetal: 682. Aangeneem: 38. Gedoop: 52.
Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 6. Oor-
gekom van ander Kerke: 20. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap:
11. Getroud: 5 pare.

Predikant: Ds. P. W. Venter, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. S. Vermooten.

Skriba: D. J. de Villiers, Posbus 99, Brits.

Kassier: P. A. van Jaarsveld, P.K. Hartebeespoort, Brits.

Superintendent van Sondagskole: T. F. Michau, P.K. Pans-
drift, Brits.

Orrelis: Oud. F. J. C. Martins.

Koster: Oud. G. D. Scheepers.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: F. J. C. Martins, D. J. Bothma, T. G. J. Pisto-
rius, J. W. van Schalkwyk, J. F. Michau, J. C. Roos, G. C. Lin-
deque, J. C. J. van Schalkwyk, P. S. Oberholzer, J. J. Pheiffer, C.
H. Blignaut, C. J. Ras, P. A. van Jaarsveld, G. D. Scheepers, D. J.
de Villiers.

Diakene: P. H. du Preez, W. A. Pistorius, G. R. Koekemoer,
S. van Staden, J. J. Kotze, F. J. Pieterse, H. C. du Preez, C. D.
Joubert, J. W. P. Meintjes, G. Oosthuizen, B. J. van Staden, P. H.
du Bruijn, F. L. P. Nel, J. J. van Rensburg, C. F. Moll, L. J. B.
Schoeman, D. J. de Jager.

VLIEGEPOORT.

Gestig 1931.

Sieletal: 465. Ledetal: 229. Aangeneem: 8. Gedoop: 22.
Vertrek met Attestasies: 4. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2.

Predikant: Ds. J. J. Prinsloo (Rustenburg).

Konsulent: Ds. P. W. Venter.

Skriba: G. F. T. Pistorius, Rooikrans 760, Leeuwpoot.

Kassier: J. B. J. van Deventer, Klipgat, P.K. Thabazimbi.

Superintendent van Sondagskole: H. J. Pelser, Duikerpan, P.K.
Kransberg.

Koster: J. H. Steenekamp.

Voorleser: Oud. G. F. T. Pistorius.

Ouderlinge: G. F. T. Pistorius, H. J. Putter, H. T. Pelser, A.
S. Labuschagane, P. J. R. Steenekamp, J. C. Joubert, M. J. Breedt,
J. G. Zagt.

Diakene: J. B. J. van Deventer, J. G. W. Basson, C. J. Botha, J.
H. Robbertze, H. J. J. Botha, H. J. Theunissen, C. R. J. Nagel.

Ring van Rustenburg.

SOEKMEKAAR.

Gestig 1931.

Sieleetal: 220. Ledetal: 92. Aangeneem: 7. Gedoop: 6. Getroude: 1 paar.

Konsulent: Ds. J. J. Engelbrecht.

Skriba en Kassier: H. F. Jacobs, Helpmekaar, Munnik.

Koster: D. J. Venter.

Voorleser: D. F. Jacobs.

Ouderling: D. F. Jacobs, S. M. Venter, H. seun, S. M. Venter G. seun.

Diakene: D. J. Venter Jr., H. L. Grobler, G. Buitendach.

NOORDELIKE PRETORIA.

Gestig 1934.

Sieleetal: 3332. Ledetal 1115. Aangeneem: 105. Gedoop: 136. Oorgekom met Attestasies: 4. Oorgekom van ander Kerke: 36. Getroude: 19 pare.

Predikant: Dr. C. H. Rautenbach, M.A., B.D., D.Phil.

Konsulent: Ds. S. Vermooten.

Skriba: B. Fouché, Pos Onderstepoort, Oor Pretoria.

Kassier: A. F. Pienaar, B.Com., Vyfdestraat 1097, Capital Park, Pretoria.

Superintendent van Sondagskole: Dr. C. H. Rautenbach, Capital Park 808, Pretoria.

Algemene Sondagskoolsekretaris: F. v. d. Veen, Ellastraat 311, Gezina, Pretoria.

Orreliste: Mev. J. Pieterse (Rietfontein), Mev. A. J. Joubert (Daspoort), Dorothy Hitchcock (Pretoria Noord).

Kosters: J. Spies (Rietfontein) (Mev. P. J. C. Beneke (Daspoort), Mev. S. M. S. van Staden (Pretoria Noord).

Voorlesers: P. G. Roets, W. H. Brits, H. C. van Niekerk, J. J. F. Brits.

Ouderlinge: J. D. Retief, J. H. Breitenbach, J. W. Minders, W. H. Brits, L. H. Roux, D. H. Matthee, J. F. Bothma, P. G. Roets, C. J. Smit, J. J. F. Brits, J. M. F. Lewis, J. J. Jonker, Dr. C. K. Oberholzer, G. R. Smith, H. C. van Niekerk, J. A. du Rand, J. C. Benade, B. Fouché, A. P. Prinsloo, A. J. A. Buitendach, H. F. C. Prinsloo, J. M. van der Westhuizen, H. J. van Eck, B.A.

Diakene: J. M. van Staden, J. M. Benade, W. J. Pieterse, A. P. C. Coetsee, D. A. de Nysschen, M. J. Cronjé, H. J. Delport, W. J. J. Smit, J. J. Struwig, J. C. van Schalkwyk, M. C. Jooste, H. J.

Ring van Rustenburg.

Pretorius, J. H. van Rooyen Jnr., F. P. J. van der Walt, C. J. Keulder, A. F. Pienaar, B.Comm., H. A. G. Beukes, W. W. Steyn, C. S. J. van Staden, Willem Pieterse, Thomas Mills, M. J. Jacobsz, Lambert Schoeman Jnr., T. C. J. Erasmus, T. L. Botha.

EBENHAEZER.

Gestig 1937.

Sieleetal: 160.

Predikant: Ds. W. J. Kemp, B.A., B.D.

Skriba: Ds. W. J. Kemp, Bus 53, Nylstroom.

Kassier: J. Beyer, Johannesburg, Priv. Sak Hakim, Oor Potgietersrust.

Ouderlinge: F. R. Beyer, A. J. Maherry, A. Nortje, J. Kruger.

Diakene: G. Sauer, C. Brits, J. Horn, P. Nagel, F. A. Nel.

VAN WARMELO.

Gestig 1937.

Predikant: Ds. J. J. Engelbrecht, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. W. J. Kemp.

Skriba en Kassier: J. H. Coetzee, Conforis, P.K. Alldays.

Ouderlinge: P. C. Grobler, H. C. Roos, P. S. Marais, S. M. Venter, J. D. Theron.

Diakene: J. H. Coetzee, H. Smit, G. P. Brits, F. R. Brits, P. F. D. Booysen.

RING VAN LYDENBURG.

Gemeentes: Middelburg, Trichardtsfontein, Dullstroom, Chrissiesmeer, Ermelo, Bronkhorstspuit, Piet Retief, Bethal, Roosenekal, Nebo, Lydenburg, Witbank, Plaston, Vanderhoff, Barberton, Belfast, Sabie, Carolina, Hendrina.

Rings-Kommissie:

Voorsitter: Ds. A. J. Barger.

Vise Voorsitter: Ds. E. S. Mulder.

Skriba: Ds. Joh. Dreyer.

Vise Skriba: Ds. L. M. le Roux.

Ouderlinge: W. A. van Schalkwyk, J. H. Vorster, S. J. Joubert.

Sekundi: C. Broodryk, M. M. Bezuidenhout, J. J. Prinsloo.

Ringsuperintendent: Ds. L. M. le Roux, P.K. Trichard.

MIDDELBURG.

Gestig 1864.

Sieletal: 1332. Ledetal: 817. Aangeneem: 53. Gedoop: 65. Oorgekom met Attestasies: 9. Vertrek met Attestasies: 11. Oorgekom van ander Kerke: 21. Getroud: 24 pare.

Predikant: Ds. A. J. Barger.

Skriba: A. J. Pretorius, 651 Suidstr., Middelburg. T.

Kassier: J. C. v. Woudenburg, Bus 56, Middelburg. T.

Superintendent van Sondagskole: C. F. van Rooyen, Joubertstraat, Middelburg, Tvl.

Orrelis: A. J. Pretorius.

Koster: J. Botha.

Voorleser: S. J. Joubert.

Ouderlinge: S. Duvenhage, S. J. Joubert, W. F. Swanepoel, P. R. Botha, J. Linnenkamp, J. J. de Kock, P. R. Schoeman, C. Mulder, C. Volschenk, N. Prinsloo, P. S. Duvenage, T. Botha, C. F. v. Rooyen.

Diakene: M. v. Wyk, W. Roelofse, A. J. Pretorius, P. Venter, A. van Niekerk, C. Botha, J. v. d. Bank, T. Steyn, J. Swanepoel, M. de Swardt, M. Nel, R. Bronkhorst, P. Minnaar.

TRICHARDTSFONTEIN.

Gestig 1879.

Sieletal: 794. Ledetal: 472. Aangeneem: 41. Gedoop: 29. Oorgekom met Attestasies: 1. Vertrek met Attestasies: 11. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5. Getroud: 11 pare.

Ring van Lydenburg.

Predikant: Ds. L. M. le Roux, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.

Skriba en Kassier: W. A. van Schalkwyk, v. Schalkwyksrust, P.K. Trichard.

Superintendent van Sondagskole: Ds. L. M. le Roux, Trichard.

Orrelis: Mev. Pietha Swart.

Koster: W. A. Cooper.

Voorleser: Oud. D. P. J. v. Schalkwyk.

Ouderlinge: D. P. J. v. Schalkwyk, J. C. de Lange, M. C. J. van Schalkwyk, S. T. Prinsloo, B. H. Steel, C. H. Pretorius, W. A. v. Schalkwyk.

Diakene: L. J. Venter, J. A. Oberholzer, H. A. Redelinghuys, J. B. J. van Rensburg, G. J. van der Merwe, J. F. van Wyngaard, N. P. Breytenbach, C. G. Grove (Jr.).

DULLSTROOM.

Gestig 1887.

Sieletal: 415. Ledetal: 242. Aangeneem: 8. Gedoop: 10. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 4. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2. Getroud: 2 pare.

Predikant: Ds. W. M. Wolmarans, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. J. G. M. Dreyer.

Skriba: M. S. Grobler, Rooikrans, Dullstroom.

Kassier: W. C. Janson, Bus 1, Dullstroom.

Orrelis: Mevr. J. H. H. Janson.

Koster: W. C. Janson.

Voorleser: H. Hofland.

Ouderlinge: C. J. J. Joubert, I. J. H. Greyling, G. Z. v. Zyl, R. J. Laubscher, F. W. C. Buitendach, J. M. Steyn, M. S. Grobler.

Diakene: F. G. A. Wolmarans, T. F. Prinsloo, J. P. Prinsloo, H. F. Mulder, W. O. Strydom, H. J. Schoeman, M. A. P. Swanepoel, I. J. Marais, F. C. Symington.

CHRISSIESMEER.

Gestig 1892.

Sieletal: 460. Ledetal: 265. Aangeneem: 22. Gedoop: 16. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 6. Getroud: 2 pare.

Predikant: Ds. J. G. M. Dreyer, B.A., B.D.

Skriba: F. du Toit, Leliefontein, P.K. Ermelo.

Kassier: C. H. Buitendag, Bus 22, Chrissiesmeer.

Superintendent van Sondagskole: J. H. van der Vyver, Chrissiesmeer.

Ring van Lydenburg.

Orrelis: Mevr. C. H. Buitendach.
Koster: H. B. Swart.
Voorleser: S. W. J. Meyer, Snr.
Ouderlinge: S. W. J. Meyer Snr. T. S. C. van der Vyver,
 L. M. Stoop, P. Geyser, Barnard.
Diakene: C. H. Buitendach, W. Ballot, H. Harmse, H. Koch,
 C. van Rensburg.

ERMELO.

Gestig 1909.

Sieletal: 480, Ledetal: 220. Aangenem: 12. Gedoop: 15.
 Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 10. Oor-
 gekom van ander Kerke: 13. Vertrek met Bewys van Lidmaat-
 skap: 8. Getroud 8 pare.

Predikant: Ds. J. G. M. Dreyer, B.A., B.D.
Skriba: Nico Wolmarans, Transvalia, P.K. Uitspanning.
Kassier: N. J. Lotter, Nederlandse Bank, Ermelo.
Superintendent van Sondagskole: R. G. J. v. Rensburg, Jacobsz-
 straat, Ermelo.

Orrelis: Mevr. Millar.
Koster: L. G. J. v. Rensburg.
Voorleser: Oud. J. H. Labuschagne.
Ouderlinge: J. H. Labuschagne, L. G. J. van Rensburg, R. G.
 J. van Rensburg, Nico Wolmarans, P. Roux, M. J. J. Dreyer, P. du
 Plooy.

Diakene: D. J. Struwig, J. J. Human, P. A. Venter, P. W.
 Kemp, J. J. Reyneke, C. de Witt, A. J. van Rensburg, L. Davel.

BRONKHORSTSPRUIT.

Gestig 1911.

Sieletal: 2179. Ledetal: 1228. Aangeneem: 85. Gedoop: 99.
 Oorgekom met Attestasies: 37. Vertrek met Attestasies: 16. Oor-
 gekom van ander Kerke: 25. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap:
 13. Getroud: 29 pare.

Predikant: Ds. E. S. Mulder, B.A., B.D.
Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.
Skriba: J. J. Prinsloo, P.K. Bus 1, Bronkhorstspuit.
Kassier: M. J. Grobler, Witfontein, P.K. Bronkhorstspuit.
Superintendent van Sondagskole: Mnr. R. J. Naudé, P.K. Bronk-
 horstspuit.

Orrelis: Mej. R. G. P. Prinsloo.

Koster: N. J. Booysse.

Ring van Lydenburg.

Ouderling: N. M. Viljoen, J. J. Prinsloo, P. K. P. Minnaar, J. J.
 Botha, Paul Prinsloo, D. B. Snyman, P. C. Breytenbach, G. G. Roets,
 B. C. Spies, J. J. Botha, G. C. Coertse, J. A. Smallegange, J. J.
 Prinsloo, M. J. Riekert, W. G. Bronkhorst, L. C. Lagrange, P. P.
 Roets, T. A. Ras, H. J. Visser, H. Ras.

Diakene: J. J. van Staden, M. C. Erasmus, H. J. v. d. Berg,
 E. Botha, P. M. Bester, P. T. Vermaak, W. S. J. B. Jansen, J. D.
 Venter, N. M. J. van Rensburg, R. J. Coertse, N. J. Koekemoer, C.
 J. F. Grobler, C. G. Jansen, P. R. Prinsloo, P. R. Opperman, W.
 J. Pelser, D. J. Erasmus, W. Bodenstein, Nic. Joubert, E. Rijkaart.

PIET RETIEF.

Gestig 1913.

Sieletal: 221. Ledetal: 119. Aangeneem: 6. Gedoop: 8. Oor-
 gekom met Attestasies: 3. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom
 van ander Kerke: 1.

Konsulent: Ds. J. G. M. Dreyer.

Skriba en Kassier: R. G. Opperman, Bus 33, Piet Retief.

Superintendent van Sondagskole: J. A. Grobler, P.K. Piet
 Retief.

Orrelis: Pieter Joubert.

Koster: G. van Heerden.

Voorleser: Oud. S. W. Joubert.

Ouderlinge: S. W. Joubert, J. A. Grobler, J. P. Engelbrecht.

Diakene: C. P. Bothma, P. S. Botes, J. P. Botha.

BETHAL.

Gestig 1918.

Sieletal: 700. Ledetal: 330. Aangeneem: 28. Gedoop: 24.
 Oorgekom met Attestasies: 7. Vertrek met Attestasies: 10. Oor-
 gekom van ander Kerke: 9.

Prdikant: Ds. J. G. M. Dreyer, B.A., B.D.

Skriba: J. Hoogland, Bus 81, Bethal.

Kassier: D. E. P. Nortje, Bus 100, Bethal.

Orrelis: Mej. Muller.

Koster: J. Hattingh.

Ouderlinge: N. S. Grobler, B. Greyling, T. C. J. Erasmus Lsn.,
 J. P. Visage, J. L. Muller, P. J. M. Esterhuyzen, C. J. Taljaard,
 T. C. J. Erasmus Tsn.

Diakene: J. M. A. Wolmarans, M. D. Greyling, P. Steenkamp,
 R. J. v. d. Berg, M. J. de Beer, J. Hattingh, B. Booysen.

Ring van Lydenburg.

ROOSSENEKAL.

Gestig 1919.

Sieletal: 910. Ledetal: 436. Aangeneem: 39. Gedoop: 36.
Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 16. Oorgekom van ander Kerke: 10. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 4. Getroude: 7 pare.

Predikant: Ds. W. M. Wolmarans, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. A. J. Barger.

Skriba en Kassier: Jac. J. Reyneke, P.K. Roossenekal, Distr. Middelburg, Tvl.

Superintendent van Sondagskole: C. L. Jacobs, P.K. Lagersdrift.

Orrelis: L. P. Stolts.

Koster: C. P. Malan.

Voorleser: Oud. H. tz. Ganswyk

Ouderlinge: F. J. Botha, M. J. Hough, J. H. de Beer, H. tz. Ganswyk, J. W. Wolmarans, M. A. P. Swanepoel, C. L. Jacobs.

Diakene: P. L. Steenkamp, I. H. Potgieter, W. C. Meyer, J. A. Meyer, H. J. G. Swanepoel, C. A. Swart, Nicolaas, v. d. Berg.

NEBO.

Gestig 1924.

Sieletal: 294. Ledetal: 188. Aangeneem: 8. Gedoop: 18. Oorgekom met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5. Getroude: 1 paar.

Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.

Skriba: A. J. Brits, Roodepoort (448), P.K. Molayta.

Kassier: F. S. Botha, Leeuwkraal (427), P.K. Nebo.

Koster: P. Malan.

Voorleser: P. H. Ferreira.

Ouderlinge: P. H. Ferreira, M. C. Botha, C. Engelbrecht, L. Zietsman, M. N. J. v. d. Merwe.

Diakene: A. J. Brits, B. Wolmarans, L. M. Botha, F. J. P. Botha, C. Kunneke, J. P. van der Merwe.

LYDENBURG.

Gestig 1927.

Sieletal: 566. Ledetal: 290. Aangeneem: 24. Gedoop: 13. Oorgekom met Attestasies: 1. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 4. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 6. Getroude: 1 paar.

Predikant: Ds. W. M. Wolmarans, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. E. S. Mulder, B.A., B.D.

Ring van Lydenburg.

Skriba: J. Schoeman, Swaershoek, Lydenburg.

Kassier: J. P. Joubert, Possak Boschhoek, Lydenburg.

Orrelis: Mnr. A. F. Jansen.

Koster: A. Beetge.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: C. J. Broodryk, C. J. Ahlers, S. J. Schoeman, P. F. Erasmus, C. A. Oosthuizen, A. Schoeman.

Diakene: J. P. Joubert (Kassier), P. J. V. Joubert, P. J. Joubert, C. J. Botha, H. J. Kruger, J. C. v. Rooyen.

WITBANK.

Gestig 1927.

Sieletal: 1320. Ledetal: 838. Aangeneem: 38. Gedoop: 38. Oorgekom met Attestasies: 13. Oorgekom van ander Kerke: 7. Vertrek met Attestasies en Bewys van Lidmaatskap: 6. Getroude: 6 pare.

Predikant: Ds. F. J. Z. Booysen, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. A. J. Barger.

Skriba: A. Bekker, Posbus 159 Witbank.

Kassier: I. M. V. Jacobson, Allenbystraat, Witbank.

Superintendent van Sondagskole: J. C. van Nieuwenhuizen, Posbus 131, Witbank.

Orrelis: Mej. M. Jacobs.

Koster: J. H. Schoeman.

Voorleser: J. H. Vorster.

Ouderlinge: J. H. Vorster, P. C. Bezuidenhout, A. Stone, J. E. Volschenk, A. Jacobs, J. Bierman, H. P. van Nieuwenhuizen, J. H. van der Westhuizen, F. Viljoen.

Diakene: B. Prinsloo, I. M. V. Jacobson, T. Botha, M. Prinsloo, G. D. F. van Zyl, P. Vorster, Kruger, J. J. van der Merwe, P. Venter.

PLASTON.

Gestig 1930.

Sieletal: 62. Ledetal: 44. Aangeneem: 3. Gedoop: 10. Oorgekom met Attestasie: 2.

Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.

Skriba en Kassier: J. P. Jooste, P.K. Plaston.

Ouderlinge: W. N. J. Strydom, M. J. Geldenhuys.

Diakene: J. P. Jooste, W. P. A. van Bergem.

Ring van Lydenburg.

VAN DER HOFF.

Gestig 29 Julie 1933.

Sieletal: 205. Ledetal: 128. Aangeneem: 14. Gedoop: 20.
Oorgekom met Attestasies: 3. Vertrek met Attestasies: 1. Oorge-
kom van ander Kerke: 1. Getroud: 4 pare.

Konsulent: Ds. A. J. Barger.*Skriba en Kassier*: C. W. v. d. Neut, P.K. Groblersdal.*Koster*: W. M. Bronkhorst.*Ouderlinge*: M. M. Bezuidenhout, W. A. Bester, C. N. Smit,
M. Nel.*Diakene*: J. N. Boshoff, J. P. Goosen, J. Kruger, G. P. Smith.

BARBERTON.

Gestig 6.10.'34.

Sieletal: 36. Ledetal: 30. Gedoop: 1. Vertrek met Attesta-
sies: 1.

Konsulent: Ds. E. S. Mulder.*Skriba en Kassier*: J. H. van Niekerk, Bus 111, Barberton.*Superintendent van Sondagskole*: Mev. P. Els, Barberton.*Orrelis* Mev. M. van Niekerk.*Koster*: J. F. Otto.*Ouderling*: P. Els.*Diakene*: M. Bezuidenhout, J. F. Otto.

BELFAST.

Gestig 25/5/35

Sieletal: 148. Ledetal: 96. Aangeneem: 8. Gedoop: 5. Oor-
gekom met Attestasies: 8. Vertrek met Attestasies: 3. Oorge-
kom van ander Kerke: 11.

Predikant: Ds. W. M. Wolmarans, B.A., B.D.*Konsulent*: Ds. E. S. Mulder, B.A., B.D.*Skriba en Kassier*: J. C. Zwagemaker, Bus 56, Belfast.*Superintendent van Sondagskole*: J. T. J. Bodenstein, Bus 3,
Belfast.*Koster*: Vakant.*Voorleser*: J. C. Zwagemaker.*Ouderlinge*: P. J. L. Venter, J. N. H. Schoeman, J. C. Zwage-
maker.*Diakene*: M. J. Britz, J. T. J. Bodenstein.*Ring van Lydenburg.*

SABIE.

Gestig 1935.

Sieletal: 160. Ledetal: 108. Aangeneem: 14. Gedoop: 17.
Oorgekom met Attestasies: 0. Vertrek met Attestasies: 6. Oorge-
kom van ander Kerke: 2.

Konsulent: Ds. L. M. le Roux.*Skriba*: Ds. L. M. le Roux, Pastorie, Trichard.*Kassier*: D. J. Pretorius, Bosbouer, Tweefontein, Oor Sabie.*Ouderlinge*: M. P. J. van Vuuren (Ceylon), F. Pretorius (Spitz-
kop), M. de Beer (Bergvlied), Nel, (Tweefontein), Dreyer (Nelsrivier
en Brooklands), Jordaen (Sabie).*Diakene*: Esterhuisen (Blyde), Venter (Tweefontein), Van der
Berg (Graskop), Lyons (Sabie), Viljoen (Ceylon).

CAROLINA.

Gestig 1936.

Sieletal: 150. Ledetal: 70. Aangeneem: 4. Gedoop: 4.

Konsulent: Ds. L. M. le Roux.*Skriba*: Jan Joubert, Carolina.*Kassier*: P. C. J. van Rooyen, S.A.P., Carolina.*Ouderlinge*: J. Smit, O. Joubert.*Diakene*: P. C. J. van Rooyen, J. J. Muller.

HENDRINA.

Gestig 7 Aug. 1937.

Sieletal: 183. Ledetal: 107. Gedoop: 3.

Predikant: Ds. A. J. Barger, Middelburg, Tvl.*Skriba en Kassier*: B. J. Spies, Bosmanskop, P.K. Gloria.*Koster*: J. S. Bolton.*Voorleser*: 'n Ouderling.*Ouderlinge*: D. S. Venter, N. J. R. van Wyk, D. E. T. Steyn.*Diakene*: B. D. T. Erasmus, J. C. Esterhuyzen, D. M. J. van
Nieuwenhuizen.

RING VAN STANDERTON.

Gemeentes: Standerton, Volksrust, Heidelberg, Johannesburg, Germiston, Eendracht, Memel, Pietermaritzburg, Brakpan, Delmas, Durban, Turffontein, Kensington, Newlands, Glencoe, Boksburg, Johannesburg-Noord, Springs, Morgenzon.

Rings-Kommissie:

Voorsitter: Ds. A. J. G. Oosthuizen.

Vise Voorsitter: Ds. T. F. J. Dreyer.

Skriba: Ds. S. P. J. J. van Rensburg.

Vise Skriba: Ds. Abr. Ras.

Ouderlinge: Primi: P. A. Ras, J. P. Prinsloo, T. F. Dreyer.

Sekundi: H. B. L. Kruger, P. D. Bekker, D. P. J. de Waal.

STANDERTON.

Gestig —.

Sieletal: 1030. Ledetal: 580. Aangeneem: 60. Gedoop: 36. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 23. Oorgekom van ander Kerke: 5. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Getroud 9 pare.

Predikant: T. F. J. Dreyer, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. A. Oosthuizen.

Skriba: Arie Visagie, P.K. Charl Celliers, Oor Trichard.

Kassier: Mevr. T. F. J. Dreyer, Markstraat, Standerton.

Superintendent van Sondagskole: Ds. T. F. J. Dreyer, Standerton.

Orrelis: Mevr. T. F. J. Dreyer.

Koster: J. Pienaar.

Voorleser: Oud. J. H. Pienaar en N. J. Snyman.

Ouderlinge: J. J. P. Meyer, P. G. Steyn, J. J. Wolmarans, J. H. Pienaar, N. J. Snyman, A. Z. Visage, T. F. Dreyer, H. P. Bodenstein, E. Genis, Zeelie, J. Labuschagne, D. Wolmarans.

Diakene: J. G. Steyn, P. J. Breytenbach, J. N. H. Grobler, J. J. P. C. L. Steyn, S. Petzer, P. D. Horn, P. Uys, M. J. Labuschagne, J. J. Kunz, P. Oosthuizen, P. Riekert, H. Stoop, W. Roets.

VOLKSRUST.

Gestig 1861.

Sieletal: 1049. Ledetal: 569. Aangeneem: 34. Gedoop: 44. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 10. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8. Getroud: 5 pare.

Ring van Standerton.

Predikant: Ds. Abr. Ras, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. S. P. Viljoen.

Skriba: F. W. C. Labuschagne, Posbus 111, Volksrust.

Kassier: G. C. L. Ackerman, 960 De Kockstraat, Volksrust.

Superintendent van Sondagskole: F. W. C. Labuschagne, Posbus 111, Volksrust.

Orrelis: Mev. S. L. Struwig.

Koster: F. P. Struwig.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. M. Beukes, F. W. C. Labuschagne, B. M. Oosthuyzen, D. P. J. de Waal, C. A. Smit, J. J. Steenkamp, J. J. van Deventer, J. W. Stoop, Gert Beukes, Danie Ackerman, Johannes Rossouw.

Diakene: G. C. L. Ackerman, A. J. du Plessis, D. P. Bakker, S. J. Struwig, J. J. Coetzer, Ben Bouwer, J. M. H. v. d. Merwe, J. L. van Ede, G. P. van der Merwe, J. G. Biddulph, J. D. Breytenbach, J. v. d. Merwe, Nic. Struwig.

HEIDELBERG.

Gestig 1865.

Sieletal: 1935. Ledetal: 975. Aangeneem: 48. Gedoop: 74. Getroud 20 pare.

Predikant: Ds. A. J. G. Oosthuizen, B.A., B.D.

Konsulent: T. F. J. Dreyer, B.A., B.D.

Skriba: C. P. Engelbrecht, Rietfontein 291, P.K. Greylingstad.

Kassier: K. Lanser, Jacobstraat, Heidelberg.

Superintendent van Sondagskole: Mev. A. J. G. Oosthuizen, Jacobstraat, Heidelberg.

Orrelis: C. J. Spruijt.

Koster: M. Fourie.

Voorleser: P. D. Bekker.

Ouderlinge: K. Lanser, M. J. Bekker, J. J. Verwey, F. J. v. d. Westhuizen, P. D. Bekker, C. P. Engelbrecht, B. Smit, P. E. Brits, D. J. Brits, A. S. P. Gouws, J. C. Botha, J. v. d. Westhuizen, J. H. Muller, W. J. Mouton, Jozua Viljoen, N. J. G. Jacobs, T. F. Steijn, S. J. van der Westhuizen, L. L. Jacobs, C. Spruijt, P. H. J. Botha.

Diakene: M. Gouws, Frikie Nel, S. J. van der Westhuizen, P. de Beer, L. J. Labuschagne, G. Labuschagne, G. Rosslee Jr., A. L. v. d. Berg, D. S. Jacobs, C. J. Erasmus, J. A. Smit, Sarel Marais, B. Kruger, C. J. Jacobs, C. Strijdom, J. G. van der Westhuizen, Koos Coetzer, Piet v. d. Berg.

*Ring van Standerton.*JOHANNESBURG.
Gestig 1895.

Sieletal: 4200. Ledetal: 2049. Aangeneem 147. Gedoop 195. Getroud: 67 pare.
Predikant: Ds. J. J. Prinsloo, B.A., B.D.
Konsulent: Ds. J. C. du Plessis.
Skriba: P. J. Heyneke, Tiendelaan 7, Melville, Johannesburg.
Kassier: W. van Namen, Sesdelaan 30, Melville, Johannesburg, Posbus 2307.
Superintendent van Sondagskole: I. S. v. d. Linde, Kingsweg 10, Rossmore, Johannesburg.
Orrelis: H. Sondorp.
Koster: P. Viviers, Sevendestraat 40, Vrededorp, Johannesburg.
Voorleser: 'n Ouderling.
Ouderlinge: H. J. M. Mathysen, J. L. Otto, C. C. Mostert, G. J. M. Wolmarans, B. J. Smit, F. P. Beyers, J. L. Swart, L. van Vuuren, G. P. Brits, J. G. v. d. Berg, A. W. Heyneke, R. A. Buitendag, B. N. Viljoen, B. J. Wolmarans, W. A. Colyn, I. S. v. d. Linde, A. B. Kruger, D. A. C. Pretorius, C. J. G. Steyn, M. M. Snyman, G. F. Dreyer, J. W. Lewies, C. v. d. Schyff, G. F. Roode, S. I. Potgieter, C. Snyman, P. S. van Tonder, L. Freislich, H. Basson, D. Weideman, J. P. Flowers en C. M. Smith.
Diakene: J. G. Gates, W. J. Steenekamp, M. Wilmans, Z. van Staden, P. J. Jooste, E. P. Bredendam, F. J. Roux, J. van Eck, C. van Aswegen, P. A. Brits, A. A. Smit, M. D. Otto, H. Marais, C. J. van Zyl, A. A. van Jaarsveld, P. van der Westhuizen, J. J. Nel, L. C. M. Engelbrecht, A. Dreyer, D. A. Viljoen, F. J. Senekal, S. van Dyk, J. P. Horn, P. J. Pieterse, G. W. Rhoda, P. J. Beukes, J. van der Merwe, M. J. du Toit, G. C. Snyman, N. J. du Pisanie, D. J. Coetzee, M. J. van Staden.

GERMISTON.
Gestig 1911.

Sieletal: 1820. Ledetal: 970. Aangeneem: 79. Gedoop: 87. Getroud: 38 pare.
Predikant: Ds. J. C. du Plessis, B.A., B.D., Bus 16, Germiston, Foon 51-3029.
Konsulent: Ds. J. J. Prinsloo, Johannesburg.
Skriba en Kassier: H. B. L. Kruger, Posbus 16, Germiston, Foon 51-3029.
Superintendent van Sondagskole: R. J. van den Bergh, Bus 115, Foon 51-2753.
Skriba van Registrasie, Doopseëls en Attestate: R. J. v. d. Bergh.

Ring van Standerton.

Orrelis: Mej. A. Kuhn.
Koster: D. J. J. Strydom.
Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: P. I. van Zyl, H. B. L. Kruger, N. W. Kleynhans, J. W. Germishuizen, G. D. Bekker, R. J. van den Bergh, D. J. J. Strydom, P. J. Senekal, P. J. Struwig, H. J. Jacobs, J. N. Heyneke, M. C. Erasmus, D. Dörfling, J. G. Engelbrecht, J. J. Taljaard, M. C. van Staden.

Diakene: J. G. Duvenage, H. J. Grobler, P. J. van Nieuwenhuizen, D. J. J. Strydom, A. A. Venter, J. A. Kruger, P. J. Snyman, J. H. Labuschagne, J. G. Pretorius, L. du Plessis, W. J. Strydom, J. C. van der Walt, P. J. Pieterse, M. J. Erasmus.

EENDRACHT.
Gestig 1917.

Sieletal: 1120. Ledetal: 595. Aangeneem: 37. Gedoop: 35. Oorgekom met Attestasies: 10. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 5. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 9. Getroud: 7 pare.
Predikant: Ds. S. P. J. van Rensburg, B.A., B.D.
Skriba en Kassier: P. A. Ras, P.K. Bosmansfontein, Oor Greylingstad.
Superintendent van Sondagskole: Ds. S. P. J. van Rensburg, P.K. Leslie.
Orrelis: Mev. J. P. Prinsloo.
Koster: J. H. J. Venter.
Voorleser: P. A. Ras; Sekundus: C. P. Willemse.
Ouderlinge: P. A. Ras, C. P. Willemse, A. P. Roelofse, D. J. Prinsloo, A. P. Prinsloo, D. J. Botha, J. M. Venter, J. L. Venter, H. W. Nel, P. v. d. Berg.
Diakene: F. H. Ras, G. Visage, P. Lindeque, J. H. Vorster, G. W. Visage, S. T. Prinsloo, N. M. Prinsloo, H. Steyn, B. J. Prinsloo, J. P. van der Merwe.

MEMEL.
Gestig 14 Mei 1914.

Sieletal: 241, Ledetal: 141. Aangeneem: 2. Gedoop: 8. Oorgekom met Attestasies: 1. Vertrek met Attestasies: 4. Oorgekom van ander Kerke: 1. Getroud: 2 pare.
Predikant: Ds. Abr. Ras, B.A., B.D.
Konsulent: Ds. A. J. G. Oosthuizen.

*Ring van Standerton.**Skriba*: C. J. Uys (Sonny), P.K. Memel.*Kassier*: P. L. Moolman, Posbus 49, Memel.*Orrelis*: Mevr. P. L. Uys.*Voorleser*: 'n Ouderling.*Ouderlinge*: P. L. Moolman, L. J. J. Muller, H. P. le Roux, M.

L. v. d. Spuy.

Diakene: F. Botha, A. J. van Tonder, J. H. Naudé, F. J. Eager.

PIETERMARITZBURG.

Gestig 1921.

Sieletal: 183. *Ledetal*: 90. *Aangeneem*: 1. *Gedooop*: 9. Oorgekom met Attestasies: 8. Vertrek met Attestasies: 2. Oorgekom van ander Kerke: 2. Getroud: 1 paar.

Predikant: Ds. S. P. Viljoen, B.A., B.D.*Konsulent*: Ds. Abr. Ras, B.A., B.D.*Skriba en Kassier*: A. S. van der Riet, 10 Stead Laan, Pietermaritzburg.*Superintendent van Sondagskole*: Mev. Alie Erasmus, 41 Chapelstraat, Pietermaritzburg.*Orrelis*: Mej. M. Scheepers.*Voorleser*: M. J. Burger.*Ouderlinge*: M. J. Burger, J. A. Erasmus, D. H. Botes, G. P. J. Scheepers.*Diakene*: J. J. Roux, A. S. van der Riet.

BRAKPAN.

Gestig 1925.

Sieletal: 1150. *Ledetal*: 570. *Aangeneem*: 36. *Gedooop*: 88. Getroud: 20 pare.

Predikant: Ds. M. M. Grobler.*Skriba*: J. M. Beukes, Hamiltonlaan 163, Brakpan.*Kassier*: M. C. du Toit, Kingwaylaan 53, Brakpan.*Superintendent van Sondagskole*: R. A. v. Nispen, Brentwoodpark, Benoni.*Orrelis*: Mev. M. M. Grobler.*Koster*: R. L. Leeuw.*Voorleser*: G. J. J. Rousseau.*Ouderlinge*: J. L. v. Heerden, G. J. J. Rousseau, J. H. S. Bekker, J. G. Gauche, F. A. Vorster, A. H. van der Westhuizen, J. G. Meyer, H. C. A. Venter, P. J. Lottering, F. P. Badenhorst, A. Ras, G. J. B. van der Grijp.*Diakene*: C. P. Steyn, H. F. Prinsloo, S. P. Vorster, S. J. Kloppe, M. G. Pelsler, G. A. Jordaan, W. F. Jordaan, K. N. Grobler, M. J. Grobler, C. P. Prinsloo, J. A. Pieters, M. C. Duvenage, J. J. Botha.*Ring van Standerton.*

DELMAS.

Gestig 1926.

Sieletal: 630. *Ledetal*: 340. *Aangeneem*: 17. *Gedooop*: 16. Oorgekom met Attestasies: 7. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 9.

Konsulent: Ds. J. J. Prinsloo (G.sn.)*Skriba*: W. F. Krugel, Bus 36, Delmas.*Ouderlinge*: J. Rudolph, J. M. Venter, J. P. Prinsloo, P. J. F. Krugel, M. J. du Plessis, S. M. van Dyk.*Diakene*: C. N. du Preez, J. H. Botha, J. P. Hattingh, H. L. Grobler, C. J. Snyman, W. Krugel

DURBAN.

Gestig April 1927.

Sieletal: 400. *Ledetal*: 245. *Aangeneem*: 21. *Gedooop*: 24. Oorgekom met Attestasies: 5. Oorgekom van ander Kerke: 17. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 7. Getroud: 2 pare.

Predikant: Ds. S. P. Viljoen, B.A., B.D.*Konsulent*: Ds. Abr. Ras.*Skriba en Kassier*: D. S. Janse van Vuuren, Posbus 379, Durban.*Superintendent van Sondagskole*: J. J. Pretorius, Vergenoeg, P.K. Jacobs.*Orrelis*: Mevr. J. J. Pretorius.*Voorleser*: D. S. Janse van Vuuren.*Ouderlinge*: J. J. Pretorius, D. S. Janse van Vuuren, C. S. Grobler, T. Ackerman.*Diakene*: J. S. Stapelberg, A. V. Burger, C. W. Niemand, J. J. Rudolph, P. J. v. d. Schyff, J. G. du Preez.

TURFFONTEIN.

Gestig 1929.

Sieletal: 683. *Ledetal*: 346. *Aangeneem*: 24. *Gedooop*: 39. Oorgekom met Attestasies: 38. Vertrek met Attestasies: 9. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 10. Getroud: 12 pare.

Predikant: Ds. L. E. Brandt.*1ste Konsulent*: Ds. J. C. du Plessis.*2de Konsulent*: Ds. T. F. J. Dreyer.*Skriba*: P. I. M. du Plessis, 38 Churchstraat, Turffontein. *Kassier*: Ds. L. E. Brandt, Oakdene, P.K. Rosettenville, Johannesburg.*Superintendent van Sondagskole*: L. S. Wolmarans, 63 Suidstraat, Regents Park, Johannesburg.*Orrelis*: Mevr. Mears.

*Ring van Standerton.**Koster:* J. A. Taljaard.*Voorleser:* Een van die Ouderlinge.*Ouderlinge:* F. G. J. Fritz, J. J. N. Fourie, J. F. Coertze, A. A. Strijdom, J. F. Greyling, R. C. Joubert, L. S. Wolmarans, J. Z. Helberg.*Diakene:* L. P. Theunissen, J. D. du Plessis, P. I. M. du Plessis, J. H. Hennop, L. J. Croukamp, W. H. Austin, J. A. Breed, A. Smit, J. W. N. J. Grobler, S. W. J. Meyer.

KENSINGTON.

Gestig 1929.

Sieleetal: 703. Ledetal: 387. Aangeneem: 60. Gedoop: 40. Oorgekom met Attestasies: 19. Vertrek met Attestasies: 1. Oorgekom van ander Kerke: 14. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 1. Getroud: 4 pare.

Predikant: Ds. L. E. Brandt.*1ste Konsulent:* Ds. S. P. J. J. van Rensburg.*2de Konsulent:* Ds. M. M. Grobler.*Skriba en Kassier:* B. W. Janson, Bus 1096, Johannesburg.*Superintendent van Sondagskole:* Ds. L. E. Brandt.*Orrelis:* B. J. Dijkman.*Koster:* C. P. S. Barnard.*Voorleser:* Een van die Ouderlinge.*Ouderlinge:* C. P. S. Barnard, Ph. D. Kotze, C. W. P. Niemand.*Diakene:* F. J. Kruger, G. J. Luck, P. J. Fourie, J. A. Venter, H. C. Koekemoer, W. C. de Beer, P. M. Barnard, F. J. J. van Nieuwenhuizen, A. J. G. Oosthuizen.

NEWLANDS.

Gestig 1929.

Sieleetal: 683. Ledetal: 495. Aangeneem: 31. Gedoop: 51. Oorgekom met Attestasies: 24. Vertrek met Attestasies: 4. Oorgekom van ander Kerke: 12. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Getroud: 8 pare.

Konsulent: Ds. M. M. Grobler.*Skriba:* N. J. Grobler, 44 Albertsweg, Newlands, P.K. Newville.*Kassier:* G. J. Oberholzer, 12 van Zylweg, Newlands, P.K. Newville.*Superintendent van Sondagskole:* J. F. N. Oberholzer, 2de Straat No. 19, Greymont, P.K. Newville.*Orrelis:* Mej. M. Cronjé*Koster:* J. F. N. Oberholzer.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Ring van Standerton.**Ouderlinge:* J. F. N. Oberholzer, C. P. Hattingh, J. B. Lindeque, A. J. du Plooy, G. J. Oberholzer, J. P. Viljoen.*Diakene:* N. J. Grobler, J. H. Olivier, J. E. Swarts, Z. J. Stols, E. P. H. Roestorff, S. F. Malan, J. G. Coetzee.

GLENCOE.

Gestig 24 Augustus 1929.

Sieleetal: 178. Ledetal: 92. Aangeneem: 5. Gedoop: 1. Oorgekom met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 2.

Predikant: Ds. S. P. Viljoen, B.A., B.D.*Konsulent:* Ds. T. F. J. Dreyer.*Skriba en Kassier:* L. Coetzee, Bus 100, Dundee, Natal.*Superintendent van Sondagskole:* J. C. Steinmann, Kempstraat, Glencoe.*Orrelis:* Mevr. C. T. Vermaak.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Koster:* L. Coetzee.*Ouderlinge:* I. W. de Jager, P. J. Meyer, J. C. Steinmann.*Diakene:* N. F. Swart, A. M. Cronjé, W. A. Nel, J. T. Ackerman.

BOKSBURG.

Gestig 1932.

Sieleetal: 400. Ledetal: 314. Aangeneem: 24. Gedoop: 14. Oorgekom met Attestasies: 9. Oorgekom van ander Kerke: 9. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 1. Getroud: 7 pare.

Predikant: Dr. H. P. Wolmarans, Th.Dr.*Konsulent:* Ds. J. J. Prinsloo (Johannesburg).*Skriba:* H. P. Willemse, 94, 6de Straat, Boksburg Noord.*Kassier:* M. A. Oberholzer, 7, Cinderella, Sentraal, Boksburg.*Superintendent van Sondagskole:* I. J. Smit, 44, 10e Straat, Boksburg Noord.*Orrelis:* Mevr. M. Erasmus.*Koster:* G. J. le Roux.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Ouderlinge:* F. P. J. Duvenage, I. J. Smit, M. A. Oberholzer, A. E. Foord, D. S. Bekker, S. J. Botha, W. A. van Dyk.*Diakene:* J. A. P. Nel, G. J. le Roux, J. M. Reyneke, J. J. Botha, A. S. Nel, M. C. Botes, D. F. Kruger.

Ring van Standerton.

JOHANNESBURG NOORD.

Gestig Junie 1933.

Sieletal: 191. Ledetal: 108. Aangeneem: 8. Gedoop: 10. Oorgekom met Attestasies: 1. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2. Getroud: 1 paar.

Konsulent: Ds. L. E. Brandt.

Skriba: J. C. Reyneke, 86, 8ste Straat, Parkhurst, Johannesburg.

Kassier: B. de Jong, 52, 8ste Straat, Orange Grove, Johannesburg.

Superintendent van Sondagskole: C. J. Vorster, P.K. Rivonia, Oor Johannesburg.

Ouderlinge: G. van Rooyen, Els, A. B. Heyneke, F. J. J. Nagel.

Diakene: B. C. Greyling, M. J. Olwagen, F. G. P. Viljoen, J. C. Heyneke.

SPRINGS.

Gestig 15 Mei 1936.

Sieletal: 823. Ledetal: 312. Aangeneem: 19. Gedoop: 21. Oorgekom met Attestasies: 22. Vertrek met Attestasies: 2.

Predikant: Ds. M. M. Grobler.

Konsulent: Ds. S. P. J. van Rensburg.

Skriba: A. J. Nortje, Twaalfdestraat 44a, Springs.

Kassier: A. Knoetze, Sewendestraat 28, Springs.

Superintendent van Sondagskole: Oud. H. J. Visser, Vierde laan 37a, Gedulddorp, Springs.

Voorleser: Oud. R. C. J. Taljaard.

Ouderlinge: R. C. J. Taljaard, R. J. Willemse, F. P. Engelbrecht, W. M. van Zyl, H. J. Viisser, J. A. van Coller.

Diakene: C. J. Botha, H. van Dyk, J. J. Wilson, H. J. Bouwer, J. F. van Rensburg, W. H. McLean, H. J. Oberholzer.

MORGENZON.

Gestig 1936.

Sieletal: 286. Ledetal: 185. Aangeneem: 10. Gedoop: 10. Oorgekom met Attestasies: 3. Vertrek met Attestasies: 1.

Predikant: Vakant.

Konsulent: Ds. T. F. J. Dreyer.

Skriba: C. L. Engelbrecht, Posbus 50, Morgenzon.

Koster: N. Herbst.

Ouderlinge: G. J. Engelbrecht, J. J. Marnewick, I. M. Potgieter en M. Buitendach.

Diakene: J. S. Beukes, M. D. Meyer, W. J. van der Merwe en J. Mare.

ONDER TOESIG VAN DIE ALGEMENE
KERKVERGADERING.

Gemeentes: (Unie) (Oos Londen.

(Rhodesië) Gwelo, Afdeling Bulawayo, Fort Victoria, Lusaka, Salisbury, Afdeling Sinoia.

(Oos Afrika) Arusha, Rensburgrus.

(Suid Wes Afrika) Otjiwarongo, Gobabis, Grootfontein.

OOS LONDEN.

Gestig 1937.

Sieletal omtrent 500. Ledetal omtrent 300.

Konsulent: Ds. P. S. Grobler.

Skriba: C. Scheepers, 50 Tennysonstraat, Oos Londen.

Kassier: J. Muller, 6 Jacksonstraat, Wesbank.

Superintendent van Sondagskool: J. Potgieter.

Orreliis: Mevr. Strachan.

Ouderlinge: C. T. J. Boyce, G. W. Botha, J. H. Stapelberg, B. L. de Lange, W. J. Strachan, P. M. Marais, J. Potgieter.

Diakene: J. D. Muller, J. F. Pretorius, D. M. de Bruin, J. Potgieter, J. J. Saayman, A. F. Engelbrecht, P. H. Bezuidenhout, C. F. Scheepers.

GWELO.

Gestig 1923.

Sieletal: 138. Ledetal: 80. Aangeneem: 1. Gedoop: 3.

Predikant: Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D.

Konsulent: Ds. J. D. Storm.

Skriba: P. C. Booysen, Roads Dept., Gwelo.

Kassier: P. J. L. Bierman, Posbus 7, Gwelo.

Superintendent van Sondagskole: P. J. L. Bierman, Posbus 7, Gwelo.

Koster: C. D. Joubert.

Voorleser: H. C. M. Viljoen.

Ouderlinge: H. C. M. Viljoen, N. H. Visser, T. A. Louw (Shabani).

Diakene: C. D. Joubert, R. J. Benadi, P. Stroebel (Shabani).

AFDELING BULAWAYO.

Gestig 1934.

Sieleetal: 52. Ledetal: 28. Gedoop: 7.
Predikant: Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D.
Skriba-Kassier: C. W. Kleynhans, Crause Lease Brickfields,
 Bulawayo, S.R.

FORT VICTORIA.

Gestig 1923.

Sieleetal: 60. Ledetal: 40.
Skriba: L. F. van Greunen, Bon Accord, P.K. Rurgwe.

LUSAKA, N.R.

Sieleetal: 45. Ledetal 25.
Predikant: Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D.
Skriba-Kassier: D. Neethling, Doringpoort, P.K. Lusaka.

SALISBURY, S.R.

Gestig 1934.

Sieleetal: 60. Ledetal: 42. Gedoop: 6.
Predikant: Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D.
Skriba: H. P. van Biljon, Hatfield East, Salisbury.

SINOIA.

Gestig 1933.

Sieleetal: 55. Ledetal: 30. Aangeneem: 1. Gedoop: 4.
Predikant: Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D.
Skriba: S. P. Naudé, Samos, P.K. Banket, S. Rhodesië
Kassier: P. W. Oosthuizen, Biri, P.K. Sinoia, S. Rhodesië.
Superintendent van Sondagskole: P. W. Oosthuizen, Biri, P.K.
 Sinoia, R. Rhodesië.
Ouderling: S. P. Naudé.
Diaken: P. W. Oosthuizen.

ARUSHA (TANGANYIKA).

Gestig 1910.

Sieleetal: 160. Ledetal: 70.
Tydlike Predikant: Ds. A. Brandt, B.A., B.D.
Skriba-Kassier: G. Bekker, Oldonjo, Sambo, Arusha.

RENSBURGRUS (KENYA).

Gestig: 1910.

Sieleetal: 200. Ledetal: 125. Gedoop: 9.
Tydlike Predikant: Ds. A. Brandt, B.A., B.D.
Skriba: Ds. A. Brandt, Broederstroom, P.K. Plateau, Kenya.
Kassier: S. P. Kruger, P.K. Eldoret, Kenya.
Koster: T. H. G. Fourie.
Voorleser: P. L. Steenkamp.
Ouderlinge: P. L. Steenkamp, J. J. Engelbrecht, J. F. H. Ek-
 steen.
Diakene: L. S. J. Wolmarans, F. P. S. Olivier, H. S. van
 Rensburg.

OTJIWARONGO (S.W.A.).

Gestig 21 Augustus 1937.

Sieleetal: 279. Ledetal: 116. Aangeneem: 7. Gedoop: 7.
 Oorgekom van ander Kerke: 20.
Skriba en Kassier: P. P. H. Alberts, Neins Wes, P.K. Outjo.
Voorleser: 'n Ouderling.
Ouderlinge: Z. C. Robberts, P. S. van der Walt, T. P. Labu-
 schagne.
Diakene: P. P. H. Alberts, A.seun, G. van Staden, J. H. Steyn,
 P. J. Botha.

GOBABIS (S.W.A.)

Gestig 31 Julie 1937.

Sieleetal: 362. Ledetal: 158. Aangeneem: 8. Gedoop: 6.
 Oorgekom van ander Kerke: 36
Skriba en Kassier: P. S. Oosthuizen, Bus 2, Gobabis, S.W.A.
 2de *Skriba*: A. Espach, Bus 234, Windhoek.
Voorleser: 'n Ouderling.
Ouderlinge: J. M. du Plessis, J. J. Coetzee, M. C. Espach.
Diakene: J. H. du Plessis, D. C. Grobler, J. van der Merwe.

GROOTFONTEIN, S.W.A.

Gestig 4 September 1937.

Sieleetal: 180. Ledetal: 80. Aangeneem: 6. Gedoop: 5.
Skriba-Kassier: A. M. Kok, Oktrooi, P.K. Guchab.
Ouderlinge: J. P. van der Walt, B. Alberts.
Diakene: L. Potgieter, M. Venter.

STATISTIEK.

Ring van	Siele	Lidmate	Aange- neem	Gedoopt	Getroude (pare)
Potchefstroom	15913	7968	487	652	185
Zeerust	9124	4444	208	335	78
Rustenburg	17672	7961	545	638	146
Lydenburg	10615	6028	407	431	95
Standerton	17705	9363	663	802	203
Gemeentes buite die Ringsverdeling	2091	1094	22	47	—
	73120	36858	2332	2905	707

KANKER en IN- en UITWENDIGE GEWASSE

HUL OORSAAK EN BEHANDELING.

Hierdie hoogsinteressante boek wat gratis en posvry aan u gestuur word op ontvangs van 'n briefkaart, verklaar duidelik die oorsaak van in- en uitwendige gewasse en hoe om hulle baas te raak.

Die volgende is 'n seleksie van die lys van hoofstukke:

VRY AAN LESERS VAN DIE ALMANAK:

Die Beperkinge van Snykunde.
Party Dokters Teenstanders
van Operasies.

Wat Kanker is.

Waarom die Liggaamselle Ont-
bind.

Nadelige Kookmetodes.

Gewone Kookmetodes.

Gewone Foute in Dieët.

Stawing van Ons Bewering.

Noodsaaklike Voedingsbestand-
dele, Geneeskundiges.

Die Hoofminerale van die Lig-
gaam.

Dele wat Selde Aangetas word.
Die Tiemus-klier.

Die Leeftyd waarop kalk ver-
samel.

Kalium veroorsaak Kalkafskel-
ding.

Groot Waarde van Kalium.
Liggaamsdele Onderhewig aan
Kanker.

Hoe 'n Dokter U Kan Help.

Hoe om Kanker te Vermyn.

Aantal sterfgevallen aan Kan-
ker.

Behandeling van Rumatiek.
Aarverkalking en Oudag.
Bloedarmoede, Suikersiekte en
Kropgeswel.

Belangrike Punte om te onthou.

Moenie uitstel nie, maar stuur nog vandag u aansoek in om 'n gratis boek. Stuur net 'n briefkaart aan die Sekretaris, E. J. Adcock, Beperk, Aptekers, Posbus 198, Krugersdorp. (Enigste agente in Suid-Afrika vir „DIE KALIUM KIE.” 50, Twickenham, Middlesex.)

Nasionale Reisdienste van die Suid-Afrikaanse
Spoorweë.

DAARDIE VAKANSIE MAAK DIT GEMAKLIK!!!

Bespreek Alles by die S.A.A.-Toeristeburo.

Pryse is met inbegrip van Vervoer oor Land, ter
See en in die Lug, Hotel-akkommodasie, en alle
Reisonkoste.

Volledige besonderhede van:

S.A.S.-TOERISTEBURO

Kantore op alle vername centra of enige
Stasiemeester.

Nederlandse Brand Assuransie Maat- skappy „De Salamander” van Amsterdam

Spesiale verlaagde tarief vir Kerk-Eiendomme
1/3 per £100 vir één jaar.
5/- per £100 vir vyf jaar.

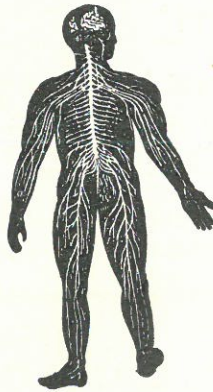
Alle skade veroorsaak deur WEERLIG gedek,
ook al is daar nie brand nie.

Ons Polisse en ander dokumente in die
Afrikaanse taal.

TAYLOR & GEERLING,
Hoofagente.

Pretoria, Posbus 738,
29 Kerkplein.

Senuwees

Die Senuwees
beheer die hele
Liggaam.

WANNEER die Senugestel uitgeput raak kan die uitwerking in elke deel van die liggaam gevoel word — gewoonlik meer in die swakste deel van die liggaam. Hier volg 'n paar van die algemene kentekens van Senuwee-Uitputting: Rugpyn, Slaaploosheid, Kommer, Slegte Spysvertering, vrees vir krank-sinnigheid, pyn in die sy, bewerigheid en 'n algemene begeerte vir rus en vrede onthef van alle verantwoordelikheid. Soms is daar selfs 'n begeerte vir die dood.

Die DR. HEINZ SENUWEE VERSTERKER is waarskynlik nog die grootste Senumiddel wat ooit ontdek is. Dit het 'n strelende en verkoelende uitwerking op die ontstelde senuwees, dit kalmeer die oorspanne brein, dit versterk die senuwees van die maag, hart en rug en dit herbou die bloed. Hierdie veelsydige werking is enig in die behandeling van senusiektes.

„Vir haar lewe gevrees”

Mevr. S. C. v.d. Merwe, „Energy,” P.K. Godwanrivier, Transvaal, skrif: „Na die geboorte van my kind 18 maande gelede het ek verskeie senuwee-instorting gehad. My senuwees was so erg dat as iemand 'n papier skeur ek bitter seer gekry het. Dikwels het ek gevoel asof die dood nie meer veraf kon wees nie. Ek was sewemaal onder geneeskundige behandeling sonder veel baat. Daarna het ek die Dr. Heinz Versterker gebruik en reeds die eerste nag het ek in 'n heerlike slaap geval. Ek het die regte dieet gevolg en voel vandag so fris soos 'n vis in die water. Ek wil net sê dat ek nooit my dankbaarheid in woorde kan uitspreek nie.” (Geval 905.)

Dr. Heinz Senuwee Versterker

kos 5/6 per bottel of 6 bottels vir 30/- by alle aptekers. Onthou daar bestaan geen ander medisyne wat „net so goed” is as hierdie veelsydige senuwee-versterkermiddel. Met elke bottel word daar 'n pakkie **Dr. Heinz Klierstof Pille** verpak omdat so baie mense aan verswakke kliere ly en dit nie weet nie. Hierdie pille is ook by alle aptekers verkrygbaar teen 5/6 per 100.

Versweerde Maag

**PYN
BRAND
SUUR
WINDE
OPGOOI**

KRAGTIGE Suur in die Maag vreet eindelijk rou kolle in die maagvoering. Dit veroorsaak pyn na elke maaltyd, sooibrand, winde en opbring. Pyn voor elke ete dui 'n Rou Kleindermseer aan en opbring gewoonlik 'n Rou Maagseer.

PANBANINE POEIER en PANBANINE OLIE is merkwaardige middels ter behandeling van hierdie kwale. PANBANINE OLIE word voor elke maaltyd gebruik en spreid 'n beskermende laag oor die rou kolle. Dit bevat opneembare yster vir Ingewands-Bloedarmoed. PANBANINE POEIER maak sure skadeloos en verlig pyn en sooibrand.

„My twee seuns verlos”

Mevr. I. C. M. Kruger van „Holpan,” P.K. Barberspan, Transvaal, skryf: „Graag sal ek wil hê dat u my naam ook moet publiseer—nie vir my ontwil nie, maar vir ander wat ook gehelp kan word. Waar geen dokter my twee seuns I. H. C. en H. J. Kruger kon verlos van die Rou Seerplek op die Maag, is hulle deur Panbanine Poeier, Panbanine Olie en bygaande middels verlos. Ek glo vas daaraan dat hulle nie weer die Rou Maagsere sal kry nie daar hulle nou al vier jaar daarvan verlos is. Nooit het hulle weer gekla nie. Hierdie merkwaardige behandeling word daagliks onder die aandag van my vriende gebring.”

Panbanine-Olie

kos 10/- per groot bottel en **PANBANINE POEIER** 2/6 en 7/6 per blik by alle aptekers. Hierdie behandeling het al geslaag waar lyers wanhopig tot genesing was.

U behoort een bottel van elkeen van hierdie middels in die Huis te hê. Baie nuttig indien nodig.

Jones se Nier- en Blaaspille.

Versterk, reinig, reguleer en spoel die Niere en Urineorgane. Baie doeltreffend. Prys 1/6 en 2/6 bottel van 20 en 40 pille.

Jones se Wurmmengsel.

Vir afdrywing van Lint- en ander ingewandswurms. Sal nie faal indien gebruik volgens aanwysing nie. 1/- per bottel.

Lobomikstuur.

Vir borspyne, Griep, Brongietis, Longonsteking en diepgesetende aandoenings van die asemhalingsorgane. 'n Wonderlike formule. 1/6 per bottel.

Polly se blitsmeersel.

Vir Rumatiek, Spit, Heupjig, Geswelde Gewrigte, Vertrekings en Verstuitings. Alleen vir uitwendige gebruik. Bring warmte en gerief na pynlike dele. 1/6 per bottel.

Jones se hoofpyn- en koors-tabletjies.

Verlig enige hoofpyn binne 15 minute. En bring koors af. Geen ander tabletjies is so goed nie. Bottel van 24, prys 1/6.

Bronkoff se Towermengsel.

'n Sterk (gekonsentreerde) Mid-
del vir diepgesetelde Bronchiale
Hoes, Verkoue, Bronchitis en
Seer Keel. Onmiddellik en ver-
basend doeltreffend. Nie vir
persone onder 12 jaar oud nie.
Prys 6d., 1/- en 1/6 per bottel.

Tant Chubb se Geneesmiddel.

'n Spesiale Hoesmiddel vir sui-
gelinge en baie jong kinders.
Smaak lekker en geskik vir
hulle teer magies. Drie groot-
tes, 6d., 1/- en 1/6 per bottel.

Jones se sinkpynvernietiger.

Neem sinkingspyn van enige
aard weg, hetsy rumatiek-
menstruasie- of spierpyn. Spo-
edige verligting seker. Veilig
en doeltreffend. 1/6 per bottel.

Jones se diarree- en disenterie- mengsel.

Ons beweer dat dit die merk-
waardigste preparaat is vir diar-
ree en disenterie. Alteen hier-
die siektes is verswakkend en
kan baie gevaarlik wees. Ge-
waarborg. In twee groottes, 1/-
en 1/6 per bottel.

Sacco-lewerpille.

Vir verstopping en die vergif-
tigende kwale wat die gevolg
is van hardlywigheid. Suiwer
plantaardig en baie doeltref-
fend. Versterk die spysver-
teringsorgane. Bottel van 20
pille, 1/6.

'n Proefbestelling sal bewys dat hierdie middels van die beste van hulle soort is en sal doen wat ons daarvan beweer. Stuur geld (posorder) indien nie plaaslik verkrybaar nie. Ons betaal die posgeld.

GRAHAM SE MIDDELS, BPK.

POSBUS 731

KAAPSTAD

BARCLAYS BANK

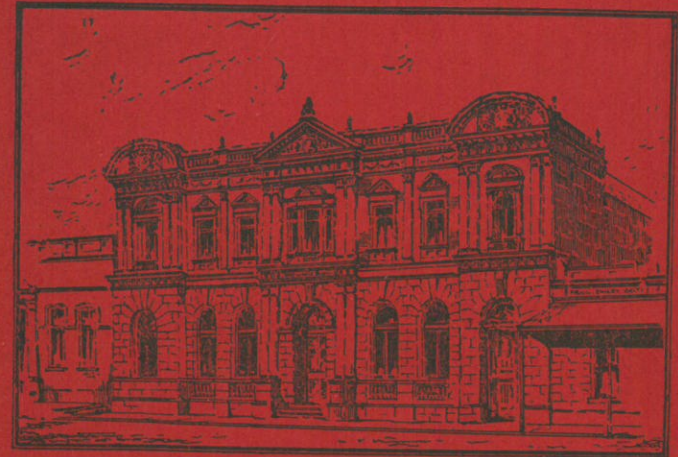
(DOMINION, COLONIAL and OVERSEAS.)

waarmee ingelyf is

Die Nasionale Bank van Suid-Afrika, Beperk

PLAASLIKE HOOFKANTORE IN SUID-AFRIKA:
PRETORIA EN KAAPSTAD.

Plaaslike Komitee vir Rhodesië: Bulawayo.
Hoofagent vir die O.V.S.: Bloemfontein.

Die Hoofkantoor in 1891 van
De Nationale Bank der Zuid-Afrikaansche Republiek Beperkt.

Dienste betreffende reise en handel oor hele wêreld
beskikbaar. Vaste Deposito- en Spaarbankrekeninge
geopen. Die Bank tree op as eksekuteur of kurator in
enige testament of boedel.